

รายงานการวิจัย

เรื่อง

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์

MANGKALA DANCE IN THE PROVINCES OF PHITSANULOK,
SUKHOTHAI AND UTTARADIT

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุชนาฎ ดีเจริญ

งบประมาณรายได้ปี 2542

คณะกรรมการและสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้า

คำนำ

รำมังคละ เป็นการแสดงพื้นบ้านที่นิยมเล่นในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ซึ่งมีกำเนิดจากการเล่นดนตรีรังสรรค์ของชาวบ้านในแบบภาคเหนือตอนล่างที่ใช้ในชีวิตประจำวันแห่งในงานประเพณีและงานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ ซึ่งเริ่มจากการข้ามเท้าให้เข้ากับจังหวะดนตรี ยกมือ วาดวงแขน ไปตามความพอใจของชาวบ้านที่นึกสนุก และเข้าร่วมร่ายรำไปกับชีวิตแห่ง ต่อมาจึงมีผู้คิดประดิษฐ์ทำรำประกอบการแสดงขึ้น และได้จดจำสืบทอดต่อ ๆ กันมาโดยไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

งานวิจัยเล่นนี้ได้รวบรวมและบันทึกท่ารำมังคละของจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัยและอุตรดิตถ์ ที่มีแสดงอยู่ในช่วงปี 2542 – 2543 เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ท่ารำมังคละที่มีอยู่เดิม และที่เกิดขึ้นใหม่ให้เป็นที่รู้จักต่อไป

ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่กรุณาให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย และขอขอบคุณวิทยากรทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับงานวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุชนาฎ ดีเจริญ

พฤษภาคม 2544

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	หน้า ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	หน้า ข
บทที่	
1. บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	1
ความสำคัญของการวิจัย	1
ขอบเขตของการวิจัย	2
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	2
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์	5
ประวัติความเป็นมาของจังหวัดพิษณุโลก	5
ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสุโขทัย	7
ประวัติความเป็นมาของจังหวัดอุตรดิตถ์	8
ประวัติความเป็นมาของอำเภอพิชัย	11
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นรำ	13
ประวัติความเป็นมาของการฟื้นรำ	13
ประเภทของการฟื้นรำ	14
องค์ประกอบของการฟื้นรำ	15
การฟื้นรำพื้นเมือง	20
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนترีมังคละและรำมังคละ	23
ประวัติความเป็นมาของคนترีมังคละ	23
เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงมังคละ	24
การประสมวงคนตระนังคละและโอกาสในการแสดง	29
เพลงมังคละ	29
รำมังคละ	32
รำมังคละในจังหวัดสุโขทัย	34
รำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์	36
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนตระนังคละ	36

บทที่	หน้า
3. วิธีดำเนินการวิจัย	39
การวิเคราะห์เอกสาร	39
แหล่งข้อมูลภาคสนาม	40
ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์	42
การเก็บรวบรวมข้อมูล	43
การวิเคราะห์ข้อมูล	43
4. วิเคราะห์ท่ารำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัยและอุตรดิตถ์	44
รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก	44
รำมังคละวงเคลิมศิลป์	44
รำมังคละของนางองค์ นาคสวัสดิ์	58
รำมังคละวงเจริญไผ่อดอน	70
รำบำบัดศรีนพมาศ	77
รำมังคละลีดา	97
รำมังคละnarี	107
รำมังคละกล้วยตาก	116
รำมังคละในอำเภอพรหมพิราม	129
รำมังคละวงยืนพรหมศิลป์	129
รำมังคละในจังหวัดสุโขทัย	135
รำมังคละของวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย	135
รำมังคละในอำเภอศรีสำโรง	144
5. สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	154
สรุป	154
รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก	154
รำมังคละในจังหวัดสุโขทัย	163
รำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์	167
รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัยและอุตรดิตถ์	170
อภิปรายผล	178
ข้อเสนอแนะ	189
บรรณานุกรม	190

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความร่วมท่ารำ กระบวนการรำ และเพื่อวิเคราะห์ท่ารำมังคละ ในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัย 2 แนวทาง คือ ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาจากชุมชนภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการแสดง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการถอดท่ารำจากวิดีโอทัศน์ แล้วนำเสนอเชิงรูปภาพและความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ มีทั้งหมด 11 ชุด เรียกชื่อว่า "รำมังคละ" จำนวน 7 ชุด ได้แก่

1. รำมังคละ ของ นางอนงค์ นาครสัสดี	จังหวัดพิษณุโลก
2. รำมังคละ ของ นายทองอยู่ ลูกพลับ	จังหวัดพิษณุโลก
3. รำมังคละ ของ นายณัด ทองอินทร์	จังหวัดพิษณุโลก
4. รำมังคละ ของ นายบัว เกี้ยวเอี่ยม	จังหวัดพิษณุโลก
5. รำมังคละ ของ นายสำเนา จันทร์จรูญ	จังหวัดสุโขทัย
6. รำมังคละ ของ วิทยาลักษณ์ศิลปสุโขทัย	จังหวัดสุโขทัย
7. รำมังคละ ของ ศุนย์วัฒนธรรม อำเภอพิชัย	จังหวัดอุตรดิตถ์

เรียกชื่ออย่างอื่นจำนวน 4 ชุด ได้แก่

1. รำเกร็งรินพมาศ มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจาก นางสาวพวงชนก สิงหรงค์ จังหวัดพิษณุโลก
2. รำมังคละนารี ของ นางนิภารณ์ กัญจน์โฉติ จังหวัดพิษณุโลก
3. รำมังคละลีลา ของ นางนิภารณ์ กัญจน์โฉติ จังหวัดพิษณุโลก
4. รำมังคละกล้าวยตาขอก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโถย และคณะ จังหวัดพิษณุโลก

ท่ารำของมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ มีทั้งหมด 77 ท่า และมีกระบวนการรำทั้งสิ้น 4 รูปแบบ คือ

1. กระบวนการรำคู่ระหว่างชาย – หญิง
2. กระบวนการรำแบบพื้นบ้านที่ชาวบ้านใช้รำประกอบในบุญแหน่
3. กระบวนการรำที่ใช้กลองมังคละและไม้ตีกลองประกอบการรำ
4. กระบวนการรำที่นำเอาท่ารำมังคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ มาผสมกับการรำก้าหลีบันเทิง ของนางนิภารณ์ กัญจน์โฉติ

Abstract

The purpose of the study was to collect and analyze postures and styles of Mangkala dance in the provinces of Phitsanulok, Sukhothai and Uttaradit. The two methods of the study were to study from related documents and research and to interview and observe performers and non-performers by using questionnaires. Data analysis was done by finding out what postures were used and presenting them with pictures along with their descriptions.

The findings were that there are eleven sets of Mangkala dance, seven of which are called "Ram Munkala". The seven are as follows;

1. Mangkala dance created by Mrs. Anong Narksawat, Phitsanulok.
2. Mangkala dance created by Mr. Thong-you Lookplub, Phitsanulok (Chalerm Sil Band)
3. Mangkala dance created by Mr. Thanat Thong-in, Phitsanulok (Charoen Phikhordon Band)
4. Mangkala dance created by Mr. Youn Kaew-iam, Phitsanulok (Youn Promsil Band)
5. Mangkala dance created by Mr. Sumnow Chancharoon, Sukhothai
6. Mangkala dance created by Dramatic art College, Sukhothai
7. Mangkala dance created by Culture Center, Amphoe Pichai, Uttaradit

The other four sets using different names were as follows:

1. Paerce Srinopamart created by Naresuan University derived form Miss Puangchompoo Singhachong, Phitsanulok
2. Mangkalanarce dance created by Mrs. Niparat Kanchanachote, Phitsanulok.
3. Mangkala leera dance created by Mrs. Niparat Kanchanachote, Phitsanulok.
4. Mangkala Klouytak created by Mr. Wattanasak Sundote and colleagues, Phitsanulok.

There are seventy-seven postures and four styles in Mangkala dances. They are as follows:

1. Style with a man and a woman
2. Folk dance style which the villagers use in processions.
3. Style using Mangkala drum and a stick along with the dance.
4. Style which brings the Mangkala of Mr. Thong-yoo Lookplub to mix with Kutlee Buntuang dance created by Mrs. Niparat kanchanachote.

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การแสดงพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เป็นกระจาย出去ท่อนให้มุขย์ในปัจจุบันเห็นชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมอดีต ก้าด การแสดงพื้นบ้านมักมีการพัฒนาการไปในลักษณะเดียวกัน คือ เริ่มจากการฟ้อนรำเกี่ยวกับกิจกรรมและประสบการณ์ของชาวบ้าน ท่ารำประดิษฐ์ขึ้นจากกิจวัตรของชาวบ้านเล่นในเทศกาล ต่าง ๆ มีคนตระจาย ๆ เพื่อสะท้อนถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเหล่านั้นและวิถีทางการเรื่อยมา จนมีแบบแผนที่ชัดเจนเป็นเอกลักษณ์

รำมังคละ เป็นการแสดงพื้นบ้านที่ใช้งดนตรีมังคละบรรเลงประกอบการรำ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบด้วย ปี่ กลองมังคละ กลองยืน กลองหลอน กลองรำนา ฆ้อง ฉบับล้อ ฉบับยืน และกรับ จัดเป็นการแสดงที่มีบุญบาทในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนทั้งงานมงคลและอา.secial เช่น แห่นาค แห่เทียนเข้าพรรษา แห่ขวัญข้าวแม่โพสพ แห่กฐิน งานผ้าป่า งานศพ และงานในเทศกาล ต่าง ๆ (สันติ ศิริคชพันธ์. 2540: 1)

จากการศึกษาพบว่า การรำมังคละมักเดินรำในรูปแบบของขบวน ประกอบด้วยท่ารำที่เรียงลำดับต่อ กันหลายท่า เป็นท่าง่าย ๆ ท่าซ้ำ ๆ กัน มีการตั้งชื่อท่าเพื่อให้จดจำง่าย เช่น ท่าลิงอุ้นแตง ท่า กวางเหลียวหลัง เป็นต้น นับเป็นการแสดงพื้นบ้านที่เคยมีบุญบาทต่อชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่างเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ แต่ปัจจุบันมีการจัดแสดงน้อยลง รูปแบบกระบวนการรำ และท่ารำดังเดิมนับวันจะเปลี่ยนไป เนื่องจากศิลปินพื้นบ้านส่วนใหญ่ ชราภาพมากแล้ว การถ่ายทอดก็ไม่สมบูรณ์เพียงพอ ตลอดจนขาดเวทีสันสนุนส่งเสริมการแสดง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้การรำมังคละอาจสูญหายไปได้ ถึงแม้จะมีผู้ศึกษาวิจัยไว้เป็นหลักฐาน แต่เป็นการศึกษาเฉพาะด้านวงดนตรีเท่านั้น ยังไม่มีผู้ใดศึกษาร่วมกันกับรูปแบบของการแสดง กระบวนการรำและท่ารำ

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบ กระบวนการรำ ท่ารำ และวิเคราะห์ ท่ารำ มังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ จากศิลปินพื้นบ้านผู้สันทัดที่เหลืออยู่ และยังคงสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ เพื่อร่วมร่วมข้อมูลบันทึกไว้เป็นหลักฐาน อันจะเป็นประโยชน์ในการสืบสานการแสดงพื้นบ้านต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- เพื่อศึกษาและรวบรวม กระบวนการรำและท่ารำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์
- เพื่อวิเคราะห์ท่ารำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์

ความสำคัญของการวิจัย

- เป็นข้อมูลทางด้านนาฏศิลป์ไทยเกี่ยวกับการรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์
- ผลการวิจัยทำให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปะการรำมังคละ ซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านที่มีค่าในเขตภาคเหนือตอนล่างของไทย
- เป็นแนวทางในการศึกษาสำหรับผู้สนใจในสาขานี้ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์" มีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

- รวบรวมกระบวนการรำและท่ารำของรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์
- วิเคราะห์ท่ารำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ในหัวข้อต่อไปนี้
 - ผู้แสดง
 - โอกาสที่ใช้แสดง
 - อุปกรณ์ประกอบการแสดง
 - คนตีและเพลง
 - ท่ารำและกระบวนการรำ
- พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา
พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่
 - จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ พื้นที่ในเขต อ.เมือง อ.พระหมู่ อ.วัดโบสถ์ อ.บางระกำ
 - จังหวัดสุโขทัย ได้แก่ พื้นที่ในเขต อ.เมือง อ.กงไกรลาศ และ อ.ศรีสำโรง
 - จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ พื้นที่ในเขต อ.พิชัย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

วงดนตรีมังคละ หมายถึง วงดนตรีที่ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีและเครื่องเป่า อันได้แก่ กลองมังคละ กลองสองหน้า ฉิ่ง ฆาบ โหน่ง และ ปี่ บรรเลงรวมกันซึ่งรายละเอียดของเครื่องดนตรีในแต่ละวงอาจไม่เหมือนกัน และอาจเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เช่น วงกลองคู่ วงปีกลอง เป็นต้น

รำมังคละ หมายถึง การร่ายรำทุกชนิดที่ใช้วงดนตรีมังคละบรรเลงประกอบการรำ ซึ่งบางครั้งอาจเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เช่น รำมังคลานารี รำมังคลาเกรวี รำเกร็งพามาศฯลฯ

การแสดงพื้นบ้าน หมายถึง การร่ายรำที่เกี่ยวกับกิจกรรมหรือประสบการณ์ของชาวบ้าน เป็นท่ารำง่าย ๆ ที่ใช้การวัดวงแขน ม้วนมือ และย้ำเท้า ให้เข้ากับจังหวะดนตรี ซึ่งบางครั้งอาจเรียกเป็น นาฏศิลป์พื้นเมือง

กระบวนการรำ หมายถึง รายละเอียดของท่ารำที่ใช้ในการรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ที่ประกอบขึ้นเป็นการรำมังคละตั้งแต่ริมการรำจนจบ

ท่ารำ หมายถึง ลักษณะการใช้มือ แขน ศรีษะ รวมถึงการใช้เท้าประกอบกันขึ้นเป็นท่ารำ ที่ปรากฏในงานวิจัยนี้โดยหมายรวมถึงแม่ท่าทางนาฏศิลป์ไทย และท่ารำที่ผู้วิจัยเขียนขึ้น โดยพยายามเทียบเคียงให้ใกล้แม่ท่าทางนาฏศิลป์ไทยให้มากที่สุด รวมทั้งท่ารำที่ผู้วิจัยเขียนขึ้นโดยเทียบเคียงจากกริยาอาการของผู้แสดง เช่น ท่ากู่ ๆ ท่าໄล เป็นต้น

สัญลักษณ์ท่ารำ หมายถึง รูปวาดลายเส้นที่ใช้แทนลักษณะ กริยาอาการของผู้แสดง ทั้งชายและหญิง โดยมีคำอธิบายรายละเอียดกำกับไว้ เพื่อให้เข้าใจได้โดยง่ายซึ่งในที่นี้ได้แก่

ชาย

หญิง

จินhangay

จินกว่า

ตั้งวง

เอียงซ้าย

หน้าตรง

เอียงขวา

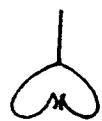
ลักษกอก

บีน (ย่านเท้า)

บีน (ด้านซ้าย)

นั่งคุกเข่า

นั่งคุกเข่า (ด้านซ้าย)

ยกเท้าซ้าย

ยกเท้าขวา

กระดกเท้าซ้าย

กระดกเท้าขวา

เท้าซ้ายก้าวหน้า

เท้าขวาก้าวหน้า

นั่งตั้งเข้าซ้าย

นั่งตั้งเข้าขวา

สัญลักษณ์การใช้เท้า หมายถึง เครื่องหมายที่ใช้แทนกริยาการของเท้า ซึ่งจะกำกับไว้ได้
เท้าของรูปวดลายเส้น โดยมีคำอธิบายรายละเอียดกำกับไว้ เพื่อให้เข้าใจได้โดยง่าย ซึ่งในที่นี้ได้แก่

วางหลัง

วางหน้า

แตะเท้า

สีบเท้า

ตอบเท้า

สูดเท้า

วางสัน

จรวด

ตัดเท้า

บทที่ 2

ในการวิจัยเรื่อง รำมังคละ ในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการเรียนเรียงและนำเสนอต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์
 2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการฟ้อนรำ
 3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนตระมัngคละและรำมังคละ
 4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนตระมัngคละ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดพิษณุโลก สูขาทัย และอตรดิตถ์

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดเก่าแก่ที่มีชื่อเรียกหลาຍอย่างต่าง ๆ กัน ตามที่ปรากฏในนิทาน ตำนานและพงศาวดาร ได้แก่ สาระหลวง ส่องแคร โอมบูรี จันทบูรณ์ ทริสาขะ และชัยนาท ซึ่งชื่อเป็นที่รู้จักกันดีคือ "ส่องแคร" ส่วนชื่อที่เป็นทางการคือ "พิษณุโลก" นั้น ตั้งขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ มีคำวัญประจำจังหวัดคือ "พระพุทธชินราชงามเดิศ ถินกำเนิดพระนเรศวร ส่องฟ้าง่านล้วนเรือนแพ หวานฟ้าแท้กัลวยตาก ถ้ำและน้ำตกหลากรสระการตา"

ກມືປະເທດ

อาณาเขตของจังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลกแบ่งเขตการปกครองเป็น 9 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอพรหมพิริม อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอบางระกำ อำเภอวังทอง อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอเนินมะปราง อำเภอนครไทย และอำเภอชาติตระการ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดและประเทศไทยดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดอตรดิตถ์ ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดต่อกับจังหวัดเลย

และบางส่วนของประเทศไทยเป็นชาติที่มีความสำคัญมากจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศ ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศ ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศ

ความสำคัญของจังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญมากจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจากเคยเป็นที่ตั้งเมืองหลวงในสมัยโบราณเดิมที่พระบรมไตรโลกนารถ เป็นเมืองหลวงและหัวเมืองชั้นขั้นตอนมาตั้งแต่โบราณ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งหน่วยราชการที่สำคัญระดับภาค ระดับเขต เป็นศูนย์กลางทางการท่องเที่ยว การศึกษา และการคุณภาพในภาคเหนือตอนล่าง ตำแหน่งที่ตั้งจังหวัดสามารถเดินทางโดยรถยนต์รถไฟ และเครื่องบินไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ ได้โดยสะดวก ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาจังหวัดพิษณุโลกเป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนล่าง ดังนั้นการพัฒนาเมืองจึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว การขยายตัวของชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวทำให้พิษณุโลกยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าจากเมืองเงียบสงบเป็นเมืองที่เริ่มพัฒนาอย่างเร่งด่วน ซึ่งถ้าการวางแผนการจัดการไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของชาวจังหวัดพิษณุโลกในอนาคตได้

สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรจังหวัดพิษณุโลกส่วนใหญ่เป็นคนไทย เชื้อชาติไทย มีคนเชื้อชาติจีนและชาวยาจุนวนน้อย นอกจากการนับถือศาสนาไทยปฏิบัติศาสนากิจตามประเพณี และดำเนินชีวิตตามคำสอนของศาสนาต่าง ๆ แล้ว ประชาชนยังมีความนับถือองค์พระพุทธชินราช ซึ่งประดิษฐานณ์ ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร นับว่าเป็นเครื่องบูชาที่สำคัญมาก และเป็นที่พึ่งทางใจของชาวเมืองพิษณุโลกอีกด้วย หนึ่ง

นอกจากนี้ที่พึ่งทางใจสำคัญของชาวเมืองพิษณุโลกมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้แก่ องค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ถึงแม่พระองค์ท่านเสด็จสรวงศรีไปนานแล้ว แต่เนื่องจากเมืองนี้เป็นถิ่นกำเนิดของพระองค์ท่าน ชาวเมืองพิษณุโลกจึงจงรักภักดี และเชื่อมั่นว่าพระองค์ท่านทรงปกป้องคุ้มครองบ้านเมืองและประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขอยู่เสมอ

ด้านวัฒนธรรมประเพณีนี้ กล่าวได้ว่า มีลักษณะประสมกลมกลืนกันระหว่างไทยภาคกลาง ไทยล้านนา ไทยอิสาน ไทยจีน ไทยอินเดีย ไทยกลุ่มน้อย เช่น โซ่ และชาวไทยภูเขาผ่านม้า จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมแบบไทยภาคกลาง เช่น ภาษาถิ่น การแต่งกาย อาหาร ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ประเพณีของจังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ ประเพณีสมโภชพระพุทธชินราช ประเพณีแห่แห่ เรือ ประเพณีปักธงชัย ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ประเพณีดอยกระหง ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีเกี่ยวกับน้ำองค์พระพุทศาสนา

ในด้านความเชื่อ ประชาชนมีความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ที่ตนนับถือ เชื่อในไวยศาสตร์ การทรงเจ้า การนับถือผี เช่นผีไร่นา ผีบ้านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ ผีประจำหมู่บ้าน ตลอดจนเทวatasิศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย (คณกริช การินทร์และคณะ. 2540 : 11-16)

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสุโขทัย

จังหวัดสุโขทัยเป็นที่ตั้งอาณาจักรแรกของชนชาติไทย คำว่า "สุโขทัย" มาจากคำสองคำคือ "สุข" + "อุทัย" อันมีความหมายว่า "รุ่งอรุณแห่งความสุข" ปัจจุบันร่องรอยของอดีตแห่งความรุ่งเรืองยังปรากฏให้เห็นชัด ที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และศรีสัชนาลัย ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วชาวไทย และชาวต่างประเทศ มีคำขวัญประจำจังหวัดคือ "กำเนิดอักษรไทย งานไหയล่องกระหง มั่นคงพุทธศาสนา พระแม่ย่ามิ่งเมือง อดีตรุ่งเรือง คือเมืองสุโขทัย"

ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสุโขทัย พื้นที่ตอนเหนือเป็นที่ราบสูงมีภูเขาหอค่ายามาทางทิศตะวันตก พื้นที่ตอนล่างเป็นที่รบาน และตอนใต้เป็นที่ราบสูง มีแหล่งน้ำที่สำคัญที่เป็นแม่น้ำอนเส้นเดือดไหญ่องจังหวัดสุโขทัย ได้แก่ แม่น้ำยม ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ที่ภูเขาผีปันน้ำ จังหวัดเพชรบุรี ไหลลงสู่พื้นราบที่อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ไหลผ่านอำเภอสารคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมืองสุโขทัย และอำเภอคงไกรลาศ ไปบรรจบกับแม่น้ำน่านที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ นอกจากแม่น้ำยมแล้ว ยังมีแหล่งน้ำสายเล็ก ๆ มีน้ำไหลตลอดปี 4 สาย คือ ห้วยแม่摩托 อุญ្យในอำเภอทุ่งเสื่อม ห้วยแม่ก่าบเพและห้วยแม่ซี้ อุญ្យในเขตอำเภอศรีสัชนาลัย และห้วยแม่รำพัน อุญ្យในเขตอำเภอบ้านค่านลานหอย

ลักษณะที่ดินตอนเหนือของจังหวัด ส่วนใหญ่มีความลาดชันสูงมาก บริเวณที่ราบสองฝั่งแม่น้ำยม ตั้งแต่อำเภอศรีสัชนาลัย เรื่อยลงมาตอนใต้จนถึงอำเภอคงไกรลาศ เป็นที่ราบลุ่มที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก จังหวัดสุโขทัยมีภูเขาขนาดย่อมอยู่หลายลูก ในท้องที่อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอทุ่งเสื่อม อำเภอศรีสำโรง อำเภอบ้านค่านลานหอย และอำเภอคีรีมาศ

อาณาเขตของจังหวัดสุโขทัย

จังหวัดสุโขทัย ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสุโขทัย อำเภอคงไกรลาศ อำเภอคีรีมาศ อำเภอบ้านค่านลานหอย อำเภอศรีสำโรง อำเภอสารคโลก อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอทุ่งเสื่อม และอำเภอศรีนคร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และอำเภอวังชื่น จังหวัดแพร่ ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอพวนกระต่าย จังหวัดคำแพงเพชร และอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอพรหมพิราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองตาก อำเภอป้านาง จังหวัดตาก และอำเภอเดิน จังหวัดลำปาง

สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรในจังหวัดสุโขทัยส่วนใหญ่เป็นคนไทย เชื้อชาติไทย มีคนเชื้อชาติจีนจำนวนน้อย และประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีนับถือศาสนาอื่นเป็นจำนวนน้อย นอกจากการนับถือศาสนาไทยปฏิบัติศาสนกิจประเพณีและคำนิชีวิตตามคำสอนของศาสนาต่างๆ แล้ว สิ่งที่ประชาชนชาวสุโขทัยให้ความนับถือคือ พระแม่ย่า ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บ้านคู่เมืองของจังหวัดสุโขทัย เชื่อกันว่า พระแม่ย่าเป็นผู้คุ้มครองเมืองสุโขทัย และชาวสุโขทัย

ด้านวัฒนธรรมประเพณีนี้ มีลักษณะผสมผสานระหว่างภาคเหนือและภาคกลาง แต่ค่อนข้างมาทางภาคกลางมากกว่า วัฒนธรรมประเพณีเป็นไปตามคติทางพุทธศาสนา และความเชื่อตั้งเดิมอยู่ในแคว้นสุวรรณภูมิ ประเพณีที่สำคัญได้แก่ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเผาเทียนเล่นไฟ ประเพณีสรงน้ำไทยทาน ประเพณีบวชช้าง ประเพณีสงกรานต์ งานพระแม่ย่า และงานกำพ้า (ไพรัตน์ คงกระพันธ์. ม.ป.ป.)

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดอตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่ง ซึ่งเดิมเป็นเพียงตำบลชื่อ "บางไทรท่าอิฐ" ขึ้นกับเมืองพิษัย ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน ได้ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองอุตรดิตถ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ยังคงขึ้นกับเมืองพิษัย ต่อมาจังหวัดอุตรดิตถ์กลับเจริญขึ้นกว่าเมืองพิษัย จึงได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัดในปี พ.ศ. 2476 ส่วนเมืองพิษัย เลื่อนลงไปเป็นอำเภอหนึ่ง ขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์

คำว่า "อุตรดิตถ์" มาจากคำสองคำ คือ "อุตร" แปลว่า เหนือ และ "ดิตถ์" แปลว่า "ท่า"
อุตรดิตถ์ แปลว่า "ท่าเหนือ" ซึ่งในสมัยก่อน พ่อค้าจะนำสินค้ามาจากการล่วงพระบัง ม่าน หรือ เมือง
เหนืออื่น ๆ ไปค้าขายกับทางใต้ เช่น พิษณุโลก นครสวรรค์ อุบลฯ กรุงเทพฯ หรือ สินค้าจากภาคใต้จะ
นำเข้าเหนือต้องแพร่พักตามท่าน้ำจอดเรือของจังหวัดอุตรดิตถ์ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้า แลกเปลี่ยน
วัฒนธรรม ตลอดจนการโยกเย้ายื่นอย่างมากของกลุ่มชน และเนื่องจากประชาชนในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์
สืบทอดเชื้อสายมาจากคนไทยหลายภาค จึงทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นแตกต่างกันออกไป
 เช่น อำเภอโนนป่าด อำเภอท่าฟาก อำเภอบ้านโโคก มีภาษาพูดและขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายภาคตะวัน
ออกเฉียงเหนือ อำเภอลับแล มีภาษาพูดและขนบธรรมเนียมคล้ายภาคเหนือ อำเภอเมือง อำเภอตรอน และ
อำเภอพิชัย มีภาษาพูด และขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายภาคกลาง มีคำขวัญประจำจังหวัด คือ "เหล็กน้ำ
พื้ลือเลื่อง เมืองลางสาดหวาน บ้านพระยาพิชัยดาบหัก ถิ่นสักใหญ่ของโลก"

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดอุตรดิตถ์ แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

ที่ราบลุ่มแม่น้ำเกิดอยู่ในบริเวณสองฝั่งของแม่น้ำน่านและลำน้ำสาขาที่ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่าน สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ค่อนข้างเรียบ มีระดับความสูงของพื้นที่ประมาณ 50 – 100 เมตร จากระดับน้ำทะเล พบรอยู่ในเขตelman เกอตระน อำเภอพิชัย และบางส่วนของอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล และอำเภอทองแสนขัน

ที่ราบริห่วงหุบเขาและบริเวณลูกคลื่นโดยลาก เป็นบริเวณที่อยู่ต่อเนื่องจากที่ราบลุ่มแม่น้ำทางด้านเหนือ และด้านตะวันออกของจังหวัดมีความสูงระหว่าง 100 – 400 เมตร จากระดับน้ำทะเล ประกอบด้วยที่ราบแคน ๆ ระหว่างหุบเขางานแนวคลองตระน น้ำป่าด คลองแม่พร่อง หัวยน้ำไคร และลำธารสายต่าง ๆ สลับกับภูมิประเทศเป็นเขา พบรในเขต อำเภอทองแสนขัน บางส่วนของเมืองอุตรดิตถ์ ลับแล น้ำป่าด ฟากท่าและบ้านโคง

เขตภูเขาและที่สูง เป็นภูมิประเทศที่พบมากประมาณครึ่งหนึ่งของจังหวัด มีความสูงของพื้นที่ระหว่าง 100 – 1000 เมตร ในบริเวณทางด้านเหนือและทางตะวันออกของจังหวัด โดยเฉพาะเขตอำเภอขึ้นโคง ฟากท่า น้ำป่าด ท่าปลา ลับแล และอำเภอเมือง

อาณาเขตของจังหวัดอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย แบ่งการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ คือ อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอตระน อำเภอป่าด อำเภอทองแสนขัน อำเภอท่าปลา อำเภอพิชัย อำเภอขึ้นโคง อำเภอฟากท่า และอำเภอลับแล มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดไก่คีียง ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดแพร่และจังหวัดน่าน ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดพิษณุโลก และสาธารณรัฐประชาชนลาว โดยมีพรมแดนที่ติดต่อกันยาวประมาณ 120 กิโลเมตร ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดพิษณุโลก ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดสุโขทัย

สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรในจังหวัดอุตรดิตถ์ส่วนใหญ่เป็นคนไทย เชื้อชาติไทย มีคนเชื้อชาติอื่นจำนวนน้อย และประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีนับถือศาสนาอื่นเป็นจำนวนน้อย นอกจากการนับถือศาสนาโดยปฏิบัติศาสนกิจตามประเพณีและดำเนินชีวิตตามคำสอนของศาสนาต่าง ๆ แล้ว สิ่งที่ประชาชนชาวอุตรดิตถ์ให้ความนับถือ คือ พระยาพิชัยดาบหัก

ด้านวัฒนธรรมประเพณีนั้น ก่อตัวได้ว่า มีลักษณะประสมกลมกลืนกันระหว่างวัฒนธรรมไทยภาคกลาง วัฒนธรรมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ เนื่องจากสภาพพื้นที่ของจังหวัดมีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ใน 3 ภาคดังกล่าว ประเพณีที่สำคัญได้แก่ งานพระยาพิชัยดาบหัก งานนมัสการพระแท่นศิลาอาสน์ งานวันหอมแดงลับแล งานช้างฟากท่า ประเพณีถวายพระเพลิงพระ

บรมศพพระพุทธเจ้า วัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง งานเทศบาลทางศาสนา และงานประมวลทุเรียนลับแผล (เงนจบ
ยิ่งสูนล. 2534 : 181-196)

ประวัติเมืองพิชัย

เมืองพิชัยตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย ซึ่งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดอุดรธานี ตามทางที่รถไฟไปทางทิศใต้ประมาณ 38 กิโลเมตร ตัวสถานีรถไฟพิชัยอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 447 กิโลเมตร และตัวเมืองพิชัยก่อตัวอยู่ทางทิศเหนือของสถานีรถไฟพิชัยขึ้นไปไม่ไกลนัก

เมืองพิชัยในอดีตได้ปรากฏในพงศาวดารเหนือและพระราชพงศาวดารหลายตอนค้ายกัน สำหรับในพงศาวดารเหนือนี้ ปรากฏอยู่ในเรื่องพระยาแกรကตอนหนึ่งว่า เจ้าไวยยักษามีเป็นผู้สร้างเมืองพิชัย แต่ทว่าเรื่องพระยาแกรคนี้คงจะตรงกับสมัยสุโขทัย หรือก่อนสมัยสุโขทัยก็ได้

ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ได้กล่าวถึงพระเจ้าอู่ทอง สร้างกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 1893 ปรากฏว่ามีเมืองขึ้นด้วยกันถึง 16 เมือง ในจำนวน 16 เมืองนี้ มีเมืองพิชัยอยู่ด้วย แสดงว่าในสมัยอยุธยาตอนแรกสร้างกรุงศรีอยุธยา เมืองพิชัยได้เป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของอาณาจักรศรีอยุธยาเดียว

ต่อมา พ.ศ. 2033 ได้มีการก่อกำแพงเมืองพิชัยขึ้น ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ แสดงว่าก่อนหน้านี้ เมืองพิชัยยังไม่มีกำแพงเมือง เพิ่งเริ่มสร้างกำแพงเมืองเมื่อ พ.ศ. 2033 นานี้เอง อาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม เชื่อว่าเมืองพิชัยเป็นชุมชนนานาแล้วตั้งแต่สมัยสุโขทัย พระยาสุโขทัยต่อสู้ได้รับพุ่งกันสามารถ กำลังไทยน้อยกว่าพม่ามากนักก็เสียเมืองสุโขทัย ตัวพระยาสุโขทัย พน่าก็จันได้ ฝ่ายพระยาสوارคโลก พระยาพิชัย เมื่อรู้ว่าเสียเมืองสุโขทัยแล้วก็ไม่ต่อสู้ พากันไปย้อมอ่อนน้อมต่อพระมหาอุปราชทั้งสองเมือง และในการที่พม่ายกกองทัพมาตีเมืองแห่งนี้ พม่าได้รวมรวมเรือในหัวเมืองฝ่ายเหนือจัดเป็นกองทัพเรือยกลงมาตีกรุงศรีอยุธยาและพระยาพิชัยได้ตามเสด็จมาในกองทัพหลวงด้วย

ในปี พ.ศ. 2127 ทรงกับรัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชา ซึ่งเป็นปีที่สมเด็จพระนเรศวร มหาราชนักปราชกษาอิสรภาพ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชา ได้เสด็จขึ้นไปขับไล่กองทัพพม่าทางหัวเมืองเหนือ ปรากฏว่าพระยาสوارคโลก และพระยาพิชัยแข็งเมืองไม่ยอมเกณฑ์กำลังไปช่วยขับไล่กองทัพพม่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชา จึงยกกองทัพเข้าตีเมืองสوارคโลก และเมืองพิชัย และสามารถเข้าเมืองได้ จันได้ตัวพระยาสوارคโลกและพระยาพิชัย มีรับสั่งให้พระราชนิเวศทั้งสองคนแล้วกวาดต้อนผู้คนพลเมืองทั้งเมืองสوارคโลกและเมืองพิชัย ลงมายังเมืองพิษณุโลกจนสิ้นเชิง

จึงเห็นได้ว่าสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองพิชัยซึ่งเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา ได้มีเหตุการณ์ที่ปรากฏในพงศาวดารหลายตอนด้วยกัน

ต่อมาถึงสมัยธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีจะเสด็จไปตีเมืองเชียงใหม่ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2314 พระองค์ได้ไปตั้งที่ปะซุนทพหลวงที่พิชัย ต่อมา พ.ศ. 2315 ไปสุพลา แม่ทัพพม่าที่ไปตีได้เมืองหลวงพระบาง ให้ชิกชิงโบนายทัพพม่ายกมาตีได้เมืองลับแลแล้ว เปลยมาตีเมืองพิชัย พม่าตั้งค่ายอยู่ที่วัด

เอกสาร ๑๘๘๙๙ เมืองพิษัยรี พลเมืองมีน้อยพระยาพิษัยได้แต่งตั้งมั่นรักษามีือง แล้วออกของกองทัพเมืองพิษณุโลกขึ้นไปช่วย กรมพระราชวังบวรมหาสูรสิงนาท เมื่อยังเป็นเจ้าพระยาสูรสีห์ เสด็จยกกองทัพขึ้นไปตีค่ายพม่า พระยาพิษัยกอ กองตีกระหนบ อีกด้านหนึ่ง พม่าก็แตกหนีกลับไป

รุ่งขึ้นอีกปีหนึ่ง พ.ศ. ๒๓๑๖ ไปสุพลายกองทัพมาตีเมืองพิษัยอีก พระยาพิษัยก็ขพลทหารออกไป ไปตั้งรับแต่กลางทางยังไม่มาถึงเมือง เจ้าพระยาสูรสีห์ก็ยกกองทัพเมืองพิษณุโลกขึ้นไปช่วย ได้รับกับพม่าเป็นสามารถ และพระยาพิษัยถือคำสองมือคุณพลทหารออกไอล์ฟันพนม่าจันดานหัก จึงลือชื่อปรากฏเรียกว่า "พระยาพิษัยดานหัก" แต่นั้นมา ครั้นถึง ณ วันอังคาร เดือน ยี่ แรม ๗ คำกองทัพพม่าแตกพ่ายหนีไปจึงลอกหนังสือลงมากราบทูลพระกรุณา ณ กรุงธนบุรี

จนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เมืองพิษัยได้เป็นเมืองสำคัญขึ้นรัชกาลที่ ๓ เพราะเมื่อเจ้าอนุเวียงจันทร์เป็นขบด กองทัพกรุงเทพฯ ขึ้นไปปราบปรามราบคาบ และโปรดให้เลิกอาณาเขตศรีสัตนาคนหุด ไม่ให้มีดังแต่ก่อน เมืองพิษัยได้หัวเมืองขึ้นหลายเมือง ขยายเขตแดนออกไปถึงแม่น้ำโขง ต้องตรวจตราภัยการทางเมืองแพร่ เมืองน่าน ตลอดจนเมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหน้าค้านนั้นมา

ต่อมาเมืองพิษัยร่วงโรมลัง เนื่องจากรายภูรพยพไปอยู่ที่ตำบลท่าอิฐ (ซึ่งเป็นที่ตั้งตัวจังหวัดอุตรดิตถ์ในปัจจุบันนี้) ตำบลนี้เป็นทำเลการค้า จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเป็นเมืองขึ้น เรียกว่าเมืองอุตรดิตถ์ และโปรดให้เป็นเมืองขึ้นของอำเภอพิษัย ตอนนี้เมืองพิษัยได้แบ่งการปกครองเป็น ๕ เมืองด้วยกัน คือ เมืองอุตรดิตถ์ เมืองครอน เมืองลับแล และเมืองน้ำปาด จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๔๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ย้ายศาลาಹามเมืองไปตั้งบังคับบัญชาที่เมืองอุตรดิตถ์ และให้คงไว้แต่อำเภอพิษัยเก่า และนามเมืองพิษัยก็เลยนำไปใช้ที่เมืองอุตรดิตถ์ ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงมาใช้ชื่อเมืองอุตรดิตถ์ คือยังใช้ชื่อเมืองพิษัยอยู่ เพิ่งเปลี่ยนชื่อเป็นอุตรดิตถ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ในรัชกาลสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนอำเภอพิษัยเก่า โปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่า อำเภอพิษัยจนถึงปัจจุบันนี้

ประวัติความเป็นมาของอำเภอพิษัย

ได้มาจากการค้นคว้าพระราชพินธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีข้อความกล่าวถึงเมืองพิษัยตอนหนึ่งว่า "เมืองพิไชยไม่ใช่เมืองใหม่ที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ เพราะในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี (อุทกง) เมืองพิไชยเป็นเมืองประเทศราชอยู่แล้ว จึงต้องเข้าใจไม่ใช่แต่เป็นเมืองเก่า แต่เป็นเมืองใหญ่อยู่ด้วย" จากข้อความดังกล่าวจึงเป็นที่เชื่อได้ว่า เมืองพิไชย หรือ อำเภอพิษัย เป็นเมืองใหญ่ เป็นประเทศราชมาก่อนสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ

และประวัติที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง คือ พระยาพิษัยดานหัก (นายจ้อยหรือนายทองดี) วีรบุรุษของชาติไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เป็นทหารเอกของพระเจ้าตากสินมหาราชเกิดในห้องที่อ่ำเภอพิษัยซึ่งเรียกว่า "บ้านหัวยค" ปัจจุบันเป็นบ้านอยู่ในเขตหมู่บ้านคลองละวน ตำบลในเมือง

ในการปกครองส่วนภูมิภาคลักษณะนั้น เมืองพิไชย มีฐานะเป็นจังหวัดเรียกว่า "เมืองพิไชย" มีอำเภอในความปกครอง 5 อำเภอ คือ อำเภอเมืองพิไชย อำเภออุตรดิตถ์ อำเภอตระอน อำเภอลับแล และ อำเภอหน้าป่าด ครั้งต่อมาปี พ.ศ. 2459 ได้ขยายสถานที่ตั้งจังหวัดไปอยู่ที่อำเภออุตรดิตถ์ จนกระทั่งปัจจุบัน

เมืองพิชัยเป็นเมืองเก่าแก่ตามความสันนิฐานจะมีอายุราว 800 หรือ 900 ปีมาแล้ว เท่าที่ทราบแต่ ประวัติศาสตร์ เมืองพิชัยเป็นเมืองหน้าด่านที่ทำการต่อต้านข้าศึกมาหลายสมัย ชาวพิชัยได้แสดงวีรกรรม อันยิ่งใหญ่ในอดีตเพื่อป้องกันความเป็นเอกสารของชาติไทยมาแล้ว สมควรอย่างยิ่งที่บรรดาพื้นท้องชาว ไทยควรจะได้ทราบซึ่งถึงความสำคัญของเมืองพิชัยต่อไป

เมื่อได้พิเคราะห์ทราบเมืองกำแพงเมือง จึงจะทำให้ความเชื่อ่อนไปตามเรื่องดังกล่าว ว่ามีความ จริงอยู่บ้าง จึงขอให้วินิจฉัยความเป็นมาเรื่องเมืองพิชัยในอดีตกล่าวคือ

ในสมัยนั้นมีกษัตริย์องค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระอภัยภานุ ทรงเมืองนครศรีสัชนาลัย พระ อภัยภานุ เมื่อยังมีได้สถาปัตยมีพระราชบูตรที่เกิดกับหมู่บ้านองค์หนึ่งเป็นชายพระนามว่าเจ้าอรุณ คือพระร่วง เมื่อพระอภัยภานุเสด็จขึ้นทรงราชสมบัติแล้วมีพระราชบูตรค่าวิพระมหาเหลี่ยม เป็นชายอีก สองพระองค์ ทรงพระนามว่า เจ้าฤทธิกุมา 1 เจ้าสุจกุมา 1 เมื่อพระอภัยภานุทิวงคตแล้ว เจ้าอรุณได้ ทรงราชสมบัติแทนพระบิดา ทรงพระนามว่า พระอรุณราชร่วงเจ้า อยู่ต่อมานะครองราชอาณาจักรเจ้าทรงพระ คำริว่า พระองค์ท่านเป็นแค่เพียงลูกสนน ไม่ควรได้ราชสมบัติ ที่ถูกราชสมบัติควรเป็นของพระราชบูตร พระมหาเหลี่ยม แต่กาลกีดังเลียนมาสายเกินไปเสียแล้ว ไม่สามารถจะให้น้องทรงราชสมบัติได้ แต่จำเป็นต้อง คิดปลูกผึ้งน่องให้ได้ทรงราชสมบัตินครในครานี้จะคราว เวลานั้นประจวบกับเจ้าเมืองนครเชียงใหม่ ทิวงคตลง ไม่มีราชบูตรชาบดีทรงราชสมบัติ มีแต่ราชบูตรรากลำต้นองค์หนึ่ง พวกเสนาบำาทย์ปรึกษา เห็นพร้อมกันแล้ว จึงแต่งราชทูตพร้อมด้วยมင粟ราบรณากาการ นำมากวายพระอรุณราชร่วงเจ้า และทูล ขอพระฤทธิกุมารราชอนุชาไปเป็นกษัตริย์ทรงราชสมบัตินครเชียงใหม่ อุปกิเศกทรงด้วยบุตรเจ้านคร เชียงใหม่ พระอรุณราชร่วงเจ้าได้พระทัยนักสมกับพระราชนิริทต์ดังไว้ จึงทรงยอมความประสังค์ของ พวกเสนาบำาทย์นครเชียงใหม่ แล้วพะพระฤทธิกุมารราชอนุชาเสด็จขึ้นไปครองเชียงใหม่ กระทำราษฎร ศึกพระฤทธิกุมารราชอนุชา เป็นพระยาฤทธิราชสุริวงศ์ ทรงนนครเชียงใหม่เสร็จแล้ว เสด็จกลับพระ นครศรีสัชนาลัย

ต่อมาทรงพระประภากถึงพระสุจกุมารราชอนุชาองค์น้อง ด้วยไม่ทรงเห็นนครใดที่จะให้พระสุจ กุมารราชอนุชาไปครอบครอง ทรงพระคำริเห็นคระให้พระสุจกุมารราชอนุชา เสด็จไปเที่ยวเลือกหา เอาตามพหะทัย เมื่อตกลงพระทัยเช่นนี้แล้ว จึงมีรับสั่งชี้แจงให้พระสัจกุมาทราบความพระราชนิริทต์ พระสังค์ พระสัจกุมารราชอนุชาเสด็จออกไปเที่ยวเลือกภูมิประเทศอันสมควรจะตั้งนครได้แล้ว เสด็จ กลับเข้ามาทูลพระอรุณราชร่วงเจ้าฯ จึงยกพลโยธาเสด็จถึงภูมิประเทศนั้น ให้รัฐดมสร้างกำแพงเมืองและ โปรดสร้างพระตำหนักใหญ่หนอยสำเร็จแล้ว โปรดให้พระสุจกุมารราชอนุชาอยู่ทรงเมืองนั้น และโปรด ให้พระนามเมืองว่าเมือง "เมืองพิชัย" แปลว่าเมืองที่ทำให้น้อง คือ เมืองพิไชย หรือเมืองพิชัย (อำเภอพิชัย ในปัจจุบัน) เพราะยังมีคุณและกำแพงเมืองซึ่งชาวเมืองพิชัยเรียกว่า คุปราสาทปราภกภูมิอยู่จนทุกวันนี้ และวัด

หน้าพระธาตุเป็นวัดใหญ่ตั้งอยู่ในกำแพงที่พระพุทธชูปสีรังด้วยอิฐหน้าตักกว้างร้า 3 วา เรียกว่า พระโต เป็นที่สักการะบูชาของชาวเมืองมาจนทุกวันนี้ (สุธี ชำนาญพสุชา และคณะ. 2540 : 7-10)

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการฟ้อนรำ

ประวัติความเป็นมาของการฟ้อนรำ

ศิลปะแห่งการร้องรำทำเพลง ย่อมเกิดขึ้นในมนุษย์ทุกหมู่เหล่ามาแต่บรรพบุรุษ “ไม่ว่าจะเกิดขึ้น ด้วยจุดประสงค์ในการแสดงออกซึ่งอารมณ์ การแสวงหาความบันเทิง หรือการบูชาอ่อนโน้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ตาม ชนชาติไทยก็คงมีลักษณะเช่นที่กล่าวมา คือมีการร้องรำทำเพลงนานา民族แล้ว แต่ยังไม่อาจหาหลักฐานบอกรได้ว่า เรามีศิลปะการฟ้อนรำหรือแสดงในลักษณะอย่างไรบ้าง

การฟ้อนรำของไทยที่พบหลักฐาน จากการบูดคั้นพบรูปปั้นดินเผาหรือรูปศิลปางานหัตถกรรมฯ ในสมัยทวารวดี (ราชพุทธศตวรรษที่ 11 – 16) ซึ่งเป็นรูปปั้นคนตระหง่านรูปท่าร่ายรำต่าง ๆ หลักฐานเหล่านี้แสดงถึงการฟ้อนรำในยุคครรภ์ต่าง ๆ ที่สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย นอกจากนี้ยังมีข้อความที่กล่าวถึงการฟ้อนรำในอารักขาที่ 21 ซึ่งพบที่ศาลเจ้าเมืองลพบุรี (สันนิษฐานว่าอารักข์ในพุทธศตวรรษที่ 16) ความว่า “บรรดาเทพเจ้าในเมืองละโว ซึ่งมีนางประจำกันกรองเพลง ข้าพเจ้าก็ปณาณะ ระบบ 1 คน นักรอง 1 คน นักดีด 1 คน นักเตี๊ย 1 คน ทำการรับใช้ของพระภิกษุเดลงอัญศรีบรม瓦สุเทพ ทุกวัน...” (ยอดร่วม เชเดส. 2504: 19)

นอกจากอารักข์ดังกล่าวแล้วยังมีการกล่าวถึงการฟ้อนรำในพงศาวดารล้านช้าง (ตำนานขุนบรรม) โดยกล่าวเป็นใจความว่า “พระยาเดนหลวง” ได้ส่ง “ศรีคันธะเทวตา ลงนาบออกสอนคนทั้งหลายให้เห็น มือกองกรับ เจริญ ปีพาทาย พิณเพี้ยะ เพลงกองอนได้สอนให้คนตระหง่านแล้วก็ออก ส่วนครุอันขับฟ้อนห่อนนะถึงสว่างธรรมงค์มากทั้งมวลถ้วนแล้ว” เพื่อว่าประชาชนจะได้มี “เครื่องอันจักเล่น จักหัว และเสริมกำขับทั้งมวล” (หลุมสุดแห่งชาติ. 2506 : 395)

จากหลักฐานดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการฟ้อนรำ การเล่นดนตรี ได้เกิดขึ้นแล้วพัฒนามาในชุมชนต่าง ๆ ที่ก่อตั้งเป็นอาณาจักรนานา民族แล้ว นับแต่สมัยทวารวดี ศรีวิชัย ละโว เชียงแสน ก่อนที่จะมาถึงยุคแห่งสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัย ได้ก่อตั้งการฟ้อนรำ ปรากฏอยู่ในศิลปางานหัตถกรรม ราชอาลีไทย ความว่า “ย้อมเรียงขันหมาก ขันพลุ บูชาพิลม ระบบ – เต้น เล่นทุกชนิ ... คั้ยเสียงอันดัง สาหการบูชา อิถุริยพาทาย พิณมือกองกรองเสียงดังสิพอดังดินจักหล่มอันไชร์” (ประชุม ศิลปางานหัตถกรรมที่ 1. 2521: 115)

นอกจากนี้ในหนังสือเทภูมิกถา ยังเล่าถึงการฟ้อนรำไว้ว่า "... บ้างเต้น บ้างรำ ซึ่งฟ้อนรำ ระบบหรือเพลงดุริยดนตรี บ้างดีด บ้างสี บ้างตี บ้างเป่า บ้างขับสรรพสำเนียงเสียงหนู นกคุนจุนกันไปเดียร้ายพื้นผ่อง กล่อง แต่สังข์ ระฆังกังสี มหา โลหทึกกึกก้องทำนุกดี ..." (พระภูมิไทย 2515 : 87)

จะเห็นได้ว่าในสมัยสุโขทัยมีการฟื้นรำมาแล้ว แต่ไม่ได้อธิบายหรือแสดงให้ทราบถึงรูปแบบลักษณะการฟื้นรำแต่อย่างใด ครั้นในสมัยอยุธยาได้เกิดภาพลายเส้น แสดงลักษณะการฟื้นรำ และได้สืบทอดต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เรียกชื่อว่า "ตำราฯ ไทย" การฟื้นรำของไทยได้สืบทอดต่อเนื่องกันมาโดยอาศัยสืบท่องโồn ละคร เพาะละครไทยต้องมีการฟื้นรับประกอบและโixonละครสมัยก่อนถือเป็นเครื่องราชบุปโภคของพระมหากษัตริย์ซึ่งมีการทำนุบำรุง เพื่อเป็นศิลปะสืบทอกันมา (อรุณรัตน uhn วัฒนา. 2530:7)

ประเภทของการฟื้นรำ

การฟื้นรำของไทย แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ การฟื้นรำแบบมาตรฐานและการฟื้นรำพื้นเมือง การฟื้นรำแบบมาตรฐานหรือชนชั้นสูงจากหลักฐานต่าง ๆ ดังกล่าวมาทั้งในศิลปาริค พระราชพงศาวดาร หลักฐานเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นการฟื้นรำแบบมาตรฐานหรือที่เรียกว่า "ของหลวง" ส่วนการฟื้นรำพื้นเมืองของสามัญชนนั้นไม่ค่อยมีการกล่าวถึง จะมีการกล่าวถึงการละเล่นในหลักศิลปาริค พ่อขุนรามคำแหงที่ว่า "เมื่อจักกลับเข้าเวียงเรียงกันแต่อรัญญิกพื้น เท้าหัวถนน ด บงค กลองค วยเสียงพาทย์ เสียงพิน เสียงเดือน เสียงขัน ไครจัมกเล่นเล่น ไครจัมกเดือนเดือน" (หาสนุกแห่งชาติ. 2504) เดิมศิริ บุณยสิงห์ ได้กล่าวว่า เดือนในที่นี้คงเป็นการร้องรำหรือร่ายรำ และมาเป็นขบวนแห่ ส่วน บงค หมายความว่า ประโคน และคำว่า "เท้าหัวถนน" (บางแห่งว่าหัวถนน) แปลว่าจังกระทั้งถึงชายทุ่ง แสดงให้เห็นว่าการละเล่นประเภทพื้นเมือง เกี่ยวกับรำ ระบำ คงมีนานานแล้ว โดยสันนิษฐานจากเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นของเก่าแก่ของไทย ทั้งของหลวงและของราษฎร์ ก็มีอยู่ชั่น ภาคเหนือนมีฟ้อน ภาคกลางมีรำแม่ศรี เป็นต้น (เดิมศิริ บุณยสิงห์. 2512: 13) ขณะนี้การฟื้นรำพื้นเมืองไทยคงจะมีนานาและถ่ายทอดผ่านอยู่ในความทรงจำสืบทอดต่อมายาวนาน รูปแบบของการฟื้นรำแต่ละท้องถิ่นก็แตกต่างกันไปตามความนิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ ประเทศไทยมีการฟื้นรำพื้นเมืองของทุกภาค ยังชี้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นมรดกที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ ตั้งสม สืบทอด ปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสม ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเรื่อยมาโดยการบอกเล่า เลียนแบบ

การฟื้นรำพื้นเมือง มีลักษณะแตกต่างจากเพลงพื้นเมืองตรงที่เน้นลักษณะและลีลาการรำมากขึ้น ความหมายของการใช้ท่าทางจะมีมากกว่า มีการฟ้อนโดยใช้ส่วนแขนและมือเป็นหลัก การฟื้นรำพื้นเมือง เป็นการฟื้นรำของชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็คิดประคิบประคิบหัวรำของตนไปตามความนิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันออกไป การฟื้นรำบางอย่าง ได้มีวิพัฒนามากจากประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียง แต่คนไทยก็ได้นำมาเปล่งและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับลักษณะและความเป็นอยู่ของคนไทย เช่น อายั พื้นเมือง และรองเงิง

การฟื้นรำของแต่ละท้องถิ่น เดิมนิยมเล่นกันภายในท้องถิ่นตามฤดูกาลต่าง ๆ ปัจจุบัน การฟื้นรำพื้นเมืองไม่ได้เล่นเฉพาะฤดูกาลเท่านั้น มีการนำมานำรัฐไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนตลอดจนนำไปแสดงในงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมเผยแพร่และอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีไว้

องค์ประกอบของการฟ้อนรำ

การฟ้อนรำเป็นการแสดงสืบสานภูมิปัญญาที่มีความงามอย่างสง่างาม แสดงถึงความมั่นคงและภูมิใจในเชิงศิลปะ การฟ้อนรำจะสวยงามต่อไปได้หากผู้แสดงมีความเข้าใจในเรื่องราวที่ถูกเล่าผ่าน動きและการแสดง เช่น การเล่าเรื่องราวด้วยการเดินทาง แสดงถึงการเดินทางของชาติ หรือเรื่องราวที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้การแสดงมีความน่าสนใจและน่าตื่นเต้นมากยิ่งขึ้น

1. ผู้เสดง
 2. เครื่องแต่งกาย
 3. คนตีและคำร้อง
 4. ท่าทางการร่ายรำ
 5. สถานที่ใช้เสดง

1. ຜົ່ງເສດງ

ในการฟื้นรำเพ苔่กระรังจะต้องมีจำนวนผู้แสดงให้เหมาะสมตามลักษณะของการฟื้นร่านั้น ๆ เช่น ถ้าเป็นระบบ และ ฟื้น ต้องพิจารณาถึงลักษณะของระบบ และฟื้น แต่ละประเภทต้องเข้าใจรูปแบบของระบบและฟื้น เพราะลักษณะของระบบและฟื้น คือ การแสดงที่ใช้การเคลื่อนไหวทุกส่วนของร่างกาย แสดงเป็นหมู่มากกว่า 2 คนขึ้นไป มีความวิจิตรพิสดารเกี่ยวกันท่ารำที่แปลกมีความหลากหลายในชุดนั้น ๆ มีการเปลี่ยนແลวนโดยเร็วผู้ดูแทนไม่รู้สึกตัว มีการสลับท่ารำกันเป็นส่วน ๆ ตลอดเวลาของการแสดง จะให้เห็นความงามของ เครื่องแต่งกาย ความงามระหว่างคู่ต่อคู่ระหว่างแก้วต่อแก้ว ซึ่งการเคลื่อนไหวของการร่านั้นมีการร้องด้วยหรือไม่มีการร้องไม่ถือเป็นหลักสำคัญ วิธีการแสดงของระบบและฟื้นดำเนินไปในรูปแบบเดียวกัน แต่จะแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างระบบกับฟื้นตรงที่ ถ้าเป็นฟื้นจะมีลักษณะรูปแบบการร่ายรำ การแต่งกายตามสภาพท้องถิ่นให้เห็นชัดเจนขึ้น

ส่วนการรำ ก็ต้องเลือกผู้แสดงตามลักษณะประเภทของการรำฯเพราการรำมี 2 ลักษณะคือ รำประกอบดนตรี โดยไม่มีเนื้อร้อง ซึ่งเรียกว่า "รำหน้าพาทย์" และการรำประกอบบทร้องซึ่งเรียกว่า "รำบា" หรือ "รำดีบท" ในการรำทั้ง 2 ลักษณะนี้ การเลือกผู้แสดงก็ต้องเลือกตามประเภทของการรำนั้น ๆ เช่น การรำหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครูเป็นการรำถวายมือ จะต้องใช้ผู้รำจำนวนมาก ถ้าเป็นรำหน้าพาทย์ประกอบการแสดงโขน ละคร ต้องดูที่โอกาสที่ใช้ของเพลงพาทย์นั้น ๆ เช่น ถ้าใช้ประกอบการยกทพ ต้องใช้คนจำนวนมาก ถ้าใช้เฉพะ เช่น เพลงตระนิมิต ใช้ในการแปลงกายหรือชูบชีวิตให้ฟื้นต้องใช้ผู้รำจำนวนน้อย เป็นตน

รับทหรือรำตีบท คือ การแสดงท่าทางไปตามบท ไม่ใช้เสียงประกอบการพูด แต่เป็นการแสดงโดยใช้ภาษาท่าตีความหมายการรับบท ประกอบบท ประกอบด้วย รำเดี่ยว รำคู่ และรำหนี่

การรำเดี่ยว จะใช้ผู้แสดงเพียงคนเดียว ส่วนมากจะรำเดี่ยวจะมุ่งโชว์ศิลาหรือฝีมือในการรำ ต้องการแสดงให้เห็นศิลปะของการรำร่าย ตลอดจนการแต่งกายที่สวยงาม เช่น การรำฉุยฉายพราหมณ์ ฉุยฉาย เปญจากาย ฉุยฉายวันทอง ฯลฯ

การรำくる จะใช้ผู้แสดงเป็นคู่ 2 คน ส่วนมากเนื้อหาบทเพลงจะนำมาจากวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ เช่น รำくるชุดพระรามตามกว้างจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ รำくるชุดงานเดี่ยงพวงมาลัยจากวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง รำくるชุด พระลอตามไก่ จากวรรณคดีเรื่อง พระลอฯฯ

2. การแต่งกาย

การแต่งกายในการฟ้อนรำแต่ละชนิดย่อมขึ้นกับประเภทของการแสดงเช่น ระบำ รำ หรือฟ้อน การฟ้อนส่วนมากจะมีการแต่งกาย 4 แบบ คือ

2.1 การแต่งกายเครื่องใหญ่ หรือแต่งยืนเครื่อง ส่วนมากการแต่งกายยืนเครื่องจะใช้กับ รำและ ระบำ เช่น ระบำดาวดึงส์ ระบำกุฎาภินิหาร ระบำหยอดเงิน ระบำสีบท ระบำพรหมมาสตร์ เป็นต้น ประเภทที่แต่งกายด้วยเครื่องใหญ่ เช่น รำแม่นบท รำฉุยชาบ ต่าง ๆ รำคูในชุดสวยงามจากวรรณคดี

2.2 การแต่งกายลำลอง หมายถึง การแต่งกายไม่เต็มเครื่องใหญ่ นิยมใช้แต่งกายในละครพันทาง ซึ่งเป็นละครที่มีหลายเชื้อชาติ นอกจากรากฐานการแต่งกายลำลอง ยังนำมาใช้ในการฟ้อนรำทั้งรำเดี่ยว รำคู่ ตลอดจนระบำต่าง ๆ ด้วย เช่น รำพลายชุมพล เป็นต้น

2.3 แต่งกายตามเนื้อร้องและท่วงท่านของเพลง การแต่งกายประเภทนี้จะยึดเนื้อหาของเพลงเป็น หลัก เช่น ระบำพรัตน์ เนื้อเพลงจะกล่าวถึงเก้า ๙ ประการซึ่งมี เพชร นิต เพทาย โภเเมน บุญราษฎร์ ฯลฯ ผู้รำจะแต่งกายตามสีของแก้วชนิดนั้น ๆ และวาร์ตีบตามเนื้อเพลง ส่วนการแต่งกายตาม ท่านของเพลง เช่น ระบำโนราษณคดี ซึ่งมีชุดรำทั้งหมด ๕ ชุด กือ สุโภทัย ลพบุรี ทวารวดี ศรีวิชัย เชียงแสน การแต่งกายจะแต่งตามสมัยนั้น ๆ ปัจจุบันลักษณะของระบำที่ผู้แสดงแต่งกายตามเนื้อเพลง นิยมกันมาก ขึ้น และมีผู้คิดเนื้อเพลง ทำนองเพลง ประกอบกันเพื่อให้สอดคล้องกัน เกิดเป็นระบำต่าง ๆ ขึ้นมาก นายนาย เช่น ระบำเงือก ระบำม้า ระบำปลา ระบำนก ฯลฯ

2.4 การแต่งกายพื้นเมือง เป็นการแต่งกายตามท้องถิ่นต่าง ๆ ของไทย การแต่งกายพื้นเมือง ถือ เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึง ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพลศ ชีวิต ความเป็นอยู่ ลักษณะ การฟ้อนรำพื้นเมืองยังนิยมออกให้เห็นถึงอุปนิสัยใจคออันเป็นบุคลิกของคนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย ลักษณะการแต่งกายพื้นเมืองย่อมแตกต่างกันไป อันเนื่องมาจากการประเพศ อาชญากรรม ความเป็นอยู่ และการทำมาหากิน

3. គណຕ្រីនយោបាយ

สิ่งที่ขาดไม่ได้ในการฟ้อนรำคือ គណຕ្រី โดยทั่วไปគណຕ្រីจะประกอบด้วย ท่านอง จังหวะ และ ส่วนอื่นๆ เพื่อให้เกิดความໄพเราโดยเฉพาะเรื่องจังหวะถือว่าเป็นหัวใจของเพลง (สุพรรณี เหลือบัญชู. 2529: 32) การฟ้อนรำจะต้องอาศัยทั้งท่านอง จังหวะ และเนื้อหาของเพลงเป็นส่วนใหญ่ จังหวะเป็นส่วน ประกอบสำคัญในการฟ้อนรำของไทย จะต้องฟังจังหวะของเพลงว่าฟ้อนรำลงจังหวะพอดีหรือว่าลักษณะ

จังหวะ ส่วนในเพลงไทยหรือดนตรีไทยจังหวะยังเป็นเครื่องกำหนด ความยาวสันของเสียง ของทำนอง เพลง

จังหวะที่ใช้กันอยู่ทั่วไปมี 3 ระดับ คือ จังหวะชา เรียกว่า อัตราจังหวะ 3 ชั้น จังหวะปานกลาง เรียกว่า อัตราจังหวะ 2 ชั้น จังหวะเร็ว เรียกว่า อัตราจังหวะชั้นเดียว ในอัตราจังหวะของเพลงดังกล่าวจะกำหนดตามเครื่องดนตรีที่เรียกว่า หน้าทับ หมายถึงวิธีการตีเครื่องหนังจำพวกเลียนเสียงทับ (โภน) ซึ่งใช้เป็นเครื่องตีกำกับจังหวะแต่โบราณ เช่น ตะโพน โภน รำนาสองหน้า กลองแขก ใช้ตีกำกับจังหวะเป็นระยะ ๆ ไปเพื่อให้รู้ส่วนและเสียงสำคัญของเพลง จังหวะเพลงไทยแบ่งตามลักษณะหน้าทับได้ 3 ประเภท คือ หน้าทับปربไก หน้าทับสองไม้ และหน้าทับพิเศษ เพลงทุกเพลงนокจากจะมีจังหวะแล้ว ยังต้องมีทำนองและเนื้อร้องเป็นส่วนประกอบสำคัญ เพราะทำนองก็คือลักษณะเสียงต่าง ๆ ซึ่งเรียบเรียงเป็นบทเพลง และเนื้อร้องของเพลงจะเป็นส่วนช่วยสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจในเพลงมากขึ้น เพราะภาษาถือเป็นสิ่งสำคัญในด้านการขับร้องส่วนมากแล้วเนื้อร้องของเพลงไทยที่ใช้ประกอบการฟ้อนรำมี 2 ลักษณะ คือ

- เนื้อเพลงไทยที่ได้มาจากวรรณคดี โดยจะคัดมาเฉพาะตอนที่มีสำเนียงໄพ蕨ฉันหลักยណี และเนื้อหา กินใจผู้ฟัง หรือเป็นตอนที่เด่น ๆ ในวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ เช่น ตอนรجنารสีงพวงมาลัยจากเรื่องสังขทอง ตอนพระลotaตามไก่จากวรรณคดีเรื่องพระลอ เป็นต้น
- เป็นเพลงที่แต่งขึ้นเพื่อฟ้อนรำชุดนั้น ๆ โดยเฉพาะ เช่น ระบำหสุงไทย ระบำคอกบัว ระบำกุฎาภินิหาร ระบำนกเขา ฯลฯ การแต่งเพลงนั้นนิยมแต่งเป็นร้อยกรอง

วงดนตรีที่ใช้ประกอบในการฟ้อนรำ ประกอบด้วย วงดนตรีไทย และวงดนตรีพื้นเมือง

2.1 เครื่องตี ได้แก่ ทับ โหม่ง ฆิ่ง กลองตุ๊ก กลองชาตรี กลองโภน รำนา กลองบานอ กรีอ โถะ โpon ปีด กรับ แทระ (หรือแกระ) และฆ้อง

2.2 เครื่องเป่า ได้แก่ ปืนอก ปี้ออ

2.3 เครื่องสี ได้แก่ ซอสี ซอคั่ว และซอเมือปะ

2.4 เครื่องดีด ปราภูณพะดนตรีของเจาะชาไก ไม่ปราภูณชื่อเรียกวงดนตรีพื้นเมืองภาคใต้แบ่งตามโอกาสที่เล่นได้ 2 ประเภท คือ ประการแรกเล่นเฉพาะโอกาส เช่น มะตือรี และโต๊ะกرم เล่นเฉพาะพิธีกรรมเพื่อรักษาอาการป่วย ไข้ ซึ่งเชื่อว่าเกิดจากผีให้ไทย และโpon ปีด นิยมเล่นเฉพาะเทศกาลรักพระเดือน 11 กาหาด เล่นเฉพาะงานศพ (สมัยก่อนเล่นในงานเบญญาและแห่นาค ได้ด้วย) ประการที่สองวงดนตรีพื้นเมืองใช้เล่นในโอกาสทั่วไป ได้แก่ เล่นเดียว และประสมวงเพื่อบรรลุประกอบการละเล่นต่าง ๆ (อุดม หนูทอง. 2531: 2 – 3)

3. วงดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือ วงดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือมีเครื่องดนตรีแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

3.1 เครื่องดนตรีประเภทดีด ได้แก่ พิณเพียะ มีลักษณะคล้ายพิณนำเต้า เพิ่มสายเป็นสองสาย ตัวพิณทำด้วยน้ำเต้าบ้าง กะลา มะพร้าวบ้าง นอกจากพิณแล้วยังมี ซึ่ง ลักษณะคล้ายกระจับปี

3.2 เครื่องสี ได้แก่ สะล้อ เป็นเครื่องสายพื้นเมืองของทางเหนือ มีคันชักเช่นเดียวกับซื้อและซื้อตัว มีสายปิ้งด้วยเส้นลวด 2 สาย

3.3 เครื่องตี มีทั้งเครื่องตีที่ทำด้วยไม้และทำด้วยโลหะและเครื่องตีที่ปิ้งด้วยหนัง เช่น ฉิ่ง ฉาน กรับ โนม่ง กลอง ตะโลดีดโป๊ด (คือกลองทำหนองเดียวกับเปิงมากแต่ใหญ่กว่า) กลองแ绣์ (ใช้ตีบอก สัญญาณตามวัดภาคเหนือหรือตีประกอบการบรรเลงเพลง)

3.4 เครื่องเป่า ได้แก่ ปี่ซอ ใช้ประสมวงที่บรรเลงเพลงพื้นเมืองในภาคเหนือ

เครื่องดนตรีดังกล่าวบางอย่างได้นำมาประสมวงกัน บรรเลงประกอบการฟ้อนรำและการละเล่น พื้นเมืองของภาคเหนือ

4. ดนตรีพื้นเมืองของภาคกลาง ภาคกลางภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำตัดผ่านสายหมาดแก่ การก่อสร้างที่ราบ ทำสวน ประชาชนอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ จึงมีการเล่นรื่นเริงในโอกาสต่าง ๆ มากมาย ทั้งตามฤดูกาลและตามเทศกาล ตลอดจนตามโอกาสที่มีงานรื่นเริง การแสดงจึงมีการถ่ายทอดสืบทอดกัน และพัฒนาด้วยเปล่งขึ้นเรื่อย ๆ จนบางอย่างกลายเป็นการแสดงนาฏศิลป์แบบฉบับไป การแสดงพื้นเมือง ส่วนมากจะเรียบง่ายและใช้ดนตรีพื้นเมืองบรรเลงประกอบเครื่องดนตรีพื้นเมืองภาคกลาง ได้แก่ กลอง ยาว กรับ ฉาน โนม่ง และฉิ่ง

4. ท่าทางการฟ้อนรำ

ศิลปะการฟ้อนรำจะประกอบด้วยท่าทางการร่ายรำเป็นหลัก ใน การฟ้อนรำจึงมีการคิดประดิษฐ์ ดัดแปลงทำต่าง ๆ ให้วิจิตรพิเศษและสวยงามยิ่งกว่าท่าธรรมชาติ โดยให้สอดคล้องประสมประสานกับกลีนกันไปกับศิลปะที่เป็นส่วนประกอบอื่น ๆ เช่น เพลงดนตรี และคำร้อง เป็นต้น การประดิษฐ์ดัดแปลงกิริยาท่าทางเป็นการสืบทกายอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับล้อยคำ ท่าทางที่แสดงออกมานี้ก็ต้องได้เป็น 3 ประเภท คือ ท่าซึ่งใช้แทนคำพูด เช่น รับ ปฏิเสธ สั่ง เรียก ฯลฯ ท่าซึ่งเป็นกิริยาและกิริยาอาการ เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน และการกระทำอื่น ๆ และท่าซึ่งแสดงถึงอารมณ์ภายในของคนเราว่ามีอยู่อย่างไร เช่น รัก โกรธ ดีใจ เสียใจ โศกเศร้า เป็นต้น ลักษณะท่าทางทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว มีความควบเกี่ยวกันอยู่จะ แยกให้เด็ขาดคล่องไปเลยไม่ได้ เพราะต้องมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งสื่อความหมายกันด้วยสายตา และในศิลปะการฟ้อนรำ จำเป็นต้องมุ่งให้รำได้ด้วยงานที่เรียกว่า "สุนทรียสาร" เพราะความงามของหัวหรือสุนทรียสารเป็นหลักสำคัญของศิลปะ ถ้าประดิษฐ์ดัดแปลงท่าทางออกมานี้แล้วไม่เป็นไปทางแสดงความงาม ก็ติดหลักศิลปะ ท่าฟ้อนรำของไทยเราเป็นการประดิษฐ์โดยอาศัยหลักความงามของศิลปะดังกล่าว เป็นการส่งภาษาซึ่งเรียกว่านาฏภาษาหรือภาษานาฏศิลป์ ที่มีความหมายแสดงออกมานี้ เช่นเดียวกับคำพูดที่เราได้ฟังด้วยหูของเรา แต่เป็นคำพูดที่พูดด้วยมือ แขน เท้า ขา ลำตัว ลำคอ ใบหน้า ศีรษะ เป็นต้น มิใช่ด้วยอวัยวะเครื่องเปล่งเสียง เช่น ปาก ลิ้น ด้วยเหตุนี้การฟ้อนรำจึงพูดด้วยภาษา而不是ตามบทและความงามของศิลปะการร่ายรำซึ่งประดิษฐ์เลือกสรรมาจากกิริยาท่าทางอันเป็นธรรมชาติสามัญของมนุษย์ที่เราใช้กันอยู่ประจำวัน 3 ประเภท ดังกล่าวมาแล้ว แต่มีท่าทางผิดเพี้ยนไปจากท่าธรรมชาติเพื่อมุ่งความสวยงามตาม

แนวคิดของศิลปินไทย (เรณุ โภคินานนท์. 2528: 28) การฟ้อนรำแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ การฟ้อนรำแบบมาตรฐาน เช่น รำเม่นบท รำบำดาวดึงส์ รำบำกฤษฎาภินทร์ต่าง ๆ ฯลฯ และการฟ้อนรำที่เป็นแบบพื้นเมืองของท้องถิ่นต่าง ๆ

5. สถานที่ใช้แสดง

การฟ้อนรำต่าง ๆ จะใช้ผู้แสดงมากหรือน้อย จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงสถานที่ใช้แสดง เพราะถ้าเป็นเวทีเล็ก หรือ แคบ อาจใช้ผู้แสดงน้อยลง ถ้าเป็นเวทีกว้าง ก็ใช้ผู้แสดงมากขึ้นตามความเหมาะสม และการพิจารณาเดือกผู้แสดงที่มีขนาดเท่ากันจะทำให้การแปรແควาสวยงาม การแสดงพร้อมกันหลาย ๆ คน ต้องมีความพร้อมเพียง เพราแสดงอยู่ในชุด ท่ารำ เพลง และจังหวะเดียวกัน ความพร้อมเพียงในที่นี่คือ จังหวะการเคลื่อนไหว เท้าและมือ ความงามของการแสดงหมู่อยู่ที่ระเบียบถูก ฉะนั้นผู้แสดงทุกคน ต้องมีความแม่นยำ มีเวลาซักซ้อม จนเกิดความชำนาญ คล่องแคล่ว สำหรับระเบียบແควานั้นจะช่วยเพิ่มความงดงามน่าดูยิ่งขึ้น ผู้แสดงไม่เพียงแต่ร่วงให้พร้อมกัน ควรใช้สายตา remorseless หรือ แปรແควาต่าง ๆ ควรช่วยกันทำให้ได้รูปสวยงามเป็นระเบียบ การเคลื่อนไหวตัวในขณะที่รำแต่ละคนนั้น อาจมีระเบียบก้าวถี่ห่างต่างกันน้ำหนัก ระเบียบถูกอาจมีวนเร เหลื่อมถักกันไป ผู้แสดงจะต้องหาวิธีแก้ไขให้ทัน ไม่ควรปล่อยให้เสียระเบียบແควานานจนผู้ดูรู้สึก การแก้ไขระเบียบถูกอาจทำได้ โดยวิธีลดระยะก้าวให้แคบลง ก้าวโดยหลัง หรือก้าวข้าง โดยใช้วิธีลงหรือเพิ่มระยะ ก้าวให้พอดีกับผู้แสดงอื่น หรือการแก้ไขระยะช่องไฟ ถี่ห่างตามแหล่งที่ยืน โดยใช้วิธีการเคลื่อนเท้าช่วย เช่น ยกเท้า เพื่อไปสูตรีชื่นเห็นว่าระยะพองเหมาะสมพอดี นอกจากการยืนเท้า การสูดเท้ายังนำมาใช้ในการจัดระเบียบถูกได้อีกด้วย ดังนั้นผู้แสดงจึงควรรู้ข้อปฏิบัติในการแสดงเป็นหมู่ คือ มีความพร้อมเพียง รักษาระเบียบถูกให้สม่ำเสมอตามลักษณะที่ต้องการ มีปฏิภาณไว้พริน มีความแม่นยำ มีสมาร์ทมั่น หยัต้าไว และมีความสามัคคี

ผู้แสดงต้องมีคุณลักษณะดังกล่าว จะทำให้การแสดงระบำได้ผลดี เพราแต่ละอย่างเป็นส่วนสำคัญช่วยให้การแสดงสวยงามและผู้แสดงต้องมีสมาร์ทมั่นนี้เป็นจุดสำคัญอันหนึ่ง เพราะถ้าผู้แสดงไม่ทำด้วยความตั้งใจ มีใจไม่แน่แօอยู่กับหน้าที่การแสดงก็ย่อมเสียไป เพราถ้าขาดความรอบคอบ ขาดความสำรวม จิตใจมิได้อยู่กับการแสดงที่ตนปฏิบัติอยู่ การแสดงก็จะเข้ากับผู้อื่นเขามิได้ ทำรำที่ซ้อมไว้ก็ลืม หยัต้าที่ควรจะดำเนินการหรือระมัดระวังให้สอดคล้องกับผู้อื่นก็ไขว่ใจ ในบางกรณีจะต้องใช้ปฏิภาณไว้พรินในอันที่จะคล้อยตามกับเพื่อนร่วมแสดงซึ่งบางครั้งผิดพลาดจากท่าที่ซ้อมไว้ หรือมีอะไรบางอย่างทำให้ต้องเพียงไปจากท่าเดิม ถ้าผู้แสดงทั้งหลายไม่มีความระมัดระวังก็จะไม่มีโอกาสใช้ปฏิภาณคล้อยตามกันได้ (ประพัน พวงสำลี. 2514 : 114-115)

การฟ้อนรำพื้นเมือง

การฟ้อนรำพื้นเมือง เป็นการฟ้อนรำของชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นคิดประดิษฐ์ทำฟ้อนรำของตนไปตามความนิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันไป การฟ้อนรำพื้นบ้านในแบบเชิง จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เพราะอยู่ในแอบร้อน สภาพภูมิอากาศ ตลอดจนการประกอบอาชีพเหมือนกัน เช่นการปลูกข้าว พบร่วมกับการฟ้อนรำพื้นเมืองที่เกี่ยวกับการทำนาปลูกข้าวในหลายประเทศ เช่น จีน ศรีลังกา เบอร์ ฯลฯ จะมีการฟ้อนรำ พื้นเมืองเกี่ยวกับการทำนาปลูกข้าวในหลายประเทศ เช่น จีน ศรีลังกา เบอร์ ฯลฯ จะมีการฟ้อนรำ พื้นเมืองเกี่ยวกับการทำนาปลูกข้าวเหมือนกัน จะต่างกันที่รสนิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนแต่ละประเทศ ซึ่งส่งผลให้การฟ้อนรำแตกต่างกันไป การฟ้อนรำพื้นเมืองในภาคต่าง ๆ ของไทยก็มีลักษณะดังกล่าวและมีรายละเอียดแตกต่างกันดังนี้

1. ภาคกลาง เป็นภาคที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรและมีโอกาสใกล้กับสังคมเมือง ประชาชนอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ การละเล่นพื้นเมืองของภาคกลางแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เพลงพื้นเมือง และการฟ้อนรำพื้นเมือง เพลงพื้นเมืองจะเล่นที่ล้านนา คือการขับบทกลอนเข้าจังหวะ ของการละเล่นนั้น ๆ เนื้อหาสาระจะเน้นที่การสมมุติ และตกโน้กษา (สุธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. 2525 : 159)

การฟ้อนรำพื้นเมืองของภาคกลางนั้นมีอยู่หลายประเภท ภาคกลางเป็นที่รวมของศิลปวัฒนธรรม การฟ้อนรำจึงมีการถ่ายทอดสืบต่อ กันและพัฒนาตัวเปล่งขึ้นเรื่อยๆ จนบางอย่างกลายเป็นการฟ้อนรำแบบฉบับ เช่น รำวงมาตรฐาน การฟ้อนรำพื้นเมืองภาคกลางที่เป็นชุดเด่น ๆ และนิยมกันอย่างแพร่หลาย เช่น เดิมเทิงหรือเทิงบ้องกลองยาว รำหมวย หรือรำพาดผ้า รำวง เต้นกำรำเคียว เป็นต้น

การแต่งกายพื้นเมืองภาคกลาง การแต่งกายพื้นเมืองของภาคกลางนี้น้อยกว่าลักษณะและชนิดของการแสดง เพราะภาคกลางเป็นที่รวมของศิลปวัฒนธรรม การแสดงมีการถ่ายทอดสืบต่อ กันและพัฒนาตัวเปล่งขึ้นเรื่อยๆ จนบางอย่างเป็นการแสดงนาฏศิลป์แบบฉบับ เช่น รำวง การแสดงของภาคกลางแต่ละประเภท จะแต่งกายไม่เหมือนกัน เช่น เดิมเทิงกลองยาว ฝ่ายชายจะนุ่งกางเกงขา 3 ส่วน สาวเสื้อกอปิดแขนเพียงครึ่ง มีผ้าคาดเอวและโพกศรีษะ หญิงนุ่งชิ้นยาวสามเสื้อแขนกระบอก ห่มสีป่าทับ คาดเข็มขัด ปล่อylepmiyaw ทัดดอกไม้ข้างข้อ การแต่งกายเต้นกำรำเคียว ฝ่ายชายจะนุ่งกางเกงขา กวาย สามเสื้อม่อห่อสีกรมท่าหรือสีดำ มีผ้าคาดเอว ศรีษะสวมมงกุฎ ฝ่ายหญิงจะนุ่งโงกระเบน สาวเสื้อแขนกระบอกสีกรมท่าหรือสีดำ ศรีษะสวมมงกุฎ อุปกรณ์ประกอบการแสดงคือ เคียวเกี่ยวข้าว และร่วงข้าว

2. ภาคใต้ ภูมิประเทศภาคใต้เป็นดินแดนที่ติดทะเลทั้งฝั่งตะวันตก และฝั่งตะวันออก ทางด้านทิศใต้ติดต่อกับมาลายู ทำให้มีการรับวัฒนธรรมของมาลายาเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ขนบประเพณี วัฒนธรรมบางอย่างจึงคล้ายคลึงกัน ทั้งด้านการแต่งกาย เพลง ดนตรี ตลอดจนอุปนิสัย ว่องไว ภาษาพูดที่เร็ว เป็นต้น

การฟ้อนรำพื้นเมืองของภาคใต้มีหลายอย่าง บางอย่างก็มีลักษณะที่คล้ายกัน เช่น รองเงึง และซัม เปง บางอย่างก็มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปทั้งลักษณะการแสดง ดนตรี การแต่งกาย ตลอดจนลีลาการเต้น และรำ เช่น โนรา นอกจากนี้ก็มี ตาราง สีละหรือชิลละ เป็นต้น

การแต่งกายพื้นเมืองภาคใต้ ภาคใต้มีการแสดงพื้นเมืองหลายอย่าง แต่ละอย่างมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น โนรา หนังตะลุง และรองเงิง ทั้ง 3 อย่างมีลักษณะการแสดงคล้ายๆ กันมาก ขณะนี้ การแต่งกายพื้นเมืองภาคใต้จึงขึ้นอยู่กับลักษณะของการแสดงแต่ละชนิด เช่น รองเงิง นิยมแสดงในงานรื่นเริงทั่ว ๆ ไป ใช้แสดงทั้งผู้หญิง ผู้ชาย การแต่งกายฝ่ายชายจะนุ่งกางเกงขายาว นุ่งโสร่งพับ (นุ่งสั้น) สวมเสื้อแขนยาวเก็บชายเสื้อ มีผ้าคาดเอว บางทีก็คาดเข็มขัด สวมหมวกแยกสีคำ (หมวกหนีบ) สวมถุงเท้ารองเท้า ส่วนฝ่ายหญิงจะนุ่งโสร่งป้าเตี๊ยะ สวมเสื้อคอ拜师学艺 แขนยาว ผ้าลูกไม้มีผ้าห่อ yok lóng กอทึ่งชายข้าง หลังผูกคล้ามวยไว้ท้ายทอย สวมรองเท้า

3. ภาคเหนือ สภาพภูมิประเทศเป็นป่าเขา อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ธรรมชาติสวยงามส่งผลให้ชาวเหนือมีความอ่อนหวาน ยึดมั่น เชื่อฟัง การฟ้อนรำพื้นเมืองซึ่งมีลักษณะอ่อนช้อยลงตามลักษณะเมือง

การฟ้อนรำพื้นเมืองของภาคเหนือมีหลายชนิด มีท่ารำและกระบวนการฟ้อนที่เหมือนกันและแตกต่างกัน การฟ้อนรำจะมีลักษณะร่วมหรือเอกลักษณ์ของภาคเหนือคือ จังหวะเนิน ข้า แลกแต่งกายตามแบบพื้นเมือง การฟ้อนรำที่เด่น ๆ และขึ้นชื่อ เช่น ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฟ้อนสาวไหหน ฟ้อนม่านมุย เชียงตา ฟ้อนเงี้ยว ฟ้อนมาลัย ฯลฯ

การแต่งกายพื้นเมืองภาคเหนือ ถ้าเป็นพื้นที่ทางเหนือนมีหลายชนิดมีท่ารำและขบวนการแสดงต่าง ๆ กันแต่ที่เหมือนกันและเป็นลักษณะร่วมหรือเอกลักษณ์ของการแสดงภาคเหนือ คือ จังหวะเนินชา และแต่งกายตามแบบพื้นเมือง คือ นุ่งซิ่นยาวลายขาว สวมเดือยแขนงระบบอกศีต่าง ๆ ห่มสไบทับ ผูกคล้องวยสูง มีดอกไม้ล้อมนายและห้อยอุบะยาวหลายสายฟ้าผ่าแสดงเป็นหนึ่งล้วน

4. ภาคอีสาน ภาคอีสานสภากមมิค่าสตร์เป็นที่รำงสูงค่อนข้างแห้งแล้ง เพราะพื้นดินไม่อุ่นน้ำ
อาชีพส่วนใหญ่ทำนา จากสภาพทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวส่งผลให้ การฟื้นฟูของภาคอีสาน แสดงออกให้
เห็นถึงความเชื่อ ประเพณี ในด้านต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นมาแต่โบราณและสืบทอดมา
ถึงปัจจุบัน

การฟ้อนรำพื้นบ้านของชาวอีสาน ส่วนมากจะปรากว่าให้เห็นในงานบุญประเพณีตามดิ่กถุกการหรือเทศกาลในชีตสิบสองคงสิบสี่ ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีของชาวอีสาน ในแต่ละงานบุญแต่ละจังหวัดมีวัฒนธรรมประเพณีต่างกันออกไปอีกด้วยกัน กลุ่มวัฒนธรรม เช่น กลุ่มวัฒนธรรมไทยฯ จะมีเพลงพื้นบ้านที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปคือ หมอดำ การฟ้อนรำพื้นเมืองที่เรียกว่า เชึง เช่น เชึงกระตื้น เชึงกระหง แคล

ฟื้นฟูไทย ฯลฯ กลุ่มวัฒนธรรมประจำมีการฟื้นฟูพื้นเมือง เช่น เรือนอันเร กันตรีม ส่วนกลุ่มวัฒนธรรมโกราช จะมีเพลงโกราช เป็นต้น

การฟื้นฟูของภาคอีสานที่ปรากฏอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ แบ่งตามจุดประสงค์ของการฟื้นฟูออกยังกว้าง ๆ ได้ดังนี้

1. ฟื้นฟูสร้างหรือรำขูชา หมายถึงการฟื้นฟูเพื่อแสดงความเกราเพกาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเช่นสร้างสังเวชิญญาณผู้ค้า หรือฟื้นฟูติดต่อกับวิญญาณผู้ตาย หรือฟื้นฟูติดต่อกับวิญญาณ การฟื้นฟูประเภทนี้ ได้แก่ การฟื้นบูชาพระยาแคน ฟื้นตั้ง hairy รำพีฟ้า โซ่ถังบึง แตก เด่น สาก เป็นต้น

2. การฟื้นฟูความสนุกสนานในเทศกาล หมายถึงการฟื้นฟูที่มีชื่อ เมื่อมีงานรื่นเริง หรือเทศกาลประจำปี ได้แก่ ฟื้นฟูไทย เชิญบึงไฟ เชิญกระดิ่น รากลองยาฯ ฯลฯ

3. การฟื้นฟูเพื่อความสวยงามและเป็นศิริมงคล หมายถึงการฟื้นฟูที่มุ่งความพร้อมเพรียง ความเรียบร้อยสวยงาม จะรำในโอกาสต้อนรับแขกต่างดินที่มาเยือน ฟื้นบูชาศรี ฟื้นศรีโคตรบูรณ์ รำแพรวา รำดอนสารค์ รำโปงลาง ฯลฯ

การแต่งกายพื้นเมืองอีสาน การแสดงของภาคอีสานมักเกิดจากกิจกรรมประจำวันหรืออุดมการ เช่น มีการขอฝน การจับปลา พวงผู้ชายไปทำไร่ทำนา พวงผู้หญิงก้าไปส่องข้าว ปลาราหาร ลักษณะเฉพาะ ของการแสดงของภาคอีสาน คือลีลาและจังหวะในการก้าวเท้ามีลักษณะคล้ายการเต้นแต่นุ่มนวล มักเดิน ด้วยปลายเท้า และสะบัดเท้าไปข้างหลังสูง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการแสดงของอีสานที่เรียกว่า "เชิ่ง" การแต่งกายจะแต่งกายแบบพื้นเมือง คือ

ชาย นุ่งกางเกงขา กวาย สวมเสื้อผ้าอ่อนสีน้ำเงิน มีผ้าขาวม้าคาดเอว และ โพกศรีษะด้วย

หญิง นุ่งชิ้นสั้น มีเชิง สวมเสื้อแขนงระบบกสีต่าง ๆ ห่มสไบ เกล้าผวนวยสูง

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณตรีมังคละ และรำมังคละ

ประวัติความเป็นมาของคุณตรีมังคละ

วงคุณตรีมังคละเริ่มนี้ขึ้นตั้งแต่สมัยไทยนั้น ไม่สามารถระบุแน่ชัดได้ แต่จากหลักฐานเท่าที่ค้นพบ ปรากฏชื่อคุณตรีมังคละในหนังสือจดหมายเหตุ ๆ ระบบทางไปพิษณุโลก พระนิพนธ์ของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา努วัตติวงศ์ เมื่อปี พ.ศ. 2444 ได้กล่าวถึงคุณตรีมังคละไว้ว่าดังนี้

เมื่อเวลาบ่าย 4 โมง 40 นาที ไปวัดมหาธาตุ อุญผ่องตะวันออกตรงข้ามกับที่ว่าการณฑล นมัสการพระชินราชแล้วคุณรัตนมาสน์ทศน์ ธรรมมาสน์สวัสดิ์ คุรุเรียนแก้ว ลิ่งทั้งปวงเหล่านี้ล้วนเป็นของดีอย่างเอก ไม่เคยพบเคยเห็น จะบรรณาการก็มากความนักคิดว่าจะบรรณาเวลาอื่น เพราะจะดูอีกวันนี้เป็นการรีบๆ ผ่าน ๆ และดูหมาเพลาก่อนจะจะห้ามไปมากไม่สมกับของดี ดูในวิหารเสร็จแล้วมาคุ้นประพุทธชินราชจำลอง ตีเตียนปุกญา กับหลวงประสิทธิ์ปภิมายู่จวนคำ แล้วคุบานประคุณ กุพระระเบียงนอก ระเบียงใน คุวิหารพระชินครีจำลอง ดูพระมหาธาตุ คุพระสิทธารถแล้วเลียบไปข้างโน๊ต้มน้ำหัววิหารพระศาสดาแล้วมาคุพะเหลือ ลืมไปคุวิหารพระชินครีแล้วคุณมาตามปกติ ได้ลักษณะน้ำใจแจ้ง ที่จะเป็นหัวบันไดธรรมมาสน์อันหนึ่ง ได้นำปีกเป็นหัวมังกรทำด้วยดินเคลือบอันหนึ่ง เวลาทุ่มนหนึ่งกลับมาถึงเรือ

พอกินข้าวแล้ว พระยาเทพมาบอกว่า มังคลามาแล้ว ลืมเด่าถึงมังคละไป คืนนั้นเมื่อพักอยู่ที่ไทรโรงโขน ได้ยินเสียงไก่ ๆ เป็นกลองตีเป็นเพลง แต่จะสังเกตว่าเป็นอะไรไม่ได้ รุ่งขึ้นกำลังเดินเรือมาตามทาง ได้ยินอีกหนึ่งที่นี้ไก่ลี ขาแห่นาคกันอยู่ริมคลองแต่ไม่เหลือเทินอะไร เพราะพงบังเสีย นึกเออว่าเดิมเทิงพระ ได้ยินชื่องแลกกองโกรม ๆ แต่ก็ผิดกว่าเดิมเทิง keto อยู่มาก ก็นึกเสียว่าเดิมเทิงบ้านนอกรัตนคองลักษณ์อย่าง ครั้นมาจอดที่วัดสักด้น้ำมัน ได้ยินไก่ ๆ จึงได้ตามท่านสมการว่าอะไร ท่านสมการอธิบายว่าปีพายช์ ชนิดหนึ่งเรียกว่ามังคละ พระยาเทพอยู่ที่นั้นด้วยก็เลยอธิบายว่าเป็นกลองคล้ายกลองสองหน้ามีห้องมีปีปีพายช์ชนิดนี้เล่นไม่ว่าการมองกลและการอัปมงคล หากันวันกับคืนนั้นเป็นเงิน 7 คำลี จึงได้ขอให้พระยาเทพเขารายมาตีให้ฟัง เมื่อเข้าจามาแล้วเข้าจึงมานบอกได้ชื่นไปดูมังคละ ที่แรกตีเพลงนมยานทกเป็นญาจะไรແป่งจำไม่ได้คนดัทที่เขานอก

เครื่องมังคละนี้เป็นเครื่องเบญจครุย่างค์แท้ มีกลองเล็กกรุ่เหมือนเดิมเทิงแต่สั้น ซึ่งหนังหน้าเดียวมีไม้ตียาว ๆ ตรงกับ "อาทต" ใบหนึ่ง มีกลองซึ่งสองหน้าเหมือนกลองมาลาย เป็นตัวผู้ใบหนึ่งตรงกับ "วิตต" เป็นตัวเมียใบหนึ่งตรงกับ "อาทตวิตต" มีไม้ตีตรง ๆ กลองสามใบนี้ต้องหุ้มผ้าดอกเหลืองไว้แต่หน้าพระฯ เข้าว่าเป็นฝมือขึ้นแลฝมือทำหุ่นคุไม่ได้ และมีปีกันหนึ่งตัวเป็นทำนองปีจีนลีนเป็นปีชวา ตรงกับ "สุติร" มีห้องแขวน 3 ใบ เสียงต่าง ๆ กันตรงกับ "มน" เสียงเพลงนั้นเหมือนกลองมาลาย เข้ากับกลองเล่าโถว ไม่น่าฟังແเปลว่าหนวกหู เพลงปีก์ไม่อ่อนหวานเป็นทำนองลูกเล่นมากกว่า เพราะลองให้ตู้ 2 เพลง หนวกหูเดิมที่ เลยให้อัญไลมันไปบ้านแล้วกลับมานอน

เสียงดนตรีที่ดังหนวกหู ดังที่สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา努วัตติวงศ์ทรงวิจารณ์ นั้นก็คือ ดนตรีมังคละซึ่งแสดงว่า ดนตรีมังคละได้ เพราะ กระจายอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างมาแต่ สมัยรัชกาลที่ 5 และใช้เล่นกันทั้งในงานมงคลและอวมงคล แต่ในปัจจุบันจะมีเล่นในงานอวมงคล เนพาะจังหวัดสุโขทัยเท่านั้น โดยมีเครื่องดนตรีอยู่ 5 ชิ้น เรียกว่า "เบญจครุย่างค์" ประกอบด้วย กลองมังคละ 1 ใบ กลองสองหน้า (กลองยืนและกลองหลอน) 2 ใบ ฆ้อง 3 ใบ และปี่ 1 เลา ซึ่งรายละเอียดของเครื่องดนตรีในแต่ละวง อาจปรับเปลี่ยนไปตามความนิยมของท้องถิ่นนั้น

เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงมังคละ

คำว่า "มังคละ" เป็นชื่อเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งซึ่งมีเสียงดัง โกรก ๆ มีลักษณะเด่น กว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ จึงใช้เป็นชื่อเรียกวงดนตรีนี้ว่า "มังคละ" ประกอบด้วยเครื่องดนตรี 5 ชนิด คือ

1. กลองมังคละ

เป็นเครื่องดนตรีชนิดเอกของวง มีขนาดเล็ก หนักกลองหุ้มด้วยหนัง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 นิ้ว ยาวประมาณ 1 ฟุต ส่วนมากทำจากไม้ขุน หน้าตัด อีกด้านหนึ่งจะรูขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้ว ไว้ตรงกลางเวลาตีใช้ตัวหัว 2 อัน หัวใหญ่แต่ละอันมีขนาดยาวประมาณ 17 นิ้ว ปลายหัวพันด้วยเชือก เมื่อตีจะเกิดเสียงดัง โกรก ๆ บางท้องถิ่นเรียกกลองมังคละว่า "โกรก" หรือ "มังคละ"

การบรรเลงมังคละจะใช้คน 2 คน คนหนึ่งเป็นผู้ถือกลองโดยร่ายปื้อไปมา อีกคนหนึ่งถือหัวย้ำข้างละมือเดินตีกลองรัวตามไป เสียงของกลองมังคละดังชัดเจนกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ในวง คนเดียวก็ต้องแสดงออกด้วยท่าทางและลีลาตามแบบศิลปะพื้นบ้าน คล้ายกับวงกลองพื้นเมืองทั่วไป

ภาพที่ 1 กลองมังคละ

2. กล่องยืน

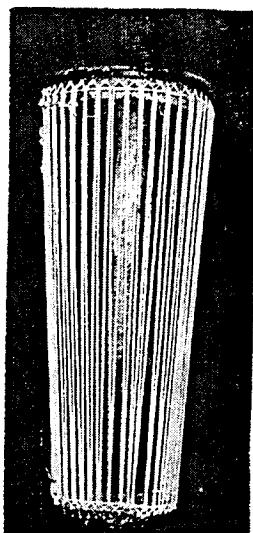
เป็นกล่องขนาดใหญ่ ลักษณะเป็นกล่อง 2 หน้า คล้ายกล่องแบกหรือกล่องมลาย ขึ้งหน้าหนังกลองคั่วยหนังวัวทึ้งสองหน้า มีสายโยงเร่งเสียงทำคั่วยหนังวัวดับเป็นเส้นเล็ก ๆ เรียกว่า "หนังเรียด" ตัวกลองทำด้วยไม้ขันนุน หรือไม้เนื้อแข็งอย่างอื่น ขนาดหน้ากลองหน้าใหญ่ กว้าง 28 ซม. หน้าเล็กกว้าง 18 ซม. ความยาว 76 ซม. ใช้ผ้าสีสดหรือผ้าลายดอกหมุนหุ้นกลองโดยตลอดเพื่อความสวยงาม มีสายผูกกลองสำหรับคล้องคอในขณะเดินบรรเลง หน้ากลองหน้าเล็กใช้ดี คั่วยมือให้เสียง "จี๊" หน้ากลองหน้าใหญ่ใช้ดีด้วยไม้เหล็กลม ๆ ความยาว 20 ซม. ให้เสียง "หั่ง" และใช้ดีด้วยมือในลักษณะกดห้ามเสียงให้เสียง "ตุบ" กล่องยืนที่ใช้บรรเลงในวงมังคละ โดยทั่ว ๆ ไป ใช้ 2 – 3 ใบ ทำหน้าที่ติดจังหวะหลักซึ่งถือว่าเป็นทำนองของเพลงมังคละ จังหวะหลักเหล่านี้ มีชื่อเรียกเป็นเพลงต่าง ๆ

ภาพที่ 2 กล่องยืน

3. กล่องหลอน (กล่องหล่อน)

เป็นกล่องขนาดใหญ่ ลักษณะเป็นกล่อง 2 หน้า มีลักษณะเช่นเดียวกับกล่องยืนแต่มีขนาดย่อมกว่าเล็กน้อย ตัวกล่องทำด้วยไม้ขัน หรือไม้เนื้อแข็งอย่างอื่น ขนาดหน้ากว้าง 23 ซม. หน้าลึกกว้าง 16 ซม. ความยาว 79 ซม. ใช้ผ้าสีสดหรือผ้าลายดอกหุ้มหุ่นกล่องโดยตลอดเพื่อความสวยงาม มีสายผูกกล้องสำหรับคล้องคอในขณะเดินบรรเลง หน้ากล่องเล็กใช้ตีด้วยมือให้เสียง "ชี้" หน้ากล่องหน้าใหญ่ใช้ตีด้วยไม้เหล็กกลม ๆ ความยาว 20 ซม. ให้เสียง "ติง" กล่องหลอนในวงมังคละโดยทั่ว ๆ ไป ใช้ใบเดียวทำหน้าที่ตีขัดและหยอกล้อกับกล่องชีน เพื่อเพิ่มพยานค์ของทำนองเพลงให้ลึกซึ้ง

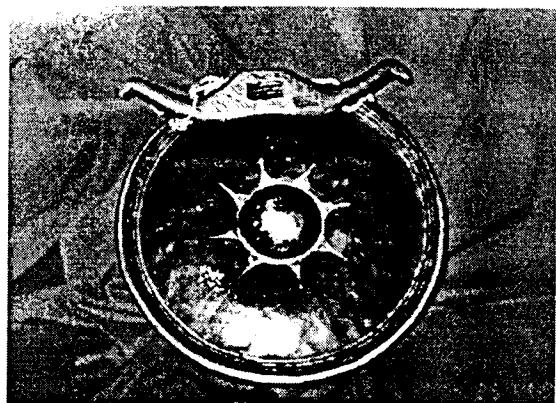

ภาพที่ 3 กล่องหลอน

4. ฆ้อง

ฆ้องในวงมังคละเป็นฆ้องมีปูมทำด้วยทองเหลือง มีลักษณะเช่นเดียวกับโหม่งในวงศุนตรีไทยทั่ว ๆ ไป ทำหน้าที่ตียืนจังหวะในระหว่างการบรรเลง และตีรัวจังหวะเพื่อเป็นสัญญาณในการเปลี่ยนเพลง (คณกริช การินทร์ และคณะ. 2540:14 – 17) โดยปกติทั่วไปวงมังคละมีฆ้อง 3 ใบ คัดเลือกให้มีขนาดและเสียงลดหลั่นแตกต่างกันออกไป และใช้เขวนกับงานหาม โดยเขวนฆ้องใบเล็กไว้ด้านหน้าสุด เรียกว่า "ฆ้องหน้า" "ฆ้องกระเต" หรือ "เหม่งหน้า" ใช้เป็นเครื่องดนตรีนำวงก่อนจะบรรเลงจะตี 3 ครั้ง จึงจะเริ่มรักษาวงมังคละ

ส่วนฆ้องอีก 2 ใบ มีขนาดเท่ากัน เรียกว่า "ฆ้องโหม่ง" หรือ "ฆ้องหลัง" แซวนไว้บนงานหามคู่กันคนละข้าง ใช้ไม้ตีเพื่อให้จังหวะ ข้างละ 1 ครั้ง ก็กลับกันไป งานหามที่ใช้เขวนฆ้องทั้ง 3 ใบ จะมีการประดิษฐ์ตกแต่งเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น รูปพญาнак ใจเขี้ยว ปลา หรือรูปเหวหา ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีการลงรักปิดทองเพื่อความสวยงาม

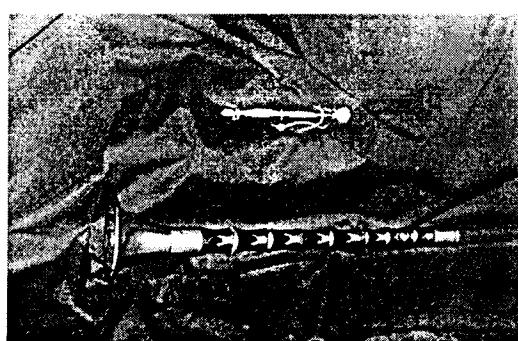

ภาพที่ 4 ผ้า

5. ปี

ปีเป็นเครื่องคนตีชนิดเดียวที่ทำหน้าที่บรรเทาภาระทำงานของไนวมังคละปีที่นิยมใช้กันทั่วไปเป็นปีพื้นเมือง มีลักษณะคล้ายปีจีน และปีนี้มีลักษณะเป็นข้อ ๆ ส่วนลินปี มีลักษณะคล้ายปีชวา หรือปีแวน บางวงใช้ปีนอก

เสียงของปีเป็นเสียงที่เร้าใจ ดังเจิดข้า แจ่มใส และมีเสียงดังพอที่จะประชันกับกลองหั้งไว้ ส่วนทำงานของเพลงของปี ใช้ทำงานของเพลงไทยบ้าง เพลงพื้นบ้านบ้าง แต่ส่วนใหญ่เป็นระบำยลมคันทำงาน เคล้าคลอไปให้เข้ากับเพลงต่าง ๆ ของวงมังคละ ทำงานจึงไม่สลับซับซ้อนมากนัก พงดูคุณหูคล้ายกับปีไนวมงคลบัว มีลักษณะการเป่าดับไปเรื่อย ๆ ซึ่งแสดงถึงความเป็นคนตระพื้นบ้านในห้องถิน เพลงที่นิยมเล่นจะแตกต่างกันไปตามสภาพของงานที่เป็นงานมงคล หรืองานอวมงคล

ภาพที่ 5 ปี

6. ฉาบ

ฉาบที่ใช้ในวงมังคละ มีลักษณะเช่นเดียวกับฉาบในวงศุนตรีไทย ใช้เป็นเครื่องประกอบจังหวะ เพื่อให้มีความครึกครื้นสนุกสนานยิ่งขึ้น

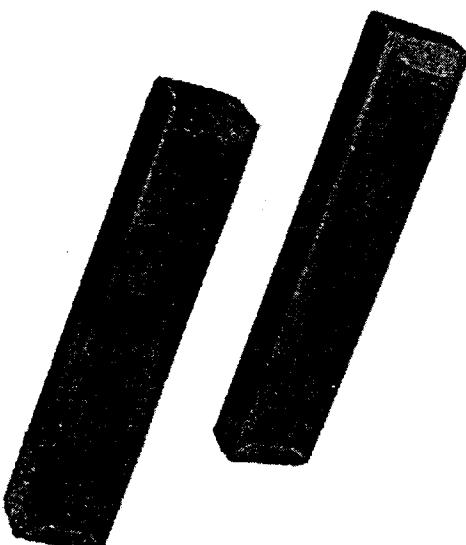
ฉาบมี 2 คู่ ฉาบทนาดเล็ก เรียกว่า "ฉาบหลอน" หรือ "ฉาบหล่อน" มีหน้าที่ตัดขั้ดจังหวะหลอกล่อไปกับทำงานของเพลง และฉาบใหญ่ เรียกว่า "ฉาบยืน" มีหน้าที่ตียืนจังหวะหลัก

ภาพที่ 6 ฉาบ

7. กรับ

กรับที่ใช้ในวงมังคละ มีลักษณะเช่นเดียวกับกรับคู่ ในวงศุนตรีไทย ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ใช้ตีกำกับจังหวะหลักของเพลง (คมกริช การินทร์ และคณะ .2540 : 20 – 22)

ภาพที่ 7 กรับ

จากการศึกษาเรื่องประวัติของคนตระมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ พบว่า ประวัติดคนตระมั่งคละของทั้ง 3 จังหวัด จะมีหลักฐานอ้างอิงมาจากที่เดียวกัน คือ จากหนังสือจดหมายเหตุระบะทางไปพิษณุโลก พระนิพนธ์ของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศราনุวัดติ วงศ์ ซึ่งพระองค์ได้จงประพาสหัวเมืองฝ่ายเหนือ เมื่อปี พ.ศ.2444 และได้บันทึกถึงกล่องมั่งคละ ขณะที่ผ่านเมืองพิษณุโลก ซึ่งสรุปได้ว่า คนตระมั่งคละมีมานาน ร่วมร้อยปีแล้ว และยังมีสืบทอดมาถึงปัจจุบัน เพียงแต่รายເອີດຂອງเครื่องคนตระในแต่ละวง อาจเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของท้องถิ่นในแต่ละจังหวัด

การประเมินคุณภาพและโอกาสในการแสดง

การประสมวงคณตรีมังคละ มีเครื่องดนตรีหลัก กือ ปี กลองยืน กลองหลอน กลองมังคละ ห้องและchan การประสมวงโดยปกติใช้ปีเลาเดียว กลองยืน 2 ลูก แต่อาจเพิ่มจำนวนได้ กลองหลอน 1 ลูก กลองมังคละ 1 ลูก ห้องอาจมีตั้งแต่ 2 – 3 ใน ในกรณีที่ใช้ 2 ในนั้น ห้องมีห้องหลัง 2 ใน โดยไม่ต้องมีห้องหน้า ตามปกติใช้ 2 คู่ กือ 建华ยืนและ建华หลอน นอกจากนั้นอาจเพิ่ม เครื่องดนตรีอื่น ๆ เช่น รำนา กรับ ลูกแซ็ก ได้ตามความเหมาะสม (คณกริช การินทร์! และคณะ 2540 : 47.) สำหรับจำนวนเครื่องดนตรีในวงมังคละแต่ละวงและในแต่ละจังหวัดอาจจะแยกต่างกัน เช่น ใน อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก นิยมใช้กลองมังคละ จำนวน 2 ลูก โดยใช้สะพายด้านหลังและมีผู้ตี ถือ hairy ตีอิกคนหนึ่ง ส่วนคนที่สะพายกลองมังคละจะตีฆานไปด้วย และบางครั้งจะเรียกววงคณตรีนี้ ว่ากลองคู่ เนื่องจากใช้กลองมังคละ 2 ในนั้นเอง แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้ในวงมังคละ เพราะถือเป็น เครื่องดนตรีหลักก็คือ ปี กลองยืน กลองหลอน กลองมังคละ ห้องหลัง 2 ใน และฆาน 2 คู่ ในส่วนของการจัดวงคณตรี ไม่ค่อยมีรูปแบบการจัดวงที่ตายตัว สามารถสลับตำแหน่งนักดนตรีได้ตาม ความเหมาะสม

เพลงมังคละ

"เพลงมังคละ" เป็นบทเพลงที่มีลักษณะแตกต่างจากบทเพลงในวงศุริย์อื่น ๆ เนื่องจากเพลงมังคละเป็นเพลงที่ได้จากการบรรเลงของเครื่องดนตรีประเภททำจังหวะ แบบที่จะเป็นเพลงจากการบรรเลงของเครื่องดนตรีประเภททำทำนอง เช่น ในวงศุริย์อื่น ๆ โดยในวงศุริย์ มังคละถือเป็นลักษณะการบรรเลงของกลองเป็นทำนองเพลง โดยมีกลองเป็นทำน้ำที่บรรเลงทำนองหลัก และกลองหลอนทำน้ำที่บรรเลงทำนองขัดหยอดกับทำนองหลัก ลักษณะการบรรเลงของกลองแบบต่าง ๆ ได้รับการเรียกชื่อเป็น "เพลง" เช่น เพลงสาวน้อยประแป้ง เพลงแม่หม้ายนวนยา เป็นต้น บทเพลงต่าง ๆ เหล่านี้แต่ละเพลงแสดงออกถึงลีลาและอารมณ์ที่แตกต่างกัน ทั้งแบบที่เลียนท่าทางของคนสัตว์ และธรรมชาติ เช่น เพลงนวนยานกะทกแป้ง ที่เลียนท่าทางของผู้หญิงแก่กำลังผู้ชาย หรือเพลง

คุณพ่อคุณแม่ที่ต้องการให้ลูกของคุณเป็นโรคคุณพ่อคุณแม่ที่เดินข้ามบ้านก่อน呱ดรู้สึกดี

บทเพลงนังคละนั้นเดินมีถึง 32 เพลง ซึ่งมีชื่อเพลงดังนี้

1. เพลงกระทิงเดินดง
2. เพลงกระทิงกินโป้ง
3. เพลงข้าวต้มบูด
4. เพลงคุณพ่อคุณแม่เหยียบกรวด
5. เพลงคลื่นกระทึบฟัง
6. เพลงตุ๊กแกตันบูก
7. เพลงนมยานกะทอกเบี้ยง
8. เพลงบัวลอย
9. เพลงพญาเดิน
10. เพลงเม่หม้ายนมยาน
11. เพลงไม้หนึ่ง
12. เพลงไม้สามถอยหลัง
13. เพลงรักลา
14. เพลงรักแท้
15. เพลงเวียนเทียน
16. เพลงสาวลิเกล่มดง
17. เพลงกระทิงนอนปลัก
18. เพลงเก็งตกปลัก
19. เพลงชื่นตัลิ่ง
20. เพลงคงคดเบ็ดเจี้ยว
21. เพลงตกตัลิ่ง
22. เพลงถอยหลังลงคลอง
23. เพลงบัวโรย
24. เพลงปลักใหญ่
25. เพลงแพะชนแกะ
26. เพลงไม้สี
27. เพลงไม้สาม
28. เพลงรักเร'
29. เพลงรักซ้อน

30. เพลงเรียนโนบสก์
31. เพลงสาวน้อยประเปោង
32. เพลงอัมครี

แต่ในปัจจุบันไม่มีวงดนตรีมังคละวงใดที่สามารถบรรเลงได้ครบทั้ง 32 เพลง ส่วนใหญ่ใช้อ่ายประมาณ 10 กว่าเพลง จึงทำให้เพลงมังคละดังเดิมถูกลืมไปจนหมด จนทำให้บทเพลงสูญหายไปเนื่องจากไม่ได้สืบทอดกันไว้ (คุณกริช การินทร์และคณะ 2540: 24)

ในปี พ.ศ. 2534 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก วิทยาลัยครุพัฒน์สังกრาม ได้จัดสัมมนา 90 ปี ดนตรีมังคละ โดยเชิญวงมังคละในແບບภาคเหนือตอนล่าง 3 จังหวัด คือ พิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ มาทำการแสดงมังคละร่วมกัน สามารถบันทึกเป็นโน้ตไว้ 21 เพลง ดังนี้

1. เพลงไน้มันเง
2. เพลงไน์สอง
3. เพลงไน์สาม
4. เพลงไน์สี่ (เพลงครู)
5. เพลงบัวลอย
6. เพลงถอยหลังลงคลอง (ถอยหลังเข้าคลอง)
7. เพลงใบไนร่วง (ใบไฝร่วง)
8. เพลงตกปลัก (อีเก็งตกปลัก)
9. เพลงนมยานกระแทกแปែង
10. เพลงตັກแกกินตັບ
11. เพลงคงคงເຈີ້ດເຈີ້ວ
12. เพลงแพะชนกัน
13. เพลงคุดทะราດເຫີບກວດ
14. เพลงխາວຕົມນູດ
15. เพลงกระທິງກິນໂປ່ງ
16. เพลงພູາດິນ
17. เพลงຕື່ນຕູກຈະ
18. เพลงກວາງເດີນດ
19. เพลงบัวໂຮຍ
20. เพลงຮັກແກ້
21. เพลงຮັກເຮົ່ວ (สาวน้อยประเปោង, เพลงรำ)

นอกจากเพลงที่บันทึกโน๊ตไว้จำนวน 21 เพลง ยังมีเพลงที่ชาวบ้านเป็นผู้คิดจังหวะ และตั้งชื่อขึ้นเอง โดยมีทั้งเพลงที่ช้ากันที่บันทึกโน๊ตไว้แล้วอันได้แก่ เพลงที่ 1 ถึงเพลงที่ 16 และ เพลงที่ 19 ถึง เพลงที่ 21 ซึ่งมีเพลงที่เพิ่มขึ้นใหม่ ดังนี้

1. เพลงไม้สามกลับ
 2. เพลงไม้ถอยหลัง
 3. เพลงกระทิงเดินดง
 4. เพลงไม่นอนปลัก
 5. เพลงข้ามรับ – ข้ามส่ง
 6. เพลงคลื่นกระทบผั่ง
 7. เพลงตกตัํลิ่ง
 8. เพลงนารีชื่นชม
 9. เพลงปลักไหળဲ
 10. เพลงแม่หม้ายนமyan
 11. เพลงรักซ้อน
 12. เพลงรักลา
 13. เพลงลมพัดชายเขา
 14. เพลงเวียนเทียน
 15. เพลงเวียนโนบสต์
 16. เพลงสาลิกาเดินดง
 17. เพลงหิงห้อยชุมสวน
- (พิพย์สุดา นายทรัพย์ และคณะ.2539 : 15 –26)

รำมังคละ

รำมังคละ เป็นการแสดงพื้นบ้านของประชาชนในแถบจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และ อุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นจังหวัดที่นิยมเล่นมังคละ และใช้กลองมังคละประสมวงเพื่อบรรเลงในงานต่าง ๆ โดยเฉพาะ งานที่มีลักษณะเป็นบวนware เช่น งานบวชพระแห่นาค งานตรุษสงกรานต์ งานลอยกระทง และงานแห่เทียนพรรษา ฯลฯ ซึ่งในระยะแรก ๆ มีเฉพาะการบรรเลงดนตรีเพียงอย่างเดียว เท่านั้น แต่ต่อมาเมื่อบรรเลงดนตรีในจังหวะที่สนุกสนาน ก็มีการออก漉คลายท่วงท่ารำค้าง ๆ โดยลักษณะท่ารำเหล่านั้น จะเป็นลักษณะวัวควงแขน ม้วนมือและยื่นเท้าให้เข้ากับจังหวะดนตรีเท่านั้น เป็นท่ารำที่ผู้รำนักสนุกแล้วรำขออภิมาโดยมีลีลาที่เป็นท่าทางต่าง ๆ ไม่มีมาตรฐานทางด้านนาฏศิลป์ โดยจะคิดลีลาท่ารำที่คิดเด่นมากอวดกัน เมื่อผู้หนึ่งรำได้ คนอื่น ๆ ต่างก็คิดลีลา มาประชันกัน ผู้รำก็จะ

จดจำไปรำรำต่อ ๆ กันมา โดยไม่มีแบบแผนตายตัว ซึ่งลักษณะการร่ายรำแบบนี้จะพบได้จากวงมังคละของทั้ง 3 จังหวัด ในจำนวนหลายวงที่ชาวบ้านทำรำสืบท่องกันมา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2511 นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ อาจารย์ประจำภาควิชานาฏศิลป์ วิทยาลัยครุพิบูลสงคราม พิษณุโลก ได้คิดที่จะเผยแพร่รำมังคละซึ่งในขณะนั้นมีเล่นอยู่ที่ วัดสะกัดน้ำมัน อ.เมือง จ.พิษณุโลก จึงคิดทำรำประกอบคนตระมั่งคละขึ้นใช้ผู้แสดงชาย – หญิง นาราย์ตามจังหวะคนตระ และลีลาของเพลงมังคละ กระบวนการรำนั้น เป็นการร่ายรำในเชิงเกี้ยวพาราสี ระหว่างหนุ่มสาวด้วยการเล่นหยอกเย้า ใช้รำรวมกันเพื่อแสดงถึงการผูกรักแบบต่าง ๆ ด้วยทำรำและมีการบรรยายประกอบเพื่อให้ผู้ดูเข้าใจความหมายของทำรำแต่ละท่านากขึ้น โดยได้นำไปแสดงในการแสดงสินค้านานาชาติ ที่สานมกีฬาหัวหมาก กรุงเทพฯ เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2511 นับเป็นก้าวแรกของรำมังคละ การร่ายรำไปตามจังหวะคนตระง่าย ๆ ไม่มีแบบแผนตายตัว เริ่มนี้ทำรำประกอบมากขึ้น มีลีลาทางด้านนาฏศิลป์ไทยมากขึ้น โดยทำรำทั้ง 4 ทำ มีดังนี้

1. ทำเจ้าชู้ยักษ์
2. ทำเจ้าชู้ไก่แจ้
3. ทำปือ
4. ทำเมิน

หลักจากที่มีการพื้นฟูการเล่นคนตระมังคละ โดยมีการแสดงทำรำประกอบทำให้วงคนตระมังคละ และการรำมังคละเป็นที่รู้จักไม่เฉพาะท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลกเท่านั้น แต่ยังเป็นที่รู้จักและนิยมแสดงในจังหวัดใกล้เคียงที่มีการเล่นคนตระมังคละอีกด้วย (พิพย์สุชา นัยทรัพย์. 2539:26)

ในส่วนของจังหวัดพิษณุโลก ผู้เล่นคนตระมังคละต่างพยายามหารวิธีที่จะให้วงมังคละของตนเป็นที่นิยม จึงคิดทำรำประกอบการเล่นคนตระมังคละมากขึ้น โดยส่วนใหญ่ใช้ทำรำที่เคยเห็นผู้เด่าผู้แก่รำหน้าบวน แล้วนำมารีบอยต่อ กัน พร้อมกับคิดทำรำประกอบในจังหวะ ใหม่ ๆ เช่น จังหวะเมกะแคนเซ อันได้แก่ วงมังคละ ของนายทองอยู่ ลูกพลับ เป็นต้น

ประมาณปี พ.ศ. 2528 รำมังคละของนางอนงค์ นาคสวัสดิ์ ได้รับความนิยมมาก โดยวิทยาลัยครุพิบูลสงคราม (ชื่อในขณะนั้น) ได้นำออกเผยแพร่ตามงานต่าง ๆ ของจังหวัดพิษณุโลก ทำให้มีผู้คิดทำรำมังคละขึ้นใหม่โดยยึดรูปแบบและกระบวนการรำ ของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ ซึ่งแสดงถึงการเกี้ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาว นาพสมกับทำรำที่เคยเห็นผู้เด่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ไฟขอดอนรำทำให้เกิดทำรำมังคละของวงเจริญ ไฟขอดอนขึ้น

นอกจากทำรำมังคละดังกล่าวแล้ว ในอำเภอพรหมพิราม ซึ่งมีวงคนตระมังคละแสดงมากที่สุดในจังหวัดพิษณุโลก แต่ก็ลับมีวงมังคละ ที่มีทำรำประกอบเพียงวงเดียว คือ ทำรำมังคละของวงยั่วนพรหมศิลป์ ซึ่งเป็นทำรำที่ชาวบ้านແบอนนั้น ใช้รำในบวนแท้และได้นำมาเรียบเรียงร้อยต่อ กันจนเกิดรูปแบบของการรำมังคละขึ้นอีกชุดหนึ่ง

ในปี พ.ศ. 2535 – 2538 ได้มีผู้คิดประดิษฐ์ทำรำมังคละขึ้น โดยใช้กลองมังคละเป็นอุปกรณ์ ประกอบการแสดง จากการสัมภาษณ์ผู้ประดิษฐ์ทำรำคือ นางสาวพวงชนก สิงหงค์ กล่าวว่า เคยเห็นประทศเพื่อนบ้านมีระเบียบกลองประกอบต่าง ๆ มากมา ซึ่งของประทศไทยก็มีรากล้องยาว ของภาคกลาง แต่ในเขตภาคเหนือตอนล่างมีกลองมังคละซึ่งนิยมเล่นกันมากและถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ แต่ไม่มีการแสดงประกอบ จึงคิดทำรำขึ้นใหม่ โดยใช้กลองมังคละเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง และให้ชื่อการแสดงชุดนี้ว่า ระบำเกรียงพมาศ ซึ่งได้รับรางวัลในการแข่งขันการประกวดการแสดงพื้นบ้าน ของเขตการศึกษา 7 เมื่อปี 2535 และได้ถ่ายทอดทำรำให้กับอาจารย์และนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร โดยมหาวิทยาลัยนเรศวรได้นำออกเผยแพร่จนเป็นที่รู้จักและเป็นที่ชื่นชอบของผู้ที่ได้รับชมการแสดงจนแทบจะกล่าวได้ว่า ระบำเกรียงพมาศ เป็นการแสดงประจำของมหาวิทยาลัยนเรศวร

ต่อมาได้เกิดการแสดงรำมังคละที่ใช้กลองมังคละเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงขึ้นอีก 2 ชุด กือ รำมังคละลีลา และรำมังคลานารี จากการสัมภาษณ์ผู้ประดิษฐ์ทำรำคือ นางนิภารัตน์ กาญจน์ โฉต กล่าวว่า ได้คิดการแสดงทั้ง 2 ชุดนี้ขึ้น เนื่องจากได้ทำการเผยแพร่รำมังคละในรูปแบบของนางองค์ นาคสวัสดิ์ จนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั้งในจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดใกล้เคียง ประกอบกับสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม มีหน้าที่เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมชั้นนำย่างต่าง ๆ มักจะขอการแสดงรำมังคละเป็นประจำ จึงคิดทำรำมังคละลีลาขึ้นในปี 2536 โดยแสดงถึงลีลาการตีกลองของฝ่ายชาย และในปี 2538 ได้คิดทำรำมังคลานารีขึ้น ซึ่งเป็นลีลาการตีกลองอันอ่อนช้อย นุ่มนวล ของฝ่ายหญิง

นอกจากรำมังคละที่ใช้กลองมังคละเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงแล้ว ยังมีรำมังคละอีกรูปแบบหนึ่ง กือ รำมังคละที่นำเอาทำรำมังคละของวงเฉลิมศิลป์ และทำรำก้าทลีบันเทิงของนางนิภารัตน์ กาญจน์ โฉต มาผสมกัน โดยนายวัฒนศักดิ์ สันโถม และคณะ ได้เชิญนายทองอยู่ ลูกพัสน มาเป็นวิทยากรฝึกคนตีรำมังคละและรำมังคละให้กับนักเรียน โรงเรียนจ้าวบุญ จากนั้นจึงนำทำรำก้าทลีบันเทิงมาร่วมกับทำรำมังคละ และปรับปรุงให้เหมาะสม โดยใช้วงดนตรีมังคละบรรเลงประกอบการแสดง ให้ชื่อการแสดงชุดนี้ว่า "รำมังคละกล้วยตาก"

รำมังคละในจังหวัดสุโขทัย

การเล่นมังคละในจังหวัดสุโขทัยมีมาช้านานแล้ว ชาวบ้านในจังหวัดสุโขทัย โดยเฉพาะตามชนบทจะเรียก มังคละบ้าง ปีกลองบ้าง คนไทยเรารู้ว่าคนตีรำมังคละเป็นของลังกาที่เข้ามาเผยแพร่ในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ดังนั้น ผู้ที่นำมาเป็นพากษา คนไทยเรียนแบบพูกนี้ว่า "บัง" ซึ่งเรียกคนตีรำมังคละเป็น "บังคละ" สำหรับ "ปีกลอง" นั้น ชาวบ้านเรียกตามลักษณะเครื่องดนตรีของมังคละ ซึ่งประกอบด้วยปีกลองและกลอง

รำมังคละ เป็นการละเล่นพื้นบ้านของสุโขทัยที่ไม่มีหลักฐานปรากฏว่ามีขึ้นในสมัยใด จากการสัมภาษณ์นายสำเนา จันทร์จรัญ ศิลป์ปืนพื้นบ้านดีเด่น จังหวัดสุโขทัย ปี 2542 ได้กรุณาเล่าให้ฟังดังนี้

ในปี พ.ศ. 2507 – 2510 นายสำเนา จันทร์จรัญ ได้สมัครเป็นศิษย์และขอถ่ายทอดการเล่นมังคละพื้นบ้านสุโขทัย จากหลวงปู่แheyim จ่านาค ซึ่งขณะนั้นมีอายุ 92 ปี โดยได้รับการถ่ายทอดทั้งบทเพลงและทำร่ายรำบางท่า และในปี 2508 ได้สัมภาษณ์ พ่อค้า จันทร์เดช พ่อแกะลักษณ์ กลอยเดช พ่อเพิก กลอยเดช พ่อໂตະ พุรورد ชาวบ้านหนองรังได้ อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งกลุกคลื่ออยู่ กับการเล่นมังคละมาตั้งแต่วัยหันนุ่ม รวมทั้งได้ศึกษาเพลงมังคละจาก พ่อชู จุ่นคง พ่อแจ่ง มีเจริญ ครูประเสริฐ บุญกล่อม และนายจำเนียร จันทร์จรัญ จนมีความสามารถในการเล่นมังคละได้

สำหรับการร่ายรำ ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจาก เม่ครูโจ้ สุขุมринทร์ เม่ครูณ์ เกตุทอง หัวหน้าคณะลักษณ์ "ศรีไทยรุ่งเรือง" และเม่ครูเม้า หัวหน้าคณะลักษณ์ชาตรี อ้ำເກອສີສຳໂຮງ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งเป็นท่ารำที่อ่อนช้อย งดงาม การรำมังคละนิยมเล่นในงานตรุษ สงกรานต์ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า โภนจุก บวนนาค ชาวบ้านจะร่วมสนุก โดยการเข้ามาร่ายรำในท่าทางต่าง ๆ กัน ส่วนใหญ่จะเป็นการรำในท่วงทีการเกี้ยวพาราสี หรือหยอกล้อกันระหว่างชาย – หญิง หากท่ารำของผู้ใดสวยงาม พิสดาร ก็จะมีผู้จดจำนำไปเป็นแบบอย่าง จากท่าทางที่จินตนาการ ได้ขอคนสมัยก่อน จึงเป็นมงคลที่ตกทอดสืบต่องกันมา โดยมีชื่อเรียกท่าต่าง ๆ ดังนี้

1. ท่ากลองโยน หรือท่าตกลปลักษ
2. ท่ามอยชมดาว
3. ท่ากาสาวไส้
4. ท่าช้างประisanงา
5. ท่ากว่างเหลียวหลัง
6. ท่าลิงอุ้มแดง
7. ท่านางอาย
8. ท่าแหงส์หริ
9. ท่าแม่หม้ายทึ้งแปঁ
10. ท่าพาลา
11. ท่าจีบยา
12. ท่าสอดสร้อยมาลา

นอกจากวงมังคละของ นายสำเนา จันทร์จรัญ แล้วการเล่นมังคละ ยังเป็นที่แพร่หลายในจังหวัดสุโขทัยหลายแห่ง เช่น อ้ำເກອສີສຳໂຮງ มีเล่นที่ บ้านวังลึก บ้านหนองรังได้ บ้านวัดโพธิ์ บ้านวงศ่อง อ้ำເກອກง ไกรลาศ ที่ ตำบลปรักสัก ตำบลกอกแรด อ้ำເກອສວරrocโลก ที่ ตำบลบ้านท่าทอง

และที่ อำเภอเมือง ยังมีเล่นที่ ตำบลตลาดเตี้ย ตำบลบ้านก้าว ตำบลบ้านสวน ตำบลบ้านหลุม ซึ่ง ส่วนใหญ่ จะมีเฉพาะการบรรเทาเรื่องน้ำท่วม สำหรับท่ารำที่ใช้ประกอบการเล่นมังคละ จะใช้ท่ารำที่ นายสำนาฯ จันทร์จูญ เป็นผู้นำมาถ่ายทอดให้ ตามสถานศึกษาต่าง ๆ ใน จังหวัดสุโขทัย เช่น วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ซึ่งมีวงมังคละของตนเอง และได้บรรจุการเล่นมังคละไว้ในหลักสูตร นาฏศิลป์พื้นบ้าน และมีการนำออกแสดงหลายครั้ง ทั้งในจังหวัดสุโขทัย และพื้นที่ใกล้เคียง สำหรับ อื่น ๆ ไม่มีท่ารำประกอบ

รำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

คนตระนั้นในทบทวนมาใน อำเภอพิษัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกัน อำเภอ พرحمพิราม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีการเล่นมังคละกันอย่างแพร่หลาย แต่ในปัจจุบัน วงดนตรี มังคละของ อำเภอพิษัย เหลืออยู่ที่เล่นและรับงาน คือ วงบ้านกองโภ เพียงวงเดียวเท่านั้น โดยมีนาง เล็ก นำห้อง เป็นหัวหน้าวงต่อจากนายบุญลือ นำห้อง สามีที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยแต่เดิมสามารถเล่น เพลงได้ 12 เพลง แต่ปัจจุบัน เล่นได้เพียง 6 เพลง ซึ่งมีชื่อเรียกว่า เพลงไม้ 1 ไม้ 2 ไม้ 3 ไม้ 4 ไม้ 5 ไม้ 6 บางครั้ง ใช้ชื่อว่า วงศุนย์รัมย์ อำเภอพิษัย เมื่อมีงานแสดง ก็จะตามนักดนตรีในหมู่ บ้านมาร่วมกันเล่น ถ้างานใดต้องการรำประกอบก็จะใช้นักเรียนจากโรงเรียนพิษัย เป็นผู้แสดงท่ารำ โดยจะเป็นการรำในบวนแห่ง โดยยกมือ ม้วนจีบ วาดวง และย้ำเท้าให้เข้ากับจังหวะดนตรีร่วมกับ ชาวบ้านที่นิยมสนุกในบวนแห่ง และยังมีท่ารำที่ได้รับการถ่ายทอดจาก นางมาลัยวรรณ วงศ์ไหญ่ อาจารย์วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์มีฝีหัติให้ ท่ารำที่นำมาฝึกสอนให้ในนั้น เป็นท่ารำที่ นาง มาลัยวรรณ ได้ฝึกหัดในขณะที่มาเรียนที่วิทยาลัยครุพัฒน์สังคม ซึ่งเป็นท่ารำที่ นางอนงค์ นาค สวัสดิ์ เป็นผู้คิดขึ้น

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรีมังคละ

สันติ ศิริคชพันธุ์ (2540:๖) ได้ทำการวิจัยเรื่อง วงมังคละในจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัย ปรากฏว่า วงมังคละมีพัฒนาการและรูปแบบของดนตรีหรือมีรากฐานเห็นได้กับเบณจดุริยางค์ของ อินเดีย ซึ่งได้แพร่กระจายเข้ามาในແນວເອເຊີຍ ແລະເກີດກາປະທະສັງສຽກທຳກາງວັດນ້ອມດັບຕິດ ຈຶ່ງ ກັນແກ້ໄຂ ວັນນັ້ນມີຄວາມສັ້ນພັນໃກ້ລືດຂອງຄົນໃນສັງຄົມ ໃນເບຕກາກ ແນີອຕອນລ່າງຂອງປະເທດໄທ ໄດ້ແກ່ ພິຍຸໂລກ ສຸໂໂທັບ ແລະອຸຕຣິດິຕິ ວັນນັ້ນປະກອບດ້ວຍ ເກົ່າງຄົນຕິ ສືບ ກລອງມັງຄະ ກລອງບື້ນ ກລອງຫລອນ ມ້ອງ ກລອງຮໍານະນາ ປານລ່ອ ຜານບື້ນ ແລະກັບ ຮູບແບບກາຈັດຂອງວັນນັ້ນ ໄນມີຮູບແບບໄດ້ເປັນມາຕຽບ ຂຶ້ນອູ່ກັບຄວາມເໝາະສົມຂອງນັກດັບຕິ ຮູບແບບກາຈັດຂອງວັນນັ້ນ ໄນມີຮູບແບບໄດ້ເປັນມາຕຽບ ຂຶ້ນອູ່ກັບຄວາມເໝາະສົມຂອງນັກດັບຕິ ຮູບແບບການບຽບແລງຈະເປັນບຽບແລງໄມ້ສີ່ ຊື່ ທີ່ຄົວວ່າເປັນເປັນຄຽງ ແລະຕ່ອງຈາກນັ້ນກົບບຽບແລງອື່ນ ແລະກັບຈົບດ້ວຍເປັນໄມ້ສີ່ເຊັ່ນກັນ ກາຮສ້າງເກົ່າງຄົນຕິມັງຄະ ນັກດັບຕິຈະເປັນຜູ້ສ້າງ ໂອງ ເພື່ອໃຫ້ໄດ້ເກົ່າງຄົນຕິຕາມທີ່ຕ້ອງການ ໂດຍໃຫ້ເກົ່າງມື້ອແລະວັດສຸກທ່ານໄດ້ ກາຍໃນທົ່ວ່ານີ້ ມີກາ

พัฒนาการทางด้านเดียงอยู่เสมอ เนื่องจากเหตุผลในการประกอบพิธีกรรมและการประมวลแข่งขัน นักดนตรีมังคลามกมีความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องดนตรี และพิธีกรรมต่าง ๆ โดยได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อ กันมาเป็นประเพณี เช่น พิธีกรรมในการสร้างเครื่องดนตรี การเก็บเครื่องดนตรี การประกอบพิธีไว้ครูและความเชื่อที่เกี่ยวกับนิทานและตำนานต่าง ๆ กลุ่มน้ำที่ใช่วังมังคละในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มักมีความเชื่อว่า วงมังคละเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่มีความศักดิ์สิทธิ์แสดงถึงความเป็นสิริมงคล ความพาสุก และความอุดมสมบูรณ์

คณะกรรมการพิธีกรรม (2540:๔) ได้ทำสารานิพนธ์เรื่อง ดนตรีมังคละ จังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่าวังมังคละ ประกอบด้วยเครื่องดนตรีหลัก คือ ปี่ กลองยืน กลองหolon กลองมังคละ ฆ้อง และฉาบ วงมังคละเป็นวงดนตรีที่ใช้ได้ทั้งในงานมงคลและงานอวมงคล แต่ในปัจจุบันวงมังคละนิยมใช้ในงานมงคล ในด้านความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวงมังคละ พบว่านักดนตรีมังคลามีความเชื่อเรื่องครู เชื่อว่าครูสามารถบันดาลคุณและโทษได้ ส่วนพิธีกรรมของวงมังคละมีพิธีกรรมหลัก คือ การไหว้ครูซึ่งมี 3 ลักษณะคือ การไหว้ครูเพื่อเริ่มเรียนมังคละ การไหว้ครูก่อนการแสดง และการไหว้ครูประจำปี

กลองยืนมีรูปแบบจังหวะพื้นฐาน 17 รูปแบบ กลองหolon มีรูปแบบจังหวะพื้นฐาน 17 รูปแบบ แต่ละรูปแบบจังหวะพื้นฐานมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะรูปแบบนั้น ๆ เพลงมังคละมีโครงสร้างจากการนำเอารูปแบบพื้นฐานของกลองยืนและกลองหolon เรียกชื่อเป็นเพลง ๆ โดยคิดเพลงเดียนท่าทางของมนุษย์ สัตว์และธรรมชาติ เรียกชื่อเพลงเป็นเพลงตามลีลาที่เลียนแบบ เดิมมีเพลงมังคละจำนวน 32 เพลง จากการศึกษาได้ข้อมูลเพลง 13 เพลง ในการบรรเลงกลองยืนต้องบรรเลงยืนทำงานของย่างเครื่องครั้ด โดยไม่มีการพลิกแพลงดัดแปลงทำงาน สำหรับกลองหolon มีหน้าที่บรรเลงสอดสอดกับกลองยืนตามลีลาของเพลงนั้น ๆ กลองหolon สามารถพลิกแพลงทำงานได้บ้างเล็กน้อยแต่ต้องอยู่ในกรอบของเพลงนั้น ๆ

วินัย ตระกูลสุน คณะ (2540:13 – 14) ได้ทำสารานิพนธ์เรื่อง วงศ์กลอง จังหวัดสุโขทัย ผลการศึกษาพบว่า

วิธีการบรรเลง และรูปแบบของจังหวะ (Rhythm Pattern) ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดที่ใช้อยู่ในวงมังคละ ของทั้งสองกลุ่มวัฒนธรรม สามารถที่จะแบ่งเครื่องดนตรีต่าง ๆ ออกตามหน้าที่ได้ดังนี้

1. เครื่องดำเนินทำงาน คือ ปี่
2. เครื่องประกอบจังหวะ คือ กลองหolon กลองมังคละ ฉาบ และฆ้อง
3. เครื่องดำเนินทำงานของจังหวะ คือ กลองยืน

จากการศึกษาวิเคราะห์ เมื่อพิจารณาจากเหตุผลหลาย ๆ ประการ ทั้งการบรรเลงแนวทำนองของปี ที่ไม่สามารถ บอกได้ว่าทำนองดังกล่าวเป็นเพลงอะไร มีการนำเอาทำนองของของเพลงอื่นๆ มาใช้ในการบรรเลง และวิธีการบรรเลงเป็นการใช้วิธีการของการดัน (Improvise)

ส่วนกลองมังคละ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี ในการตีกลองมังคละ ก็ไม่มีรูปแบบของจังหวะ (Rhythmic Pattern) ที่แน่นอน ดังนั้น รูปแบบการตี จึงเป็นการตีในลักษณะของการดัน (Improvise) เช่นเดียวกัน

ในส่วนของเครื่องประกอบจังหวะอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น กลองหลอน ฆาบ และฆ้อง ล้วนเป็น เครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี เป็นเครื่องดนตรีที่ค่อยแต่งแต้มสีสันให้กับดนตรีมังคละ ซึ่งมีบทบาท เป็นเพียงเครื่องประกอบจังหวะเท่านั้น

ส่วนกลองยืน นั้น เป็นเครื่องที่ดำเนินทำนองจังหวะ ซึ่งรูปแบบการดำเนินจังหวะในส่วน ของกลองยืน นี้เอง ที่เป็นการดำเนินจังหวะในแบบที่เรียกว่า "เพลงกลอง" เนื่องจาก ในจังหวะหน้า ทับของกลองยืน แต่ละหน้าทับจะมีลักษณะของทำนองที่ซ่อนอยู่ กล่าวคือ ถ้าให้ผู้เล่นกลองยืน "ร้อง" จังหวะหน้าทับต่าง ๆ โดยที่ไม่ต้องตีกลอง พังเหลวจะได้ความรู้สึกراجกับว่าจังหวะหน้าทับที่ ได้ยินนั้นเป็นทำนอง และชื่อเพลงต่าง ๆ ยังได้นำชื่อของรูปแบบของจังหวะ หรือชื่อหน้าทับของ กลองยืน มาใช้เป็นชื่อเพลงอีกด้วย

สิงสำคัญอึกประการหนึ่งในดนตรีมังคละคือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมการเล่นดนตรีมังคละ ของกลุ่มวัฒนธรรม ที่กล่าวมาข้างต้น รูปแบบจังหวะหรือหน้าทับของกลองยืนนี้ ถือว่าเป็นเรื่อง สำคัญ ที่ผู้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมการเล่นดนตรีมังคละ จะต้องเรียนรู้เป็นอันดับแรก

ดังนั้นถ้าจะกล่าวว่า รูปแบบจังหวะ (Rhythmic Pattern) หรือหน้าทับของกลองยืนนั้น เป็น "เพลงกลอง" ก็คงไม่ผิดนัก

สูธี ชำนาญพสุชา และคณะ (2540:8) ได้ทำการศึกษาเรื่องมังคละบ้านกองโภ ผลการศึกษา พบว่า ดนตรีมังคละเป็นดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มน้ำที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือตอนล่าง คือ จังหวัด พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ ใช้สำหรับการประโคมและแห่ในงานต่าง ๆ ทั้งที่เป็นงานมงคล และ อาวุโส ตลอดในการศึกษายังพบเรื่องของความเชื่อต่าง ๆ ด้วย

วงมังคละมีเครื่องดนตรีหลัก ๆ คือ ปี กลองมังคละ กลองยืน กลองหลอน ฆ้อง ฆาบ บางวง ก็มีรำนาด้วย ปีเป็นเครื่องดนตรีที่ดำเนินทำนองด้วยการดัน กลองมังคละเป็นเครื่องให้สัญญาณ ในการขึ้นเพลงและลงจบ และมีเครื่องอื่น ๆ ใช้ในการตีประกอบ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง รำนังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เอกสาร ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ และบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีงานวิจัย หนังสือ และบทความที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- วงมังคละ ในจังหวัดพิษณุโลก ของสันติ ศิริคชพันธุ์ เป็นวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของคนตระมังคละ ลักษณะทางคนตระและเครื่องคนตระในวงมังคละ พิธีกรรมความเชื่อ ตลอดจนบทบาทและสถานภาพของวงมังคละ นอกจากนี้ยังได้เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับศิลปินในวงมังคละที่สามารถให้ข้อมูลได้

- คนตระมังคละจังหวัดพิษณุโลก ของ คณกริช การินทร์ และคณะ เป็นสารานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับคนตระมังคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก ในด้านเครื่องคนตระ การประสมวงคนตระ โอกาสในการแสดง ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวงคนตระมังคละ บทเพลงมังคละ รูปแบบจังหวะพื้นฐานของกลองยืนและกลองหลอนและความสัมพันธ์สอดคล้องระหว่างการดำเนินทำนองของกลองยืนและกลองหลอน

- วงปีกลอง จังหวัดสุโขทัย ของ วิญญา ตระกูลสุน คณะ เป็นสารานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับ ลักษณะวงปีกลอง เพลงปีกลอง และบทบาทของวงปีกลองที่มีต่อชุมชน

- คนตระมังคละบ้านกองโโค ของ ดุษณี บุญญาส่งวงศ์ และคณะ เป็นสารานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางคนตระ เครื่องคนตระในวงมังคละบ้านกองโโค

- ประเพณีการละเล่นพื้นเมืองของชาวพิษณุโลก ในเอกสารสัมมนาประวัติศาสตร์ เมืองพิษณุโลก ของทัศนีย์ เรืองธรรม

- คนตระมังคละ คนตระพื้นบ้านในจังหวัดพิษณุโลก ของทิพย์สุดา นัยราษฎร์และคณะ

- ภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่นสุโขทัย ของ ไพบูล คงกระพันธุ์
- เอกสารประกอบการสัมมนาและการแสดงศิลปะพื้นเมือง ณ โรงแรมแห่งชาติ ของ วิทยาลัยนานาชาติสุโขทัย

ตอนที่ 2 ศึกษาจากข้อมูลภาคสนาม มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

2.1 แหล่งข้อมูลภาคสนาม คือ พื้นที่ที่บังมีวงคุตเริมังคละเล่นอยู่ ได้แก่ พื้นที่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอพรหมพิราม อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก พื้นที่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอคงไกรลาศ อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย และพื้นที่ในเขตอำเภอพิชัย จังหวัดอุดรธานี โดยมีผู้ให้ข้อมูลดังนี้

จังหวัดพิษณุโลกมี 15 คน ได้แก่

1. นายทองอยู่ อุลกพันธ์ 34 หมู่ 4 ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
2. นายณัค ทองอินทร์ 72 หมู่ 5 ตำบลไผ่ยอดอน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
3. นายทิม ปืนท่าโพธิ์ 71 หมู่ 5 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
4. นางนิการัตน์ กาญจน์โชติ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม อำเภอเมือง

จังหวัดพิษณุโลก

5. นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ มหาวิทยาลัยรังสิต กรุงเทพมหานคร
6. นายวัฒนศักดิ์ สันโถม โรงเรียนจ้าวการบุญ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
7. นายพรต คงนิล 74 หมู่ 1 ตำบลมะตูม อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
8. นายสมเกียรติ เกตุคำ 196 หมู่ 9 ตำบลวงศ์ช่อง อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
9. นายสำราวย สาనุช 20 หมู่ 5 บ้านกลับพวงกลาง อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
10. นายเปรื่อง คงรอด 13 หมู่ 3 บ้านไผ่่อนน้ำ ตำบลมะตูม อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
11. นายยั่วน เกียวเอี่ยม 31 หมู่ 5 บ้านกรับพวงกลาง อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
12. นายเทียน บุญลอด 117 หมู่ 9 บ้านย่านขาด อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก

13. นายล้ม อึมดี หมู่ 8 อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

14. นายเฉลียว เกียวหอม 65 หมู่ 4 ตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

15. นายวิทูร พุดหน่าย หมู่ 3 อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดสุโขทัย มี 8 คน ได้แก่

1. นางสาวพวงชนก สิงห์ชงค์ 244/8 ถนนจรดวิถีต่อ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
2. นางพรพิมล ยีตันศรี วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
3. นายบุญช่วย หล้าพร 33/2 หมู่ 2 ตำบลตาลเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
4. นายสำเนียง อ้ำทอง 189 หมู่ 2 ตำบลบ้านกล้วย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

5. พระครูศิริธรรมโสพิศ วัดพระศรีมหาโพธิ์ ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
 6. นายสมบัติ แก้วสุจริต สถาบันครุย่างคศิลป์ กรมศิลปากร กรุงเทพมหานคร
 7. นายเพิก ตีเหลือ 105 หมู่ 5 ตำบลกอกแแรต อำเภอคงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
 8. นายสำเนา จันทร์จรุณ 20 หมู่ 5 ตำบลลังลึก อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย
- จังหวัดอุตรดิตถ์ มี 4 คน ได้แก่

1. นางเล็ก ขาทอง 4 หมู่ 3 ตำบลคอรุน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
2. นางสาววรรณนิกา ขาทอง 4 หมู่ 3 ตำบลคอรุน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
3. นางเกรียงวัลย์ ทิมให้ผล 42 หมู่ 3 ตำบลคอรุน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
4. นางภาสุรัตน์ มัชณิมา โรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

2.2 รวมรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือดังนี้

- 2.2.1 เครื่องบันทึกเสียง
- 2.2.2 กล้องบันทึกภาพ
- 2.2.3 กล้องบันทึกวิดีทัศน์

2.3 ใช้แบบสัมภาษณ์และการสัมภ์

วิธีการรวมรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภ์แบบมีส่วนร่วมในการแสดงและแบบไม่มีส่วนร่วมในการแสดง และใช้วิธีการสัมภาษณ์ จากแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

- 2.3.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.3.2 สร้างแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับงานที่จะศึกษา
- 2.3.3 นำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ คือ รองศาสตราจารย์เทียมจันทร์ พานิชย์พลิน ใช้ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ
- 2.3.4 ปรับปรุงแก้ไขและจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บข้อมูล

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ประกอบการทำวิจัย

เรื่อง “รำนังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัยและอุตรดิตถ์”

วันเดือนปีที่สัมภาษณ์ วันที่ เดือน พ.ศ.

1. ชื่อว�
.....
.....
2. ชื่อนักคณตรี เกิดวันที่ เดือน พ.ศ.
ชื่น/แรม คำ เดือน ปีนักษัตร ปัจจุบันอายุ ปี
3. ภูมิลำเนา
4. ที่อยู่ปัจจุบัน
5. การศึกษา อชีพ.....
สถานที่ทำงาน.....
.....
.....
6. ในวงคุนตรีของท่านมีท่ารำประกอบหรือไม่
7. ท่ารำที่ใช้มีอะไรบ้าง
.....
.....
.....
8. เพลงที่ใช้ประกอบการรำ คือเพลงอะไร
.....
.....
.....
9. ลักษณะของการแสดงเป็นอย่างไร
10. ประเภทงานที่ไปแสดง
11. ค่าตอบแทนต่องาน มากที่สุด น้อยที่สุด
12. ประสบการณ์ – รางวัลที่เคยได้รับ (ด้านการแสดง)
13. แนวคิดเกี่ยวกับรำนังคละในอนาคต
14. อื่นๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอหนังสือจากคณะกรรมการนิเทศศาสตร์และสังคมศาสตร์ ถึงหัวหน้าศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และหัวหน้าศูนย์วัฒนธรรม อำเภอพิษัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล และการสัมภาษณ์
2. ดำเนินการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ด้วยตัวผู้วิจัยเอง โดยมีระยะเวลาในการเก็บข้อมูลดังนี้

2.1 จังหวัดพิษณุโลก เก็บข้อมูล ระหว่างเดือน กันยายน 2542 ถึงเดือน พฤศจิกายน 2543

2.2 จังหวัดสุโขทัย เก็บข้อมูล ระหว่างเดือน ตุลาคม 2542 ถึงเดือน มิถุนายน 2543

2.3 จังหวัดอุตรดิตถ์ เก็บข้อมูลระหว่างเดือน ตุลาคม 2542 ถึงเดือน กรกฎาคม 2543

3. บันทึกวิดีทัศน์เฉพาะวงมังคละที่มีการทำประกอบ โดยมีระยะเวลาในการบันทึกวิดีทัศน์ดังนี้

3.1 จังหวัดพิษณุโลก

วันที่ 12 กันยายน 2542 วงเฉลิมศิลป์ ของนายทองอยู่ ลูกพลับ

วันที่ 3 ตุลาคม 2542 วงเจริญไพร่อดอน ของนายณัค ทองอินทร์

วันที่ 11 พฤศจิกายน 2542 วงยิวนพรหมศิลป์ ของนายยิวน เกียวอี้ยม

วันที่ 20 เมษายน 2543 วงมังคละโรงเรียนจ่าการบุญ

วันที่ 11 พฤศจิกายน 2543 รำมังคละของสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

วันที่ 17 ธันวาคม 2543 รำเกรียงพม่าฯ มหาวิทยาลัยนเรศวร

3.2 จังหวัดสุโขทัย

วันที่ 30 พฤศจิกายน 2542 รำมังคละ ของ นายสำเนา จันทร์จูญ

3.3 จังหวัดอุตรดิตถ์

ไม่มีการบันทึกวิดีทัศน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์และจากวิดีทัศน์ แล้วนำมาสรุปเป็นทำงของแต่ละจังหวัด
2. วิเคราะห์ทำงของในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์
3. นำเสนอผลการวิเคราะห์เป็นความเรียง

บทที่ 4

วิเคราะห์ท่ารำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์

การรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ เกิดขึ้นนานนานและมีการสืบทอดต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงให้เข้ากับสภาพสังคม แต่ยังคงความสนุกสนานและคึกคักของลีลา การรำ และเสียงกลองมังคละ เป็นหลัก ต่อไปนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์การรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ โดยมีองค์ประกอบในการวิเคราะห์ดังนี้

1. ผู้แสดง
2. การแต่งกาย
3. โอกาสที่ใช้แสดง
4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง
5. ดนตรีและเพลง
6. ท่ารำและกระบวนรำ

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก

ปัจจุบันการแสดงรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก ยังมีให้เห็นอยู่ในเขตอำเภอเมือง และอำเภอพรหมพิราม

รำมังคละในเขตอำเภอเมือง

รำมังคละในเขตอำเภอเมือง มีทั้งหมด 8 ชุด ซึ่งมีทั้งการแสดงที่เป็นของชาวบ้าน และการแสดงที่ประดิษฐ์ขึ้นจากอาจารย์ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปดังนี้ คือ

รำมังคละวงเฉลิมศิลป์

ผู้แสดง

การแสดงรำมังคละของวงเฉลิมศิลป์ ใช้ผู้แสดงเป็นหญิงล้วน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลูกหลานและเด็ก ๆ ในละแวกใกล้เคียง มาฝึกหัดที่บ้านของหัวหน้าวง โดยในการแสดงแต่ละครั้ง จะใช้จำนวนผู้แสดงเท่าไหร ขึ้นกับลักษณะของงาน และความต้องการของเจ้าของงาน

การแต่งกาย

หญิง – ผู้ผ้าถุงยาวครอบเท้า สวมเสื้อแขนยาวกระบอก ห่มสไบ คาดเข็มขัดทับ

โอกาสที่ใช้แสดง

แสดงได้ทั้งงานมีคละและอวมงคล โดยส่วนมากจะใช้แสดงประกอบดนตรี

มังคละในขบวนแห่ เช่น แห่นาค แห่เทียน งานวันสงกรานต์ ลอยกระทง เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้แสดงเพื่อความสวยงามบนเวทีอีกด้วย

อุปกรณ์การแสดง

ไม้มี

ดนตรีและเพลง

ใช้ร่วมมังคละบรรเลงประกอบการแสดง โดยมีเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง

ดังนี้

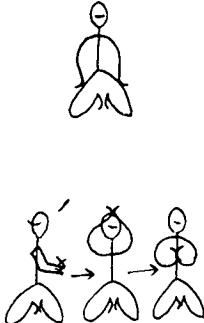
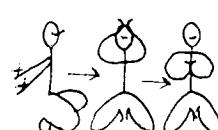
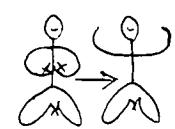
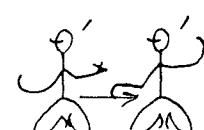
1. เพลงไม้ 1
2. เพลงไม้ 2
3. เพลงไม้ 3
4. เพลงไม้ 4
5. เพลงสาวน้อยประแป้ง
6. เพลงเมภกະแคนซ'

ท่ารำและวิธีการแสดง

ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดท่ารำและวิธีการแสดงการรำมังคละของวงเฉลิมศิลป์ ชั่งได้
บันทึกวิดีทัศน์ ณ บ้านเลขที่ 34 หมู่ 4 ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 12
กันยายน 2542 ในรูปแบบของตาราง พร้อมสัญลักษณ์ท่ารำดังนี้

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
1. ท่าบันทร์ ทรงกลด แปลง	จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ	มือหั้งสองข้าง Jin ส่งหลัง และ เดินมือ Jin ขึ้นปล่อย เป็นวงหน้า หั้ง 2 มือ เท้าเดินในจังหวะที่ 1- จังหวะที่ 2- จังหวะที่ 3 และยก เท้าข้างหน้าในจังหวะที่ 4 (ให้ เดินสลับกันหันด้านซ้าย-ขวา) โดยอียงศรีษะข้างเดียวกับเท้าที่ ยก ทำสลับกันไปจนกว่าจะ เปลี่ยนท่า		1. จะเปลี่ยนท่าเมื่อใด ขึ้นอยู่กับผู้แสดงจะตกลงกันว่าปฏิบัติจำนวนจังหวะเท่าใด ในแต่ละท่า
2. ท่ารำส่าย	จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ	มือหั้งสองตัวงคลางโดยมือหน้าตั้งขึ้น อิกมือหนึ่งแบบงายๆ ปลายนิ้วตอก แล้ววัดแขนขึ้นลงตามจังหวะ เท้าปฏิบัติเหมือนเดิม ทำสลับกันไปจนกว่าจะเปลี่ยนท่า		2. ท่าที่ 1 ถึงท่าที่ 9 เป็นท่าที่ใช้ในขบวนแห่
3. ท่าสด สร้อยมาลา แปลง	จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ	มือหนึ่งตั้งวงบน อิกมือหนึ่ง Jin หมายระดับชายพก เท้าปฏิบัติเหมือนเดิม ทำสลับกันไปจนกว่าจะเปลี่ยนท่า		
4. ท่าเชี้ง	จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ	มือหนึ่งแบบงายๆ ปลายนิ้วตอกอยู่ระดับวงบน มือหนึ่ง Jin คั่ว แขนตึง ยืนไปข้างหน้าเท้าปฏิบัติเหมือนเดิม ทำสลับกันไปจนกว่าจะเปลี่ยนท่า		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
5. ท่านาง นอนและท่า จีบหลัง	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	-หันตัวด้านขวา มือขวาจีบ hairy ที่ชายพก มือซ้ายแบบ hairy ปลาย นิ้วตอก เอียงศรีษะข้างซ้าย -หันตัวด้านซ้าย มือขวาเหมือน เดิม มือซ้ายจีบส่งหลัง เท้า ปฏิบัติเหมือนเดิม ทำสลับกัน ไปจนกว่าจะเปลี่ยนท่า -ปฏิบัติเช่นเดิมแต่ส่วนข้างกัน		
6. ท่ากมร เคล้า	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	มือหนึ่งตั้งวงหน้า อีกมือหนึ่ง จีบ hairy แขนงอะดันไหล่ เท้า ปฏิบัติเหมือนเดิม ทำสลับกัน ไปจนกว่าจะเปลี่ยนท่า		
7. ท่าพรหมสี หน้า	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	จีบกว่าสองมือก้มตัวลง ย้ำเท้า จังหวะที่1 จังหวะที่2 จังหวะที่3 และยกในจังหวะที่4 โดยย้ำถอย หลัง จากนั้นสอดจีบขึ้น hairy มือทั้งสองข้างระดับวงหน้า เท้า ปฏิบัติเช่นเดิม แต่เดินขึ้นหน้า ทำสลับกัน ไปจนกว่าจะเปลี่ยน ท่า		
8. ท่าบัวซูฝิก จีบกว่า	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	มือข้างหนึ่งแบบ hairy ปลายนิ้ว ตกระดับวงบน อีกมือหนึ่งจีบ คร่ำให้ศอก เท้าปฏิบัติเหมือน เดิม โดยปฏิบัติสลับกัน ด้าน ข้างซ้าย-ขวา ไปจนกว่าจะ เปลี่ยนท่า		
9. ท่าสอด สร้อยมาลา แปลง	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 3		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
<u>ท่าไห้วัครุ</u>				
1.ท่าเตรียม	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	นั่งคูกเข่ามือทั้งสอง枉บนหน้า ขา		ท่าที่ 1 – 10 คือท่าไห้วัครุ
2.ท่าไห้ว	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	นั่งคูกเข่า มือทั้งสองจีบ hairy ด้านข้างขวา แล้วม้วนอกเป็น พนมมือสูงระดับหน้าผาก แล้ว ลดลงมาระหว่างอก กล่อมตัว ตามจังหวะ จากนั้นปฏิบัติเช่น เดิมในข้างซ้าย		
3.ท่าไห้ว (ถวายบังคม)	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	นั่งคูกเข่ามือ枉บนหน้าขา วาด แขนไปเป็นจีบหลังทั้งสองมือ แล้วม้วนมือเป็นพนมมือสูง ระดับหน้าผาก แล้วลดลงมา ระหว่างอก		
4. ท่าขันธ์ ทรงกุด	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	นั่งคูกเข่าจีบ hairy 2 มือ ระดับ อกแล้วม้วนอกเป็นมือตั้ง ^{ดึง} ระดับวงกลาง กล่อมตัวตาม จังหวะเพลง		
5.ท่าพาลา	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	-นั่งคูกเข่ามือขวาจีบ hairy และ ม้วนอกเป็น枉บน มือซ้ายແນ hairy ปลายนิ้วกระดับเอว แขนงอ กล่อมตัวตามจังหวะ -ปฏิบัติเช่นเดิม แต่เปลี่ยนจาก มือขวาเป็นมือซ้าย และมือซ้าย เป็นมือขวา		

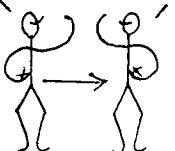
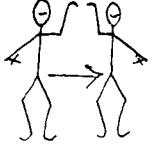
ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
6.ท่านาง นอน(จีบ)	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	-นั่งคูกเข่า มือขวาจีบกว่า แล้วพลิกเป็นจีบ hairy แขนงออยู่ข้างลำตัว มือซ้ายตั้งมือระดับวงล่าง กล่อมตัวตามจังหวะ -ปฏิบัติเช่นเดิมแต่เปลี่ยนข้าง		
7.ท่ารำข้าว (จีบ)	จี๊ ทั๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	-นั่งคูกเข่ามือขวาจีบส่งหลัง มือซ้ายจีบ hairy ระดับชายพกกล่อมตัวตามจังหวะ -ปฏิบัติเช่นเดิมแต่เปลี่ยนข้าง		
8.ท่าเฉิดฉิน (มือต่ำ)	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	-นั่งคูกเข่ามือขวาแบบ hairy นิ้วตกระดับวงบน มือขวาตั้งมือระดับวงล่าง กล่อมตัวตามจังหวะ -ปฏิบัติเช่นเดิมแต่เปลี่ยนข้าง		
9.ท่าพรหมสี หน้า	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	-นั่งคูกเข่าจีบกว่าสองมือ แล้วสอดคีบขึ้น แบบ hairy ปลายนิ้วตกระดับหางคิว กล่อมตัวตามจังหวะ -ปฏิบัติเช่นเดิมแต่เปลี่ยนข้าง		
10.ท่าโายน ทับ (นั่ง)	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	-นั่งคูกเข่ามือขวาตั้งมือระดับวงบน เอียงครีษะข้างซ้าย มือซ้ายตั้งมือระดับวงล่าง จากนั้นเปลี่ยนมือ วงบนเป็นจีบ hairy เอียงครีษะข้างขวา แล้วม้วนจีบออกเป็นตั้งมือ ระดับวงบน เมื่อนอนเคน กล่อมตัวตามจังหวะ -ปฏิบัติเช่นเดิมแต่เปลี่ยนข้าง		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
11.ท่าโนก	จี๊ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ ห๊ะ จ๊ะ	-ลูกขี้นี่มีอขวาจีบหงายระดับเอว มือซ้ายตั้งวงกลาง โนกจีบ มือขวาเป็นวงบน มือซ้ายจีบหลัง ยําเท้าทุกจังหวะลักษณะ -ปฏิบัติเช่นเดิมแต่เปลี่ยนมือเป็นอีกข้างหนึ่ง		
12.ท่ากมร เคล้า	จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ ห๊ะ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ ห๊ะ จ๊ะ	-มือขวาจีบหงายระดับอก มือซ้ายตั้งวงระดับเดียวกัน ใช้ปลายเท้าแตะพื้น(ท่าเตรียม 1 จังหวะใหญ่) -ปฏิบัติเช่นเดิมแต่เปลี่ยนข้างหันตัวสลับซ้าย-ขวา ยําเท้าทุกจังหวะ สลับกันไปมาประมาณ 5 จังหวะ		
13.ท่ากมร เคล้า	จ๊ะ ห๊ะ ห๊ะ จ๊ะ ห๊ะ ห๊ะ จ๊ะ	-ส่งจีบซ้ายเป็นมือตั้งระดับวงบน มือขวาจีบคร่ำในระดับเดียวกัน ยําเท้าทุกจังหวะเริ่มจังหวะแรกหันตัวค้านซ้าย จากนั้นปฏิบัติท่าเดิมแต่เปลี่ยนมือหันตัวค้านขวา ทำสลับกันรวม 9 จังหวะ		
14.ท่าโนยกับ หับ	จ๊ะ ห๊ะ ห๊ะ จ๊ะ ห๊ะ ห๊ะ จ๊ะ	-โนกมือขวาออกเป็นตั้งวงบนหันตัวค้านขวา มือซ้ายอยู่ระดับวงล่าง ยําเท้าทุกจังหวะ		
15.ท่าสองด้าน สร้อยมาดา	จ๊ะ ห๊ะ ห๊ะ จ๊ะ ห๊ะ ห๊ะ จ๊ะ	-มือขวาจีบหงายที่ชายพอก เอียงศรีษะมาข้างขวา มือซ้ายตั้งวงบนหันตัวค้านซ้าย ยําเท้าทุกจังหวะ ก้มตัวลงส่งจีบมือขวาขึ้น		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
		<p>เป็นวงบน มือซ้ายเหมือนเดิม เอียงครึ่งด้านซ้าย</p> <p>-ปฏิบัติเช่นเดิมแต่หันด้านขวา ขวา ทำสลับกันซ้าย-ขวา รวม 6 จังหวะ</p>		
16.ท่านาง นอนและล่าย มือ	จี๊ จี๊ จี๊ จี๊ ทั้ง จี๊ จี๊	<p>-มือซ้ายแบบง่ายปลายนิ้วตกลง แขนงอข้างลำตัว มือขวาตั้งวง ล่าง ส่ายมือซ้ายตามจังหวะ ลักษณะ คือ ย้ำเท้าทุกจังหวะ รวม 6 จังหวะ</p> <p>-ปฏิบัติเช่นเดิมแต่หันด้านขวา รวม 6 จังหวะ</p>		
17.ท่ารำส่าย	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	<p>-จีบคว่ำมือด้านหน้า แล้วคลาย ออกเป็นมือหนึ่งตั้งมือ อีกมือ หนึ่งแบบง่ายปลายนิ้วตกลง ตึงระดับไหล่ วัดแบบขึ้น-ลง (ท่ารำส่าย) หันหน้าตรง ย้ำเท้า ทุกจังหวะ รวม 5 จังหวะ</p>		
18.ท่า สาวน้อย ประเป้ง	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	<p>-คลึงมือทั้งสองเข้าหากัน ลักษณะ 1จังหวะ(ขยายเป็น)</p> <p>-นำมือคลึงที่ใบหน้า 2 จังหวะ (ท่าเป็น) หันหน้าตรง ย้ำเท้าทุก จังหวะ</p> <p>-มือซ้ายแบบง่าย หันเข้าหาหน้า ตอนกลาง (ท่าส่องกระจก) มือขวา จีบคว่ำแล้วปล่อยออกจากระดับ เดียวกับใบหน้า ย้ำเท้าทุก จังหวะรวม 3 จังหวะ</p>		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
19.ท่าหวีผุม	จี๊ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ จ๊ะ	-ปฎิบัติเช่นเดิน ตั้งแต่ท่าเบ่งอีกครั้ง 1 -ยกมือทั้ง 2 ขึ้นทำท่าลูบผุม ลักษณะ 3 จังหวะ แล้วทำท่าส่องกระจัก โดยถือกระจักมือขวา มือซ้ายจีบกว่า แล้วปล่อยออก ระดับเดียวกับใบหน้า รวม 3 จังหวะ		
20. ท่าช้านางนอน(จีบ)	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	-มือซ้ายแบบงายปลาญนิ่วตอกข้างลำตัวแขนง มือขวาจีบกว่าหันตัวด้านซ้าย เอียงซ้ายแล้วหมุนตัว ไปด้านขวาทำท่าเดียว กัน		
	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	-ปฎิบัติเช่นเดิน สลับซ้าย-ขวา รวม 6 จังหวะ		
21.ท่าโนก	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	-ปฎิบัติเช่นเดียวกับท่า 11 ทำสลับกันซ้าย-ขวา รวม 3 จังหวะ		
22.ท่าจันทร์ทรงกลด(มือสูง)	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	-จีบหลัง 2 มือ หันตัวด้านซ้าย เอียงครีษะด้านขวา ส่งจีบขึ้น เป็นวงบน ทั้ง 2 มือ ย้ำทุกจังหวะ		
	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	-ปฎิบัติเช่นเดิน แต่หันตัวด้านขวา เอียงครีษะด้านซ้าย		
23.ท่าเชิ่ง	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	-ปฎิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 4 โดยเริ่มจากหันตัวด้านขวา เอียงครีษะด้านขวา สลับกับหันตัวด้านซ้าย เอียงครีษะด้านซ้าย ย้ำเท้าทุกจังหวะ ทำสลับกันรวม 6 จังหวะ		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
24. ท่ายก สะโพก	จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ จ๊ะ	<p>-มือซ้ายตั้งมือระดับวงหน้า มือขวาเท้าสะเอوا ตั้งท่า 5 จังหวะ ยืนหน้าตรงพักขาข้างขวา ยกสะโพกตามจังหวะเพลง รวม 5 จังหวะ</p> <p>-คลายจีบมือซ้ายมาเท้าสะเอوا ยกมือขวาขึ้นตั้งระดับวงบน ยกสะโพกตามจังหวะ 2 จังหวะ</p> <p>-ปฏิบัติท่าเดิม แต่เปลี่ยนมืออีก 2 จังหวะ</p>		
25. ท่าสอด สร้อยมาลา (มือค้ำ)	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	<p>-มือซ้ายตั้งวงกลางแขนงอข้าง ลำตัว มือขวาจีบหงาย พักเท้าซ้ายขับ หน้าตรง 3 จังหวะ</p> <p>-ปฏิบัติท่าเดิม แต่เปลี่ยนมือ สลับกันข้างละ 3 จังหวะ (รวม 3 ครั้ง)</p>		
26. ท่าโอบก	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง	<p>-มือซ้ายวงบน มือขวาจีบหลัง พักเท้าซ้ายยกสะโพก 3 จังหวะ</p> <p>-ปฏิบัติท่าเดิม แต่เปลี่ยนมือ สลับกันข้างละ 3 จังหวะ(รวม 3 ครั้ง)</p>		
27. ท่าพรหม สีหน้า	จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง	-ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 7 แต่ หันตัวค้านขวาก่อน จากนั้น เปลี่ยนมาหันค้านซ้าย ปฏิบัติ กันรวม 10 จังหวะ		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
28.ท่ารำส่าย	จ๊ะ หั่ง จ๊ะ หั่ง จ๊ะ จ๊ะ หั่ง จ๊ะ หั่ง จ๊ะ หั่ง หั่ง	-ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 2 แต่หันตัวด้านขวาก่อน จากนั้นเปลี่ยนมาหันด้านซ้าย ปฏิบัติกันรวม 7 จังหวะ		
29.ท่าสอง สร้อยมาลา	จ๊ะ หั่ง จ๊ะ หั่ง จ๊ะ หั่ง จ๊ะ หั่ง จ๊ะ	-ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 3 แต่หันตัวด้านซ้ายก่อน จากนั้นเปลี่ยนมาหันด้านขวา ปฏิบัติกันรวม 7 จังหวะ		
30.ท่าเชี়้	จ๊ะ หั่ง จ๊ะ หั่ง จ๊ะ หั่ง จ๊ะ หั่ง จ๊ะ	-ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 4 แต่หันตัวด้านขวาก่อน จากนั้นเปลี่ยนมาหันด้านซ้าย ปฏิบัติกันรวม 6 จังหวะ		
31. สับเท้า- ขับสะโพก	จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ หั่ง จ๊ะ หั่ง	-มือทั้งสองเท้าสะเอว หน้าตรงย่างเท้าอยู่กับที่ 4 จังหวะ สีบเท้าไปด้านขวาแล้วขับสะโพก -มือเหมือนเดิมสีบเท้าไปด้านซ้าย แล้วขับสะโพก ทำสับบักจำนวน 10 จังหวะ		
32.ท่าน้ำชู ฝึก	จ๊ะ หั่ง จ๊ะ	-ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 8 รวม 10 จังหวะ		
33.ท่านาง นอนและท่า จีบส่งหลัง	จ๊ะ หั่ง จ๊ะ	-ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 5 รวม 10 จังหวะ		
34.ท่าพรหม สีหน้า	จ๊ะ หั่ง จ๊ะ	-ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 7 รวม 10 จังหวะ		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	ลัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
35.ท่าปรน มือ	จี๊ ทั่ง จี๊	-จีบกว่า 2 มือ หันตัวค้านซ้าย ย้ำเท้าในจังหวะที่1 จังหวะที่ 2 และจังหวะที่3 ยกเท้าในจังหวะ ที่ 4 ส่งจีบมือขวาเป็นตั้งวงหน้า มือซ้ายจีบหลัง เอียงขาข้างมือจีบ -หันหน้าเข้าหาคู่ 2 จังหวะใหญ่ หันตัวค้านซ้ายปรนมือ ส่งมือ ขวาเป็นตั้งวงหน้า มือซ้ายจีบ หลัง(นับ 1) ปฏิบัติรวม 6 จังหวะ		
36.ท่าปรน มือ	จี๊ ทั่ง จี๊	-ส่งจีบหลัง 2 มือ หันตัวค้าน ซ้าย แล้วหมุนตัวเข้าหาคู่ พร้อม กับปรนมือกับคู่ของตนเอง -ปฏิบัติเช่นเดิมรวม 4 จังหวะ		
37. ท่าจันทร์ ทรงกลด เบลลง	จี๊ ทั่ง จี๊	-มือทั้งสองตั้งวงหน้า หันหน้า ตรง ย้ำเท้าทุกจังหวะ ยกตัวและ ลำคอ		
38.ท่าลา	จี๊ ทั่ง จี๊	-จีบ hairy 2 มือแล้วม้วนออก เป็นวงเดินข้างขวา ก้าวเท้าขวา เอียงขวา นับ 1 -ปฏิบัติเช่นเดิมในด้านซ้ายนับ 2 -ปฏิบัติเช่นเดิมในด้านขวา นับ 3		
39.ท่าไห้ว	จี๊ ทั่ง จี๊	-มือขวาตั้งวง จีบกว่ามือซ้าย แล้วปล่อยเป็นตั้งวง พร้อมกับ คูกเข่า นั่งพนมมือแล้วกราบลง กับพื้น		

จากตารางสรุปได้ดังนี้

1. ท่ารำมีทั้งหมด 27 ท่า คือ
 - 1.1 ท่าจันทร์ทรงกลดเปล่ง
 - 1.2 ท่ารำส่าย
 - 1.3 ท่าสอดสร้อยมาลาเปล่ง
 - 1.4 ท่าเชิ่ง
 - 1.5 ท่านางนอน
 - 1.6 ท่าจีบหลัง
 - 1.7 ท่ากมรเคด้า
 - 1.8 ท่าพรหมสีหน้า
 - 1.9 ท่าน้ำผึ้ง
 - 1.10 ท่าเตรียม
 - 1.11 ท่าไหว้
 - 1.12 ท่าถวายบังคม
 - 1.13 ท่าจันทร์ทรงกลด
 - 1.14 ท่าพาลา
 - 1.15 ท่านางนอน (จีบ)
 - 1.16 ท่ารำยั่ว (จีบ)
 - 1.17 ท่านมิดชนิ (มือค้ำ)
 - 1.18 ท่าโายนทับ
 - 1.19 ท่าโนก
 - 1.20 ท่าสาวน้อยประแป้ง
 - 1.21 ท่าหวีพม
 - 1.22 ท่าจันทร์ทรงกลด (มือสูง)
 - 1.23 ท่ายกสะโพก
 - 1.24 ท่าสอดสร้อยมาลา (มือค้ำ)
 - 1.25 ท่าสับเท้าขยับสะโพก
 - 1.26 ท่าปรบมือ
 - 1.27 ท่าล่า

2. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง มีทั้งหมด 5 เพลง คือ

2.1 เพลงไม่มีหนัง มีทำนองดังนี้

--- จ๊ะ / - ทั้ง - จ๊ะ /

2.2 เพลงไม่สาม มีทำนองดังนี้

--- จ๊ะ / --- ทั้ง / --- จ๊ะ / - ทั้ง - จ๊ะ /

--- จ๊ะ / --- ทั้ง / --- จ๊ะ / - ทั้ง - ทั้ง /

2.3 เพลงไม่สี่ มีทำนองเพลงดังนี้

--- จ๊ะ / - ทั้ง - ทั้ง / - จ๊ะ - ทั้ง / - ทั้ง - จ๊ะ /

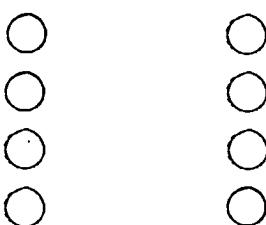
2.4 เพลงสาวน้อยประเป๋ง มีทำนองเพลงดังนี้

--- จ๊ะ / - จ๊ะ - จ๊ะ / - จ๊ะ - ทั้ง / - จ๊ะ - จ๊ะ /

2.5 เพลงเมกกะเดนซ์ มีทำนองเพลงดังนี้

- จ๊ะ - จ๊ะ / - จ๊ะ - จ๊ะ / - จ๊ะ - ทั้ง / - จ๊ะ - ทั้ง /

3. การแบ่งแทรก ใช้เดาตอนลีก 2 แล้ว ตั้งแต่ต้นจนจบการแสดง

หน้าเวที

4. การใช้เท้า มี 6 แบบ คือ

ท่าที่ 1 ถึงท่าที่ 9	ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 เท้าขวาจังหวะที่ 2 เท้าซ้ายจังหวะที่ 3 ยกเท้าขวาในจังหวะที่ 4
ท่าที่ 11 ถึงท่าที่ 23	ย่างเท้าทุกจังหวะ
ท่าที่ 24 ถึงท่าที่ 30	ยืนพักขาขวา ขยับสต็อก - ยืนพักขาซ้ายขยับสต็อก
ท่าที่ 31	{ ยั่งเท้าอยู่กับที่ 4 จังหวะ แล้วสีบเท้าไปด้านขวา ย่างเท้าอยู่กับที่ 4 จังหวะ แล้วสีบเท้าไปด้านซ้าย
ท่าที่ 32 ถึงท่าที่ 36	เหมือนท่าที่ 1
ท่าที่ 37 ถึงท่าที่ 38	เหมือนท่าที่ 11

รำมังคละ ของ นางอนงค์ นาครสวัสดิ์

ผู้แสดง

แบ่งผู้แสดงออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง จำนวนผู้แสดงไม่น้อยกว่า 8 คน
(ชาย 4 หญิง 4)

การแต่งกาย

- หญิง - นุ่งผ้าถุงยาวกรองเท้า สวมเสื้อแขนยาวกระบอก
ชาย - นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าคาดล้องคอและผ้าขาวม้าคาดเอว

โอกาสที่ใช้แสดง

ใช้แสดงได้ทั้งในบวนแห่ และแสดงบนเวที

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

1. ดอกไม้ที่มีก้านยาว ๆ สำหรับให้ฝ่ายหญิงถือคนละ 1 ดอก
2. ดอกไม้สำหรับหัดหูเท่าจำนวนฝ่ายหญิง

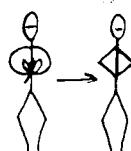
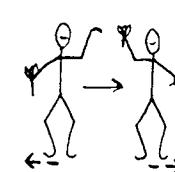
ดนตรี และเพลง

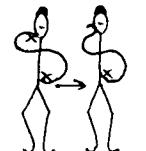
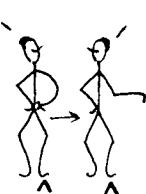
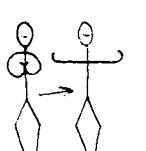
ใช้วังมังคละบรรเลงประกอบการแสดง โดยมีเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง คือเพลง
ไม้สัก

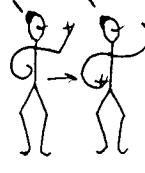
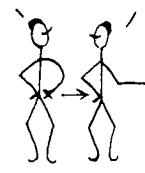
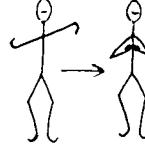
ท่ารำและวิธีการแสดง

ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดท่ารำและวิธีการแสดง การรำมังคละของนางอนงค์ นาครสวัสดิ์
ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์ดีทัศน์ท่ารำจากสถาบันราชภัฏพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก
ในรูปแบบของตารางพร้อมสัญลักษณ์ท่ารำดังนี้

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
1. ท่าถือคอกไม้	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	หนูยิง - มือหนึ่งถือคอกไม้ อีกมือหนึ่งตั้งวง เอียงศรีษะข้างมือที่ถือคอกไม้ ก้าวเท้าจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 และจังหวะที่ 3 วางหลังจังหวะที่ 4 ทำสัมภัณฑ์ไปเรื่อยๆ จนไปยืนเป็นแควหน้ากระดาน		ท่ารำเริ่ม ด้วยฝ่าย หนูยิง จำนวนหนึ่ง ถือคอกไม้ คนละซ่อ ซึ่งสมนुติว่า เก็บมาจาก ป่าจะนำไป ไหรีพระ
2. ท่ามอง	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	ชาวย - มือหนึ่งไขว้หลังอีกมือหนึ่งป้องหน้า เอียงศรีษะมือที่ไขว้หลัง เท้าก้าวจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 ถอยหลังในจังหวะที่ 3 และแตะเท้าข้างหน้าในจังหวะที่ 4 เดินเข้าไปซ่อนหลังคู่ของตน เออง		
3. ท่าขอคอกไม้	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	-เดินด้วยท่ามองหันหน้าเข้าคู่จากนั้นหันหน้าทำท่าขอคอกไม้ โดยมือหนึ่งตั้งวงบน อีกมือหนึ่งแบบงาย(ท่าขอ)ยื่นเข้าไปหาฝ่ายหนูยิง เท้าก้าวจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และแตะเท้าข้างหน้าในจังหวะที่ 4 ทำสัมภัณฑ์ไปเรื่อยๆ		ฝ่ายชาหยรำ ตามอกรกษา ด้วยท่าขอ คอกไม้
4. ท่าແย়েং คอกไม้	รัวกลอง	ฝ่ายชาหยร়েং คอกไม้ จำกฝ่ายหนูยิง ฝ่ายหนูยิงทำท่าไล่คัวคืน (หันหน้าเข้าหากัน)		ฝ่ายหนูยิงไม่ ยอมให้ คอกไม้ฝ่าย
	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	หนูยิง - มือซ้ายทำท่าขอคอกไม้ ก้าวเท้าขวาและเท้าซ้าย ในจังหวะที่ 1 มือขวาทำท่าคัว		ชาหยร়েং คอกไม้ไป อย่างรวดเร็ว

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
5. ท่าเชิง		<p>คอกไม้ ก้าวเท้าซ้ายและเท้าขวา ในจังหวะที่ 2 จากนั้นหมุนรอบตัว มือซ้ายทำท่าคว้าคอกไม้ไปด้วย จากนั้นเริ่มทำในจังหวะที่ 1 ใหม่ ทำสับกันไปเรื่อยๆ ประมาณ 5 จังหวะ</p> <p>ชาญ - ถือคอกไม้สองมือแล้ว หลบหลีกฝ่ายหญิง โดยก้าวเท้า 1 จังหวะ จากนั้นหมุนรอบตัวโดย เอาคอกไม้ไขว้หลังไว้แล้วเริ่ม ปฏิบัติแบบเดินใหม่ ทำสับกัน ไปประมาณ 5 จังหวะ</p> <p>หญิง - มือข้างหนึ่งแบบง่ายปลายนิ้วตกระดับคิ้ว อีกมือหนึ่งจีบ กว่าแขนตึงอยู่ค้านหน้า เอียงศรีษะข้างมือสูง เท้าข้างเดียวกับมือสูงก้าวไขว้แล้วสีบเท้าตามจังหวะ ทำสับกันไปโดยเดินเข้าหากลุ่มปรึกษา กัน</p> <p>ชาญ - มือถือคอกไม้ข้างหนึ่งยื่นไปข้างหน้า อีกมือหนึ่งแบบง่ายปลายนิ้วตกระดับวงบน แล้วเปลี่ยนเป็นมือถือคอกไม้ออยู่ระดับวงบน อีกมือหนึ่งจีบกว่าค้านหน้าแขนตึง เท้าข้างเดียวกับมือสูงก้าวไขว้แล้วสีบเท้าตามจังหวะ ทำสับกันไปจนถึงเพื่อนที่รออยู่</p>	 	<p>ฝ่ายหญิง</p> <p>ตามมาของ</p> <p>คืนกไม้ให้</p> <p>และทำท่า</p> <p>หลบหลีกเข้า</p> <p>ແຍ່ຍ່ອຍ່າ</p> <p>ສຸນກສະນາ</p> <p>ฝ่ายชายແյ່</p> <p>คอกไม้จาก</p> <p>ฝ่ายหญิงໄດ້</p> <p>ແລ້ວเดินเข้า</p> <p>วงปรึกษา</p> <p>ຫາວິທີເກີຍວ</p> <p>ພາຮາສືຂອ</p> <p>ຄວາມຮັກຈາກ</p> <p>ฝ่ายหญิงໄຫ້</p> <p>ໄດ້</p>

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
6. ท่าเจ้าซู๊ด ยักษ์	จี๊ พั๊ พั๊ จี๊ พั๊ พั๊ จี๊	<p><u>หญิง</u> - มือซ้ายจับคิว่าแล้วหงาย อยู่ระดับใต้คาง มือขวาจับหงาย ระดับชายพอก เท้าข่ายทุกจังหวะ เดินเรียงออกเป็น列 วนหน้า</p> <p>กระดาน ยืนตบเท้าด้วยท่าหิน จี๊ แล้วเดินมือไปแบบหงายข้าง ลำตัวระดับเอว</p> <ul style="list-style-type: none"> - มือทั้งสองจับหงายไว้กัน <p>ระดับอก (ท่าขัดจางนาง) ก้าวเท้า ไขว้ในจังหวะที่ 1 และจังหวะที่ 2 จากนั้นวิ่งหนีฝ่ายชายไปอีกด้าน หนึ่ง (ไปแทนที่ฝ่ายชาย)</p> <p><u>ชาย</u> - ตอบมือแล้วเดินท่าทางเด่น ทั้งสองข้างจะกอดฝ่ายหญิง ก้าว เท้าในจังหวะที่ 1-2-3 แล้วยกใน จังหวะ 4 ทำสลับกันไปจน</p> <p>กระทั้งถึงสุดของตน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติท่าเดิม คือตอนมือแล้วไอล กอดฝ่ายหญิง 	 	ฝ่ายชายใช้ วิธีจูง ด้วยการเดิน เข้ากอด ฝ่ายหญิง หลบรองตัว ลงบนไป ได้จึงต้อง รากลับไป เข้าวงด้วย ท่าที่แสดง ความผิด หวัง
7. ท่าคุ้ย ๆ		<p><u>หญิง</u> - เดินเข้าเวทีด้วยท่าคุ้ยๆ ยกน้ำซึ้ง 2 ข้างขึ้นซึ้งหน้าผู้ชายสืบ เท้าในจังหวะ 3-4-5 จังหวะ 1-2 มือ 2 ข้างเท้าสะเอวแล้วหมุนครึ่ง รอบทำสลับกันไปจนเดินเข้า กลุ่ม</p> <p><u>ชาย</u> - เดินเข้าเวทีด้วยท่าคอตก เท้าไปปฏิบัติเหมือนเดิมจนกระทั้ง ถึงกลุ่มเข้าวงปรึกษากัน</p>		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
8. ท่าเข้าซูไก แจ้	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	<p>หญิง - มือข้างหนึ่งจับปกรข้าง อิกมือหนึ่งตั้งวงค่ายเดี้ยวมวนจีบ ออกเป็นวงบนมือวงค่ายเปลี่ยน เป็นจีบงาย(ท่าสอดสร้อยมาลดา) แต่เท้าด้านหน้าในจังหวะที่ 1 และกระดกโดยหลังใน จังหวะที่ 2(เท้าข้างเดียวกับมือ จีบ) จังหวะที่ 3 นำเท้าที่กระดกมา ก้าวหน้าแล้วสืบเท้าในจังหวะที่ 4-5 ทำสลับกันไปจนเปรเป็น แควหน้ากระดาน มือซ้ายเท้า สะเอวเหลื่อมเท้าตอบจังหวะ มือขวาจีบคว่าวรัดดับเอว แล้วเดินมือจีบงายออกข้างลำตัว ระดับเอว แล้วหันหน้าเข้าหาคู่ ปิดมือฝ่ายชายในจังหวะที่ 1 และจังหวะที่ 2 แล้วทำท่าอย่าหมุนรอบตัว จากนั้นปฏิบัติท่าปิดมืออย่างฝ่ายชาย โดยทำสลับกันไป</p> <p>ชาย - มือสองข้างเหยียดไประดับไหหลัง ข้างหนึ่งตั้งมือขึ้น อิกข้างหนึ่งแบบงายปลายนิ้วตอก แล้ววัดมือสลับขึ้น-ลง(ท่ารำส่าย) สลับกับท่าศีกปึก(ขับปึก) ก้าวเท้า จังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 และ จังหวะที่ 3 จังหวะที่ 4 ยกเท้าเดินออกมาน้ำเข้าคู่ของตนทำสลับ กันไปจนเป็นแควหน้ากระดาน จากนั้นหันหน้าเข้าคู่แล้วทำท่าควัว(จับแก้ม) ในจังหวะที่ 1 และ จังหวะที่ 2 แล้วหมุนรอบตัว</p>	 	<p>ฝ่ายชายทำ ท่าเข้าซูไก แจ้โดยจับ แก้มเชยคาง กระลิ้มกระ เหลี่ยฝ่าย หญิงปิด ป้อมและทำ ท่าเยี้ย ໄล่หลังฝ่าย ชายต้องเดิน คงตากลับ ไป</p>

ชื่อท่า	ท่ามของเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
9. ท่าໄล'		หญิง-เดินเข้าคิวย่ายกมือตั้งไข่ไว้ กับระดับอกแล้วคดข้อมือลง แล้วหมุนไปอีกค้านหนึ่ง ปฏิบัติ ในท่าเดิม ทำสลับกันไปจน กระทั้งถึงกลุ่มของตน		
10. ท่าผิด หวัง		ชาย -เดินเข้าคิวย่าก้มหน้า เท้า ก้าวในจังหวะที่1 จังหวะที่2 จังหวะที่3 และแตะเท้าในจังหวะ ที่4 เดินเข้ามาจันถึงกลุ่มของตน		
11. ท่าเมิน		หญิง -ตอบมือสลับซ้ายขวา ตาม จังหวะเพลงพร้อมกับลักษณะ เข้าทุกจังหวะ เดินเรียงเป็น列 หน้ากระดาน แล้วยืนคนเท้าทำ ท่าสอดสร้อยมาลา เมื่อผู้ชาย กราบท่าท่าเมิน มือซ้ายเท้า สะเอว มือขวาจีบ		
12. ท่าปื้อ		ชาย -มือทั้งสองข้างตั้งวงกลาง เท้าก้าวไข่ไว้ในจังหวะที่1 และ จังหวะที่2 แล้วสูดเท้าในจังหวะ ที่3-4-5 รำปื้อไปจนถึงคู่ของตน แล้วรำวนรอบๆ จนก้มลงกราบ แทนเท้า เมื่อผู้หญิงเมินรำท่าปื้อ แล้วยืนขึ้น		

ชื่อท่า	ท่าของเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
13. ท่าໄล		หญิง - เดินเข้าด้วยท่าໄล โดยจีบ หงายสองมือระดับเอว แล้วม้วน ออกวางเท้าหลัง มือปฎิบัติเช่น เดิมแต่วางสลับกันไป จนถึงกลุ่ม ของตน		
14. ท่าผิด หวัง		ชาย - เดินเข้าไปด้วยท่าก้มหน้า มือเช็คน้ำตา เท้าปฎิบัติเหมือน ท่าเจ้าซึ้งกษัย เดินเข้ามานั่งถึง กลุ่มของตน		
15. ท่าเมิน	Jessie ทั้ง ทั้ง Jessie ทั้ง ทั้ง Jessie	หญิง - ตอบมือ เท้า枉หลังใน จังหวะที่1 จังหวะที่2 ยกเท้าหน้า พร้อมกับจีบหงาย 2 มือระดับ เอว จังหวะที่3-4 ก้าวหน้าแล้ว ม้วนจีบออกเป็นวงกลาดทั้งสอง มือ อยู่ด้านหน้ามือหนึ่ง ด้าน หลังมือหนึ่ง หันตัวด้านข้าง จังหวะที่5 กระดกเท้าหลังแล้ว เริ่มปฎิบัติท่าเดิม ทำสลับกันไป จนมาถึงเป็นແควาน้ำกระดาน -ยืนตอบเท้าตามจังหวะ มือซ้าย เท้าสะเอวมือขวาจีบกว่า ระดับ เอว แล้วเดินมือจีบหงายออกข้าง ลำตัว ระดับเอว -เดินสลับกับคู่ของตนเอง โดย มือหนึ่งเท้าสะเอวอีกมือหนึ่งจีบ หงาย อยู่ที่มือที่เท้าสะเอวนอง หน้าฝ่ายชาย		ฝ่ายชายทำ ท่าไม่สนใจ ฝ่ายหญิง ไม่ ร้องทำท่า หยิ่งไว้ตัว แต่ชอบยิ้ม ให้ลับหลัง ฝ่ายหญิง เห็นฝ่ายชาย ทำท่าไม่ร้อง กีอะใจ พยายามเดิน สนับคามือ ฝ่ายชายออก เดินหนี

ชื่อท่า	ท่าของเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
	รำกลอง	<p>-เดินเข้าด้วยท่ากวนมือเรียกผู้ชาย แล้วก้มตัวลงสาบจีบ hairy 2 ครั้ง แล้วยกมือกวนเรียกฝ่ายชาย ทำ สลับกันโดยผู้แสดงที่เหลือจะ ออกมานำน้ำเวลาที่ค่วยท่านี้</p> <p>-มือซ้ายจีบ hairy ระดับชายพก มือขวาจีบส่างหลังวิ่งเป็นวงกลม แล้ววิ่งเข้าเวที</p>		
	จี๊ ทั้ง ทั้ง	ชาย - มือทั้งสองไขว้หลังเดิน		
	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	สะบัดหน้าหนี (ทำเมิน) สลับกับ ชี้หน้าฝ่ายหญิง เท้าก้าวจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 และจังหวะที่ 3 จังหวะที่ 4 แตะเด้าด้านหน้า เดิน จนมาอยู่ตรงกับคู่ของตนเอง		
	รำกลอง	<p>-ปฏิบัติท่าเดิม เดินสลับที่กับฝ่าย หญิง ผู้แสดงที่เหลือออกมาร่วม ท่าเดียวกัน แล้วเดินออกมารื้อน หลังฝ่ายหญิง</p> <p>-มือซ้ายจีบ hairy ระดับชายพก มือขวาโอบไว้หลังฝ่ายหญิง วิ่งเป็น วงกลมแล้ววิ่งเข้าเวที</p>		

ในการรำแต่ละท่า เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจกริยาอาการของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมากยิ่งขึ้น จะมีผู้บรรยายประกอบเป็น คำกลอนดังนี้

คำกลอนบรรยาย รำมังคละ

พบกัน	ในวัน	ตรุษสงกรานต์
ต่างเบิกบาน	เก็บดอกไม้	ไปพิมฐาน
เข้าหา yok	หลอกกล้อ	พอสำราญ
ลดเดี้ยว	เกี้ยวพาณ	ไปตามเพลง

ท่าที่ 1

ทดลองเล่น	เจ้าชู้	พิรุ้หลัก
เก็บแบบบัญชี	หักหาญ	เชิงข่มเหง
หญิงคนใหม่	ใจจะรัก	พวนนักเลง
ไม่สำเร็จ	เก้อไปเอง	น่าไม่อาย

ท่าที่ 2

เปลี่ยนแผนใหม่	ท่าไก่เจี้ย	แทะโภมล่อ
ทำทำปือ	ชิดไกส์	ใจมั่ง่าย
เก็บแบบนี้	ไปไม่รอด	เจ้ายอดชาย
กลับไปขาย	ถัวต้ม	เดอะสมดี

ท่าที่ 3

หญิงใจแข็ง	ลองถู	ด้วยไม้อ่อน
ผ้าอุดอ้อน	งอนจ้อ	ให้ถึงที่
แม้นไม่รัก	พีคงมวาย	ช่วยปราลี
อ่อนอย่างนี้	หญิงไดรัก	กีหนักใจ

ท่าที่ 4

ข้าวเท่าไร	กีไม่รัก	นักบุญช่อง
แมเนื้อทอง	จะปวดดี	ไปถึงไหน
ปล่อยที่เด็ด	ให้ชอบกล	ไม่สนใจ
ถึงอย่างไร	หญิงกีมวาย	ลงด้วยชาย

จากตารางสรุปได้ดังนี้

1. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงคือ เพลงไม้สี ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครุยของการวงบรรเลงดนตรีมังคละ มีทำนองเพลงดังนี้

---- จ๊ะ / - ทั้ง - ทั้ง / - จ๊ะ - ทั้ง / - ทั้ง - จ๊ะ /

2. ท่ารำมีทั้งหมด 12 ท่ารำคือ

2.1 ท่าถือดอกไม้

2.2 ท่านอง

2.3 ท่าขอดอกไม้

2.4 ท่าแบ่งดอกไม้

2.5 ท่าเชิ่ง

2.6 ท่าเจ้าชู้ไก่แจ้

2.7 ท่าคุ้ย ๆ

2.8 ท่าเจ้าชู้ยักมือ

2.9 ท่าໄล'

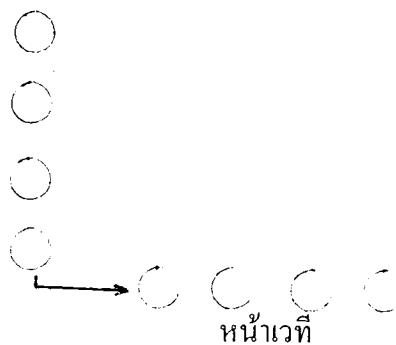
2.10 ท่าผิดหวัง

2.11 ท่าเมิน

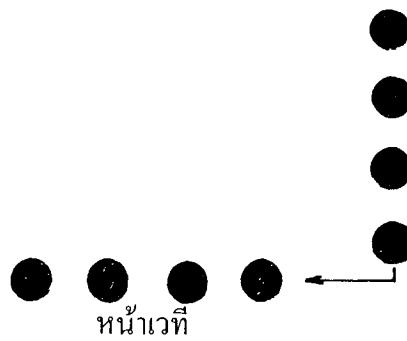
2.12 ท่าปีอ

3. การแปรແຄວ มีดังนี้

ท่าที่ 1 หยิ่ง เดินออกด้วยແຄວตอนลึก แล้วแปรเป็นหน้ากระدان

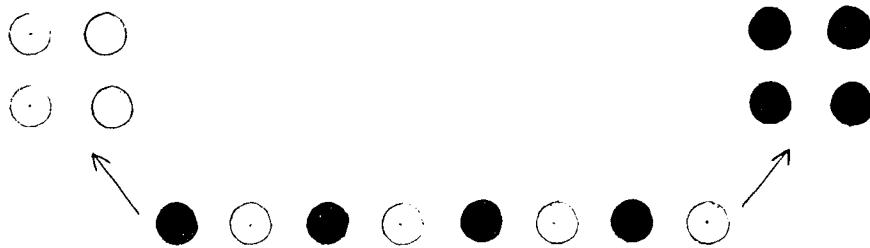
ท่าที่ 2 ชาญ เมื่อนท่าที่ 1 แต่ออกคนละด้านของเวที

ท่าที่ 3 – 4 ແຄວເຮີຍງໜ້າກະດານຫັນຫັນຫຼັບຫຼັງຫາຄູ່

ท่าที่ 5 หญิง ชาย เดิน แฉวต่อนลีกกลับเข้ากลุ่ม หญิงเข้าด้านซ้าย ชายเข้าด้านขวา

ท่าที่ 6 หญิง – ชาย แฉวเรียงเดียวแล้วแปรเป็นหน้ากระดาan เมมีอนท่าที่ 1 ท่าที่ 2 ท่าที่ 3 และท่าที่ 4

ท่าที่ 7 หญิง – ชาย แฉวต่อนลีกกลับเข้ากลุ่ม หญิงเข้าด้านซ้าย ชายเข้าด้านขวา

ท่าที่ 8 เมมีอนท่าที่ 6

ท่าที่ 9 – 10 เมมีอนท่าที่ 7

ท่าที่ 11 – 12 เมมีอนท่าที่ 6

ท่าที่ 13 – 14 เมมีอนท่าที่ 7

ท่าที่ 15 เมมีอนท่าที่ 6 และ 7 จากนั้นแปรແຕวเป็นรูปป่วงกลม

4. การใช้เท้ามี 13 แบบ คือ

ท่าที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 – เท้าขวาจังหวะที่ 2 – เท้าซ้ายจังหวะที่ 3 วางเท้าขวาลง
หลังในจังหวะที่ 4

ท่าที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 – เท้าขวาจังหวะที่ 2 – เท้าซ้ายจังหวะที่ 3 แตะเท้าขวาด้าน
หน้าในจังหวะที่ 4

ท่าที่ 3 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 – เท้าซ้ายจังหวะที่ 2 – เท้าขวาจังหวะที่ 3 แตะเท้าซ้ายด้าน
หน้าในจังหวะที่ 4

ท่าที่ 4 ก้าวเท้าขวาแตะเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายแตะเท้าขวาในจังหวะที่ 2 แล้ว
หมุนรอบตัวเอง

ท่าที่ 5 หญิง - ก้าวเท้า 1 จังหวะ แล้วหมุนรอบตัวเอง

ชาย - ก้าวเท้าไว้ 1 จังหวะ แล้วสีบเท้าตาม

ท่าที่ 6 หญิง - แตะเท้าด้านหน้าในจังหวะที่ 1 – กระดกหลังในจังหวะที่ 2 (เท้าข้างเดิม)
นำเข้าที่กระดกมาก้าวหน้าในจังหวะที่ 3 และสูดเท้าในจังหวะที่ 4 และ
จังหวะที่ 5

ชาย - ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และยกเท้าในจังหวะที่ 4

- ท่าที่ 7 หลุยง - ยืนตบเท้า ในจังหวะที่ 1 และจังหวะที่ 2 แล้วหมุนรอบตัวเอง
ชาญ - เหนืออนท่าที่ 6
- ท่าที่ 8 หลุยง - ย่างเท้าทุกจังหวะ
ชาญ - กำวัดเท้าไว้ในจังหวะที่ 1 และจังหวะที่ 2 วิ่งไปแทนที่อีกฝ่ายหนึ่ง
- ท่าที่ 9 หลุยง - เหนืออนท่าที่ 7
ชาญ - เหนืออนท่าที่ 6
- ท่าที่ 10 หนุ่ยอนท่าที่ 2
- ท่าที่ 11 หนุ่ยอนท่าที่ 8
- ท่าที่ 12 กำวัดเท้าในจังหวะที่ 1 และ จังหวะที่ 2 สืบเท้าในจังหวะที่ 3 – 4 – 5

รำมังคละ วงศิริญไฝ่ขอดอน

ผู้แสดง

แบ่งผู้แสดงเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิง โดยไม่จำกัดว่าจะมีจำนวนเท่าใด ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่รับมา

การแต่งกาย

หญิง - นุ่งผ้าถุงยาวรอเมเท้า สวมเสื้อแขนยาวระบอก มีผ้าสไบพาดเฉียงไวหล่อขวางคาดเข็มขัดทับ

ชาย - นุ่งกางเกงสามส่วน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าขาวม้าคาดเอว

โอกาสที่ใช้แสดง

ใช้แสดงได้ทั้งในชีวันแท้ และแสดงบนเวที

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

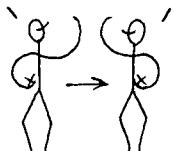
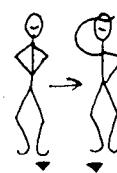
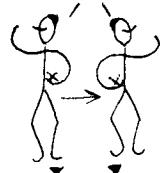
ตอกไม้มีเท้าจำนวนฝ่ายหญิง

ดนตรีและเพลง

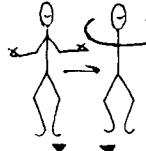
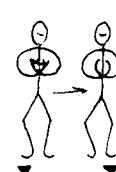
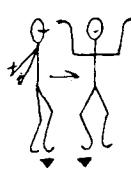
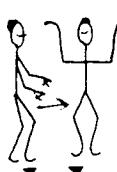
ใช้วังมังคละบรรเลงประกอบการแสดง โดยมีเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงคือ เพลงไม่สี่ และใช้วิธีรักกลอง เป็นสัญลักษณ์ในการเปลี่ยนท่ารำ

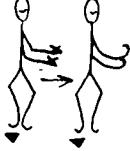
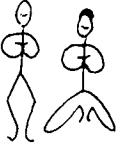
ท่ารำและวิธีแสดง

ผู้วิจัยของเสนอรายละเอียดท่ารำและวิธีแสดงการรำมังคละของวงศิริญไฝ่ขอดอน ซึ่งได้บันทึกไว้ในวีดีทัศน์ เมื่อเดือนตุลาคม 2542 ณ โรงเรียนวัดสุวรรณประดิษฐ์ ตำบลไฝ่ขอดอน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ในรูปแบบของตาราง พร้อมสัญลักษณ์ท่ารำ ดังนี้

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
1. ท่าสอด สร้อยมาลา	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	ชาญ-หญิง รำในลักษณะของร่วง เปลี่ยนมือไปเรื่อยๆ บางครั้งทำท่าเหมือนสอดสร้อยมาลา		การเปลี่ยนท่าในแต่ละครั้ง จะใช้วิธีรักกลอง
2. ท่ามอง และท่าสอด สร้อยมาลา ແປลง(มือต่อ)	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	ชาญ- กำมือสองข้างไว้ข้างหลัง วางสันเท้า จากนั้น ก้าวเท้า จังหวะที่ 1-2-3 แล้ววางสันเท้า ในจังหวะที่ 4 พร้อมกับยกมือขึ้นป้องหน้าระดับคิ้ว(ท่ามอง) ทำสลับกับไป จนกว่าจะรัวกลอง		
ท่าสอดสร้อย มาลาແປลง (มือต่อ)		หญิง-มือตั้งวงข้างลำตัว แขนงอิกมือหนึ่งจีบง่าย ระดับชาญพก วางสันเท้าจากนั้น ก้าวเท้าจังหวะที่ 1-2-3 แล้ววางสันเท้าในจังหวะที่ 4 พร้อมกับเปลี่ยนมือมาไว้อิກค้านหนึ่ง ทำสลับกันไปจนกว่าจะรัวกลอง		
3. ท่ามอง และท่าอย	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	หญิงชาญหันหน้าเข้าหากัน ชาญ- มือหนึ่งไว้วางหลังอิกมือหนึ่งป้องหน้า(ท่ามอง) เท้าปฏิบัติเหมือนกับท่าที่สอง ทำสลับกันไปจนกว่าจะรัวกลอง		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
ท่าอาย	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	หญิง- มือหนึ่งเท้าสะเอว อีกมือหนึ่งง่างายมือแนบแก้ม(ท่าอาย)เท้าปฏิบัติเหมือนท่าที่ 2 ทำสลับกันไปจนกว่าจะร้าวกล่อง		
4.ท่าขอ ดอกไม้ และ ท่าล่อดอกไม้	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ชาย- มือหนึ่งตั้งวงบน อีกมือหนึ่งแบงงาย (ท่าขอ) แขนดึงเอียงศรีษะ ข้างมือแบง ยามเท้าทุกจังหวะ เดินหมุนวงกันกับฝ่ายหญิง ทำสลับกันไปจนกว่าจะร้าวกล่อง		
ท่าล่อดอกไม้	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	หญิง- มือหนึ่งตั้งวงบน อีกมือหนึ่งถือดอกไม้(ท่าล่อดอกไม้) เอียงศรีษะ ข้างมือที่ถือดอกไม้เท้ายามทุกจังหวะ เดินหมุนวงกับฝ่ายชาย ทำสลับกันไปจนกว่าจะร้าวกล่อง		
5.ท่าสอง สร้อยมาลา ແປลงและท่า ขอดตอน	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ชาย-หญิง หันหน้าเข้าหากัน ชาย- ท่าสองสร้อยมาลาແປลง มือหนึ่งตั้งวงบน อีกมือหนึ่งจีบงายระดับชายพอก เท้าก้าว 1 จังหวะ แล้ววางสันเท้า ข้างเดียวกันมือจีบ ด้านหน้า 1 จังหวะ จากนั้นเปลี่ยนมือปฏิบัติเช่นเดิมจนกว่าจะร้าวกล่อง		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
ท่ายอดตอง	จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ	หญิง- มือหนึ่งจับปีกขาข้าง อีกมือหนึ่งจับส่วนหลัง เอียงศรีษะ ข้างมือที่จับ เท้าปฏิบัติเช่นเดียวกับชาย		
6. ท่าจันทร์ ทรงกลดและ ท่าขัคจาง นาง	จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ	ชายเดินซ่อนหลังคู่ของตน แล้วเดินกลับกันคนละข้างกับคู่ของตน ชาย- จีบหมาย 2 มือ แล้วกรายจีบเป็นวงคลາง เท้าก้าวจังหวะที่ 1-2-3 แล้ววางส้นเท้าในจังหวะที่ 4 เดินกลับข้างกับฝ่ายหญิง จนกว่าจะรักคล่อง		
ท่าขัคจาง นาง	จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ	หญิง- จีบหมาย 2 มือ ไขว้กันโดยให้มือขวาทับมือซ้าย ระดับหน้าอก แล้วกรายจีบเป็นมือตั้งทั้งสองมือ เท้าปฏิบัติเช่นเดียวกับชาย		
7. ท่าพรหมสี หน้า	จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ	ชาย- จีบหลัง 2 มือ แล้วสอดจีบขึ้นเป็นมือหมาย ปลายนิ้วตกระดับศรีษะ(ท่าพรหมสีหน้า) เท้าปฏิบัติเหมือนท่าที่ 5 หญิง- จีบกว่า 2 มือระดับหน้าขา ก้มตัวลง แล้วสอดจีบขึ้นเป็นมือหมาย ปลายนิ้วตกระดับศรีษะ เท้าปฏิบัติเหมือนท่าที่ 5	 	

ชื่อท่า	ท่ามອงเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
8. ท่าจีบ หมายวงล่าง	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	ชาย-หญิง จีบหมาย 2 มือข้าง ลำตัว แล้วม้วนอกเป็นวงล่าง ทั้งสองมือข้างลำตัว เท้าปฎิบัติ เหมือนท่าที่ 6 ทำสลับไปมา จนกว่าจะรักคล่อง		
9. ท่าเช้ง	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	ชาย- มือหนึ่งแบบหมายปลายนิ้ว ยก ระดับวงบน อีกมือหนึ่งจีบ กว่าแขนตึงด้านหน้า เท้าย่า 1 จังหวะ แตะเท้า 1 จังหวะ เดิน รอบตัวฝ่ายหญิง หญิง- มือปฎิบัติเช่นเดียวกัน ชาย ค่อยๆนั่งลง ในขณะที่นั่ง กระแทบจังหวะไปด้วย เมื่อคนดีรักคล่อง ทั้งชายและ หญิงพนมมือไหว้	 	

จากตารางสรุปได้ดังนี้

1. ท่ารำมีทั้งหมด 12 ท่า คือ

1.1 ท่าสอดสร้อยมาลา

1.2 ท่ามອง

1.3 ท่าสอดสร้อยมาลาเบลง (มือตัว)

1.4 ท่าอาง

1.5 ท่าล่อคอกไน้

1.6 ท่าขอดคอกไน้

1.7 ท่ายอดคตอง

1.8 ท่าจันทร์ทรงกลด

1.9 ท่าขัดจางนาง

1.10 ท่าพรหมสีหน้า

1.11 ท่าจีบหงายวงล่าง

1.12 ท่าเชิ่ง

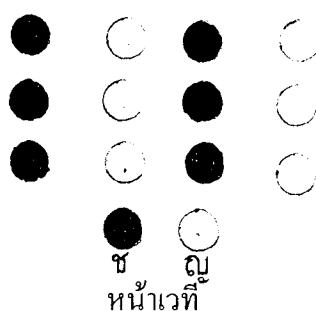
2. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงคือ เพลงไม้สัก ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครูของบรรเลงคนตีรีมังคละ มีทำนองเพลงดังนี้

--- จ๊ะ / - ทั้ง - ทั้ง / - จ๊ะ - ทั้ง / - ทั้ง - จ๊ะ /

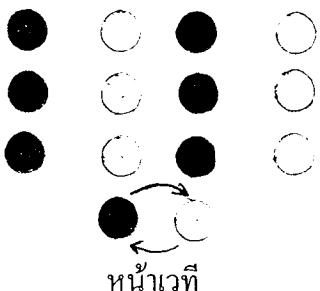
3. การแปรแควมีดังนี้

ท่าที่ 1 ถึงท่าที่ 3 แควเรียงหน้ากระดาน 3 แคว ขึ้นสลับหญิง – ชาย และมีผู้นำอยู่

ด้านหน้า 1 คู่

ท่าที่ 4 แควเหมือนเดิม เดินสลับ ชาย – หญิง มองหน้ากัน

ท่าที่ 5 เหมือนท่าที่ 1

ท่าที่ 6 เหมือนท่าที่ 4

ท่าที่ 7 ถึงท่าที่ 9 เหมือนท่าที่ 1

4. การใช้เท้ามี 4 แบบ คือ

ท่าที่ 1 - ย้ำเท้าทุกจังหวะ

ท่าที่ 2 – 3 ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และวางสันเท้าในจังหวะที่ 4

- ท่าที่ 5 - ก้าวเท้า 1 จังหวะ และวางสันเท้า 1 จังหวะ (ก้าว – วางสันเท้า)
ท่าที่ 6 - เหมือนท่าที่ 2
ท่าที่ 7 - เหมือนท่าที่ 5
ท่าที่ 8 - เหมือนท่าที่ 6
ท่าที่ 9 - ย้ำเท้า 1 จังหวะ แตะเท้า 1 จังหวะ

ระบាegerieศrinpmac มหาวิทยาลัยนราธวาร
ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจาก อาจารย์พวงชมภู สิงห์ชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2539

ผู้แสดง

ใช้ผู้แสดงเป็นหญิงล้วน ไม่จำกัดจำนวน โดยแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายกอง และฝ่ายไม่

การแต่งกาย

นุ่งผ้าโงกรอบบน ห่มผ้าແບນคาดอก โดยใช้ผ้าจาก ของชาวบ้านหาดเสี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย

โอกาสที่ใช้แสดง

ใช้แสดงในงานต้อนรับแขกผู้มาเยือนจังหวัดพิษณุโลก งานรื่นเริงต่าง ๆ

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

กลองมังคละและไม้ตีกลองมังคละ

ดนตรีและเพลง

ใช้วงมังคละบรรเลงประกอบการแสดง โดยมีเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง คือ เพลงไม้สัก

ท่ารำและวิธีการแสดง

ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดท่ารำและวิธีการแสดงประจำนารีศrinpmac ในรูปแบบของตาราง พร้อมสัญลักษณ์ท่ารำ ดังนี้

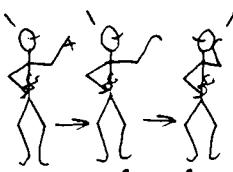
ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
1. ท่าถือกลองสองมือสูง	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	กลอง – มือทั้ง 2 ถือกลองอยู่บนไหล่ซ้ายอึยศรีษะด้านซ้าย เตะเท้าขวาโดยเหยียดปลายเท้าตึง นับ 1 วางเท้าขวาเตะเท้าซ้าย โดยเหยียดปลายเท้าตึงนับ 2 อึยศรีษะด้านขวา ทำสลับกันไปจำนวน 16 จังหวะ ไม้ – มือทั้ง 2 ถือไม้ตีกลองมังคละ ตีลงไปบนกลองของคู่ตันเอง โดยอึยศรีษะ และเตะเท้าเหมือนกับฟายกลอง		
2. ท่าถือกลองสองมือสูง	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	กลอง – มือทั้ง 2 ถือกลองอยู่บนไหล่ขวา อึยศรีษะด้านขวา ก้าวไชว์เท้าขวามาข้างหน้า หมุนรอบตัวเอง 1 รอบ นาหน้าตรง ลงนั่งอยู่ในลักษณะตั้งเข่าขวาเท้าซ้าย วางหลัง มือและศรีษะปฎิบัติเหมือนเดิม (แควเรียงหน้ากระคน)		
	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ไม้ – ยืนซ่อนหลังกลอง อึยศรีษะด้านขวา วิ่งตีกลองวนตามคู่ของตนเองแล้วไปยืนซ่อนหลัง โดยเท้าขวา ก้าวหน้าเปิดสันเท้าซ้าย มือทำท่าตีกลองคู่ของตนเองระดับเอว อึยศรีษะด้านขวา		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
3. ท่าถือกลอง วงบน	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	กลอง – มือขวาถือกลองวางไว้บนไหล่ขวา มือซ้ายจับอยู่ข้างๆ กลอง เอียงครึ่งค้านขวา สะคุ้งตัวขึ้นม้วนจีบซ้ายออกเป็นวงสูงระดับไหล่ เอียงครึ่งค้านซ้าย สะคุ้งตัวขึ้นนับ 1 ก่ออย่างนั่งลง โดยย่อเข่าซ้ายลงวางกับพื้น เข่าขวาตั้งขึ้น (ยืนเข่าขวา)		ปฏิบัติท่ารำนี้สลับกันรวม 8 จังหวะ เมื่อถึงจังหวะที่ 5 ค่อยๆ ลุกขึ้นยืนด้วยเท้าขวา ก้าวหน้าเท้าซ้าย วางหลัง เปิดสันเท้า
	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	ไม้ – มือขวาถือไม้ตั้งขึ้นระดับไหล่ค้านขวา มือซ้ายถือไม้ตั้งขึ้นระดับวงล่าง เอียงครึ่งค้านขวา - เท้าขวาขย้ำไปทางขวา นับ 1 ย้ำเท้าซ้ายนับ 2 ย้ำเท้าขวา นับ 3 ยกเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4		ปฏิบัติท่ารำนี้สลับกันรวม 8 จังหวะ
	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	- มือทั้ง 2 ข้างถือไม้ตั้งไปบนกลองของคู่ตনเอง (ตีในจังหวะที่ 4) - เท้าซ้ายก้าวไปทางซ้ายนับ 1 ย้ำเท้าขวา นับ 2 ย้ำเท้าซ้าย นับ 3 วางเท้าขวาลงหลัง ในจังหวะที่ 4		
	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊			

ชื่อท่า	ท่าของเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
4. ท่าบัวซูฝึก (ถือกลอง)	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ จี๊ ทั๊ง ทั๊ง	กลอง – มือขวาปั๊บติดเหมือนเดิม หันดัวไปทางซ้าย มือซ้ายจับคว้าแล้วปล่อยจับแบน หางยระดับไหล่ เอียงศรีษะ ก้าวเท้าซ้ายแตะเท้าขวา นับ เป็นจังหวะที่ 1 จากนั้นก้าวเท้าขวา – ซ้าย – ขวา หันดัวไปทางขวา แตะเท้าซ้ายนับ เป็นจังหวะที่ 2 พร้อมกับเดิน มือซ้ายมาจับที่กลองทางด้านขวา เอียงศรีษะด้านขวา ไม๊ – ยืนซ่อนหลังคู่ มือทั้งสองข้างถือไม้ตีลงไปบนกลองของคู่ต้นเอง ก้าวเท้าขวาแตะเท้าซ้าย เอียงศรีษะด้านขวา นับเป็นจังหวะที่ 1 จากนั้นก้าวเท้าซ้าย – ขวา – ซ้าย แตะเท้าขวา เอียงศรีษะด้านซ้าย พร้อมกับมือทั้ง 2 ข้างตีลงไปบนกลองของคู่ต้นเอง		ปั๊บติดท่ารำ นีสลับกัน รวม 9 จังหวะ พร้อมกับ ^{เดิน} แปรແດວ เป็นรูปตัวยู U
5. ท่าถือกลอง สองมือสูง	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	กลอง – มือทั้งสองข้างถือกลองระดับไหล่ด้านขวา ลักษณะตามจังหวะเพลง เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวา枉หลังเปิดสันเท้า ค่อง ๆ นั่งลง โดยย่อเข่าลง枉กับพื้น เข่าซ้ายตั้งขึ้น (ยืนเข่าซ้าย)		ปั๊บติดรวม 6 จังหวะ

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ไม่ – มือขวาถือไม้ค้ำมือลง ระดับอก มือซ้ายถือไม้หงาย ห่องแขนอยู่ข้างลำตัว หักข้อ มือลงปล่อยไม้ชี้ลงล่าง เท้า ซ้ายก้าวหน้า เท้าขวา枉หลัง เปิดสันเท้า เอียงศรีษะด้าน ซ้าย จากนั้นเปลี่ยนเป็นมือ ซ้าย ถือไม้ค้ำมือลงระดับ อก มือขวาถือไม้หงายห้อง แขนอยู่ข้างลำตัว หักข้อมือ ลงปลายไม้ชี้ลงล่าง เอียง ศรีษะด้านขวา เท้าขวาก้าว หน้า เท้าซ้าย枉หลังเปิดสัน เท้า		ปฏิบัติสลับ กันไปรวม 6 จังหวะใหญ่
6. ท่าตีกลอง + ท่าอาภ	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	กลอง – มือขวาถือกลอง枉 ไว้บนหน้าขาซ้าย มือซ้ายตี กลองตามจังหวะ สะดุงตัว ขึ้น จากนั้นแบบมือซ้ายแบบที่ แก้ม เอียงศรีษะด้านซ้าย ไม่ – มือขวาจับค้ำเดี้ยว ปล่อยแบบมือขวาแบบที่แก้ม เอียงศรีษะด้านขวา มือซ้าย ถือไม้ทั้ง 2 อันไว้ที่ข้างลำตัว ระดับเอวด้านซ้าย		ปฏิบัติสลับ กันรวม 4 จังหวะใหญ่
				ปฏิบัติสลับ กันรวม 4 จังหวะใหญ่

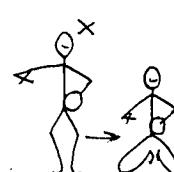
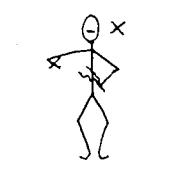
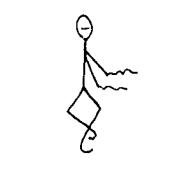
ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	ไม่ – มือทั้งสองข้าง ไขว้มือ ระดับเอวค้านหน้า (มือขวา ทับมือซ้าย) ตั้งข้อมือให้ ปลายไม้ชี้ขึ้นข้างบน จากนั้น ดึงมือไปต่อวงระดับเอว ปฏิบัติสลับกันตามจังหวะ คู่ สุดท้ายเดินแทรกเข้าตรง กลาง มาแทนที่คู่ที่ 1 โดยมือ ทั้งสองข้างตีไม้ลงไปบน กลองของคู่ต้นเอง ปฏิบัติ เช่นนี้จนครบทุกคู่ (คู่ที่ 1 ต้องมาเย็บที่เดิม) เท้าปฏิบัติ เหมือนกลอง ลักษณะ		ปฏิบัติสลับ กัน รวม 12 จังหวะย่อย
9. ท่าบัวชูฝึก (ถือกลอง) + ท่าอย	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	กลอง – หันค้านซ้ายมือขวา ถือกลองระดับเอวค้านซ้าย มือซ้ายจีบแล้วคลายจีบออก เป็นมือแบบง่าย ระดับไหหล เอียงศรีษะค้านขวา ย้ำเท้า ซ้าย – ขวา แล้ววางหลังเท้า ซ้าย จากนั้นเดินมือที่แบง หายามาแนบแก้ม พร้อมกับ ย้ำเท้าซ้าย – ขวา – ซ้าย วาง หลังค่วยเท้าขวา เอียงศรีษะ ค้านซ้าย หันหน้าเข้าหาคู่ ปฏิบัติเช่นนี้สลับกัน โดยเดิน ขึ้นหน้ามา 3 จังหวะ จังหวะ ที่ 4 คู่ที่ 1 หมุนแล้วเดินลง หลัง จังหวะที่ 6 คู่ที่ 2 หมุน แล้วเดินลงหลังจนครบทุกคู่		ปฏิบัติรวม 12 จังหวะ ย่อย

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
	จี ทั่ง ทั่ง จี ทั่ง ทั่ง จี	ไม่- หันด้านขวา ปฏิบัติเช่นเดียวกับกลองแต่เปลี่ยนเป็นมือขวา มือซ้ายถือไม้ตีทั้ง 2 อัน ข้างลำตัวทางซ้ายระดับเอว เอียงครึ่งด้านซ้าย จากนั้นเดินมือที่เบนทางขวาแนวแก้ม พร้อมกันย้ำเท้าขวา – ซ้าย – ขวา วางหลังคั่วyleท้าซ้าย เอียงครึ่งด้านขวา หันหน้าเข้าหาคู่ ปฏิบัติเช่นนี้ สลับกันไป โดยเดินเหมือนกับผู้ถือกลอง ย้ำเท้าขวา – ซ้ายแล้ววางหลังเท้าขวา – ขวา แล้วใช้จมูกเท้าซ้าย แตะพื้น เอียงครึ่งด้านขวา หันหน้าเข้าหาคู่ จากนั้นวัดแนวขึ้นระดับไหล่เมื่อแบนหงายปลายนิ้วตกล ย้ำเท้าซ้าย – ขวา – ซ้าย แตะจมูกเท้าขวา หันออกจากคู่ เอียงครึ่งด้านซ้าย ปฏิบัติสลับกัน โดยเดินแปรແຕງเป็นรูปกาokaท		
10. ท่าถือกลองรำร่าส่าย (ร่ายข้างเดียว)	จี ทั่ง ทั่ง จี ทั่ง ทั่ง จี	มือขวาปฏิบัติเหมือนเดิม มือซ้ายตั้งมือขึ้นบนตึง วางแขนลง ย้ำเท้าขวา – ซ้าย – ขวา แล้วใช้จมูกเท้าซ้าย แตะพื้น เอียงครึ่งด้านขวา หันหน้าเข้าหาคู่ จากนั้นวัดแนวขึ้นระดับไหล่เมื่อแบนหงายปลายนิ้วตกล ย้ำเท้าซ้าย – ขวา – ซ้าย แตะจมูกเท้าขวา หันออกจากคู่ เอียงครึ่งด้านซ้าย ปฏิบัติสลับกัน โดยเดินแปรແຕງเป็นรูปกาokaท		ปฏิบัติสลับกันรวม 12 จังหวะย่ออย

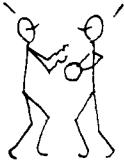
ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	ไม้ – มือซ้ายปฏิบัติเหมือนเดิน มือขวาตั้งมือขึ้นบนตึง คาดแขนลง ย้ำเท้าซ้าย – ขวา – ซ้าย แล้วใช้มูกเท้าขวา แตะพื้น เอียงศรีษะด้านซ้าย หันหน้าเข้าหาคู่ จากนั้นวัด แขนขึ้นระดับไหล่ มือแบบ หงายปลายนิ้วตอก ย้ำเท้าขวา – ซ้าย – ขวา แตะจมูกเท้า ซ้าย หันออกจากคู่ เอียง ศรีษะด้านซ้าย ปฏิบัติสลับ กันโดยเดินแปรແดาวเป็นรูป กาบท		
11. ท่าถือ กลองวงบน	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ จ๊ะ ทั้ง ทั้ง	กลอง – มือขวาปฏิบัติเหมือนเดิน มือซ้ายจับหงายที่ชายอก เอียงศรีษะด้านซ้าย ย้ำเท้า ขวา – ซ้าย – ขวา แตะจมูก เท้าซ้าย จากนั้นเดินมือจับ ออกไปตั้งวงบน เอียงศรีษะ ด้านขวา ย้ำเท้าซ้าย – ขวา – ซ้าย ยกหน้าคิ้วเท้าขวา ไม้ – ปฏิบัติเช่นเดียวกับ กลอง แต่มือขวาถือไม้ตี กลอง		ปฏิบัติสลับ กันรวม 16 จังหวะย่ออย ແລະແປร ແดาวเป็น ແดาวเอียงคู่

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
12. ท่าถือ กล่องวงบน	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	กล่อง – มือขวาจับที่กล่อง ด้านซ้าย มือซ้ายถือกล่อง ระดับไหล่ด้านซ้าย อีียง ศรีษะด้านซ้าย ย่างเท้าซ้ายแตะ เท้าขวา นับ 1 (จังหวะซ้ำ) จากนั้นม้วนจีบขวา ตั้งวงบน อีียงศรีษะด้านขวา ย่างเท้า ขวา แตะเท้าซ้าย นับ 2 (จังหวะซ้ำ) ก้าวเท้าซ้ายนับ 1 (จังหวะเร็ว) ก้าวเท้าขวา นับ 2 ก้าวเท้าซ้ายนับ 3 แตะเท้า ขวา นับ 4 (จังหวะที่ก้าวเท้า หมุนสวนกับคู่ไปยืนแทนที่คู่ ของตนเอง) นับเป็น 1 ชุด ชุดที่ 2 มือปฏิบัติเหมือนเดิม เท้าย่างเท้าขวาแตะเท้าซ้าย นับ 1 (จังหวะซ้ำ) ย่างเท้าซ้าย แตะเท้าขวา นับ 2 (จังหวะ ซ้ำ) ก้าวเท้าขวา นับ 1 (จังหวะเร็ว) ก้าวเท้าซ้าย นับ 2 ก้าวเท้าขวา นับ 3 แตะเท้า ซ้ายนับ 4 (จังหวะที่ก้าวเท้า หมุนสวนคู่ไปยืนที่เดิมของ ตนเอง		ปฏิบัติเช่นนี้ สลับกันร่วม 4 ชุด กีอ จังหวะซ้ำ 2 จังหวะ จังหวะเร็ว 4 จังหวะ

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ไม่ – มือทั้งสองเคาะไม้กลอง ในลักษณะไขว้ไม้ระดับไหล่ ขวาเอียงครึ่งเด้านอกขวา เท้าปฏิบัติเหมือนชุดที่ 2 ของกลอง จากนั้นเปลี่ยนเคาะไม้กลองด้านซ้ายเอียงครึ่งเด้านอกซ้าย เท้าปฏิบัติเหมือนชุดที่ 1 ของกลอง		ปฏิบัติสลับกันจำนวน 4 ชุด กลับมาเขินในตำแหน่งเดิม
13. ท่าตีกลองสูง – ต่ำ	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	กลอง – กับตัวเด็กน้อยมือขวาตีกลอง มือซ้ายขับอยู่ที่ฐานกลอง (กลองอยู่ระดับเท่าขวา) ลักษณะเดียวกันๆ แต่เท้าขวา – ก้าวเท้าขวา แต่เท้าซ้าย ยกกลองขึ้นตีสูงระดับไหล่ ลักษณะเดียวกันๆ		ปฏิบัติสลับกันจำนวน 18 จังหวะ ย่อๆ โดย แบร์แคล เป็นรูปวงกลมสลับกลอง – ไม้ – กลอง – ไม้
	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ไม่ – ก้มตัวลงเด็กน้อย มือทั้งสองเคาะไม้กลองในลักษณะไขว้ไม้อญัติระดับเท่า ลักษณะเดียวกันๆ แต่เท้าขวา – ก้าวเท้าขวา แต่เท้าซ้าย ยกไม้ขึ้นเคาะในลักษณะไขว้ไม้ระดับไหล่ ลักษณะเดียวกันๆ		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
14. ท่าถือ กลองดึงจีบ	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	กลอง – มือขวาถือกลอง ระดับเอวค้านขวา มือซ้ายดึง จีบข้างลำตัวขึ้นเป็นจีบกว่า ตึงระดับไหล่ ลักษณะ เท้าย่าง ทุกจังหวะหมุนตัวเข้าทางใน โดยหันหน้าออกน่องกว้าง ค่อย ๆ นั่งคูกเข่าลง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊		ปฏิบัติรวม 9 จังหวะ
15. ท่าถือ กลองสองมือ ^{สูง}	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	กลอง – มือทั้งสองถือกลอง ส่งให้คู่ของตนเองตี ตั้งขา ขวาเปิดสันเท้าซ้าย เอียง ครียะค้านขวา จากนั้นนั่ง คูกเข่าลงเมื่อไม่เดินมาถึงกี ลุกขึ้น ส่งกลองให้ตี จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊		ปฏิบัติรวม 8 จังหวะ
16. ท่าถือ กลองดึงจีบ	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	กลอง – ลูกขี้นียน โดยมือ ^ป ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 14 เท้าย่าง ทุกจังหวะ เดินออกไปยืน แทนที่ไม้ (เป็นวงนอก)		ปฏิบัติรวม 10 จังหวะ

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	ลัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
17. ท่าถือ กลองสองมือ	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	ไม้ – มือปัจฉิมหรือมือน้ำหนักที่ 14 เท้าขี้ๆทุกจังหวะหมุนตัว เข้าไว้ใน โดยหันหน้าออก นอกวง ก่อๆๆ นั่งคูกเข่าลง กลอง – มือหั่งสองถือกลอง ออยด้านขวา โดยหันหน้า กลองให้สูงของตนเองตียก เท้าขวา เอียงศรีษะด้านซ้าย จากนั้นก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้าย ถือกลองส่งไปด้านขวา จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊		ทำสลับกัน จนกลับมา ยืนอยู่ตรงคู่ ของตนเอง
18. ท่าถือ กลองคงจีบ	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	ไม้ – มือหั่งสองตีกลองตาม จังหวะ ยกเข้าขวา ตั้งขึ้นเปิด ตื้นเท้าซ้าย จากนั้นคูกเข่าลง กลอง + ไม้ ปัจฉิมหรือมือน้ำหนักที่ 14 โดยเดินแปรແປวนเป็น แควหน้ากระดาน แยกเป็น ไม้ด้านหนึ่ง และกลองด้านหนึ่ง		
19. ท่าถือ กลองคงจีบ	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	กลอง – มือขวาถือกลองอยู่ ระดับเอวด้านขวา มือซ้ายจีบ คร่ำแนนตึงระดับไหล่ ยืน เขย่งปลายเท้า โดยเท้าซ้ายอยู่หน้า เอียงศรีษะด้านซ้าย ไม้ - มือซ้ายถือไม้ 2 อัน มือขวาจีบคร่ำ แนนตึงระดับไหล่ ยืนเหมือนกลองแต่เท้า ขวางหน้า เอียงศรีษะด้านขวา		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
20. ท่าถือกลองสองมือ สูง	ขี้ง ทั้ง ทั้ง จีง ทั้ง ทั้ง จีง	<p>วิงไปตั้งซุ่มทีละคู่ โดยเริ่มจากคู่ที่ 5, 1, 2, 3, 4 ทีละจังหวะ โดยแต่ละคู่อยู่ในท่าดังนี้</p> <p>คู่ที่ 5 กลอง – มือทั้งสองถือกลองยกสูงระดับไหล่ หันหน้ากลองเข้าหาคู่ เท้าขวา ก้าวหน้า เท้าซ้ายเปิดสันเท้า เปิดสันเท้า เอียงครีษะด้านขวา ไม่ – มือทั้งสองตีลงไปบนกลอง เท้าซ้ายก้าวหน้า เท้าขวาเปิดสันเท้า เอียงครีษะด้านซ้าย</p> <p>คู่ที่ 1 กลอง – มือปฏิบัติเหมือนคู่ที่ 5 นั่งตั้งเข่าซ้าย เท้าขวาวางหลังเปิดสันเท้า เอียงครีษะด้านซ้าย ไม่ – มือปฏิบัติเหมือนคู่ที่ 1 นั่งเหมือนไม่</p> <p>คู่ที่ 2 กลอง – มือทั้งสองถือกลองอยู่ระดับไหล่ด้านขวา เอียงครีษะด้านขวา ตั้งเข่า ขวา เท้าซ้ายวางหลังเปิดสันเท้า ไม่ – มือทั้งสองตีลงไปบนกลอง เท้าขวา ก้าวหน้า เท้าซ้ายวางหลังเปิดสันเท้า เอียงครีษะด้านขวา</p>	 	<p>ยืนเป็นคู่ กลางเวที</p> <p>นั่งตั้งเข่า เป็นคู่กลาง เวที</p> <p>อยู่เชียงอก ทางด้านซ้าย ของคู่ที่ 1</p>

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
21. ท่าถือกลองสองมือสูง	จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ	<p>คู่ที่ 3 กลอง + ไม้ ปฐบัติ เหมือนคู่ที่ 2 แต่เปลี่ยนข้างกัน</p> <p>คู่ที่ 4 กลอง – มือทั้งสองถือกลองระดับไหหลังด้านขวา คูกเข่า อยู่ตรงกลางหน้าคู่ที่ 1 ไม้ – มือทั้งสองตีลงไปบนกลอง ตั้งขาขวาง เท้าซ้ายวางหลังเบิดสันเท้า เอียงศรีษะด้านขวา อยู่ซ้อนหลังกลอง</p> <p>กลอง – มือปฐบัติเหมือนท่าที่ 1 เท้าย่างทุกจังหวะ ซ้อนเป็นแควเดียว</p> <p>ไม้ – มือปฐบัติเหมือนท่าที่ 1 เท้าย่างทุกจังหวะ ซ้อนหลังกลอง</p>		<p>อยู่ซีียงอกทางด้านขวาของคู่ที่ 1</p> <p>ปฐบัติท่านี่งานกว่าจะเดินเข้าหลังเวที</p>

จากตารางสรุปได้ดังนี้

1. ท่ารำเกร็งศรีนพมาศ มีทั้งหมด 9 ท่า คือ

1.1 ท่าถือกลองสองมือสูง

1.2 ท่าถือกลองวงบน

1.3 ท่าบัวชูฟัก (ถือกลอง)

1.4 ท่าตีกลอง

1.5 ท่าอาสาย

1.6 ท่าถือกลองต่ำ

1.7 ท่าถือกลองรำส่าย

1.8 ท่าถือกลองสูง – ต่ำ

1.9 ท่าถือกลองดึงจีบ

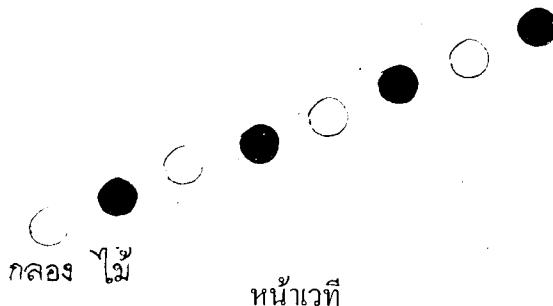
2. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง คือเพลงไม่สี ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครู ของการบรรเลงคนตระมั่งคละ มีทำนองเพลงดังนี้

--- จ๊ะ/ - ทั้ง - ทั้ง/ - จ๊ะ - ทั้ง/ - ทั้ง - จ๊ะ/

และใช้วิธีรักกลองในตอนจบ

3. การแปรແควมดังนี้

ท่าที่ 1 แควเฉียง

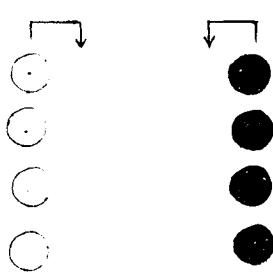
ท่าที่ 2 ถึงท่าที่ 6 แควครึ่งวงกลม

ท่าที่ 7 แควเฉียงคู่

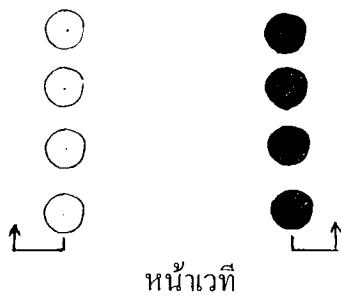

ท่าที่ 8 แควตอนลึก 2 แคว คู่สุดท้ายเดินขึ้น

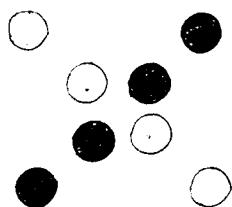
หน้าเวที

ท่าที่ 9 เหนืออนท่าที่ 8 คู่ที่ 1 เดินลงข้างหลัง

หน้าเวที

ท่าที่ 10 แคลวากบาท

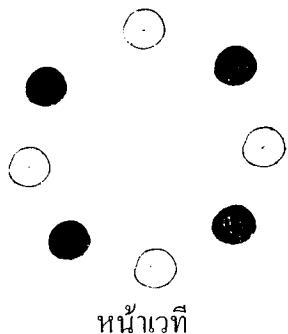

หน้าเวที

ท่าที่ 11 แคลวเลียงคู่ เหนืออนท่าที่ 7

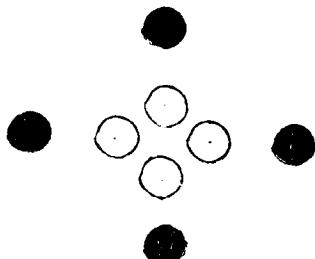
ท่าที่ 12 แคลวเลียงคู่ เหนืออนท่าที่ 7 หมุนคงกัน

ท่าที่ 13 แคลวงกลม

หน้าเวที

ท่าที่ 13 แคลวงกลมซ้อนกัน 2 วง วงในกลอง วงนอกไม้

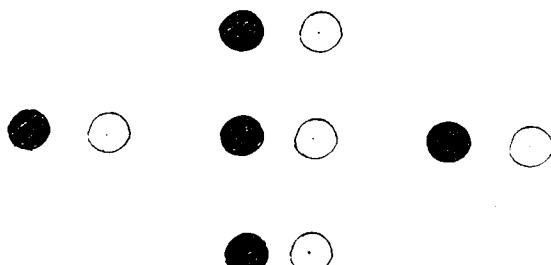
ท่าที่ 14 – 17 เหนืออนท่าที่ 13 วงในไม้ วงนอกกลอง

ท่าที่ 18 – 19 แคลวหน้ากระดาน แยกไม้ – กล่อง

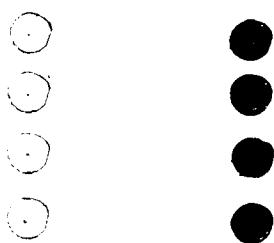
หน้าเวที

ท่าที่ 20 แปรแคลวไปตั้งซุ้ม

หน้าเวที

ท่าที่ 21 แคลวตอนลึก 2 แคลว แล้วเดินเข้าเวทีค้านเดียวกัน

หน้าเวที

4. การใช้เท้า มี 21 แบบ คือ

ท่าที่ 1 เตะเท้าขวาโดยเหยียดปลายเท้าตึง สถาบันเตะเท้าซ้ายโดยเหยียดปลายเท้าตึง

ท่าที่ 2 ก้าวไว้ขวาเท้าขวา หมุนรอบตัวอง 1 รอบ นั่งตั้งเข่าขวาเท้าซ้ายวางหลังเปิดสันเท้า

วิ่งวนตามคู่แล้วยืนซ้อนหลัง เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายวางหลังเปิดสันเท้า

ท่าที่ 3 นั่งตั้งเข่าขวาขึ้น วางเข่าซ้ายลงกับพื้นเปิดสันเท้าซ้าย

เท้าขวาข้ามไปทางขวา จังหวะที่ 1 ย้ำเท้าซ้าย จังหวะที่ 2 ย้ำเท้าขวา จังหวะที่ 3 ยกเท้าซ้ายใน
จังหวะที่ 4

ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ย้ำเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ย้ำเท้าขวาในจังหวะที่ 3 วางเท้าขวา
ลงหลังในจังหวะที่ 4

ເທົ່າຫ້າຍກໍາວໄປທາງຫ້າຍຈັງຂວະທີ 1 ຍໍາເທົ່າຂວາຈັງຂວະທີ 2 ຍໍາເທົ່າຫ້າຍໃນຈັງຂວະທີ 4 ຍກເທົ່າຂວາໃນຈັງຂວະທີ 4

ທ່າທີ 4 ກໍາວເທົ່າຫ້າຍ ແຕະເທົ່າຂວາ ກໍາວເທົ່າຂວາ ກໍາວເທົ່າຫ້າຍ ກໍາວເທົ່າຂວາ ແຕະເທົ່າຫ້າຍ
ກໍາວເທົ່າຂວາ ແຕະເທົ່າຫ້າຍ ກໍາວເທົ່າຫ້າຍ ກໍາວເທົ່າຂວາ ກໍາວເທົ່າຫ້າຍ ແຕະເທົ່າຂວາ

ທ່າທີ 5 – 6 ເທົ່າຫ້າຍກໍາວໜ້າ ເທົ່າຂວາວາງລັດປັບປຸງສັນເທົ່າຄ່ອຍ ຖ້າ ນັ້ນລັດໂດຍຢ່ອເຂົ້າວາວາງລັດກັບພື້ນຕັ້ງ
ເປົ້າຫ້າຍ

ເທົ່າຂວາກໍາວໜ້າ (ຍືນເປົ້າຂວາ) ເທົ່າຫ້າຍວາງລັດ

ທ່າທີ 7 ຍໍາເທົ່າຖຸກຈັງຂວະ

ທ່າທີ 8 ເໝມືອນທ່າທີ 1

ທ່າທີ 9 ຍໍາເທົ່າຫ້າຍ – ເທົ່າຂວາ ແລ້ວວາງລັດດ້ວຍເທົ່າຫ້າຍ

ຍໍາເທົ່າຫ້າຍ – ເທົ່າຂວາ ເທົ່າຫ້າຍ ວາງລັດດ້ວຍເທົ່າຂວາ

ຍໍາເທົ່າຂວາ – ເທົ່າຫ້າຍ ເທົ່າຂວາ ວາງລັດດ້ວຍເທົ່າຫ້າຍ

ທ່າທີ 10 ຍໍາເທົ່າຂວາ – ເທົ່າຫ້າຍ – ເທົ່າຂວາ – ແລ້ວແຕະຈຸນູກເທົ່າຫ້າຍ

ຍໍາເທົ່າຫ້າຍ – ເທົ່າຂວາ – ເທົ່າຫ້າຍ – ແລ້ວແຕະຈຸນູກເທົ່າຂວາ

ທ່າທີ 11 ເໝມືອນທ່າທີ 3 – 4

ທ່າທີ 12 ຍໍາເທົ່າຫ້າຍແຕະເທົ່າຂວາ ຈັງຂວະທີ 1 (ຈັງຂວະຫ້າຍ) ຍໍາເທົ່າຂວາແຕະເທົ່າຫ້າຍ ຈັງຂວະທີ 2

(ຈັງຂວະຫ້າຍ) ກໍາວເທົ່າຫ້າຍ – ກໍາວເທົ່າຂວາ – ກໍາວເທົ່າຫ້າຍ - ແຕະຈຸນູກເທົ່າຂວາ

ຍໍາເທົ່າຫ້າຍແຕະເທົ່າຫ້າຍ ຈັງຂວະທີ 1 (ຈັງຂວະຫ້າຍ) ຍໍາເທົ່າຫ້າຍແຕະເທົ່າຂວາ ຈັງຂວະທີ 2

(ຈັງຂວະຫ້າຍ) ກໍາວເທົ່າຂວາ – ກໍາວເທົ່າຫ້າຍ – ກໍາວເທົ່າຂວາ – ແຕະຈຸນູກເທົ່າຫ້າຍ

ທ່າທີ 13 ແຕະເທົ່າຂວາ – ກໍາວເທົ່າຂວາ – ແຕະເທົ່າຫ້າຍ – ກໍາວເທົ່າຫ້າຍ

ກໍາວເທົ່າຂວາ – ຍກເທົ່າຫ້າຍພຣັອມກັບກະໂດດ – ກໍາວເທົ່າຫ້າຍ – ຍກເທົ່າຂວາພຣັອມກັບກະໂດດ

ທ່າທີ 14 ເໝມືອນທ່າທີ 7

ທ່າທີ 15 ເໝມືອນທ່າທີ 5 – 6

ທ່າທີ 16 ເໝມືອນທ່າທີ 7

ທ່າທີ 17 ເໝມືອນທ່າທີ 13

ທ່າທີ 18 ເໝມືອນທ່າທີ 7

ທ່າທີ 19 ຍືນເບຍ່າງປລາຍເທົ່າ ໂດຍເທົ່າຫ້າຍອູ່ໜ້າເທົ່າຂວາ

ຍືນເບຍ່າງປລາຍເທົ່າ ໂດຍເທົ່າຂວາວູ່ໜ້າເທົ່າຫ້າຍ

ທ່າທີ 20 ຄູ່ທີ 5 ກລອງ - ເທົ່າຂວາກໍາວໜ້າ ເທົ່າຫ້າຍປັບປຸງສັນເທົ່າ

ໄນ້ - ເທົ່າຫ້າຍກໍາວໜ້າ ເທົ່າຂວາປັບປຸງສັນເທົ່າ

ຄູ່ທີ 1 ກລອງ - ເໝມືອນທ່າທີ 5

ໄນ້ - ເໝມືອນກລອງຄູ່ທີ 5

คู่ที่ 3 เหมือนคู่ที่ 2 แต่ทำคนละข้างกัน

คู่ที่ 4 กล่อง - นั่งคุกเข่า

ไม้ - เหมือนท่าที่ 5

ท่าที่ 21 เหมือนท่าที่ 7

รำมังคละลีลา ของ นางนิภาตัน กาญจน์โชค

ผู้แสดง

ใช้ผู้แสดงทั้งชายและหญิง

การแต่งกาย

หญิง นุ่ง โงกรอบน สวมเสื้อแขนยาว มีผ้าคาดเอว ให้สีเดียวกับเสื้อ คาดเข็มขัดทับ

ชาย นุ่ง โงกรอบน สวมเสื้อกอกลมแขนสั้น มีผ้าคาดเอว และผ้าคาดเอว

โอกาสที่ใช้แสดง

ใช้แสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ แสดงได้ทั้งในรูปแบบของบวนแห่และใช้แสดงบนเวที

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

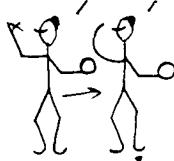
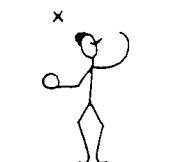
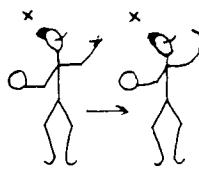
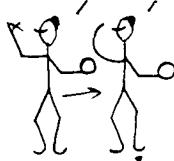
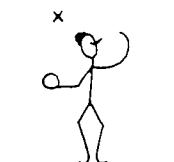
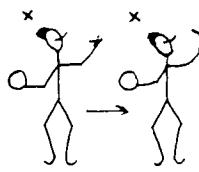
1. กลองมังคละ สำหรับผู้แสดงฝ่ายหญิงถือประกอบการรำ
2. ไม้ติกลองมังคละ สำหรับผู้แสดงฝ่ายชายถือประกอบการรำ

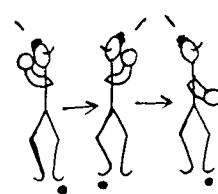
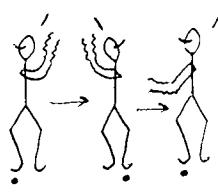
คนตรีและเพลง

ใช้วงมังคละบรรเลงประกอบการแสดง โดยมีเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง คือ เพลง ไม้สี

ท่ารำและวิธีการแสดง

ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียด ท่ารำและวิธีการแสดงการรำมังคละลีลาของ นางนิภาตัน กาญจน์ โชค ซึ่งได้บันทึกวิดีโอ เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2543 ณ เวทีสวนชุมน่าน จังหวัดพิษณุโลก

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
1. ถือกลอง วงบน	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	<p>หญิง - มือซ้ายดึงวงบน มือขวาถือกลอง (ยืนไปค้านข้างให้ผู้ชายตี) เอียงศรีษะข้างมือที่ถือกลอง เท้าขวาถาวรจังหวะที่ 1 เท้าซ้ายถาวรจังหวะที่ 2 เท้าขวาถาวรจังหวะที่ 3 และวางหลังด้วยเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4</p> <p>- มือซ้ายจับปกรข้างแล้วม้วนออกเป็นวงบน เท้าซ้ายถาวรจังหวะที่ 1 เท้าขวาถาวรจังหวะที่ 2 เท้าซ้ายถาวรจังหวะที่ 3 และวางหลังด้วยเท้าขวาในจังหวะที่ 4</p> <p>ชาย - มือถือไม้ทั่ง 2 มือ ตีลงไปบนกลองของฝ่ายหญิง เท้าปฏิบัติเช่นเดียวกับฝ่ายหญิง เดินซ้อนหลังฝ่ายหญิง สลับข้างกันหญิง - มือปฏิบัติเหมือนเดิม เท้าย่างๆกังหันไปค้านหลังของเวที 4 จังหวะ หมุนตัวสลับเปลี่ยนมาถือกลองมือซ้าย มือขวาจับปกรข้างแล้วม้วนออกเป็นวงบน เดินควนกับชายหันมาค้านหน้าของเวที 4 จังหวะ จากนั้นถือกลองทั่ง 2 มืออยู่ค้านหน้า</p> <p>ชาย - มือถือไม้ทั่ง 2 มือ ตีลงไปบนกลองของฝ่ายหญิง เท้าย่างๆกังหันหมุนควนกับฝ่ายหญิง หันมาค้านหน้าของเวที 4 จังหวะ หมุนตัวเดินควนกับฝ่ายหญิงหัน</p>	 	ท่าที่ 1 ทำ สลับกันไป จำนวน 12 จังหวะ
2. ถือกลอง	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	<p>จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊</p> <p>หญิง - มือปฏิบัติเหมือนเดิม เท้าย่างๆกังหันไปค้านหลังของเวที 4 จังหวะ หมุนตัวสลับเปลี่ยนมาถือกลองมือซ้าย มือขวาจับปกรข้างแล้วม้วนออกเป็นวงบน เดินควนกับชายหันมาค้านหน้าของเวที 4 จังหวะ จากนั้นถือกลองทั่ง 2 มืออยู่ค้านหน้า</p> <p>ชาย - มือถือไม้ทั่ง 2 มือ ตีลงไปบนกลองของฝ่ายหญิง เท้าย่างๆกังหันหมุนควนกับฝ่ายหญิง หันมาค้านหน้าของเวที 4 จังหวะ หมุนตัวเดินควนกับฝ่ายหญิงหัน</p>	 	

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
3. ถือกล่องสูงต่ำ	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	<p>มาค้านหน้าของเวที 4 จังหวะ จากนั้น ถือไม้รวมมืออยู่ในด้านหน้า</p> <p>หญิง – มือทั้ง 2 ถือกล่องยกขึ้นระดับไหล่ค้านซ้าย เอียงศรีษะค้านซ้าย วางเท้าขวาลงค้านหน้า นับ 1 เปลี่ยนกล่องมาไว้ที่ไหล่ขวาเอียงศรีษะค้านขวา วางเท้าซ้ายลงค้านหลังนับ 2 ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 1 เท้าขวาจังหวะที่ 2 พร้อมกับหมุนตัวไปด้านหลัง ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 3 และวางเท้าขวาในจังหวะที่ 4 มือทั้ง 2 ข้างถือกล่องระดับเอว ส่งให้ผู้ชายตีเอียงศรีษะค้านซ้าย ชาย – มือทั้ง 2 ถือไม้ยกขึ้นระดับไหล่ค้านขวา เอียงศรีษะค้านขวา วางเท้าซ้ายลงค้านหลัง นับ 1 เปลี่ยนไม้มานไว้ที่ไหล่ซ้าย เอียงศรีษะค้านซ้าย วางเท้าขวาลงค้านหลัง นับ 2 ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 1 เท้าซ้ายจังหวะที่ 2 พร้อมกับหมุนตัวไปด้านหลัง ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 3 และวางเท้าซ้ายลงในจังหวะที่ 4 มือทั้ง 2 ข้าง ถือไม้ตีลงไปบนกล่องของฝ่ายหญิง ศรีษะเอียงค้านขวา</p>	 	ท่าที่ 3 ปฏิบัติสถาบัน ไปทางค้าน หน้า – หลัง รวม 8 ชุด

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
4. ถือกลอง วงบน	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	<p>หญิง – มือซ้ายตั้งวงบน มือขวา ถือกลองเอียงครึ่งด้านขวา ก้าว เท้าซ้ายจังหวะที่ 1 เท้าขวา จังหวะที่ 2 เท้าซ้ายจังหวะที่ 3 และยกเท้าซ้ายจังหวะที่ 4 เดิน ขึ้นหน้า พร้อมกับหนันหน้าเข้าหา คู่ จากนั้นเปลี่ยนถือกลองมือซ้าย จีบประกายมือขวาแล้วม้วนออก เป็นวงบนเท้าปัฏฐิตไปเรื่อยๆ คือ ก้าว 1 – 2 – 3 และยกใน จังหวะที่ 4</p> <p>ชาย – มือทั้งสองตึงไปบน กลองของฝ่ายหญิงเท้าปัฏฐิตเช่นเดียวกับฝ่ายหญิง โดยหนันหน้า เข้าหาคู่แล้วเดินลงหลังก่อน จาก นั้นเดินขึ้นบน ทำสลับกันไป จำนวน 10 จังหวะ</p>		ท่าที่ 4 ทำ สลับกันไป จำนวน 10 จังหวะ
5. ถือกลอง สองมือสูง	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	<p>หญิง – ถือกลองสองมือสูงระดับ ไหล่ ด้านขวาเอียงครึ่งด้านขวา แล้วเปลี่ยนเป็นถือกลองด้านซ้าย เอียงครึ่งด้านซ้ายค่อยๆ นั่งลง ใน 5 จังหวะ</p> <p>ชาย – มือทั้งสองถือไม้ตึงไป บนกลองของฝ่ายหญิง ก้าวเท้า ซ้ายนับ 1 เท้าขวา นับ 2 เท้าซ้าย นับ 3 และวางหลังด้วยเท้าขวา ในจังหวะที่ 4 โดยเดินซ้อนหลัง ฝ่ายหญิง สลับเข้าม่องหน้ากัน</p>		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
		<p>หญิง – มือทั้ง 2 ถือกลองสูง ระดับไหล่ส่งให้ผู้ชายตีด้านซ้าย ครีษะเอียงด้านขวา ทำสลับกัน ไปจำนวน 7 จังหวะ พร้อมกับ ลูกขี้นึ่น จังหวะที่ 8 ลดกลองลง ระดับเอวด้านซ้ายขวา เอียงครีษะ ด้านซ้ายแล้วเปลี่ยนเป็นยกกลอง สูงระดับไหล่ด้านซ้าย เอียง ครีษะด้านขวา ทำสลับกันไป จนถึงจังหวะที่ 15</p> <p>ชาย – ปฏิบัติเหมือนเดิม</p>		
6. ถือกลอง สองมือสูง	ขี้ ทั้ง ทั้ง ขี้ ทั้ง ทั้ง ขี้	<p>หญิง – ชายยกกลอง(ไม้)สูง 2 มือ เดินย่างๆ กันจังหวะเริ่มเท้าขวา ก่อน เดินสลับโดยฝ่ายหญิงเดิน ขึ้นหน้าก่อน ชายลงหลัง รวม 8 จังหวะ</p>		
7. ท่าจีบ ปลดอย	ขี้ ทั้ง ทั้ง ขี้ ทั้ง ทั้ง ขี้	<p>หญิง – มือขวาถือกลองมือซ้าย จีบครัวระดับเอวก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 3 แตะเท้า ซ้ายจังหวะที่ 4 เอียงครีษะด้าน ขวา</p> <p>ชาย – มือทั้ง 2 ถือไม้รวมมืออยู่ ระดับวงล่าง ก้าวเท้าซ้าย จังหวะ ที่ 1 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 2 ก้าว เท้าซ้ายจังหวะที่ 3 ยกเท้าขวาใน จังหวะที่ 4</p>		<p>ปฏิบัติในท่า ที่ 7 สลับกัน ไป โดยเดิน ลงด้านหลัง 8 จังหวะ และ เดินกลับขึ้น มาด้านหน้า เวลาที่ 8 จังหวะ ทั้งหญิงและ ชาย</p>

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
		<p>หญิง – เดินจีบมือซ้ายออกข้างดำเน ตัว ปล่อยจีบออกเป็นมือแบบ หงายปลายนิ้วตก ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 1 เท้าขวาจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 3 แตะเท้า ขวาจังหวะที่ 4 เอียงศรีษะค้าน ซ้าย</p> <p>ชาย – มือขวาถือไม้ สูงระดับวง บนมือซ้ายถือไม้อัญเชิญหน้า ระดับวงล่าง ก้าวเท้าขวาจังหวะ ที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 2 ก้าว เท้าขวาจังหวะที่ 3 ยกเท้าซ้าย จังหวะที่ 4 เอียงศรีษะค้านขวา</p>		
8. ถือกลอง วงบน	จี ทั่ง ทั่ง จี ทั่ง ทั่ง จี	<p>หญิง – มือขวาตั้งวงบน มือซ้าย ถือกลองขึ้นไปทางฝ่ายชาย ก้าว เท้าขวาจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 3 วางเท้าซ้ายจังหวะที่ 4 เอียง ศรีษะค้านซ้าย</p> <p>ชาย - มือทั้งสองตีลงไปบน กลองของฝ่ายหญิง ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 3 วางเท้า ขวาจังหวะที่ 4 เอียงศรีษะค้าน ซ้าย</p>		<p>ท่าที่ 8 หญิง – ชาย เดิน สลับกัน โดย ฝ่ายชายเดิน ไปตีกลอง ทางค้านซ้าย ของฝ่ายหญิง จากนั้นสลับ ไปตีกลอง ทางค้านขวา ปฎิบัติสลับ กัน 10 จังหวะ</p>

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	หญิง – มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาถือกลองยื่นไปทางฝ่ายชาย ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 3 วางเท้าขวาจังหวะที่ 4 เอียงศรีษะด้านขวา ชาย – มือปกบตเหมือนเดิม ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 3 วางเท้าซ้ายจังหวะที่ 4 เอียงศรีษะด้านขวา (เดินไปตีกลองทางด้านขวาของฝ่ายหญิง)		
9. ถือกลองตัวรำบวน	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	หญิง – มือซ้ายตั้งวงบน เปลี่ยนเป็นจีบปรกข้างมวนออกเป็นตั้งวงบน มือขวาถือกลองระดับเอวส่งไปให้ฝ่ายชายตี ลักษณะย้ำเท้าทุกจังหวะ โดยเริ่มด้วยเท้าขวา ก่อน ปฏิบัติไปเรื่อยๆ จนหมดจังหวะ ชาย – มือทั้งสองตีลงไปบนกลองของฝ่ายหญิงลักษณะย้ำเท้าทุกจังหวะ โดยเริ่มด้วยเท้าซ้าย ก่อน ปฏิบัติไปเรื่อยๆ จนหมดจังหวะ		

จากตารางสรุปได้ดังนี้

1. ท่ารำมังคละลีลา มีทั้งหมด 5 ท่า ดังนี้

1.1 ท่าถือกลองวงบน

1.2 ท่าถือกลองสูง – ตា

1.3 ท่าถือกลองสองมือสูง

1.4 ท่าจีบ - ปล่อย

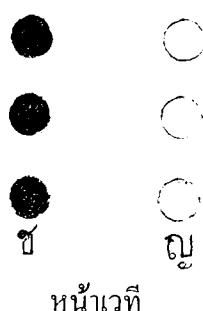
1.5 ท่าถือกลองต์ - วางบน

2. เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง คือ เพลงไม้สี ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครูของ การบรรเลงคนตรี มังคละ มีทำนองเพลงดังนี้

--- - จี๊ / - ทั๊ - ทั๊ / - จี๊ - ทั๊ / - ทั๊ - จี๊ /

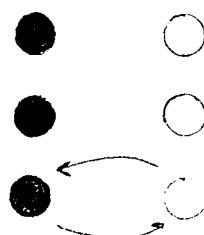
3. การแปรແควมีดังนี้

ท่าที่ 1 แควตตอนลีก

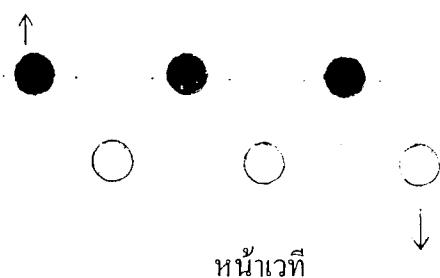
หน้าเวที

ท่าที่ 2 – 3 แควตตอนลีก หมุนวงกัน

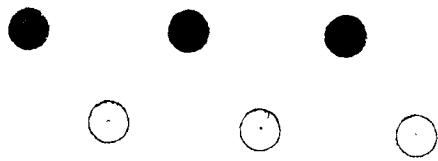
หน้าเวที

ท่าที่ 4 แควหน้ากระดาん 2 แคว เดินสลับ ขึ้น – ลง

หน้าเวที

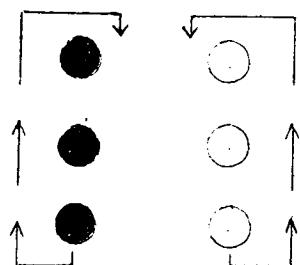
ท่าที่ 5 แควหน้ากระดาน 2 แคว เดินสลับข้างมองหน้ากัน

หน้าเวที

ท่าที่ 6 เมม่อนท่าที่ 4

ท่าที่ 7 แควตอนลึก เดินแยกออกลงด้านหลัง และเดินกลับมาหน้าเวที

หน้าเวที

ท่าที่ 8 เมม่อนท่าที่ 5

ท่าที่ 9 แควหน้ากระดาน สลับหญิง – ชาย เดินเข้าเวที

หน้าเวที

4. การใช้เท้ามี 9 แบบ คือ

ท่าที่ 1 ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 3 – วางหลังเท้าซ้ายจังหวะที่ 4

ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 3 – วางหลังเท้าขวาจังหวะที่ 4

ท่าที่ 2 ย่างเท้าทุกจังหวะ

ท่าที่ 3 ก้าวเท้าขวาด้านหน้า – วางเท้าซ้ายลงหลัง – ก้าวเท้าซ้าย – ก้าวเท้าขวา – หมุนตัว – ก้าวเท้าซ้าย – วางเท้าขวา

วางเท้าซ้ายลงหลังจังหวะที่ 1 – วางเท้าขวาลงหลังจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 2 – หมุนตัว – ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 3 – วางเท้าซ้ายจังหวะที่ 4

ท่าที่ 4 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 3 ยกเท้าขวาจังหวะที่ 4

ท่าที่ 5 เหมือนท่าที่ 1

ท่าที่ 6 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 3 ยกเท้าซ้ายจังหวะที่ 4

ท่าที่ 7 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 3 แตะเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 3 แตะเท้าขวาในจังหวะที่ 4

ท่าที่ 8 เหมือนท่าที่ 1

ท่าที่ 9 เหมือนท่าที่ 2

รำมังคละนารี ของ นางนิการัตน์ กาญจนโชค

ผู้แสดง

ใช้ผู้แสดงเป็นหญิงทั้งหมด

การแต่งกาย

นุ่ง โงกระเบน สวมเสื้อแขนกุดมีสี白白พากเฉียงไหล่ซ้าย คาดเข็มขัดทับสี白白 พมเก้า สูง สวมเกี้ยว

โอกาสที่ใช้แสดง

ใช้แสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ แสดงได้ทั้งในรูปแบบของบวนแห่และใช้แสดงบนเวที

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

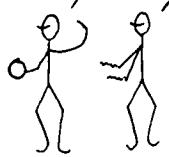
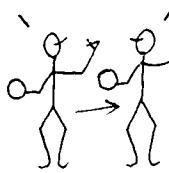
1. กลองมังคละ
2. ไม้ตีกลองมังคละ

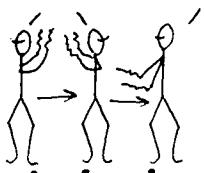
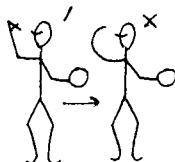
ดนตรีและเพลง

ใช้วงมังคละบรรเลงประกอบการแสดง โดยมีเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงคือเพลง ไม้สี และการรักกลอง

ท่ารำและวิธีแสดง

ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดท่ารำและวิธีการแสดงการรำมังคละนารีของ นางนิการัตน์ กาญจนโชค ซึ่งได้บันทึกวิดีทัศน์ ณ โรงเรมไฟลิน จังหวัดพิษณุโลก เมื่อเดือนตุลาคม 2543 ในรูปแบบของตารางพร้อมสัญลักษณ์ท่ารำดังนี้

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
1. ท่าถือกลองวงบน	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	กลอง- มือซ้ายถือกลอง มือขวาตั้งวงบน เอียงครึ่งด้านขวาเท้าย่าทุกจังหวะ ไม้-ถือไม้ทั้งสองมือตีลงบนกลอง ย่าเท้าทุกจังหวะ		
2. ท่าถือกลองวงบน	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	กลอง-เดินวงกับไม้แล้วกลับมาอยู่ที่เดิมหันหลัง ในขณะที่เดิน มือขวาจีบปรอกข้างเอียงครึ่งข้างซ้าย แล้ววนรอบเป็นวงบน เอียงครึ่งด้านขวา ทำไปประมาณ 8 จังหวะ ไม้- เดินวงกับกลองโดยในขณะที่เดินตีกลองไปด้วย ย่าเท้าทุกจังหวะถักคอแล้วเดินกลับมาที่เดิม หันหน้าประมาณ 8 จังหวะ		
3. ถือกลองสูง - ต่ำ	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	กลอง- ถือกลอง 2 มือยกขึ้นระดับไหล่ข้างซ้ายวางเท้าขวา ด้านหลังเอียงครึ่งด้านซ้ายนับ 1 เปลี่ยนกลองมาไว้ด้านขวาเท้าซ้ายข้างหลัง เอียงครึ่งด้านขวา นับ 2 ก้าวเท้าซ้ายนับ 1 ก้าวเท้าขวา นับ 2 ก้าวเท้าซ้ายนับ 3 วางเท้าขวา ข้างหลังนับ 4 หันไปอยู่ด้านหลัง		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
		<p>ลดกลองลงอยู่ระดับเอวค้านข้าง เอียงศรีษะด้านซ้าย(ท่ารำที่ก่อล่าว นาเท่ากับ 1 ชุด) ปฏิบัติเช่นเดิม สลับข้างไปจำนวน 8 ชุด ไม่ถือไม้ 2 มือยกขึ้น ระดับ ไหล่ข้างขวา วางเท้าขวาข้างหลัง เอียงศรีษะด้านขวาบัน 1 เปลี่ยนไม้มาทางไหหลังซ้าย วาง เท้าซ้ายข้างหลัง เอียงศรีษะด้าน ขวาบัน 2 ก้าวเท้าซ้ายบัน 1 ก้าวเท้าขวาบัน 2 ก้าวเท้าซ้ายบัน 3 วางเท้าซ้ายลง หลังบัน 4 หันไปด้านหลังตีไม้ลง ไปบนกลอง เอียงศรีษะด้านขวา (ท่ารำที่ก่อล่าวมาเท่ากับ 1 ชุด) ปฏิบัติเช่นเดิมสลับข้างไป จำนวน 8 ชุด</p>		
4. ท่าถือ กลองวงบน	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	<p>กลอง-ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 2 แต่เริ่มด้วยการถือกลอง มือขวา มือซ้ายจีบปรอกข้างแล้วม้วนออก เป็นวงบน ลักษณะ เท้าซ้ายก้าว จังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 ก้าวเท้า ขวา จังหวะที่ 3 ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 4 ยกเท้าขวา ปฏิบัติเช่นเดิมแต่เปลี่ยนเป็นถือ กลองข้างซ้าย มือขวาจีบปรอกข้าง ม้วนออกเป็นวงบน ลักษณะ ทำ สลับกันไปประมาณ 8 จังหวะ แปรແتاเป็นແຕວเนียงคู่กับไม้</p>		

ชื่อท่า	ท่า�องเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
		<p>ไม้- มือทั้งสองถือไม้ เดินก้าวเท้า ซ้ายจังหวะที่ 1 เท้าขวาจังหวะที่ 2 เท้าซ้ายจังหวะที่ 3 แล้วยกเท้า ขวาในจังหวะที่ 4 พร้อมกับตีไม้ ลงบนกลอง ทำสลับกันไป เรื่อยๆ โดยเดินแปรແเวลาเป็นಡา เลียงคู่กับไม้ ใน 8 จังหวะ</p>		
5. ท่าหมุน คง	จัง ทั้ง ทั้ง จัง ทั้ง ทั้ง จัง	<p>กลอง-หันหน้าออกเวที จ儒คเท้า ขวา เอียงศรีษะด้านซ้าย พร้อม กับลดกลองลงระดับเอวด้านซ้าย ก้าวเท้าขวาแนบ 1 ก้าวเท้าซ้ายแนบ 2 ก้าวเท้าขวาแนบ 3 จ儒คเท้าซ้ายด้าน หน้าในจังหวะที่ 4 เอียงศรีษะ ด้านขวาลดกลองลงมาระดับเอว หมุนคงกับไม้ไปอยู่แทนที่ไม้ ทำสลับกันไป 8 จังหวะ</p> <p>ไม้- ปฏิบัติเช่นเดียวกับกลองแต่ หันหลังก่อน ขณะที่กลองลดลง มาอยู่ระดับเอวไม้มีต้องตีลงมา บนกลองทุกครั้ง ทำสลับกันไป 8 จังหวะ</p>		
6. ท่าตีกลอง	จัง ทั้ง ทั้ง จัง ทั้ง ทั้ง จัง	<p>กลอง- ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้า ซ้ายในจังหวะที่ 3 วางสันเท้าขวา ในจังหวะที่ 4 เอียงศรีษะด้าน ซ้าย มือทั้งสองข้างถือกลองยืน ให้ไม้ตีในระดับเอว</p> <p>ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าว เท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้า</p>		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
		<p>ขวาในจังหวะที่ 3 วงสันเท้าซ้าย ในจังหวะที่ 4 เอียงศรีษะด้านขวา มือหงส่องข้างถือกลองยกขึ้น ระดับไหล่ ทำสลับกันไป 8 จังหวะ</p> <p><u>ไม้-</u> ปฏิบัติเช่นเดียวกับกลองโดย ตีกลองระดับเอว ก่อน จากนั้นตี กลองระดับไหล่ ทำสลับกันไป 8 จังหวะ</p>		
7. ท่าถือ กลองวงบน	จัง ทั้ง ทั้ง จัง ทั้ง ทั้ง จัง	<p><u>กลอง-</u> เริ่มก้าวเท้าขวาไว้ทางเท้า ซ้ายด้านหลัง มือซ้ายจับปกรข้าง แล้วม้วนออกเป็นวงบน เอียง ศรีษะด้านซ้าย จากนั้นถอยเท้า ซ้ายนับ 1 ก้าวเท้าขวา นับ 2 ก้าว เท้าซ้ายนับ 3 วางเท้าขวาด้าน หลังนับ 4 หมุนไปแทนที่ไม้ พร้อมกับเปลี่ยนกลองมาอยู่ข้าง ซ้ายยื่นให้ไม้ตี มือขวาจับปกร ข้างแล้วม้วนออกเป็นวงบน เอียง ศรีษะด้านขวา ทำสลับกันไป 8 จังหวะ</p> <p><u>ไม้-</u> ก้าวเท้าซ้ายไว้ทางเท้าขวาด้าน หลัง เอียงศรีษะด้านขวา มือหงส่อง ข้างถือไม้ตีลง ไปบนกลอง ทำสลับกันไป 8 จังหวะ</p>		
8. ท่าถือ กลองสอง มือสูง	จัง ทั้ง ทั้ง จัง ทั้ง ทั้ง จัง	<p><u>กลอง-</u> ถือกลอง 2 มือระดับไหล่ ด้านขวา ย้ำเท้าทุกจังหวะ โดยย้ำ เท้าขวา เอียงศรีษะด้านขวา ย้ำเท้า ซ้าย เอียงศรีษะด้านซ้าย มือที่ถือ</p>		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
		กล่องเปลี่ยนนาอยู่ที่ไหล่ซ้าย ทำสับกันไปเรื่อยๆ แปรແควเป็นหน้ากระดานเดินสับขึ้นลงกับดาวไม้ ปฏิบัติ 8 จังหวะ ไม้- ปฏิบัติเช่นเดียวกับกล่อง		
9.ท่าเจ็บปล่อย	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	กล่อง- ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 3 และเท้าขวาในจังหวะที่ 4 (ในขณะที่เดินลักษณะไปด้วย) พร้อมกับจีบคิวว่า มือขวาระดับอก เอียงครึ่งด้านซ้าย มือซ้ายถือกล่องยกอยู่ด้านข้างระดับไหล่ ยืนไปให้มีตีเดินมือจีบออกม้าด้านข้าง เท้าปฏิบัติเหมือนเดิม แล้วปล่อยจีบ เป็นมือแบบง่าย ปลายนิ้วตกละดับไหล่ เอียงครึ่งด้านขวา และเท้าซ้าย ทำสับกันไป 12 จังหวะ ไม้- เท้าปฏิบัติเช่นเดียวกับกล่อง มือหั้งสองถือไม้ตีลงไปบนกล่อง ในจังหวะที่ 4 ทำสับกันไป 12 จังหวะ		
10.ท่าพาลา	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	กล่อง- มือขวาตั้งวงบน มือซ้ายถือกล่อง ยืนไปทางไม้ เท้าซ้าย ก้าวหน้า เอียงครึ่งด้านซ้าย และค่อยๆเดินเข้าในจังหวะรัวกล่อง		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
		ไม่- มือทั้งสองตีลงบนกล่อง เท้า ซ้ายก้าวหน้าเอียงครึ่งเด้านซ้าย แล้วค่อยๆ เดินเข้าในจังหวะรัว กล่อง		

จากตารางสรุปได้ดังนี้

1. ท่ารำทั้งหมดมี 7 ท่ารำคือ

- 1.1 ท่าถือกลองวงบน
- 1.2 ท่าถือกลองสูง – ตា
- 1.3 ท่าหมุนควง
- 1.4 ท่าตีกลอง
- 1.5 ท่าถือกลองสองมือสูง
- 1.6 ท่าจีบ – ปล่อย
- 1.7 ท่าพาลา

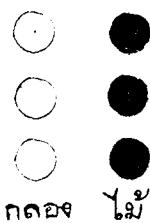
2. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงคือเพลงไม้สี ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครู ของการบรรเลงดนตรีมังคละ มี
ท่านองเพลงดังนี้

---- จี/ - ทั่ง - ทั่ง/ - จี - ทั่ง/ - ทั่ง - จี/

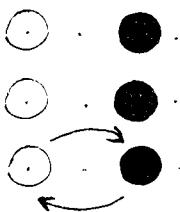
และใช้วิธีรักกลองในตอนจบ

3. การแปรแต่ง มีดังนี้

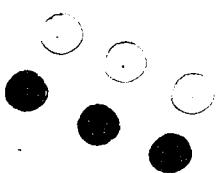
ท่าที่ 1 ถ้าตอนลึก

ท่าที่ 2 – 3 แฉวตอนลึก หมุนควงกัน

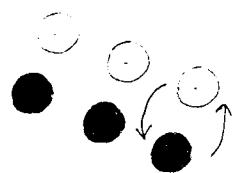

ท่าที่ 4 แฉวเฉียงคู่

หน้าเวที

ท่าที่ 5 แฉวเฉียงคู่ + หมุนควงกัน

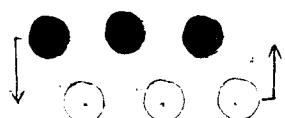

หน้าเวที

ท่าที่ 6 แฉวเฉียงคู่ เหมือนท่าที่ 4

ท่าที่ 7 เหมือนท่าที่ 5

ท่าที่ 8 + 9 แฉวหน้ากระดาน 2 แฉว เดินสลับขึ้นลง

หน้าเวที

ท่าที่ 10 แควหน้ากระดาน

หน้าเริ่ม

4. การใช้เท้า มี 8 แบบ คือ

- ท่าที่ 1 – 2 ย้ำเท้าทุกจังหวะ
- ท่าที่ 3 เท้าซ้ายก้าวหน้าว่างเท้าขวาลงหลัง – เท้าขวาก้าวหน้าว่างเท้าซ้ายลงหลัง – ก้าวเท้าซ้าย – ก้าวเท้าขวา – ก้าวเท้าซ้าย – วางเท้าขวาลงหลัง
- ท่าที่ 4 เท้าซ้ายก้าวจังหวะที่ 1 – เท้าขวาก้าวจังหวะที่ 2 เท้าซ้ายก้าวจังหวะที่ 3 – ยกเท้าซ้ายจังหวะที่ 4
- ท่าที่ 5 จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 3 จ儒เด้าขวา ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 4
- ท่าที่ 6 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 – วางส้นเท้าขวาด้านหน้าในจังหวะที่ 4
 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 – วางส้นเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4
- ท่าที่ 7 ก้าวเท้าขวาวางเท้าซ้ายลงหลัง – ถอยเท้าซ้าย – ก้าวเท้าขวา – ก้าวเท้าซ้าย – วางเท้าขวาลงด้านหลัง
 ก้าวเท้าซ้ายวางเท้าขวาลงหลัง – ก้าวเท้าขวาวางเท้าซ้ายลงหลัง

รำมังคลาภลักษณะของ นายวัฒนศักดิ์ สันโดษ และคณะ

ผู้แสดง

ใช้ผู้แสดงทั้งชายและหญิง

การแต่งกาย

หญิง นุ่งผ้าขาวกรอบเท้า สวมเสื้อแขนยาวระบบรอก ห่มสไบ คาดเข็มขัดทับเสื้อ
ชาย นุ่งโงกรอบน สวมเสื้อคอปกแขนสั้น มีผ้าคล้องคอและผ้าคาดเอว

โอกาสที่ใช้แสดง

ใช้แสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ แสดงได้ทั้งในรูปแบบของบวนแห่และใช้แสดงบนเวที

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

กระจาด สำหรับฝ่ายหญิงถือประกอบการรำ

ดนตรีและเพลง

ใช้วังนังคละบรรเลงประกอบการแสดง โดยเครื่องดนตรีในวงมังคละของโรงเรียนจากการบุญ มีการเพิ่มซอคั่งเข้าผสมวงด้วย โดยมีเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง ดังนี้

1. เพลงไม้หนัง
2. เพลงไม้สอง
3. เพลงไม้สาม
4. เพลงไม้สี่
5. เพลงสามห้อประเป้ง
6. เพลงเมกกะแคนช์

ท่ารำและวิธีการแสดง

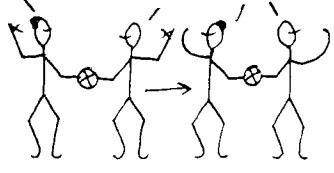
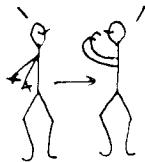
ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดท่ารำและวิธีแสดงการรำมังคลาภลักษณะของ นายวัฒนศักดิ์ สันโดษ และคณะ ซึ่งได้บันทึกวิดีทัศน์ ณ โรงเรียนจากการบุญ เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2543 ในรูปแบบของตารางพร้อมสัญลักษณ์ท่ารำดังนี้

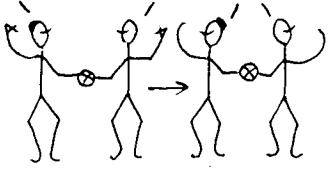
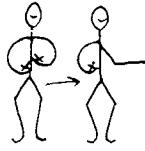
ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
1. ท่าสอด สร้อยมาลา เปล่ง	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	<u>หญิง-ชาย</u> – มือหนึ่งตั้งวง มือ หนึ่งจีบหงายระดับชายพก เท้าย่าง ทุกจังหวะ		
2. ท่าไกวี่ ครู	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	จากท่าสอดสร้อยมาลาเปล่ง ค่อยๆนั่งลง <u>หญิง-ชาย</u> – กระแทบกันทุกจังหวะ นั่งคูกเข่า จีบหงาย 2 มือ แล้ว ม้วนออกเป็นพนมมือไกวี่หน้า ตรง -จีบหงายสองมือ แล้วส่งหลัง จากนั้นเดินมือจีบทั้งสองข้างมา ด้านขวา แล้วม้วนออกเป็นพนม มือไกวี่สูง แล้วลดลงระหว่างออก ปฏิบัติท่าเดิมแต่เปลี่ยนเป็นข้าง ซ้าย และปฏิบัติเช่นเดียวกันหน้า ตรง		
3. ท่าจ่อ เพลิงกาฬ	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	<u>หญิง-ชาย</u> – มือทั้งสองอยู่ระดับ ไหล่ มือขวาตั้งวง มือซ้ายจีบ หงาย เอียงข้างมือจีบ จากนั้น ม้วนจีบออกเป็นวงแล้วเปลี่ยน มือตั้งวงเป็นจีบหงาย เอียงข้าง มือจีบ นั่งกระแทบกันทุกจังหวะ ทำสลับกันไปเรื่อยๆ		

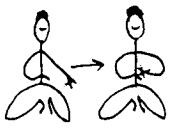
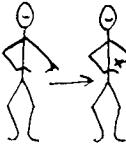
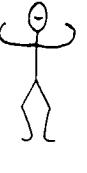
ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
4. ท่าจีบ ปรกข้าง	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	หลูปิง-ชาญ – จีบปรกข้างค้านซ้าย มือขวาดึงวงล่าง เอียงครึ่งด้าน มือล่าง นั่งกระแทบจังหวะทุก จังหวะ จากนั้นเปลี่ยนเป็นจีบ ปรกข้างค้านขวา มือซ้ายตื้งวง ล่าง เอียงครึ่งด้านซ้าย นั่ง กระแทบจังหวะทุกจังหวะ ทำ สลับกันไปเรื่อยๆ		
5. ท่าจีบ หมาย	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	หลูปิง-ชาญ – มือซ้ายจีบหมายด้าน ข้าง ระดับเอว มือขวาดึงล่าง ยัก ตัว ลักษณะ ยักไหล่ ตามจังหวะ เพลงແಡ້ວົກ່ອຍາລຸກຂຶ້ນ		
6. ท่า สารน้อย ประเปោង	จี๊ จี๊ จี๊ จี๊ ทั้ง จี๊ จี๊	หลูปิง-ชาญ – มือทั้งสองข้างแนบ แก้ม ແດ້ວົກ່ອຍตามจังหวะเพลง (ท่าผัดเปោង) เท้าย้ำทุกจังหวะ		
7. ท่าส่อง กระจาย	จี๊ จี๊ จี๊ จี๊ ทั้ง จี๊ จี๊	หลูปิง-ชาญ – มือข้างหนึ่งทำท่าถือ กระจะก อิกข้างหนึ่งเท้าสะเอວ เท้าย้ำทุกจังหวะ		
8. ท่าหวีມ ນ	จี๊ จี๊ จี๊ จี๊ ทั้ง จี๊ จี๊	หลูปิง-ชาญ – มือทั้งสองข้างทำท่า หวีມ ລູນລົງໄປຈັງຫລັງ เท้าย้ำ ทุกจังหวะ		
9. ท่าส่อง กระจาย	จี๊ จี๊ จี๊ จี๊ ทั้ง จี๊ จี๊	หลูปิง-ชาญ – ปฏิบัติเช่นเดียวกับ ท่าที่ 7		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
10. ท่าเชิง	จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ จ๊ะ	<u>หญิง-ชาย</u> - มือหนึ่งแบหงาย ระดับคิ้ว อีกมือหนึ่งจีบกว่า แขน ตึงระดับไหล่อยู่ด้านหน้า เอียง ศรีษะข้างมือสูง จากนั้นปฎิบัติ ท่าเดิม แต่เปลี่ยนมือไปอีกข้าง หนึ่ง เท้าข้ามทุกจังหวะ		
11. ท่าสอง ตร้อยมาลา แปลง	จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ จ๊ะ	<u>หญิง-ชาย</u> - หญิงชายปฏิบัติท่า เดียวกับท่าที่ 1		
12. ท่ายัก สะโพก	จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ จ๊ะ	<u>หญิง-ชาย</u> - มือข้างหนึ่งเท้า สะเอว อีกมือข้างหนึ่งตึงวงบน ยืนยักสะโพกตามจังหวะ แล้ว เปลี่ยนปฏิบัติท่าเดิม เปลี่ยนไป อีกข้างหนึ่ง ทำสลับกันไปเรื่อยๆ		
13. ท่าใบก	จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ จ๊ะ	<u>หญิง-ชาย</u> - มือข้างหนึ่งตึงวงบน อีกข้างหนึ่งจีบส่งหลัง ยืนยัก สะโพกตามจังหวะ แล้วเปลี่ยน ปฏิบัติในท่าเดิมเปลี่ยนไปอีก ข้างหนึ่ง ทำสลับกันไปเรื่อยๆ		
14. ท่า พรหมสี หน้า	จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ จ๊ะ ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง	<u>หญิง-ชาย</u> - จีบหลัง 2 มือพร้อม กับเท้าก้าวจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 แล้วกระโดดพร้อม กับยกเท้าในจังหวะที่ 4 จากนั้น เดินมือจีบหลังขึ้นเป็นมือแน หายปลายนิวตก ทั้ง 2 มืออยู่ ระดับคิ้ว เท้าปฎิบัติเช่นเดิม ทำ สลับกันไปเรื่อยๆ		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
15. ท่าสอด ตร้อยมาลา		หญิง-ชาย - มือปฏิบัติเช่นเดียว กับท่าที่ 1 เท้าปฏิบัติเช่นเดียวกับ ท่าที่ 14 ทำสลับกับไปเรื่อยๆ		
16. ท่า พรหมสี หน้า		หญิง-ชาย - ปฏิบัติเช่นเดียวกับ ท่าที่ 14		
17. ท่าสอด ตร้อยมาลา แปลง		หญิง-ชาย - ปฏิบัติเช่นเดียวกับ ท่าที่ 1 จากนั้นคืนเป็นวงกลม โดยผู้ชายเดินต่อหน้าหญิง (ลักษณะเหมือนรำวง) เข้าไป หลังเวที		
18. ท่าถือ กระชาด		หญิง-เดินกลับเข้ามาน้ำหน้าเวที โดยมือข้างซ้ายกระเดียดกระชาด ไว้ที่สะโพก มือขวาจับปกรข้าง แล้วม้วนออกเป็นวงบน ย่างเท้า ทุกจังหวะ		ท่าที่ 18 – 26 กือท่าใน รำกทลี บันเกิง
ท่านอง		ชาย - มือหนึ่งไขว้หลัง อีกมือ หนึ่งป่องหน้าทำท่านอง เท้าย่าง ทุกจังหวะ ทำสลับกันไปเรื่อยๆ		
19. ท่ารับ กล้วย		หญิง - มือปฏิบัติเหมือนเดิม ค่อยๆนั่งลง วางกระชาดไว้ข้าง ตัว -รับกล้วยจากฝ่ายชาย แล้วนำมา ใส่ไว้ในกระชาด		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
ท่าตัดกล้าวย	จี๊ะ ทั่ง จี๊ะ	ชาญ-ทำท่าตัดกล้าวยแล้วย้ำเท้า ในจังหวะที่1จังหวะที่2จังหวะที่ 3 แล้วกระโดดตัดกล้าวยใน จังหวะที่4 -นำกล้าวยมาส่งให้ฝ่ายหญิง ก้าว เท้าเหมือนเดิม แต่จังหวะที่4 เปลี่ยนเป็นแตะเท้า	 	
20. ท่าถือ กระจาด	จี๊ะ ทั่ง จี๊ะ	หญิง-ชาญ -ช่วยกันถือกระจาด ด้วยมือใน มีตอนอกจีบปากข้าง แล้วม้วนออกเป็นวงบน เท้าย้ำ ทุกจังหวะ เดินกลับเข้าไปหลัง เวที		
21. ท่าแบก กล้าวย	จี๊ะ ทั่ง จี๊ะ	หญิง-ชาญ -เดินออกมานเป็นวง กลมด้วยท่าแบก จากนั้น หญิง- ชาญ слับกันเข้า-ออก วงกลม โดยฝ่ายชาญเข้าวงในก่อน ด้วย ท่าจีบกว่า 2 มือ ก้มหน้าลงและ ออกด้วยท่ายกมือขึ้นตั้งวงสูงทั้ง 2 มือ เงยหน้าขึ้นย้ำเท้าทุกจังหวะ ทำสลับกัน		
22. ท่าปอก กล้าวย	จี๊ะ ทั่ง จี๊ะ	หญิง-ชาญ -นั่งลงทำท่าปอก กล้าวย มือซ้ายถือกล้าวย มือขวา จีบหมายแล้วทำท่าดึงออก		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
23. ท่าสด สร้อยมาลา	จี๊ ทั่ง จี๊	<p><u>หญิง-ชาย</u> – ยืนขึ้นปฎิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 17 เดินเข้าหลังเวทไปเอกสารจะดอกรมา โดยฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ถือกระดาษคั่ว กันคั่วมือซ้าย มือขวาจับ pronk ข้างแล้วโบกออกเป็นวงบน ย่างเท้าทุกจังหวะ เดินอกรมาแล้ว หันหน้าเข้าคู่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทำท่าตามกล้าวยโดยการเดิน สลับกันระหว่างชายหญิง มือหนึ่งจีบ hairy ด้านข้างระดับเอว อีกมือหนึ่งจีบ hairy ระดับชายพอก ขับข้อมือตามจังหวะแล้วปล่อยออก ทำสลับกันไปเรื่อยๆ - เดินเข้าหลังเวทโดยปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 20 	 	
24. ท่าทับ กล้าวย	จี๊ ทั่ง จี๊	<p><u>หญิง-ชาย</u> – เดินออกโดยก้าวเท้าจังหวะที่ 1 แล้ววางสันเท้าในจังหวะที่ 2 กระแทกสันเท้าลงกับพื้น พร้อมกับนำมือมาประกับกัน(ทับกล้าวย) ในจังหวะเดียวกับที่กระแทกสันเท้าลงกับพื้น 3 ครั้ง ทำสลับกันจนเดินมาเป็นแควหน้ากระดาน</p>		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
25. ท่าหยิน กล้าวย	จี๊ ทั้ง จี๊	<p><u>หญิง</u> -นั่งลงด้วยท่าสอดสร้อยมาลาเปล่ง มือหนึ่งตั้งมือระดับวงบน อีกมือหนึ่งจีบหงายระดับชายพก</p> <p>-มือขวาหยินจีบลงที่พื้นก้มตัวลง (ท่าหยินกล้าวย) มือซ้ายแบบหงายอยู่ระดับเอว(ท่าขอก)นำจีบที่หยินจากพื้นมาวางบนมือที่แบบหงาย</p> <p><u>ชาย</u> -ยืนเท้าทุกจังหวะมือทำท่าหยินกล้าวยเหมือนฝ่ายหญิง โดยในจังหวะหยิน ย่างเท้าเดินเข้าข้างหน้าจากนั้นถอยหลังนำจีบที่หยินมาวางบนมือที่แบบหงาย</p> <p><u>หญิง</u> -ลูกชิ้นด้วยท่าสอดสร้อยมาลาเปล่ง มือหนึ่งตั้งวงระดับวงกลาง อีกมือหนึ่งจีบหงายระดับชายพก เท้าย่างทุกจังหวะ แปรແควเป็นรูปวงกลม</p> <p>-มือหนึ่งแบบหงายแบบแก้ม (ท่าอาง) อีกมือหนึ่งเท้าสะเอว เดินออกจากรวงแปรແควเป็นหน้ากระดำเน</p> <p>-ก้มตัวลงให้วพร้อมกับฝ่ายชาย</p>	 	
26. ท่าสอด สร้อยมาลา เปล่ง(มือ ตัว)	จี๊ ทั้ง จี๊	<p><u>ชาย</u> -มือทั้ง 2 ข้างตั้งมือระดับวงกลาง เดินซ่อนหลังฝ่ายหญิง ป้อไป-ป้อนา แปรແควเป็นรูปวงกลม</p> <p>-เดินเข้าแปรແควเป็นหน้ากระดำเน ด้วยท่าเดิน</p> <p>-ก้มตัวลงให้วพร้อมกับฝ่ายหญิง</p>	 	
ท่าต้อน (ป้อ)	จี๊ ทั้ง จี๊			

จากตารางสรุปได้ดังนี้

1. ท่ารำมังคละกล้วยตาข ของ อ.วัฒนศักดิ์ สันโถม และคณะ มีทั้งหมด 23 ท่า คือ
 - 1.1 ท่าสอดสร้อยมาลาเปล่ง
 - 1.2 ท่าไห้วคู
 - 1.3 ท่าจ่อเพลิงกาพ
 - 1.4 ท่าเงินปรกข้าง
 - 1.5 ท่าจีบหมาย
 - 1.6 ท่าสาวน้อยประแป้ง
 - 1.7 ท่าส่องกระจก
 - 1.8 ท่าหวีม
 - 1.9 ท่าเชิง
 - 1.10 ท่ายักษะโพก
 - 1.11 ท่าโนก
 - 1.12 ท่าพรหมสีหน้า
 - 1.13 ท่าถือกระขาด
 - 1.14 ท่ามอง
 - 1.15 ท่ารับกล้วย
 - 1.16 ท่าตัดกล้วย
 - 1.17 ท่าแบนกล้วย
 - 1.18 ท่าปอกกล้วย
 - 1.19 ท่าสอดสร้อยมาลา
 - 1.20 ท่าทับกล้วย
 - 1.21 ท่าหยินกล้วย
 - 1.22 ท่าสอดสร้อยมาลาเปล่ง (มือตัว)
 - 1.23 ท่าต้อนหรือท่าปือ

2. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง มีทั้งหมด 5 เพลง คือ

2.1 เพลงไม่มีหนึ่ง มีทำนองดังนี้

--- จ๊ะ / - ทั้ง - จ๊ะ /

2.2 เพลงไม่สาม มีทำนองดังนี้

--- จ๊ะ / - ทั้ง / - จ๊ะ / - ทั้ง - จ๊ะ /

--- จ๊ะ / - ทั้ง / - จ๊ะ / - ทั้ง - ทั้ง /

2.3 เพลงไม่สี่ มีทำนองเพลงดังนี้

--- จ๊ะ / - ทั้ง - ทั้ง / - จ๊ะ - ทั้ง / - ทั้ง - จ๊ะ /

2.4 เพลงสามน้อยประเป๋ง มีทำนองเพลงดังนี้

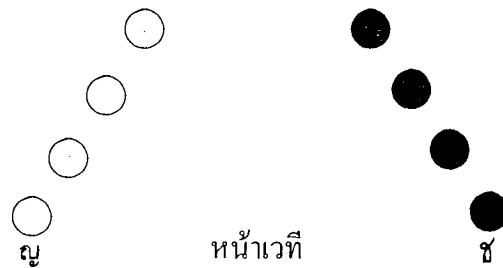
--- จ๊ะ / - จ๊ะ - จ๊ะ / - จ๊ะ - ทั้ง / - จ๊ะ - จ๊ะ /

2.5 เพลงเมกกะแคนซ์ มีทำนองเพลงดังนี้

- จ๊ะ - จ๊ะ / - จ๊ะ - จ๊ะ / - จ๊ะ - ทั้ง / - จ๊ะ - ทั้ง /

3. การแบ่งแต่ละมีดังนี้

ท่าที่ 1 แคลวปากพนัง (วีหงาย) ออกรคนละด้านของเวที

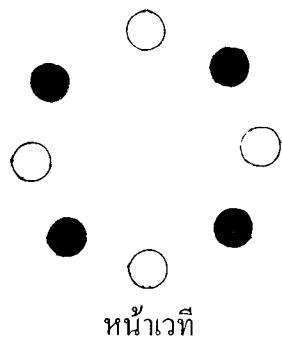

ท่าที่ 2 แคลวปากพนังคู่ (วีหงายคู่)

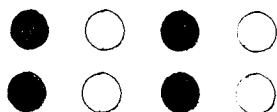

ท่าที่ 3 ถึงท่าที่ 16 แคลวปากพนังคู่ เหมือนท่าที่ 2

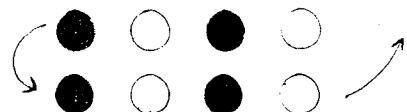
ท่าที่ 17 แฉวูปวงกลม สลับ หญิง – ชาย

ท่าที่ 18 – 19 แฉวหน้ากระดาน 2 แฉว

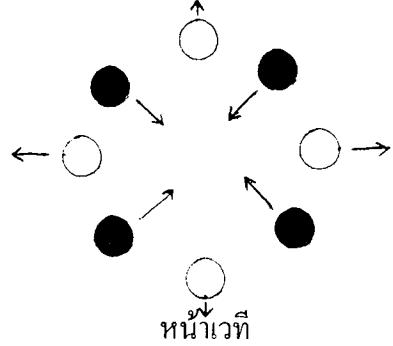

ท่าที่ 20 แฉวหน้ากระดาน เดินเข้าหลังเวที

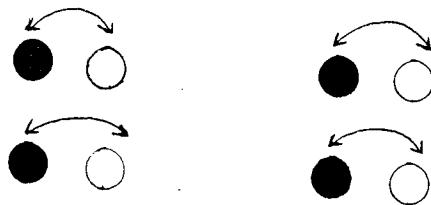
หน้าเวที

ท่าที่ 21 แฉวูปวงกลมเดินสลับเข้า – ออก ชายเดินเข้าวงในก่อน

ท่าที่ 22 แคลวูปวงกลม เหนืออนท่าที่ 17

ท่าที่ 23 แคลวต่อนลีก 2 แคลว ชาญเดินสลับไป – มา

หน้าเวที

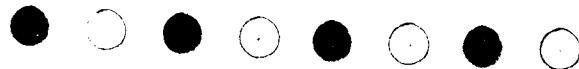
ท่าที่ 24 – 25 แคลวหน้ากราดาน 2 แคลว สับหว่าง

หน้าเวที

ท่าที่ 26 แคลวูปวงกลม สลับหญิง – ชาย เหนืออนท่าที่ 17 แล้วเดินออกจากวงกลมแปรแคลวเป็น

หน้ากราดาน สลับหญิง – ชาย

หน้าเวที

ท่าที่ 27 แคลวูปวงกลมสลับหญิง – ชาย เหนืออนท่าที่ 17 แล้วเดินออกจากวงกลมเป็นรูป

ปากพนังคู่ เหนืออนท่าที่ 2

4. การใช้เท้า มี 4 แบบ คือ

- ท่าที่ 1 ย่างเท้าทุกจังหวะ
- ท่าที่ 2 – 5 นั่ง
- ท่าที่ 6 – 11 เหมือนท่าที่ 1
- ท่าที่ 12 – 13 ยืนยักสะโพก
- ท่าที่ 14 – 16 ก้าวเท้าจังหวะที่ 1 – จังหวะที่ 2 – จังหวะที่ 3 – และกระโดดพร้อมกับยกเท้าในจังหวะที่ 4
- ท่าที่ 17 – 18 เหมือนท่าที่ 1
- ท่าที่ 19 ท่าตัดกล้ำยย ก้าวเท้าจังหวะที่ 1 – จังหวะที่ 2 – จังหวะที่ 3 – และกระโดดพร้อมกับยกเท้าในจังหวะที่ 4
- ท่าที่ 20 – 21 เหมือนท่าที่ 1
- ท่าที่ 22 นั่ง
- ท่าที่ 23 เหมือนท่าที่ 1
- ท่าที่ 24 ก้าวเท้าจังหวะที่ 1 – วางสันเท้าในจังหวะที่ 2 และกระแทกสันเท้าลงกับพื้น 3 ครั้ง
- ท่าที่ 25 – 26 เหมือนท่าที่ 1

รำมังคละในเขตอำเภอพระรามพิราม

รำมังคละในเขตอำเภอพระรามพิราม มีเพียงชุดเดียว คือ รำมังคละของวัยรุ่นพระรามศิลป์

รำมังคละ วงศ์วัยรุ่นพระรามศิลป์

ผู้แสดง

ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน

การแต่งกาย

นุ่งผ้าถุงยาวครึ่งน่อง

สวมเสื้อแขนงระบบทอก

โอกาสที่ใช้แสดง

แสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ โดยส่วนมากจะใช้แสดงประกอบดนตรีมังคละในขบวนแห่ เช่น แห่นาค แห่เทียน งานวันสงกรานต์ งานกาชาด งานลอยกระทง งานแข่งเรือ เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้แสดงเพื่อความสวยงามบนเวทีอีกด้วย

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

ไม่มี

คนตัวและเพลลง

ใช้วังมังคละบรรเลงประกอบการแสดง โดยมีเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงคือ เพลงไม้สัก

ท่ารำและวิธีการแสดง

ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดท่ารำและวิธีการแสดงการรำมังคละของวัยรุ่นพระรามศิลป์ ซึ่งได้บันทึกวิดีทัศน์ที่บ้านเลขที่ 31 หมู่ 5 อำเภอพระรามพิราม จังหวัดพิษณุโลก เมื่อเดือนตุลาคม 2542 ในรูปแบบของตาราง พร้อมลัญกัญญาท่ารำ ดังนี้

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
1.ท่าสอง สร้อยมาลา ແປລງ	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	มือข้างหนึ่งตั้งวงบน มืออีกข้างหนึ่งจีบ hairy ระดับชายพก เท้าก้าวจังหวะที่ 1-2-3 และแตะเท้าด้านหน้า ในจังหวะที่ 4 ข้างเดียวกันมือจีบ		1.ใน การ เปลี่ยนท่า จากท่า หนึ่งไป อีกท่า หนึ่งนั้น ขึ้นกับว่า [*] ผู้แสดงจะ [*] นั่นແນະ
	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	ปฏิบัติเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนมือและเท้าไปอีกด้านหนึ่งทำสลับกันไปเรื่อยๆ		
2.ท่าสอง สร้อยมาลา ແປລງ	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	มือปฏิบัติเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนจังหวะเท้าเป็น ก้าวไหไว้ในจังหวะที่ 1-2 และขยับเท้าไปด้านหน้า ในระหว่างที่ 3-4		กันว่าแต่ ละท่าจะ [*] ปฏิบัติ เป็น [*] จำนวน [*] จังหวะ [*] เท่าได
	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	ปฏิบัติเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนมือและเท้าไปอีกด้านหนึ่ง ทำสลับกันไปเรื่อยๆ		
3.ท่า จันทร์ทรง กลดແປລງ	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	มือทั้งสองข้างจีบ hairy ระดับอกแล้วม้วนจีบออกเป็นวงระดับปัก เท้าปฏิบัติเหมือนท่าที่ 2 ทำสลับกันไปเรื่อยๆ		2. บาง ครั้งใน การ เปลี่ยนแต่ ละท่าจะ [*] นั่นແນະ
4.ท่าน้ำซู ຝັກ	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	มือข้างหนึ่งแบบ hairy นิ่ว ตกระดับวงบน มืออีกข้างหนึ่งจีบ hairy ระดับชายพก เท้าปฏิบัติเหมือนท่าที่ 2 ทำสลับกันไปเรื่อยๆ		กับนัก [*] คนตีให้ [*] รักคล่อง

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
5. ท่า จันทร์ทรง กลด(มือ hairy)	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	มือทั้งสองข้างจีบระดับเอว แล้ว กางออกเป็นจีบ hairy ข้างลำ ตัว พร้อมกับจีบออก เป็นมือแบบ hairy ปลายนิ้วตอก เท้าปฏิบัติ เมื่อนเดิน ทำสลับกันโดยหัน ตัวค้านซ้าย-ค้านขวา		
6. ท่าจันทร์ ทรงกลด แปลงและ ท่าตามมือ	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	จีบ hairy 2 มือ แล้วม้วนออก เป็นวง แล้วพลิกมือมากระแทบ กัน(ตอบมือ) เท้าปฏิบัติเมื่อน เดิน ทำสลับกันโดยหันตัวค้าน ซ้าย-ค้านขวา		
7. ท่ายัก สะโพก	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	กำมือทั้งสองข้างแล้วยกสูง ระดับแต่ศรีษะข้างหนึ่ง อีกข้าง หนึ่งอยู่ที่สะโพก แต่เท้าค้าน หน้าข้างมือต่อ พร้อมกับยก สะโพก ตามจังหวะเพลง ปฏิบัติเมื่อนเดิน แต่เปลี่ยนมือ และเท้าไปอีกข้างหนึ่ง ทำสลับ กันไปเรื่อยๆ		
8. ท่าสอด สร้อยมาลา แปลง	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 1 โดย เดินแปรແถวเป็นวงกลม จาก นั้นแปรเป็นແถวนหน้ากระดาน		
9. ท่าสอด สร้อย(มือ เท้าสะเอว)	จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊ ทั่ง ทั่ง จี๊	มือข้างหนึ่งตั้งวงบน อีกข้าง หนึ่งเท้าสะเอว เท้าก้าวใน จังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 และ จังหวะที่ 3 แต่เท้าค้านหน้าใน จังหวะที่ 4 ทำสลับกันโดยหัน ตัวค้านซ้าย-ค้านขวา		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
10.ท่าอาย	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	มือหนึ่งเท้าสะเอว อีกมือหนึ่งแบบ hairy แนบแก้ม (ท่าอาย) เท้า ก้าวจังหวะที่ 1-2-3 และแตะเท้า ข้างเดียวกับมือที่เท้าสะเอวใน จังหวะที่ 4 ปฏิบัติเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนมือ และเท้าเป็นอีกข้างหนึ่ง ท่า สลับกันไปเรื่อยๆ		
11.ท่ายุง พ่อนหาง และท่า ขันทร์ทรง กลดเบลลง (มือสูง)	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	มือทั้งสองข้างจีบส่งหลังแล้ว ยกมือจีบเป็นวงสูงระดับแร่ ศรีษะ ทั้ง 2 มือ เท้าปฏิบัติเหมือนท่าที่ 10 ทำสลับกันไปเรื่อยๆ		
12.ท่านบัว ผก มือเท้า สะเอว	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	มือข้างหนึ่งแบบ hairy ตกระดับวงบน อีกข้างหนึ่งเท้าสะเอว เท้าปฏิบัติเหมือนเดิม ทำสลับกันโดยหันตัวด้านซ้าย สลับกับด้านขวา		
13.ท่ายุง พ่อนหาง และท่า พรหมสี หน้า	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	มือทั้งสองจีบส่งหลัง หันตัวด้านขวาเท้าปฏิบัติเหมือนเดิม จีบส่งขึ้นเป็นแบบมือ hairy ปลายนิ้วตกระดับวงหน้า หันตัวด้านซ้าย เท้าปฏิบัติเหมือนเดิม ทำสลับกันโดยหันตัวด้านซ้าย สลับกับด้านขวา		

จากตารางสรุปได้ดังนี้

1. ท่ารำทั้งหมดมี 12 ท่า ได้แก่

1.1 ท่าสอดสร้อยมาลาเบลง

1.2 ท่าจันทร์ทรงกลดเบลง

1.3 ท่าน้ำชาฝึก

1.4 ท่าจันทร์ทรงกลด (มือหมาย)

1.5 ท่าตอบมือ

1.6 ท่ายกสะโพก

1.7 ท่าสอดสร้อย (มือเท้าสะเอว)

1.8 ท่าอาย

1.9 ท่ายูงฟ้อนทาง

1.10 ท่าจันทร์ทรงกลดเบลง (มือสูง)

1.11 ท่าแหงส์ลินลา (มือเท้าสะเอว)

1.12 ท่าพรหมสี่หน้า

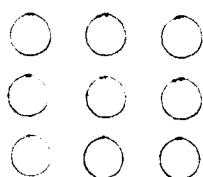
2. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง คือ เพลงไม่สี่ ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครูของการบรรเลงดนตรีมังคละ มีทำนองเพลงดังนี้

--- ฉะ / - ทั่ง - ทั่ง / - ฉะ - ทั่ง / - ทั่ง - ฉะ /

และใช้วิธีร่วกlong เป็นสัญลักษณ์ในการเปลี่ยนท่ารำ

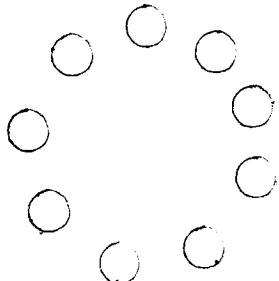
3. การแปรແຄວ มีดังนี้

ท่าที่ 1 แຄวตอนลึก 3 แຄว

หน้าเวที

ท่าที่ 2 แคลวูปงกลม

หน้าเวที

ท่าที่ 3 ถึงท่าที่ 7 แคลตตอนลีก 3 แคล เหมือนท่าที่ 1

ท่าที่ 8 แคลวงกลม เหมือนท่าที่ 2 จากนั้นแปรແຄวเป็นแคลตตอนลีก 3 แคล เหมือนท่าที่ 1

ท่าที่ 9 ถึงท่าที่ 13 แคลตตอนลีก 3 แคล เหมือนท่าที่ 1

4. การใช้เท้ามี 6 แบบ คือ

ท่าที่ 1 ก้าวเท้าขวางในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าขวางในจังหวะที่ 3 แตะเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4

ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าขวางในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 แตะเท้าขวาด้านหน้าในจังหวะที่ 4

ท่าที่ 2 ถึงท่าที่ 6 ก้าวไขว่เท้าขวางในจังหวะที่ 1 – ก้าวไขว่เท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 – สูดเท้าไปด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4

ก้าวไขว่เท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 – ก้าวไขว่เท้าขวางในจังหวะที่ 2 – สูดเท้าไปด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4

ท่าที่ 7 ยืนด้วยเท้าขวาง แตะเท้าซ้ายด้านหน้าขักสะโพก
ยืนด้วยเท้าซ้าย แตะเท้าขวาด้านหน้าขักสะโพก

ท่าที่ 8 ถึงท่าที่ 13 เหมือนท่าที่ 1

รำมังคละในจังหวัดสุโขทัย

ปัจจุบันการแสดงรำมังคละในจังหวัดสุโขทัย ยังมีให้เห็นอยู่ในเขตอำเภอเมือง และอำเภอศรีสัตนาครา

รำมังคละในอำเภอเมือง

รำมังคละในเขตอำเภอเมือง ซึ่งนิยมแสดงกันอยู่ในปัจจุบัน คือ ท่ารำมังคละที่ นายสำเนา จันทร์รุณ พิลปินพื้นบ้านดีเด่นของ จังหวัดสุโขทัย ประจำปี 2542 เป็นผู้ถ่ายทอดให้อาจารย์ วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย และ จัดเป็นหลักสูตรนาฏศิลป์พื้นบ้านของวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัยด้วย

รำมังคละ ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ สุโขทัย

ผู้แสดง

แบ่งผู้แสดงเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชาย และฝ่ายหญิง

การแต่งกาย

หญิง แต่งได้ 2 แบบ คือ

1. นุ่งโงกรະเบน สวมเสื้อแขนงกระบอก มีผ้าคาดไหล่ ผูกชายที่เอว
2. นุ่งโงกรະเบน ห่มผ้าແຄນ

ชาย นุ่งโงกรະเบน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าคาดไหล่ 2 ชายและผ้าคาดเอว

โอกาสที่ใช้แสดง

ใช้แสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ โดยแสดงได้ทั้งในรูปของบวนแห่ และแสดงบนเวที

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

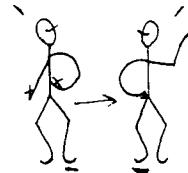
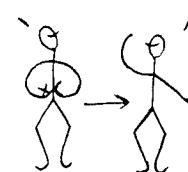
ไม่มี

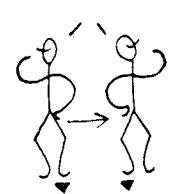
ดนตรีและเพลง

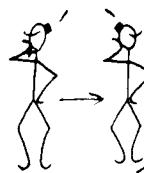
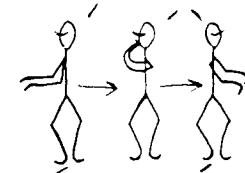
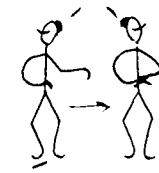
ใช้วงมังคละบรรเลงประกอบการแสดง โดยมีเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง คือเพลง ไม้สี

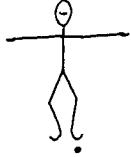
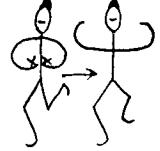
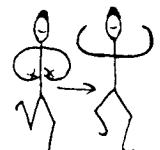
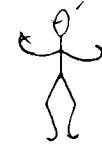
ท่ารำและวิธีการแสดง

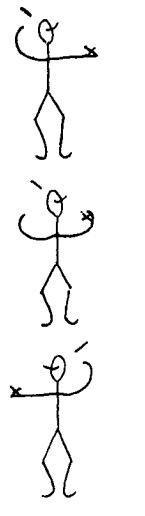
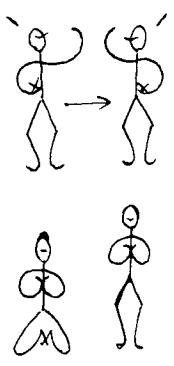
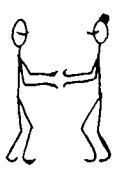
ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดท่ารำและวิธีการแสดงการรำมังคละ ของวิทยาลัยนาฏศิลป
สุโขทัย ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์สำเนาเวดิทศน์จากสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 จังหวัดพิษณุโลก ในรูป^{แบบของตาราง พร้อมสัญลักษณ์ท่ารำ ดังนี้}

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
1. ท่ากลอง โภน	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	ชาญ – หญิง ปฏิบัติเหมือนกัน มือขวาแนบตึง มือซ้ายวงล่าง ถ่ายมือตามจังหวะ เท้าก้าว 1 – 2 – 3 แตะเท้าด้านหน้า ลักษณะ มือซ้ายพลิก ขึ้น – ลง ตามจังหวะ หันกลับด้าน ขวา – ซ้าย		
2. ท่ามดูชุม ดาว	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	ชาญ – หญิง มือขวาจีบที่ชาญพก มือซ้ายจีบหลัง เอียงครีมด้านซ้าย วางสันเท้าด้านหน้า จากนั้นเดินมือ ทั้ง 2 ข้าง ขึ้น เป็นมือแบบงายปลาย นิ้วตักทั้ง 2 มือ โดยมือขวาสูงกว่า มือซ้ายเล็กน้อย เอียงครีมด้านขวา ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 1 เท้าซ้าย จังหวะที่ 2 เท้าขวาจังหวะที่ 3 และ วางสันเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4		
3. ท่ากาสาว ไส้	จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊ ทั๊ ทั๊ จี๊	ชาญ – หญิง รวมมือระดับชาญ พกมือขวาลงล่าง มือซ้ายจีบงาย เอียงครีมด้านซ้าย วางสันเท้าซ้าย จากนั้นโบกจีบซ้ายขึ้น เป็นวงบน มือขวาจีบส่งหลัง เอียงครีมด้าน ขวา ขณะที่โบกจีบ ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 1 เท้าขวาจังหวะที่ 2 เท้า ซ้ายจังหวะที่ 3 และวางสันเท้าด้วย เท้าขวาในจังหวะที่ 4 ทำสลับกันไป โดยหันด้านซ้าย – ขวา		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
4. ท่าซ้าง ประสานงาน	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	<p>ชาญ – มือทั้ง 2 ข้างจีบ hairy ระดับวงกลາງ วางสันเท้าขวาเอียงครึ่งด้านซ้าย จากนั้นก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 เท้าซ้ายจังหวะที่ 2 เท้าขวาจังหวะที่ 3 และวางสันเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4 เอียงครึ่งด้านขวา โดยมือปฏิบัติท่าเดิม เดินสลับซ้าย – ขวา กับฝ่ายหญิง</p> <p>หญิง – จีบ hairy 2 มือ แขนงอยู่ระดับใต้ออก โดยมือขวาอยู่หน้ามือซ้ายเล็กน้อย วางสันเท้าเอียงครึ่งด้านซ้าย จากนั้น เดินสลับมือกันระหว่างมือซ้ายและมือขวา โดยให้มือขวาอยู่หน้ามือซ้าย ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 เท้าซ้ายจังหวะที่ 2 เท้าขวาจังหวะที่ 3 และวางสันเท้าซ้ายสลับในจังหวะที่ 4 เอียงครึ่งด้านขวา ทำสลับกันไปเรื่อย ๆ</p>		
5. ท่ากว้าง เหลี่ยวหลัง	จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ ทั้ง ทั้ง จ๊ะ	<p>ชาญ – หญิง มือขวาแตะที่สะโพกขวา มือซ้ายตั้งวงระดับปาก วางสันเท้า เอียงครึ่งด้านขวา จากนั้นเดินมือส่วนกันแล้วเปลี่ยนเป็นมือซ้าย แตะที่สะโพกซ้าย มือขวาตั้งวงระดับปาก วางสันเท้าซ้าย เอียงครึ่งด้านซ้าย</p>		

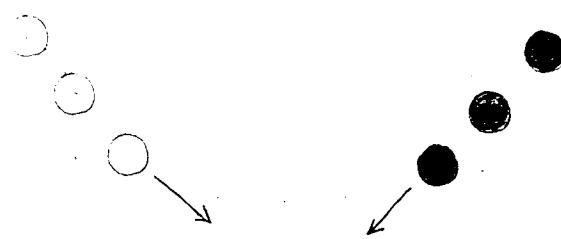
ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
6. ท่าลิงอุ้มแตง	จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ	ชาบ – มือทั้งสอง 손 ประลานกัน ในลักษณะค่ำมือ แล้วแก่ว่ไปตาม จังหวะ เท้าปฎิบัติเหมือนท่าที่ 4 โดยในจังหวะที่ 4 เปลี่ยนจากวง สันเท้าเป็นตะเท้า ปฎิบัติ слับกัน โดยเดินไปทางซ้ายของฝ่ายหญิง แล้วเปลี่ยนเป็นทางขวา		
ท่านางอาย	จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ	หญิง – มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายจีบ ค่ำๆ ให้ค้าง เอียงศรีษะด้านขวา จุด เท้าซ้าย จากนั้นคลายมือจีบซ้าย พร้อมกับก้าวเท้าซ้าย hungry มือแนบ แก้มซ้าย เอียงศรีษะด้านซ้ายจุดเท้า ขวา มือขวาปฎิบัติเหมือนเดิม ทำ สลับกันไปจนกว่าจะรักคลอง		
7. ท่าแม่หม้ายทึ้งเปี๊ง	จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ หั่ง หั่ง จ๊ะ	ชาบ – ทำท่ารับแบ่ง โดยยืนมือทั้งสองข้างเข้าไปรองรับมือของฝ่ายหญิงที่ทำท่าทึ้งเปี๊ง จุดเท้าซ้าย เอียงศรีษะด้านขวา นำเข้ามามัด ก้าว เท้าขวาจังหวะที่ 1 เท้าซ้ายจังหวะที่ 2 เท้าขวาจังหวะที่ 3 จุดเท้าซ้ายใน จังหวะที่ 4 พร้อมกับทำท่าทึ้งเปี๊ง ทำสลับกันไปจนกว่าจะรักคลอง หญิง – ทำท่าทึ้งเปี๊ง มือซ้ายเท้า สะเอวเดินจีบมือขวาด้านข้างแล้ว ปล่อยจีบออกเป็นมือแบบ hairy ปลาย นิ้วตกล จุดเท้าซ้ายเอียงศรีษะด้านขวา จากนั้นก้าวเท้าเหมือนชาบ พร้อมกับเดินมือมาจีบค่ำระดับใต้อก ทำสลับกันไปจนกว่าจะรักคลอง	 	

ชื่อท่า	ท่านของเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
8. ท่าหงส์เหิน	จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ	ชาบ – มือทั้งสองกางແ xen ออกระดับ วงกลางโดยขับข้อมือขึ้นลง (ท่า บิน) เท้าก้าวจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และ枉หลังในจังหวะที่ 4 เดินสลับไปด้านซ้าย – ขวา ของ ฝ่ายหลัง จนกว่าจะรวกกลอง หลง – จีบหมายสองมือระดับเอว กระดกเท้าขวา ยืนกระทบจังหวะ ทุกจังหวะ จากนั้นเดินมือจีบออก เป็นวงกลางพร้อมกับขับข้อมือขึ้น ลง (ท่าบิน) นำเท้าขวาที่กระดกมา ยกไว้ข้างหน้า จากนั้นก้าวเท้าขวา พร้อมกับจีบหมายมือ 2 มือระดับเอว กระดกเท้าซ้าย ยืนกระทบจังหวะ ทุกจังหวะ เดินมือจีบออกเป็นวง กลาง พร้อมกับขับข้อมือขึ้นลง (ท่าบิน) นำเท้าซ้ายที่กระดกมายกไว้ ข้างหน้า ทำสลับกันจนกว่าจะรัว กลอง	 	
9. ท่าพาลา และท่าจีบยาว	จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ ทั้ง ทั้ง จี๊ะ	ชาบ – หันหลัง มือขวาตั้งวงบนมือ ซ้ายแบบงาย ปลายนิ้วตอก งอแขนอยู่ ข้างลำตัว (ท่าพาลา) แตะเท้าซ้าย เอียงครึ่งด้านขวา จากนั้นเดินมือ ซ้ายขึ้น จีบหมาย เลี้ยวมวนออกเป็น วงบน มือขวาแบบงายปลายนิ้วตอก งอแขนอยู่ข้างลำตัว ก้าวเท้าซ้ายใน จังหวะที่ 1 เท้าขวาจังหวะที่ 2 เท้า ซ้ายจังหวะที่ 3 และแตะเท้าขวาใน จังหวะที่ 4 เอียงครึ่งด้านซ้าย ทำ สลับกันไป จำนวน 5 จังหวะ จึง เปลี่ยนเป็นท่าจีบยาว	 	

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
ท่าจีบยาง	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	หญิง – ปฏิบัติเหมือนชายแต่หันหน้าตรงข้ามกัน - เดินมือซ้ายขึ้นจีบหมายแล้วม้วนออกเป็นวงบน มือขวาจีบหมายแขนตึงระดับไหล่ เอียงศรีษะด้านซ้ายจากนั้น เดินมือขวาขึ้น จีบหมายแล้วม้วนออกเป็นวงบน มือซ้ายจีบหมายแขนตึงระดับไหล่ เอียงศรีษะด้านขวา เท้าปฏิบัติเหมือนเดิม ทำสลับกันจำนวน 5 ครั้ง หญิง – ปฏิบัติเหมือนชายแต่หันหน้าตรงข้ามกัน		
10. ท่าสอดสร้อยมาลา	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	ชาย – หญิง มือขวาตั้งวงบน (กระดกข้อมือตามจังหวะเพลง) มือซ้ายจีบหมายระดับชายพอก เอียงศรีษะข้างมือจีบ จากนั้นเดินมือขึ้นเป็นวงบน (กระดกข้อมือตามจังหวะเพลง) และลดมือลงบนเป็นจีบหมายระดับชายพอก ทำสลับกันไป โดยฝ่ายหญิงค่อยๆ นั่งลง ฝ่ายชายยืนกระทบจังหวะตามจังหวะเพลง แล้วให้วรร้อนๆ กัน (ตอนเพลงจบ) จากนั้นฝ่ายหญิงยืนขึ้นด้วยท่าเดิม (ท่าสอดสร้อยมาลา)		
11. ท่าหยอกล้อหนูสาว	จี๊ หั่ง หั่ง จี๊ หั่ง หั่ง จี๊	ชาย – หันหน้าเข้าหากัน ตอบมือสลับ ชาย – ขวา โดยเดินถอยหลังตามจังหวะทุกจังหวะ หญิง – ปฏิบัติเช่นเดียวกับชาย โดยเดินตามจังหวะพร้อมตอบมือสลับ ชาย – ขวา ตามเข้าไป		

จากตารางสรุปได้ดังนี้

1. ท่ารำมังคละของวิทยาลัยนาฏศิลป ศูนย์ทัย ทั้งหมดมี 13 ท่า คือ
 - 1.1 ท่ากลองโภน
 - 1.2 ท่ามอยซ์ชุดดาว
 - 1.3 ท่ากาสารไส้
 - 1.4 ท่าช้างประสานงาน
 - 1.5 ท่าความเหลี่ยวหลัง
 - 1.6 ท่าลิงอุ้มแตง
 - 1.7 ท่านางอาย
 - 1.8 ท่าแม่ห้อยทึงแข็ง
 - 1.9 ท่าแหงส์เหร
 - 1.10 ท่าพาลา
 - 1.11 ท่าจีบยาว
 - 1.12 ท่าสอดสร้อยมาดา
 - 1.13 ท่าหยอกล้อหนุ่มสาว
2. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงคือ เพลงไม้สี ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครูของการบรรเลงดนตรีมังคละ มี ทำนองเพลงดังนี้
--- จ๊ะ / - ทั้ง - ทั้ง / - จ๊ะ - ทั้ง / - ทั้ง - จ๊ะ /
3. การแปรແคว มีดังนี้
ท่าที่ 1 หญิง – ชาย ออกคนละด้านของเวที ในลักษณะแสวตตอนลึก 2 แฉวสวนกัน

หน้าเวที

ท่าที่ 2 แคลวหน้ากระดาน 2 แคลว

หน้าเวที

ท่าที่ 3 แคลววงกลมสลับ หญิง – ชาย

หน้าเวที

ท่าที่ 4 แคลวหน้ากระดาน 2 แคลว เดินสลับมองหน้ากัน

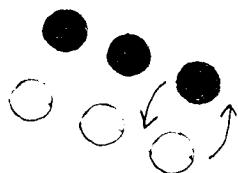

หน้าเวที

ท่าที่ 5 แคลววงกลมสลับ หญิง – ชาย เมื่อันท่าที่ 3

ท่าที่ 6 – 7 – 8 แคลวหน้ากระดาน 2 แคลว เดินสลับมองหน้ากัน เมื่อันท่าที่ 4

ท่าที่ 9 แคลวเฉียงคู่ เดินคงกับคู่ของตนจนครบ 4 ทิศ

หน้าเวที

ท่าที่ 10 แคลวหน้ากระดาน 2 แคลวเมื่อันท่าที่ 4

ท่าที่ 11 แคลวันีกระดาน แคลเดียว สลับ หลัง – ซ้าย

4. การใช้เท้ามี 12 แบบ คือ

- ท่าที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 –
แต่เท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4
ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3
– แต่เท้าขวาด้านหน้าในจังหวะที่ 4
- ท่าที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 –
แต่วางส้นเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4
- ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3
– แต่วางส้นเท้าขวาด้านหน้าในจังหวะที่ 4
- ท่าที่ 3 วางส้นเท้าซ้าย ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 เท้าขวาจังหวะที่ 2 เท้าซ้ายจังหวะที่ 3 และ^{จะ}
วางส้นเท้าขวาในจังหวะที่ 4
- ท่าที่ 4 ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 1 – เท้าซ้ายจังหวะที่ 2 – เท้าขวาจังหวะที่ 3 และวางส้นเท้า
ซ้ายในจังหวะที่ 4
- ท่าที่ 5 ก้าวเท้าขวา จุดเท้าซ้าย – ก้าวเท้าซ้ายจุดเท้าขวา
- ท่าที่ 6 – 7 เมื่อันท่าที่ 4 โดยในจังหวะที่ 4 เปลี่ยนจากวางส้นเท้าเป็นจุดเท้า
- ท่าที่ 8 ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 3 –
วางหลังด้วยเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 3 –
วางหลังด้วยเท้าขวาในจังหวะที่ 4
- ท่าที่ 9 ก้าวเท้าซ้ายกระดกเท้าขวา ยืนทอนทุกจังหวะ – นำเท้าขวาที่กระดกมายกข้างหน้า
ก้าวเท้าขวากระดกเท้าซ้าย ยืนทอนทุกจังหวะ – นำเท้าซ้ายที่กระดกมายกข้างหน้า
แต่เท้าซ้าย ก้าวเท้าซ้าย ในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าซ้าย
ในจังหวะที่ 3 – แต่เท้าขวาในจังหวะที่ 4
- ก้าวเท้าขวา ในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าขวา ในจังหวะที่ 3
– แต่เท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
- ท่าที่ 10 ย้ำเท้าทุกจังหวะ

รำมังคละในอำเภอศรีสำโรง

รำมังคละในอำเภอศรีสำโรง เป็นรำมังคละที่เป็นต้นแบบของรำมังคละในจังหวัดสุโขทัยที่บังคับเล่นแพร่หลายกันอยู่ ทั้งใน จังหวัดสุโขทัย และพื้นที่ใกล้เคียง

ผู้แสดง แบ่งผู้แสดงออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

การแต่งกาย

หญิง นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อแขนยาว มีผ้าคาดไหล่ผูกชายที่เอว

ชาย นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอปกแขนสั้น มีผ้าคาดไหล่ 2 ชาย ให้ผ้าขาวม้าหรือผ้าเดบคาดเอว

โอกาสที่ใช้แสดง

ใช้แสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ โดยแสดงได้ทั้งในรูปแบบของบวนแห่และแสดงบนเวที

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

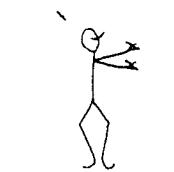
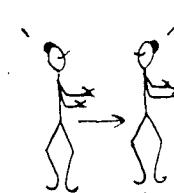
ไม่มี

คนครีและเพลง

ใช้วังมังคละบรรเลงประกอบการแสดง โดยมีเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงคือ เพลงไม้สี

ท่ารำและวิชีการแสดง

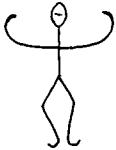
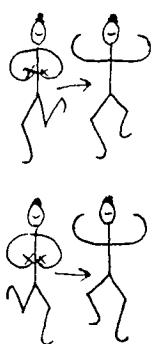
ผู้วิจัยเสนอรายละเอียดท่ารำและวิชีการแสดงรำมังคละ ของ นายสำเนา จันทร์จรรญ ซึ่งได้บันทึก วิดีทัศน์ ในงานประเพณีลอยกระทงเผาเทียนเด่นไฟ จังหวัดสุโขทัย เมื่อเดือนพฤษจิกายน 2542 ใน รูปแบบของตาราง พร้อมสัญลักษณ์ท่ารำ ดังนี้

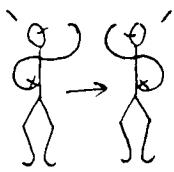
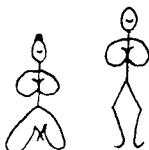
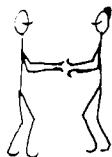
ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
1.ท่าอกปัก หรือกลอง โยน(รำส่าย ข้างเดียว)	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ชาญหญิงปฏิบัติเหมือนกัน ท่ารำ ส่ายข้างเดียวมือขวาแน่นดึง มือ ซ้ายง่วงล่าง ส่ายมือตามจังหวะ 1- 2-3แตะเท้าด้านหน้าพร้อมลักษณะ มือซ้ายพลิกขึ้นลงตามจังหวะ ด้วย หันสับค้านขวา ด้านซ้าย รวม 20 จังหวะ		ชื่อท่าใน ช่องที่ 1 เป็นชื่อที่ ได้จาก การ สัมภาษณ์ อ.สำเนา จันทร์ จรัญ
2.ซ้าง ประสานงาน	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ชาบ - จีบหมายระดับวงกลาง แตะเท้าขวา เอียงครีษะด้านซ้าย จากนั้นก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 เท้าซ้ายจังหวะที่ 2 เท้าขวาจังหวะ ที่ 3 และแตะด้วยเท้าซ้ายใน จังหวะที่ 4 เอียงครีษะด้านขวา(มือ ^ป ปฏิบัติท่าเดิม) เดินสับซ้ายขวา จำนวน 18 จังหวะ หญิง - จีบหมายสองมือแน่นขอ อยู่ระดับใต้อก เดินมือสับกัน ระหว่างมือซ้ายกับมือขวา (สับ มือเข้าอก สัมภาษณ์ อ.สำเนา จันทร์จรัญ) แล้วค่อยๆ หมุนรอบ ตัวเอง โดยนำหน้ากตัวอยู่ที่ขา ซ้ายขาดขวา หมุนไปทางซ้าย ก่อนทำสับซ้าย-ขวา จำนวน 6 ครั้ง(18 จังหวะ)	 	

ชื่อท่า	ท่าของเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
3.ท่ากาสา ໄສ	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ชาญ-หญิง ปฏิบัติเหมือนกัน รวมมือระดับชายพอก มือซ้ายจีบ hairy มือขวา枉ล่าง อีบงศรียะ ด้านซ้ายจรดเท้าซ้าย จากนั้นโนก จีบซ้ายขึ้นเป็นวงบน มือขวาจีบ ส่งหลังอีบงศรียะด้านขวา ขณะ ที่โนกจีบก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่1 เท้าขวาจังหวะที่2 เท้าซ้ายจังหวะ ที่3แล้วจรดด้วยเท้าขวาใน จังหวะที่4 เดินเป็นวงกลม		
4.ท่ากว้าง เดินคง(กว้าง เหลี่ยวหลัง)	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ชาญ-หญิงปฏิบัติเหมือนกันจาก ท่ากาสาໄສ คึงมือซ้ายให้ปลาย นิ้วนะแตะที่สะโพกซ้าย มือขวาตั้ง วงบน อีบงศรียะด้านขวา (มอง มือล่าง) แตะเท้าซ้าย จากนั้นก้าว เท้าซ้ายเดินมือซ้ายไปตั้งวงบน มือขวา枉ล่างปลายนิ้วนะแตะที่ สะโพกขวา แตะเท้าขวาอีบง ศรียะด้านซ้าย(มองมือล่าง) ทำ สลับกันไปจำนวน 18ครั้ง พร้อม ทั้งเดินเข้าที่เดิน		
5. ท่าแม่ หม้ายทิ้งแป้ง	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ชาญ – ทำท่ารับแป้ง โดยยืนมือ ทั้งสองข้างเข้าไปรองรับมือของ ฝ่ายหญิงที่ทำท่าทิ้งแป้ง จุดเท้า ซ้าย อีบงศรียะด้านขวา นำขึ้น นาคม ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 เท้า ซ้ายจังหวะที่ 2 เท้าขวาจังหวะที่ 3 จุดเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4 พร้อมกับทำท่าทิ้งแป้ง ทำสลับ กันไป จนกว่าจะรักคล่อง		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
		หญิง – ทำท่าทิ้งเป็น มือซ้ายเท้า สะเอว เดินจีบมือขวามาด้านข้าง แล้วปล่อยจีบออกเป็นมือแนบ ง่ายปลายนิ้วตก จ儒เดาซ้าย เอียงศรีษะด้านขวา จากนั้นก้าว เท้าเหมือนซ้าย พร้อมกับเดินมือ มาจีบคว่ำระดับใต้อก ทำสลับ กันไปจนกว่าจะรักคลอง		
6.ท่าลิงอุ้ม ^{แต่ง+ลิงขย่ม^{ตอ}}	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	หญิง – มือขวาเท้าสะเอว มือซ้าย จีบคว่ำ ใต้คางเอียงศรีษะ ด้าน ขวาจ儒เดาซ้าย คลายมือจีบซ้าย พร้อมกับก้าว เท้าซ้าย ง่ายมือแนบเก็บซ้าย เอียงศรีษะด้านซ้ายจ儒เดาขวา มือขวาปฎิบัติเหมือนเดิม ทำสลับกัน ไปจนกว่าฝ่ายซ้ายจะ ^{ปฎิบัติท่าลิงอุ้มแต่งเสร็จ}		
	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ชาย – หมุนตัวหันหน้าเข้าหาฝ่าย หญิง โดยย่างเท้าทุกจังหวะ เดิน ไปทางซ้าย มือง่ายสอด ประสานกัน 2 มือ แล้วแก่วงไป ตามจังหวะ มือปฎิบัติเหมือนเดิม เดินย่างเท้า นาทางขวา		
	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ปฎิบัติสลับกันด้วยท่าลิงอุ้ม ^{แต่ง 3 จังหวะ แล้วปฎิบัติท่าลิง^{ขย่มตอ 1 จังหวะ โดยขย่มตัวลง ในจังหวะ จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ เรียกว่า 1 ชุด ปฎิบัติสลับกัน^{ไปจำนวน 4 ชุด}}}		

ชื่อท่า	ทำนองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
7.ท่าจีบยาว+	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ชาญ-หญิง วงบนมือซ้าย มือขวา จีบแขนตึง เอียงศรีษะข้างซ้าย ขาดเท้าขวา จากนั้นก้าวเท้าขวาจังหวะที่1 เท้าซ้ายจังหวะที่2 เดินมือขวาขึ้น เป็นจีบปากข้าง มือซ้ายวงกลาง แล้ววนจีบขวาออกเป็นวงบน ในจังหวะที่ 3 ก้าวเท้าขวาพลิก มือซ้ายขึ้นเป็นจีบง่ายแขนตึง เอียงศรีษะข้างขวาขาดเท้าซ้ายทำ สลับกันจนกลับมาอยู่ที่เดิม		ผู้หญิงหัน หลังแล้ว หมุนควง กับผู้ชาย แล้วกลับ มาอยู่ที่ เดิม
8.ท่ามอยูชุม ดาว	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	ชาญ-หญิง จีบส่งหลัง 2มือ ก้ม ตัวลงพร้อมกับกระดกขาขวา จากนั้นก้าวเท้าขวา จังหวะที่1 ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่2 เท้าขวา จังหวะที่3พร้อมกับดึงมือจีบหลัง ส่งจีบขึ้นเป็นมือแบบ hairy ปลาราย นิ้วตอกทั้ง 2มือ โดยมือขวาสูงกว่า มือซ้ายเล็กน้อย ยกเท้าซ้ายใน จังหวะที่ 4 เอียงศรีษะข้างซ้ายทำ สลับกันไปจำนวน18ครั้ง		

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
9.ท่านกบิน (หงส์ลีลา)	จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊	<p>ชาຍ – มือทั้งสองข้างตั้งวงกลาม แล้วขับมือ(ท่าบิน) ตามจังหวะ โดยเดินไปทางซ้ายก่อน แล้วเดิน กลับมาทางขวา ทำสลับกัน จำนวน 18 ครั้ง แล้วเปลี่ยน จังหวะเท้าเป็น ก้าวเท้าหน้าใน จังหวะจี๊ ทั้ง ทั้ง แล้วขับเท้าไป ข้างหน้า ในจังหวะ จี๊ ทั้ง ทั้ง จี๊ มือปฎิบัติท่าบินเหมือนเดิม เดิน ไปซ่อนหลังคู่ของตน</p> <p>หอยิง – จีบหอย 2 มือระดับเอว กระดกเท้าขวาบีนกระทบจังหวะ ทุกๆจังหวะ จากนั้นเดินมือจีบ ออกเป็นวงกลางพร้อมกับขับ มือ(ท่าบิน) นำเท้าขวาที่กระดก มากไปข้างหน้าจากนั้นก้าวเท้า ขวาพร้อมกับจีบหอย 2 มือ ระดับเอว กระดกเท้าซ้ายบีน กระทบจังหวะทุกจังหวะ เดินมือ จีบออกเป็นวงกลางพร้อมกับ ขับมือ(ท่าบิน) นำเท้าซ้ายที่ กระดกยกมาไว้ข้างหน้า ทำสลับ กันจำนวน 18 ครั้ง แล้วเปลี่ยน จังหวะเท้าเหมือนของผู้ชายมือ ทำท่าบิน จนฝ่ายชายเดินมาซ่อน หลัง</p>	 	

ชื่อท่า	ท่านองเพลง	วิธีปฏิบัติ	สัญลักษณ์ท่ารำ	หมายเหตุ
10.ท่านั่งจืน สาว	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	ชาย-หญิง ทำท่าสอดสร้อยมาลา คือมือหนึ่งตั้งวงบน อีกมือหนึ่ง จืนหงายระดับชายพอก เอียงศรีษะ ข้างมือจืน จากนั้นเดินมือจืนออก ข้างลำตัว เป็นมือแบบหงายปลาย นิ้วตก แล้วลดความลงเป็นวงล่าง แล้วจืนค่าวพร้อมกับพลิกมือที่ แบบหงายเป็นตั้งวงบน มือที่จืน ค่าวเป็นจืนหงายระดับชายพอก ทำสลับกันไปจำนวน 18 ครั้ง โดยฝ่ายหญิงค่อยๆนั่งลง ฝ่าย ชายยืนกระทบจังหวะตาม จังหวะเพลง แล้วให้วัพร้อมๆกัน	 	
11.ท่าหยอก ล้อหนุ่มสาว	จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊ ทั๊ง ทั๊ง จี๊	ชาย-หันหน้าเข้าหาคู่ ตอบมือสลับ ซ้าย-ขวา โดยเดินถอยหลังตาม จังหวะทุกจังหวะ หญิง-ปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ชาย โดยเดินตามจังหวะพร้อมตอบมือ สลับซ้าย-ขวา ตามเข้าไป		

จากตาราง สรุปได้ดังนี้

1. ท่ารำมังคละของ อ.สำเนา จันทร์จรัญ มีทั้งหมด 12 ท่า คือ
 - 1.1 ท่าคอกปลักหรือกลองโยน
 - 1.2 ท่าช้างประสานงา
 - 1.3 ท่ากาสาวไส้
 - 1.4 ท่ากว่างเหลี่ยวหลัง
 - 1.5 ท่าแม่ม่ายทึงแปঁ
 - 1.6 ท่าถิงอื้มแตง
 - 1.7 ท่าถิงยั่มตอ
 - 1.8 ท่าจืนขาว

1.9 ท่าพาลา

1.10 ท่านกนิหรือท่าหงส์ลีลา

1.11 ท่านั่งจีบสาว

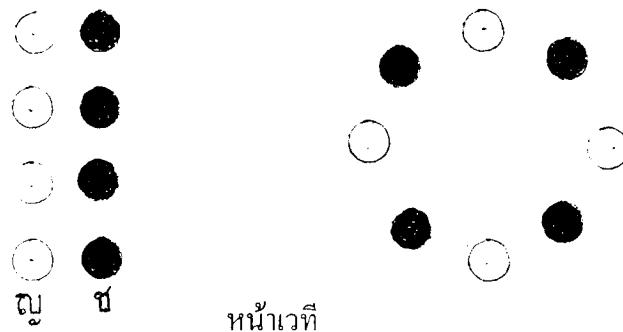
1.12 ท่าหยอกล้อหนุ่มสาว

2. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงคือ เพลง ไม้สี ซึ่งถือว่าเป็นครูเพลงของการบรรเลงดนตรีมังคละ มี ทำนองเพลง ดังนี้

--- Jessie / - ทั่ง - ทั่ง / - Jessie - ทั่ง / - ทั่ง - Jessie /

3. การแปรແควมดังนี้

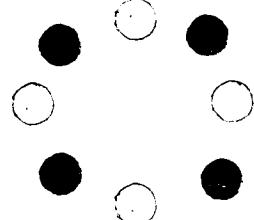
ท่าที่ 1 แควตอนลึก แล้วแปรเป็นวงกลม

ท่าที่ 2 แควปากพนังคู่ (วีหงายคู่)

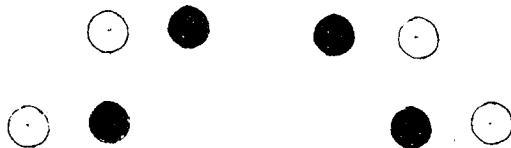

ท่าที่ 3 แคววงกลม สลับ หญิง - ชาย

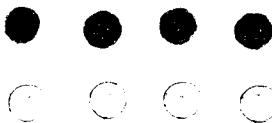
หน้าเวที

ท่าที่ 4 ถึงท่าที่ 6 แคลวปากพนังคู่ (วีทางายคู่) เมมื่อนท่าที่ 2
ท่าที่ 7 แคลวปากพนังคู่ (วีทางายคู่) หมุนคงกัน 4 ทิศ หญิงหันหลังก่อน

หน้าเวที

ท่าที่ 8 – 9 แคลวปากพนังคู่ (วีทางายคู่) เมมื่อนท่าที่ 2 แล้วแปรเป็นวงกลมเมมื่อนท่าที่ 3
ท่าที่ 10 แคลวเรียงหน้ากระดาน ชาบยืนซ้อนหลังคู่ของตน

หน้าเวที

ท่าที่ 11 แคลวเรียงหน้ากระดานสลับ หญิง – ชาย หันหน้าเข้าหากัน ฝ่ายหญิงโดยหลัง

หน้าเวที

4. การใช้เท้า มี 9 แบบ คือ

- ท่าที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 –
แตะเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4
- ท่าที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3
– แตะเท้าขวาด้านหน้าในจังหวะที่ 4

ท่าที่ 3	เหมือนท่าที่ 2 ก้าวไชว์เท้าขวาในจังหวะที่ 1 – ก้าวไชว์เท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 สูดเท้าไปค้านหน้า ในจังหวะที่ 3 – 4
ท่าที่ 4	ก้าวเท้าขวา จุดเท้าซ้าย – ก้าวเท้าซ้าย จุดเท้าขวา
ท่าที่ 5	เหมือนท่าที่ 1
ท่าที่ 6	พยุง เหมือนท่าที่ 1 ชาย ย้ำเท้าทุกจังหวะ และขย่มตัวลง 1 จังหวะใหญ่
ท่าที่ 7	เหมือนท่าที่ 1
ท่าที่ 8	ก้าวเท้าซ้ายกระดกเท้าขวา ยืนกระทนทุกจังหวะ – นำเท้าขวาที่กระดกมายก ข้างหน้า – ก้าวเท้าขวากระดกเท้าซ้าย ยืนกระทนทุกจังหวะ – นำเท้าซ้ายที่กระดก มายกข้างหน้า
ท่าที่ 9	ก้าวไชว์เท้าขวาในจังหวะที่ 1 – ก้าวไชว์เท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 สูดเท้าไปค้านหน้า ในจังหวะที่ 3 – 4
	ก้าวไชว์เท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 – ก้าวไชว์เท้าขวาในจังหวะที่ 2 สูดเท้าไปค้านหน้า ในจังหวะที่ 3 – 4
ท่าที่ 10	ยืนตอบเท้าทุกจังหวะ
ท่าที่ 11	ย้ำเท้าทุกจังหวะ

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาเรื่อง รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สู่โขทัย และอุตรดิตถ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาร่วมกระบวนการรำ ทำรำ และเพื่อวิเคราะห์ทำรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สู่โขทัย และอุตรดิตถ์ โดยมีองค์ประกอบที่ใช้ในการวิเคราะห์ 6 ข้อ ดังนี้

1. ผู้แสดง
2. การแต่งกาย
3. โอกาสที่ใช้ในการแสดง
4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง
5. คนตัวและเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง
6. ทำรำและกระบวนการรำ

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก

ปัจจุบันรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก ยังมีแสดงอยู่ในพื้นที่ อำเภอเมือง และอำเภอพรหมพิราม ซึ่งมีรำมังคละทั้ง 2 อำเภอ รวม 8 ชุด ได้แก่

1. รำมังคละของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
2. รำมังคละของ นายทองออยู่ ลูกพลับ วงเฉลิมศิลป์
3. รำมังคละ ของ นายณัค ทองอินทร์ วงเจริญไฝ่ขอตอน
4. รำมังคละ ของ นายยั่วน เจียวยี่ยม วงยั่วนพรหมศิลป์
5. รำเกร็งพมาศ ม.นเรศวร ได้รับการถ่ายทอดการทำรำจาก นางสาวพวงชนก สิงหาวงศ์
6. รำมังคละนารี ของ นางนิภารัตน์ กัญจน์โชติ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
7. รำมังคละลีลา ของ นางนิภารัตน์ กัญจน์โชติ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
8. รำมังคละกล่วยตาก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโดย และคณะ โรงเรียนจากการบุญ

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก ทั้ง 8 ชุด มีองค์ประกอบในการแสดงดังนี้

1. ผู้แสดง จากการศึกษาพบว่าผู้แสดงรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก แบ่งเป็น 2 รูปแบบ
คือ

1.1 รำมังคละที่ใช้ผู้แสดงเป็นหญิงล้วนได้แก่

1.1.1 รำมังคละของ นายทองอยู่ ลูกพลับ วงศ์เฉลิมศิลป์

1.1.2 รำมังคละนารี ของ นางนิการ์ตัน กาญจน์โชติ สถาบันราชภัฏพิษุล
สังคม

1.1.3 รำเกรีศรีนพมาศ ซึ่ง นิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจาก
นางสาวพวงษ์มนกุล สิงหะวงศ์

1.2 รำมังคละที่ใช้สั่งแสดงทั้งชาย และหญิง ได้แก่

1.2.1 รำมังคละของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ สถาบันราชภัฏพิษณุโลก

1.2.2 รำมังคละ ของ นายณัด ทองอินทร์ วงศิริญไผ่ยอดอนุ

1.2.3 รำมังคละ ของนายบัว เบิร์กอี้ม วงศ์บัวพรหมศิลป์

1.2.4 ร่วมวงศ์คลาสสีดา ของ นางนิกรารัตน์ กาญจน์โชค สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

1.2.5 รำมังคละกล่าวขاتก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโนดย และคณะ โรงเรียน จ าการบุญ

2. การแต่งกาย

จากการศึกษาพบว่า การแต่งกายของรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลกของผู้แสดงชาย
ซึ่งจะพบในรำมังคละ ของ นางอนงค์ นาครสัสดี รำมังคละของนายณัด ทองอินทร์ รำมังคละลีลา
ของ นางนิภารัตน์ กาญจน์โขติ และรำมังคละกล้วยตาด ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโdy และคณะ มี
ลักษณะการแต่งกายที่เหมือนกันคือ

นุ่ง โงกระเบน หรือการเกงขาสามส่วน รวมเสื้อคลอกลมแบบสั้น มีผ้าคาดไหล่ 2
ชาย และมีผ้าคาดเอว

ภาพที่ 8 การแต่งกายของผู้แสดงชาย

ส่วนการแต่งกายของผู้แสดงหญิง มี 3 แบบ คือ

1. นุ่งผ้าถุงยาวคร้อมเท้า สวมเสื้อแขนยาวระบอก ห่มสไบทับเสื้อได้แก่ รำมังคละของนางอนงค์ นาคสวัสดิ์ รำมังคละของนายทองอยู่่ ลูกพับ รำมังคละของนายณัด ทองอินทร์ รำมังคละของนายยิวน เกี้ยวเอี่ยม

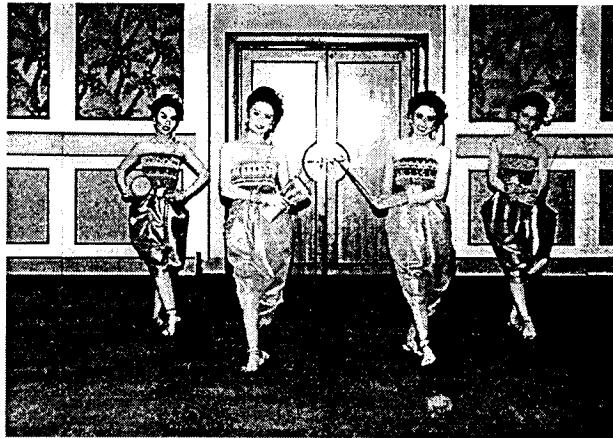
ภาพที่ 9 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

2. นุ่งโงกระเบน สวมเสื้อแขนยาวระบอก มีผ้าคาดไหล่ผูกชายที่เอว หรือบางครั้งห่มสไบทับเสื้อได้แก่ รำมังคลานารี และรำมังคละลีลา ของนางนิการัตน์ กาญจนโชค

ภาพที่ 10 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

3. นุ่งโงกระเบน สุมเสื้อเกาะอก ໄດ້ແກ່ ຮාගේරිස්ථීනප්‍රමාස ມහාචාර්ය මහාචාර්ය මහාචාර්ය

ภาพที่ 11 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

3. โฉมาศที่แสดง

จากการศึกษาพบว่า การรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก ใช้แสดงในงานมงคลและในงานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ โดยมีรูปแบบการแสดง 2 แบบ คือ

3.1 แสดงในลักษณะของบวนแห่ ในงานพิธีและประเพณีต่าง ๆ เช่น พิธีเปิดกีฬา พิธีแห่นาค ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแข่งเรือ ໄດ້ແກ່ รำมังคละของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ รำมังคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ รำมังคละของนายณัด ทองอินทร์ รำมังคละของนายยิ่วน เนียวเอี่ยม รำมังคละกล้วยตาก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโถม และคณะ

3.2 แสดงเพื่อความสุขยามบันเวลา ໄດ້ແກ່รำมังคลานารี และรำมังคละศีลما ของ นางนิภารัตน์ กัญจน์โซติ ຮාගේරිස්ථීනප්‍රමාස ມහාචාර්ය මහාචාර්ය මහාචාර්ය รวมทั้ง รำมังคละในข้อ 3.1 ซึ่งจะ ปรับรูปแบบการแสดงให้เหมาะสมกับเวทีที่ใช้แสดง

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

จากการศึกษาพบว่า การรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก มีอุปกรณ์ประกอบการแสดง 3 ชนิด คือ

4.1 គົກໄນ້ ໃຊ້ເປັນອຸປະກອນປະກອບການແສດງ ໃນທ່າລ່ວມົກໄນ້ຂອງຝ່າຍໜູງ ໃນກາරຮໍາ ມັກຄະ ຂອງ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ ແລະ รຳມັກຄະຂອງนายณัด ທອງອິນทร์

4.2 ກະຈາດ ໃຊ້ເປັນອຸປະກອນປະກອບການແສດງ ຮຳມັກຄະກລ້ວຍຕາກ ຂອງ นายວັດນັກສັກ ສັນໂຄມ ແລະ ຄະນະ

4.3 กล่องมังคละและไม้ตีกลอง ใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง รำมังคละนารี รำมังคละลีลา ของ นางนิภารัตน์ กัญจน์โชติ และรำเกร็งรินพมาศ มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับการถ่ายทอดจากนางสาวพวงษ์มนูกุล สิงหวงศ์

5. คนตีและเพลง

จากการศึกษาพบว่า การรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลกทุกคณะ ใช้วงคนตีรำมังคละ บรรเลง ประกอบการแสดง โดยส่วนใหญ่ใช้เพลงไม้ 4 บรรเลง ประกอบการรำและใช้วิธีรักกลองเป็น สัญญาณให้ผู้แสดงเปลี่ยนท่ารำ มีรำมังคละของนายทองอยู่ สุกพลับ และรำมังคละกล้วยตาขอก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโถม และคณะที่ใช้เพลงประกอบการแสดงทั้งหมด 7 เพลง คือ

1. เพลงไม้ 1
2. เพลงไม้ 2
3. เพลงไม้ 3
4. เพลงไม้ 4
5. เพลงสาวน้อยประแป้ง
6. เพลงเมฆกะเดนซ์
7. การรักกลอง (ใช้เป็นสัญญาณให้ผู้แสดงเปลี่ยนท่ารำ)

6. ท่ารำและกระบวนรำ

จากการศึกษาพบว่า รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก มีท่ารำทั้งหมด 65 ท่า คือ

1. ท่าจันทร์ทรงกลดเปล่ง
2. ท่ารำส่าย
3. ท่าสอดสร้อยมาลาเปล่ง
4. ท่าเชี้ง
5. ท่านางนอน
6. ท่าจีบหลัง
7. ท่ากมรเคcia
8. ท่าพรหมสีหน้า
9. ท่าบัวชูฝึก
10. ท่าเตรียม
11. ท่าไหว้
12. ท่าถวายบังคม
13. ท่าจันทร์ทรงกลด

} ไหว้คู่

14. ท่าพาลา
15. ท่านางนอน (จีบ)
16. ท่ารำขี้ว (จีบ)
17. ท่าเฉิดฉิน (มือตា)
18. ท่าโายนทับ
19. ท่าโนก
20. ท่าสาวน้อยประแป้ง
21. ท่าหวีพม
22. ท่าจันทร์ทรงกลด (มือสูง)
23. ท่ายกสะโพก
24. ท่าสอดสร้อยมาล่า (มือตា)
25. ท่าสัมเท้าขยับสะโพก
26. ท่าปรบมือ
27. ท่าดา
28. ท่าจ่อเพลิงกาพ
29. ท่าจีบปรงข้าง
30. ท่าจีบหมาย
31. ท่าถือกระชาด
32. ท่านอง
33. ท่ารับกล้วย
34. ท่าตัดกล้วย
35. ท่าเบอกกล้วย
36. ท่าปอกกล้วย
37. ท่าทับกล้วย
38. ท่าหยิบกล้วย
39. ท่าสอดสร้อยมาล่า
40. ท่าต้อนหรือท่าปือ
41. ท่าล่อคอกไม้หรือถือคอกไม้
42. ท่าขอดคอกไม้
43. ท่าเย่งคอกไม้
44. ท่าเจ้าชู้ไก่เจี้
45. ท่าเจ้าชู้ยักษ

46. ท่าเมิน
47. ท่ากุย ๆ
48. ท่าໄล'
49. ท่าผิดหวัง
50. ท่าอ่าย
51. ท่ายอดดอง
52. ท่าขาดงานนาง
53. ท่าจีบหมายวงล่าง
54. ท่าყูงฟ้อนหาง
55. ท่าแหงส์ลีลา (มือต่ำ)
56. ท่าถือกลองสองมือสูง
57. ท่าถือกลองวงบน
58. ท่าถือกลองบัวซึ้ง
59. ท่าตีกลอง
60. ท่าถือกลองต่ำ
61. ท่าถือกลองรำส่าย (ส่ายข้างเดียว)
62. ท่าตีกลองสูง – ต่ำ
63. ท่าถือกลองดึงจีบ
64. ท่าจีบ – ปล่อย
65. ท่าหมุนควง

มีการใช้เท้า 43 แบบ คือ

1. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 และเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
2. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 และเท้าขวาในจังหวะที่ 4
3. ก้าวไกวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวไกวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 สุดเท้าซ้ายไปด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4
4. ก้าวไกวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวไกวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 สุดเท้าขวาไปด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4
5. ยืนด้วยเท้าขวา และเท้าด้านหน้ายกสะโพก
6. ยืนด้วยเท้าซ้าย และเท้าด้านหน้ายกสะโพก

7. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 ยกเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
8. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 ยกเท้าขวาในจังหวะที่ 4
9. ย้ำเท้าทุกจังหวะ
10. ย้ำเท้าอยู่กับที่ 4 จังหวะ แล้วสืบเท้าไปด้านขวา ย้ำเท้าอยู่กับที่ 4 จังหวะ แล้วสืบเท้าไปด้านซ้าย
11. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 วางหลังเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
12. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 วางหลังเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
13. ก้าวเท้าขวาแตะเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายแตะเท้าขวาในจังหวะที่ 2 หมุนรอบตัวเอง
14. ก้าวเท้าขวา 1 จังหวะ หมุนรอบตัวเอง
15. ก้าวไชว 1 จังหวะ แล้วสุดเท้าตาม
16. แตะเท้าด้านหน้าในจังหวะที่ 1 กระคลายหลังในจังหวะที่ 2 (เท้าข้างเดิม) นำเท้าที่กระคลายมา ก้าวหน้าในจังหวะที่ 3 และสุดเท้าในจังหวะที่ 4 – 5
17. ยืนตอบเท้าในจังหวะที่ 1 – 2 แล้วหมุนรอบตัวเอง
18. ก้าวเท้าไชวในจังหวะที่ 1 – 2 วิ่งไปแทนที่อีกฝ่ายหนึ่ง
19. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 วางสันเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4
20. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 ในจังหวะที่ 4 วางสันเท้าขวาด้านหน้า
21. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 วางสันเท้าซ้ายด้านหน้า (ก้าว – วางสันเท้าหน้า)
22. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 วางสันเท้าขวาด้านหน้า (ก้าว – วางสันเท้าหน้า)
23. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 จุดเท้าซ้ายด้านหน้า (ก้าว – จุดเท้าหน้า)
24. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 จุดเท้าขวาด้านหน้า (ก้าว – จุดเท้าหน้า)
25. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 วางสันเท้าซ้ายด้านหลัง (ก้าว – วางหลัง)
26. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 วางสันเท้าขวาด้านหลัง (ก้าว – วางหลัง)
27. ก้าวเท้าขวาวางเท้าซ้ายลงหลังในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายวางเท้าขวาลงหลังในจังหวะที่ 2 หมุนรอบตัวเอง
28. ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และกระโดดในจังหวะที่ 4

29. ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และกระโดดพร้อมยกเท้าในจังหวะที่ 4
30. ก้าวเท้าจังหวะที่ 1 วางสันเท้าในจังหวะที่ 2 และกระแทกสันเท้าลงกับพื้น 3 ครั้ง
31. ก้าวเท้าขวา แตะเท้าซ้าย ก้าวเท้าซ้าย แตะเท้าขวา
32. ก้าวไชวเท้าขวา หมุนรอบตัวเอง นั่งตั้งเข่าขวา เท้าซ้ายวางหลัง เปิดสันเท้า
33. วิ่งวนตามคู่ ยืนซ้อนหลัง ก้าวไชวเท้าขวา เท้าซ้ายวางหลังเปิดสันเท้า
34. ตั้งเข่าขวา เท้าซ้ายวางหลังเปิดสันเท้าซ้าย
35. ตั้งเข่าซ้าย เท้าขวาวางหลังเปิดสันเท้าขวา
36. ก้าวเท้าซ้าย แตะเท้าขวา ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา แตะเท้าซ้าย
37. ก้าวเท้าขวา แตะเท้าซ้าย ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย แตะเท้าขวา
38. ย่างเท้าซ้าย ย่างเท้าขวา วางหลังด้วยเท้าซ้าย
39. ย่างเท้าซ้ายแตะเท้าขวา จังหวะที่ 1 (จังหวะซ้ำ) ย่างเท้าขวาแตะเท้าซ้าย จังหวะที่ 2 (จังหวะซ้ำ) ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา แตะจนูกเท้าซ้าย
40. ย่างเท้าขวาแตะเท้าซ้าย จังหวะที่ 1 (จังหวะซ้ำ) ย่างเท้าซ้ายแตะเท้าขวา จังหวะที่ 2 (จังหวะซ้ำ) ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย แตะจนูกเท้าขวา
41. ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายพร้อมกับกระโดด ก้าวเท้าซ้าย ยกเท้าขวาพร้อมกับกระโดด
42. ยืนเบ่งปลายเท้า โดยเท้าซ้ายอยู่หน้า
43. ยืนเบ่งปลายเท้า โดยเท้าขวาอยู่หน้า

และมีกระบวนการร่วม 4 รูปแบบ คือ

1. กระบวนการรำคู่ระหว่างชาย – หญิง ลีลาการร่ายรำเป็นไปในลักษณะการเกี้ยวพาราสี หยอกล้อ เข้าແຍ່ງกันอย่างสนุกสนาน ได้แก่ รำมังคละ ของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ และ รำมังคละ ของนายณัด ทองอินทร์
2. กระบวนการรำแบบพื้นบ้าน ที่ชาวบ้านใช้รำประกอบในบ้านแท้ ได้แก่ รำมังคละของ นายทองอยู่ ลูกพลับ และรำมังคละ ของ นายยิ่วน เจียວอี้ยม
3. กระบวนการรำที่ใช้กลองมังคละและไม้ตีกลองประกอบการรำ โดยมีอาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ได้คิดรูปแบบของการรำมังคละขึ้นใหม่ ทำให้ท่ารำมังคละในรูป แบบนี้สวยงามมากขึ้น ได้แก่ รำมังคลานารี รำมังคละลีลา ของนางนิภาตันน์ กัญจน์ โชค และรำเกร็ ศรีนพมาศ มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจาก นางสาวพวงชนกุ สิงหวงศ์
4. กระบวนการรำที่นำเอาการรำมังคละของ นายทองอยู่ ลูกพลับ มาผสมกับการรำก้าทดี บันเทิง ของ นางนิภาตันน์ กัญจน์ โชค และเรียกชื่อว่า รำมังคละกล้วยตาก ของ นายวัฒนศักดิ์ สัน โดยและคณะ

จากท่ารำและกระบวนรำทั้ง 4 รูปแบบ พบร่วมกับมีการแปรແຄาทั้งหมด 16 แบบ คือ

1. ແຄາຕອນລຶກ 2 ແຕວ
2. ແຄາຕອນລຶກ 3 ແຕວ
3. ແຄາຫ້າກະດານ
4. ແຄາຫ້າກະດານ 2 ແຕວ
5. ແຄາຫ້າກະດານ 2 ແຕວ ສລັບເຈື້ນ – ລົງ
6. ແຄາຫ້າກະດານ 3 ແຕວ
7. ແຄາຫ້າກະດານ 3 ແຕວ ມີຜູ້ນຳດ້ານຫ້າ 1 ອຸ່ນ
8. ແຄວຄື່ງວົງກລມ
9. ແຄວວົງກລມ
10. ແຄວວົງກລມຫ້ອນກັນ 2 ວົງ
11. ແຄວເຄີຍງ
12. ແຄວເຄີຍງໆ
13. ແຄວປາກພນັງ
14. ແຄວປາກພນັງໆ
15. ແຄວຕັ້ງຫຼຸມ
16. ແຄວກາກບາທ

ຮໍາມັນຄະລະໃນຈັງຫວັດສູໂຂທ້ຍ

ປັຈງບັນຮໍາມັນຄະລະໃນຈັງຫວັດສູໂຂທ້ຍ ມີແສດງອູ່ໃນພື້ນທີ່ ອຳເກອນເມືອງ ແລະ ອຳເກອ
ຄຣີສໍາໂຮງ ຈັງຫວັດສູໂຂທ້ຍ ຜົ່ງເປັນຮໍາມັນຄະລະທີ່ ນາຍສໍາເນາ ຈັນທຽບ ຈົບຖາວອນ ໄດ້ຮັບການຄ່າຍຫອດຈາກຜູ້ເຕົ່າ
ຜູ້ແກ່ໃນ ອຳເກອຄຣີສໍາໂຮງ ຕັ້ງແຕ່ປີ 2507 ແລະ ໄດ້ນຳທ່າර່າຕ່າງ ຈາມເຮັບເຮັງໃໝ່ ໂດຍນີ້ ນາຍສົມບັດ
ແກ້ວສຸຈົຮົຕ ຜູ້ຂ່າຍຜູ້ອໍານວຍການວິທາລີຍນາກູ້ຄືລົມປະຈຸບັນ ໃນຂະນະນີ້ເປັນຜູ້ເຮັບເຮັງທ່າຮ່າໄທ໌ສອດ
ຄລົອງກັນ ໂດຍປັຈງບັນຮໍາມັນຄະລະຈັດເປັນການແສດງໃນຫລັກສູ່ຮຽນ ນາກູ້ຄືລົມປະຈຸບັນ ຂອງວິທາລີຍນາກູ້ຄືລົມ
ປະຈຸບັນ ມີອົງກໍປະກອບໃນການແສດງ ດັ່ງນີ້

1. ຜູ້ແສດງ

ຈາກການສຶກໝາພວ່າ ຜູ້ແສດງຮໍາມັນຄະລະໃນຈັງຫວັດສູໂຂທ້ຍ ໃຊ້ຜູ້ແສດງທັງໝາຍແລະໜູງ

2. ການແຕ່ງກາຍ

ຈາກການສຶກໝາພວ່າ ການແຕ່ງກາຍຂອງຮໍາມັນຄະລະໃນຈັງຫວັດສູໂຂທ້ຍຂອງຜູ້ແສດງໝາຍ
ກື້ອງ ນູ່ໃຈຈະບັນຫາ ສວນເຫຼືອຄອກລົມແບນສັ້ນ ມີຜ້າພາດໄໝລ່ວ 2 ພາຍ ແລະ ມີຜ້າຄາດເວວ

ภาพที่ 12 การแต่งกายของผู้แสดงชาย

สำหรับการแต่งกายของผู้แสดงผู้หญิง มี 2 แบบ คือ

1. นุ่งโงกระเบน สวมเสื้อแขนกุดบอค มีผ้าคาดไหล่ผูกชายที่เอว ซึ่งเป็นการแต่งกายรำมังคละ ของ นายสำเนา จันทร์ชรุณ และรำมังคละ ของ วิทยาลัยนาฏศิลป สุโขทัย

ภาพที่ 13 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

2. นุ่งโงกระเบน ห่มผ้าແຄນ เป็นการแต่งกายรำมังคละของวิทยาลัยนาฏศิลป สุโขทัย

ภาพที่ 14 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

3. โอกาสที่แสดง

จากการศึกษาพบว่า รำมังคละในจังหวัดสุโขทัย ใช้แสดงในงานมงคลและงานนักขัตฤกษ์ โดยมีรูปแบบการแสดง 2 แบบ คือ

3.1 การแสดงในลักษณะของบวนแห่ ในงานพิธีและประเพณีต่าง ๆ เช่น พิธีเปิดกีฬา พิธีแห่นาค ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

3.2 แสดงเพื่อความสวยงามบนเวที

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

- ไม่มี

5. คนตระเตรียม

จากการศึกษาพบว่า รำมังคละในจังหวัดสุโขทัยใช้วงคนตระเตรียมมังคละบรรเลงประกอบการแสดงใช้เพลงไม้ 4 ประกอบการรำ และใช้วิธีรักลองเป็นสัญญาณในการเปลี่ยนท่ารำ

6. ท่ารำและกระบวนรำ

จากการศึกษาพบว่า รำมังคละในจังหวัดสุโขทัยมีท่ารำทั้งหมด 14 ท่า คือ

1. ท่ากลองโภน
2. ท่ามอยซ์มดาว
3. ท่ากาสาวไส้
4. ท่าช้างประสานงาน
5. ท่ากว่างเหลี่ยวหลัง
6. ท่าลิงอื้มแดง
7. ท่านางอาย
8. ท่าแม่หม้ายทึงเป็ง
9. ท่าหงส์หริ
10. ท่าพาลา
11. ท่าจีบยาว
12. ท่าสอดสร้อยมาลา
13. ท่าหยอกล้อหนุ่มสาว
14. ท่าลิงยิ่งตอ

มีการใช้เท้า 16 แบบ คือ

1. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3
แตะเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4

2. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3
แตะเท้าขวาด้านหน้าในจังหวะที่ 4

3. ก้าวไกวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวไกวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 สูดเท้าซ้ายไปด้านหน้า
ในจังหวะที่ 3 – 4

4. ก้าวไกวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวไกวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 สูดเท้าขวาไปด้านหน้า
ในจังหวะที่ 3 – 4

5. แตะเท้าขวา – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 แตะเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 หนุนรอบตัวเอง
ก้าวเท้าซ้าย แตะเท้าขวาหมุนรอบตัวเอง

6. แตะเท้าซ้าย – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายใน
จังหวะที่ 3 แตะเท้าขวาในจังหวะที่ 4

7. ก้าวเท้าขวาจุดเท้าซ้าย – ก้าวเท้าซ้าย จุดเท้าขวา

8. ย้ำทุกจังหวะ

9. ย้ำทุกจังหวะ ขย่มตัวลง 1 จังหวะใหญ่

10. ก้าวเท้าซ้ายกระดกเท้าขวา ยืนกระทนบทุกจังหวะ – นำเท้าขวาที่กระดกมายกข้างหน้า
ก้าวเท้าขวา กระดกเท้าซ้าย ยืนกระทนบทุกจังหวะ – นำเท้าซ้ายที่กระดกมายกข้างหน้า

11. ยืนตอบเท้าทุกจังหวะ

12. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3
วางส้นเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4

13. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3
วางส้นเท้าขวาด้านหน้าในจังหวะที่ 4

14. แตะเท้าขวา – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 แตะเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 หนุนรอบตัวเอง
ก้าวเท้าซ้าย วางส้นเท้าขวาหมุนรอบตัวเอง

15. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3
วางเท้าหลังในจังหวะที่ 4

16. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3
วางเท้าหลังในจังหวะที่ 4

และมีกระบวนการรำเพียงรูปแบบเดียวคือ กระบวนการรำคู่ระหว่างชาย - หญิง ลีลาการร่ายรำเป็นไปในลักษณะการเกี้ยวพาราสี หยอกล้อ เข้าແຂ່ງກັນອຍ่างสนุกสนาน

จากท่ารำและกระบวนการรำพบว่ามีการแปรແدوا 6 แบบ คือ การแปรແدواของรำมังคละในจังหวัดสุโขทัยทั้ง 2 ชุด มี 6 แบบ คือ

1. ແຄວຕອນລຶກ 2 ແຄວ
2. ແຄວໜ້າກະດານແຄວເດີຍ
3. ແຄວໜ້າກະດານ 2 ແຄວ
4. ແຄວງກລມສລັບໜູງ - ທາຍ
5. ແຄວເນື່ອງຄູ່
6. ແຄວປາກພນັງຄູ່ (ວິທາຍຄູ່)

รำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์

ปัจจุบันรำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ หาดูได้ยาก เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด จากการสัมภาษณ์ นางภาสุรัตน์ มัชณิมา อาจารย์โรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่าศูนย์วัฒนธรรม อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์ ได้เคยนำการรำมังคละออกแสดงร่วมกับวงดนตรีมังคละของศูนย์ฯ โดยท่ารำและกระบวนการรำที่ใช้เป็นท่ารำ และกระบวนการรำของนางอนงค์ นาครสวัสดิ์ ซึ่งนางมาลีวรรณวงศ์ใหญ่ อาจารย์ประจำวิทยาลัยอาชีวศึกษา จ.อุตรดิตถ์ เป็นผู้ฝึกสอนให้ โดยมีองค์ประกอบในการแสดงดังนี้

1. ผู้แสดง จากการสัมภาษณ์ นางภาสุรัตน์ มัชณิมา พบว่า ผู้แสดงรำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ ใช้ผู้แสดงทั้งชายและหญิง

2. การแต่งกาย

จากการศึกษาพบว่า การแต่งกายของรำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ ของผู้แสดงชายคือ นุ่งโงงะรูปแบบ ส่วนเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าคาดไหล่ 2 ชั้น และมีผ้าคาดเอว

ภาพที่ 15 การแต่งกายของผู้แสดงชาย

สำหรับการแต่งกายของผู้หญิง คือ นุ่งผ้าถุงยาวครอบท้า สวมเสื้อแขนยาวระบอก

ภาพที่ 16 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

3. โอกาสที่แสดง

จากการศึกษาพบว่า การรำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ ใช้แสดงในงานมงคลและในงานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ โดยมีรูปแบบการแสดง 2 แบบ คือ

3.1 แสดงในลักษณะของบวนแห่ ใช้ในงานพิธีและประเพณีต่าง ๆ เช่น พิธีเปิดกีฬา พิธีแห่่นาค ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

3.2 แสดงเพื่อความสวยงานบันเทิง

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

จากการศึกษาพบว่า อุปกรณ์ประกอบการแสดงของรำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ คือ គอกไม้ ใช้ประกอบการรำในทำล่อคอกไม้ของฝ่ายหญิง

5. ดนตรีและเพลง

จากการศึกษาพบว่า รำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ใช้วงดนตรีมังคละประกอบการแสดง ใช้เพลงไม้ 4 ประกอบการรำ และใช้วิธีรักกลองเป็นสัญญาณให้ผู้แสดงเปลี่ยนท่ารำ

6. ท่ารำและกระบวนการรำ

จากการศึกษาพบว่า รำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ มีท่ารำเหมือนกับท่ารำ รำมังคละของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ จ.พิษณุโลก ซึ่งมีท่ารำทั้งหมด 13 ท่าดังนี้ คือ

1. ท่าถือคอกไม้
2. ท่ามอง

3. ท่าขอดอกไม้
4. ท่าແຍ່ງດອກໄມ້
5. ท่าเชียง
6. ท่าເຈົ້າສູ້ໄກ່ເຈົ້າ
7. ท่าກຸຍໆາ
8. ท่าເຈົ້າສູ້ຍັກໝໍ
9. ท่าໄລ່
10. ท่าຜິດຫວັງ
11. ท่าເມີນ
12. ท่าປ່ອ
13. ท่าຜິດຫວັງ

ມີການໃຊ້ເທົ່າ 13 ບັນ ຄືອ

1. ກ້າວເທົ່າຂ້າຍຈັງຫວະທີ 1 – ເທົ່າຂວາຈັງຫວະທີ 2 – ເທົ່າຂ້າຍຈັງຫວະທີ 3 ວາງເທົ່າຂວາລັງ
ຫລັງໃນຈັງຫວະທີ 4
2. ກ້າວເທົ່າຂ້າຍຈັງຫວະທີ 1 – ເທົ່າຂວາຈັງຫວະທີ 2 – ເທົ່າຂ້າຍຈັງຫວະທີ 3 ແຕະເທົ່າຂວາດ້ານ
ໜ້າໃນຈັງຫວະທີ 4
3. ກ້າວເທົ່າຂ້າຍຈັງຫວະທີ 1 – ເທົ່າຂວາຈັງຫວະທີ 2 – ເທົ່າຂວາຈັງຫວະທີ 3 ແຕະເທົ່າຂ້າຍດ້ານ
ໜ້າໃນຈັງຫວະທີ 4
4. ກ້າວເທົ່າຂວາແຕະເທົ່າຂ້າຍໃນຈັງຫວະທີ 1 ກ້າວເທົ່າຂ້າຍແຕະເທົ່າຂວາໃນຈັງຫວະທີ 2 ແລ້ວ
ໜຸນຮອບຕົວເອງ
5. ພຸງ- ກ້າວເທົ່າ 1 ຈັງຫວະ ແລ້ວໜຸນຮອບຕົວເອງ
- ໜ້າ - ກ້າວເທົ່າໄຂວ້າ 1 ຈັງຫວະ ແລ້ວສືບເທົ່າຕາມ
6. ພຸງ - ແຕະເທົ່າດ້ານໜ້າໃນຈັງຫວະທີ 1 – ກຣະຄກຫລັງໃນຈັງຫວະທີ 2 (ເທົ່າຂ້າງເຄີມ)
 ນຳເຂົາທີ່ກຣະຄກມາກ້າວໜ້າໃນຈັງຫວະທີ 3 ແລະສຸດເທົ່າໃນຈັງຫວະທີ 4 ແລະ
 ຈັງຫວະທີ 5
- ໜ້າ - ກ້າວເທົ່າໃນຈັງຫວະທີ 1 ຈັງຫວະທີ 2 ຈັງຫວະທີ 3 ແລະຍົກເທົ່າໃນຈັງຫວະທີ 4
7. ພຸງ - ຍືນຕົນເທົ່າ ໃນຈັງຫວະທີ 1 ແລະຈັງຫວະທີ 2 ແລ້ວໜຸນຮອບຕົວເອງ
- ໜ້າ - ເໜືອນທ່າທີ 6
8. ພຸງ- ຢໍາເທົ່າຖຸກຈັງຫວະ
 - ກ້າວເທົ່າໄວ້ໃນຈັງຫວະທີ 1 ແລະຈັງຫວະທີ 2 ວົງໄປແທນທີ່ອີກຝ່າຍໜຶ່ງ
- ໜ້າ - ເໜືອນທ່າທີ 6

9. หญิง- เมื่อันท่าที่ 7
ชาย - เมื่อันท่าที่ 6
10. เมื่อันท่าที่ 2
11. เมื่อันท่าที่ 8
12. ถ้าว่าเท้าในจังหวะที่ 1 และ จังหวะที่ 2 สิ้นเท้าในจังหวะที่ 3 – 4 – 5

กระบวนการรำของรำมังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นกระบวนการรำคู่ระหว่างชาย – หญิง ลีลาการร่ายรำ เป็นไปในลักษณะการเกี้ยวพาราสี หยอกล้อ เย้าแหย่กันอย่างสนุกสนาน จากท่ารำและกระบวนการรำพบว่า มีการแสดงถึง 3 แบบ คือ

1. แควตอนลึก
2. แควหน้ากระดานแควเดียว
3. แควรูปวงกลม

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์

จากการศึกษา_rำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ พบร้า รำมังคละที่ใช้แสดงกันอยู่ใน 3 จังหวัด มีทั้งหมด 11 ชุด เรียกชื่อว่า “รำมังคละ” จำนวน 7 ชุด ได้แก่

1. รำมังคละของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ จังหวัดพิษณุโลก
2. รำมังคละของ นายทองอยู่ ลูกพลับ จังหวัดพิษณุโลก (วงเฉลิมศิลป์)
3. รำมังคละ ของ นายณัค ทองอินทร์ จังหวัดพิษณุโลก (วงเจริญไผ่บ่อคอน)
4. รำมังคละ ของ นายย้วน เจียวอี้ยม จังหวัดพิษณุโลก (วงย้วนพรหมศิลป์)
5. รำมังคละ ของ นายสำเนา จันทร์ธรรญา จังหวัดสุโขทัย
6. รำมังคละ ของ วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย
7. รำมังคละ ของ ศูนย์วัฒนธรรม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

เรียกชื่ออย่างอื่น จำนวน 4 ชุด ได้แก่

1. รำเกรียงพมาศ มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจาก นางสาวพวงชนกุล สิงหะวงศ์
2. รำมังคละนารี ของ นางนิกรัตน์ กัญจน์ โชค สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
3. รำมังคละลีดา ของ นางนิกรัตน์ กัญจน์ โชค สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
4. รำมังคละกล่วยตาก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโถย และคณะ โรงเรียนจ้าวการบุญ

รำมังคละทั้ง 3 จังหวัด มีองค์ประกอบในการแสดงที่เหมือนกัน ดังนี้

1. ผู้แสดง

ผู้แสดงรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ใช้ผู้แสดงทั้งชาย – หญิง

2. การแต่งกาย

การแต่งกายรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ของผู้แสดงชาย จะแต่งเหมือนกัน คือ นุ่งโงกรະเบนหรือกางเกงสามส่วน สวมเสื้อกอกลมแขนสั้น มีผ้าคล้องคอ พาดไห่อ 2 ชาบ และผ้าคาดเอว

ส่วนลักษณะการแต่งกายของผู้แสดงหญิง มี 4 แบบ คือ

1. นุ่งผ้าถุงยาวกรองเท้า สวมเสื้อแขนยาว มีผ้าคาดไห่อผูกชายที่เอว หรือ ผ้าคล้องคอคาดเข็มขัดทับ

2. นุ่งโงกรະเบนสามส่วนเสื้อกอกลม วิ่งผูกชายที่เอว
3. นุ่งโงกรະเบน ห่มผ้าແตน
4. นุ่งโงกรະเบน สามส่วนเสื้อเกาะอก

3. โอกาสที่แสดง

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ใช้แสดงประกอบงานมงคล และในงานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ โดยมีรูปแบบการแสดงแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ

- 3.1 รูปแบบการแสดงในลักษณะของบวนแห่
- 3.2 รูปแบบการแสดงเพื่อความสวยงามบนเวที

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก และอุตรดิตถ์ มีอุปกรณ์ประกอบการแสดง 3 ชนิด คือ

- 4.1 គอกໄม
- 4.2 กระชาด
- 4.3 กลองมังคละและໄไมตีกกลอง

รำมังคละในจังหวัดสุโขทัย ไม่มีอุปกรณ์ประกอบการแสดง

5. คนตระเตรียมเพลง

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ใช้วงคนตระเตรียมคละบรรเลงประกอบการแสดงเหมือนกันทั้ง 3 จังหวัด ส่วนใหญ่ใช้เพลงไม้ 4 บรรเลงประกอบการรำ และใช้การรักกลองเป็นสัญญาณในการเปลี่ยนท่ารำ มีรำมังคละ ของนายทองอยู่ ลูกพลับ และของนายวัฒนศักดิ์ สันโถม และคณะ เท่านั้น ใช้เพลงอื่นที่นอกเหนือจากเพลงไม้ 4 บรรเลงประกอบการแสดง เพลงเหล่านั้น ได้แก่

1. เพลงไม้ 1
2. เพลงไม้ 2
3. เพลงไม้ 3
4. เพลงสาวน้อยประแป้ง
5. เพลงเมกกะเดนซ์

6. ท่ารำและกระบวนการรำ

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ มีท่ารำ ทั้งหมด 77 ท่า คือ

1. ท่าจันทร์ทรงกลดแปลง
2. ท่ารำส่าย
3. ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง
4. ท่าเชี้ง
5. ท่านางนอน
6. ท่าจีบหลัง
7. ท่ากมรเคล้า
8. ท่าพรหมสีหน้า
9. ท่าบัวผู้ก
10. ท่าเตรียม
11. ท่าไหว
12. ท่าถวายบังคม
13. ท่าจันทร์ทรงกลด
14. ท่าพาลา
15. ท่านางนอน (จีบ)
16. ท่ารำชั่ว (จีบ)
17. ท่าเฉิดฉิน (มีอตា)
18. ท่าโยนทับ

19. ท่าโนบก
20. ท่าสาวน้อยประเปះង
21. ท่าหีវិម
22. ท่าจันทร์ทรงกลด (មីօសុង)
23. ท่ายักสะโพក
24. ท่าสอดสร้อยมาลา (មីօតាំ)
25. ท่าสัมเท้าขยับสะโพក
26. ท่าปรนមីօ
27. ท่าดา
28. ท่าចំពេលិងភាព
29. ท่าចើប្រកខាង
30. ท่าចើបងាយ
31. ท่าធីករចាត
32. ท่ามอง
33. ท่ารับกลីវិ
34. ท่าតុកក្រីវិ
35. ท่าແបកក្រីវិ
36. ท่าປោកក្រីវិ
37. ท่าបឱកក្រីវិ
38. ท่าយិបកក្រីវិ
39. ท่าສອគសរីយមាលា
40. ท่าពីនអីវីថាប៉ូ
41. ท่าលែកគុកីមីអីវីតីអីគុកីមី
42. ท่าឈុកគុកីមី
43. ท่าយេងគុកីមី
44. ท่าចោរីកីណ៍រៀ
45. ท่าចោរីកីយកម្ម
46. ท่าមិន
47. ท่าកុំឱ្យ
48. ท่าໄត់
49. ท่าជិតខោង
50. ท่าខាយ

51. ท่ายอดตอง
52. ท่าขัดขาหนา
53. ท่าจีบหงายวงศ่า
54. ท่ายูงฟ้อนทาง
55. ท่าแหงส์ลีดา (มือตัว)
56. ท่าถือกลองสองมือสูง
57. ท่าถือกลองวงบน
58. ท่าถือกลองปั๊วชูผัก
59. ท่าดีกลอง
60. ท่าถือกลองตัว
61. ท่าถือกลองรำส่าย (ส่ายข้างเดียว)
62. ท่าเตีกลองสูง – ตัว
63. ท่าถือกลองศึงจีบ
64. ท่าจีบ – ปล่อย
65. ท่าหมุนควร
66. ท่ากลองโยน
67. ท่านมอยชนดาว
68. ท่ากาสาวไส้
69. ท่าช้างประสาณงา
70. ท่ากว้างเหลี่ยวหลัง
71. ท่าลิงอื้มแตง
72. ท่าลิงขยายมตอ
73. ท่าแม่นม้ายทิ้งเปลี่ยง
74. ท่าแหงส์เหริ
75. ท่าจีบยาวยา
76. ท่าหมายกล้อหนุ่มนสาว
77. ท่านั่งจีบสาว

มีการใช้เท้ารวม 45 แบบ คือ

1. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3
แตะเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
2. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3
แตะเท้าขวาในจังหวะที่ 4
3. ก้าวไกวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวไกวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 สูดเท้าซ้ายไป
ด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4
4. ก้าวไกวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวไกวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 สูดเท้าขวาไป
ด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4
5. ยืนด้วยเท้าขวา แตะเท้าด้านหน้ายกสะโพก
6. ยืนด้วยเท้าซ้าย แตะเท้าด้านหน้ายกสะโพก
7. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3
ยกเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
8. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3
ยกเท้าขวาในจังหวะที่ 4
9. ย้ำเท้าทุกจังหวะ
10. ย้ำเท้าอยู่กับที่ 4 จังหวะ แล้วสืบเท้าไปด้านขวา ย้ำเท้าอยู่กับที่ 4 จังหวะ และ
สืบเท้าไปด้านซ้าย
11. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3
วางหลังเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
12. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3
วางหลังเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
13. ก้าวเท้าขวาแตะเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายแตะเท้าขวาในจังหวะที่ 2
หมุนรอบตัวเอง
14. ก้าวเท้าขวา 1 จังหวะ หมุนรอบตัวเอง
15. ก้าวไกว 1 จังหวะ แล้วสูดเท้าตาม
16. แตะเท้าด้านหน้าในจังหวะที่ 1 กระดกหลังในจังหวะที่ 2 (เท้าข้างเดิม) นำเท้าที่
กระดกมา ก้าวหน้าในจังหวะที่ 3 และสูดเท้าในจังหวะที่ 4 – 5
17. ยืนตอบเท้าในจังหวะที่ 1 – 2 แล้วหมุนรอบตัวเอง
18. ก้าวเท้าไกวในจังหวะที่ 1 – 2 วิ่งไปแทนที่อีกฝ่ายหนึ่ง
19. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3
วางส้นเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4

20. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 ในจังหวะที่ 4 วางส้นเท้าขวาด้านหน้า
21. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 วางส้นเท้าซ้ายด้านหน้า (ก้าว – วางส้นเท้าหน้า)
22. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 วางส้นเท้าขวาด้านหน้า (ก้าว – วางส้นเท้าหน้า)
23. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 จุดเท้าซ้ายด้านหน้า (ก้าว – จุดเท้าหน้า)
24. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 จุดเท้าขวาด้านหน้า (ก้าว – จุดเท้าหน้า)
25. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 วางส้นเท้าซ้ายด้านหลัง (ก้าว – วางหลัง)
26. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 วางส้นเท้าขวาด้านหลัง (ก้าว – วางหลัง)
27. ก้าวเท้าขวาวางเท้าซ้ายลงหลังในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายวางเท้าขวาลงหลังในจังหวะที่ 2 หมุนรอบตัวเอง
28. ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และกระโดดในจังหวะที่ 4
29. ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และกระโดดพร้อมยกเท้าในจังหวะที่ 4
30. ก้าวเท้าจังหวะที่ 1 วางส้นเท้าในจังหวะที่ 2 และกระแทกส้นเท้าลงกับพื้น 3 ครั้ง
31. ก้าวเท้าขวา แตะเท้าซ้าย ก้าวเท้าซ้าย แตะเท้าขวา
32. ก้าวไว้ไว้เท้าขวา หมุนรอบตัวเอง นั่งตั้งเข่าขวา เท้าซ้ายวางหลัง เปิดส้นเท้า
33. วิ่งวนตามคู่ ยืนช้อนหลัง ก้าวไว้ไว้เท้าขวา เท้าซ้ายวางหลังเปิดส้นเท้า
34. ตั้งเข่าขวา เท้าซ้ายวางหลังเปิดส้นเท้าซ้าย
35. ตั้งเข้าซ้าย เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้าขวา
36. ก้าวเท้าซ้าย แตะเท้าขวา ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา แตะเท้าซ้าย
37. ก้าวเท้าขวา แตะเท้าซ้าย ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย แตะเท้าขวา
38. ย้ำเท้าซ้าย ย้ำเท้าขวา วางหลังด้วยเท้าซ้าย
39. ย้ำเท้าซ้ายแตะเท้าขวา จังหวะที่ 1 (จังหวะช้า) ย้ำเท้าขวาแตะเท้าซ้าย จังหวะที่ 2 (จังหวะช้า) ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา แตะจมูกเท้าซ้าย
40. ย้ำเท้าขวาแตะเท้าซ้าย จังหวะที่ 1 (จังหวะช้า) ย้ำเท้าซ้ายแตะเท้าขวา จังหวะที่ 2 (จังหวะช้า) ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย แตะจมูกเท้าขวา
41. ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายพร้อมกับกระโดด ก้าวเท้าซ้าย ยกเท้าขวาพร้อมกับกระโดด
42. ยืนเบียงปลายเท้า โดยเท้าซ้ายอยู่หน้า
43. ยืนเบียงปลายเท้า โดยเท้าขวาอยู่หน้า
44. ย้ำเท้าทุกจังหวะ ขยายตัวลง 1 จังหวะใหญ่
45. ก้าวเท้าซ้ายกระโดกเท้าขวา ยืนกระทบทุกจังหวะ นำเท้าซ้ายที่กระโดกมาข้างหน้า – ก้าวเท้าขวากระโดกเท้าซ้าย ยืนกระทบทุกจังหวะ นำเท้าซ้ายที่กระโดกมาข้างหน้า

มีกระบวนการรำ รวม 4 รูปแบบ คือ

- 6.1 กระบวนการรำคู่ระหว่างชายหญิง ลีลาการร่ายรำเป็นไปในลักษณะการเกี้ยวพาราสี หยอกล้อ เย้ยแย่งกันอย่างสนุกสนาน
- 6.2 กระบวนการรำแบบพื้นบ้านที่ชาวบ้านใช้รำประกอบในชีวิตประจำวันแท้ๆ
- 6.3 กระบวนการรำที่ใช้กลองมังคละและไม้ตีกลองประกอบการรำ
- 6.4 กระบวนการรำที่นำเอารำมังคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ มาผสมกับการรำ ก้าวเดิน ของ นางนิภารัตน์ กาญจน์โชติ

จากท่ารำและกระบวนการรำพบว่า มีการแบ่งประเภทรวมทั้งสิ้น 16 แบบ คือ

1. ถวตอนคลิก 2 ถว
2. ถวตอนคลิก 3 ถว
3. ถวหน้ากระดานถวเดียว
4. ถวหน้ากระดาน 2 ถว
5. ถวหน้ากระดาน 2 ถว เดินสลับขึ้นลง
6. ถวหน้ากระดาน 3 ถว
7. ถวหน้ากระดาน 3 ถว และมีผู้นำอยู่ค้านหน้า 1 ครู่
8. ถวครึ่งวงกลม
9. ถววงกลม
10. ถววงกลม เดินสลับเข้า – ออก ถววงกลมซ้อนกัน 2 วง
11. ถวนเฉียง
12. ถวนเฉียงคู่
13. ถวปากพนัง (วีทางาย)
14. ถวปากพนังคู่ (วีทางายคู่)
15. ถวกำกบาท
16. ถวตั้งชุม

อภิปรายผล

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ มีทั้งหมด 11 ชุด การแสดงโดยในระยะแรก จะเรียกชื่อการแสดงว่า “รำมังคละ” ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าจะเรียกตามชื่อวงดนตรีที่ใช้ประกอบการรำ อันได้แก่ วงมังคละ นั้นเอง ประมาณปี 2535 (สัมภาษณ์) ได้มีอาจารย์ที่มีความรู้ทางนาฏศิลป์ประดิษฐ์ชุดการแสดงที่ใช้วงดนตรีมังคละประกอบการแสดงขึ้น โดยให้ผู้แสดงถือกลองเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงด้วย ทำให้การรำมังคละมีลักษณะสนุกสนาน เร้าใจขึ้น และได้ตั้งชื่อชุดการแสดงขึ้นใหม่ เช่น รำเกรีศรีนพมาศ รำมังคละนารี และรำมังคละลีลา แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์โดยการใช้วงดนตรีมังคละประกอบการแสดงเหมือนเดิม นอกจากนี้ยังมีการนำเอารำมังคละไปผสมกับการรำกั้บทีบันเทิง ทำให้เกิดการแสดงชุดใหม่ คือ รำมังคละกล้วยตาขอกอีกด้วย

องค์ประกอบในการรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์

1. ผู้แสดง

ผู้แสดงรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ใช้ผู้แสดงทั้งชาย และหญิง ซึ่งในระยะแรก ๆ ได้แก่ ชาวบ้านที่นิยมสนุกและร่วมรำในบ้านเรือนต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ถือกันว่าเป็นโภคินี (2535.475) กล่าวไว้ว่า การแสดงในเชิงจัดบวนแห่งมีผู้แสดงเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตีกลอง นั่ง นาง กรัน โน้ม แล้วกลุ่มผู้อุกท่าทางตามจังหวะกลองอันได้แก่ ผู้แสดง ชาบ – หญิง ที่รำคลอเคลีย ย้ำเขากันไปตลอดทาง

ปัจจุบันผู้แสดงได้แก่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจากอาจารย์ที่รับผิดชอบงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม ยังคงเหลือชาวบ้านที่รับการแสดงเป็นอาชีพ ก็คือ รำมังคละของวงเคลิมศิลป์ วงเจริญ ไผ่ยอดอนและวงยิวนพรหมศิลป์ ซึ่งผู้แสดงได้แก่ ชาวบ้านที่อยู่ในละแวกบ้านของหัวหน้าวงศ์ เมื่อรับงานมากครั้งหนึ่งก็จะรวมตัวกันเพื่อฝึกซ้อมดนตรีและท่ารำเพื่อออกแสดง

2. การแต่งกาย

การแต่งกายของรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ เป็นการแต่งกายแบบพื้นบ้าน ซึ่งการแต่งกายของฝ่ายชายจะเหมือนกันทั้ง 3 จังหวัด คือ นุ่งโงกระเบน สวมเสื้อกอกลมแขนสั้น มีผ้าคล้องคอพัดไว้หลัง 2 ชาย และผ้าคาดเอว แต่ในบางครั้งก็จะเปลี่ยนจากโงกระเบนเป็น กางเกงขาสามส่วน ขี้นอยู่กับสถาบันที่และรูปแบบของการแสดง

ส่วนการแต่งกายของฝ่ายหญิง เป็นการแต่งกายแบบพื้นบ้าน มี 4 แบบ โดยในระยะแรกจะเป็นการแต่งกายแบบชาวบ้าน คือ

นุ่งผ้าถุงยาวครอบเท้า สวมเสื้อแขนยาว

เมื่อมีผู้คิดริมังคละขึ้นใหม่ การแต่งกายกับปรับเปลี่ยนให้ดูสวยงาม แต่ก็ยังไม่ทิ้งความเป็นพื้นบ้านของท้องถิ่นนี้ ทำให้เกิดการแต่งกายขึ้นอีก 3 แบบ คือ

1. นุ่งโงกระเบนส่วนเสื้อแขนงระบนออก มีผ้าคาดไปหลังขายที่เอว เกล้ามสูง
2. นุ่งโงกระเบน ห่มผ้าແບນ เปิดผูกด้านหน้า ด้านหลังปล่อยยาว ทัดดอกไม้
3. นุ่งโงกระเบน ส่วนเสื้อເກະອົກ เกล้ามสูง

จากลักษณะของการแต่งกายดังกล่าวสอดคล้องกับเครื่องใช้ชีวิต ศรีบุญมาก (2534:39 – 42) ที่กล่าวว่า การแต่งกายในการฟ้อนรำมี 4 แบบ คือ

1. การแต่งกายเครื่องใหญ่ หรือแต่งยืนเครื่อง
2. การแต่งกายลำลอง หรือการแต่งกายไม่เต็มเครื่องใหญ่
3. การแต่งกายตามเนื้อร้องและท่วงท่าของเพลง
4. การแต่งกายพื้นเมือง

รำมังคละมีลักษณะการแต่งกายในแบบที่ 4 คือ การแต่งกายแบบพื้นเมือง ถือเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึง ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ชีวิต ความเป็นอยู่ ซึ่งจะแตกต่างกันไปอันเนื่องมาจากภูมิประเทศ อาชีวะ ขนบประเพณี ความเป็นอยู่ และการทำมาหากิน

ปัจจุบันการแต่งกายของรำมังคละ ได้ปรับเปลี่ยนให้ดูสวยงามและเหมาะสมกับสภาพสังคมและเหมาะสมกับการแสดงบนเวที โดยใช้เสื้อผ้าที่มีศิลปะมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนทรงผมและสวมเครื่องประดับเพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบของงานที่จะนำไปแสดงซึ่งสอดคล้องกับเรณู โภคินานนท์ (2535:1) กล่าวไว้ว่า การแสดงพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นเป็นมรดกที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาและมีการปรับปรุงตลอดไปให้นสมัย โดยปรับแต่งให้กэмกี้นับความนิยมด้วยแนวคิด วัสดุอุปกรณ์ เทคนิคชีวิการ แต่แม้กระนั้นก็ยังเป็นภาษาไทยด้วยความเป็นไทย

3. โอกาสที่ใช้แสดง

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สูงทัย และอุตรดิตถ์ จะใช้แสดงในลักษณะของบวนแห่ ในงานพิธี และในงานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ เมื่อนอกันทั้ง 3 จังหวัด ทั้งนี้จะเป็นพระลักษณะของการรำที่จะมีการเดินเคลื่อนที่ เคลื่อนขบวน และมีวงดนตรีประกอบที่มีทำงสนุกสนาน อันเป็นลักษณะเดียวกับการเดินเทิงบ้องกลองยาวของภาคกลาง มักนิยมเล่นในงานครุยสงกรานต์ หรือในงานแห่แห่นและแห่กฐิน เป็นต้น โดยเคลื่อนไปกับขบวน พ้อถึงที่ตรงไปหนาแน่นว่ามีล้านกว้าง หรือเป็นที่แห่มากก็หยุดตั้งวงเล่นและรำกันเสียงพักหนึ่ง แล้วก็เคลื่อนขบวนต่อไปใหม่ (ชนิต อยู่โพธิ์ 2531:323)

นอกจากใช้แสดงในลักษณะของบวนแห่แล้ว ในบังจุนยังใช้เป็นการแสดงสำหรับต้อนรับแขกผู้มาเยือน จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดสูงทัย ซึ่งถือว่า "รำมังคละ" เป็นการ

แสดงพื้นที่เป็นสัญลักษณ์ของทั้งสองจังหวัด เพื่อวัดศิลปะดังเดิมท่านอง "ของคีเมืองพิษณุโลก" และเพื่อจารโรงศิลปะการละเล่นพื้นบ้านอย่างหนึ่งของไทย (พิพิธสุดา นายทรัพย์และคณะ. 2539:32)

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก และอุตรดิตถ์ จะมีอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่เหมือนกัน คือ ดอกไม้ ใช้ประกอบการรำท่าล่ออดอกไม้ของฝ่ายหญิง ทั้งนี้จะเป็นเพรา(rām) มังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์มีท่ารำและกระบวนรำที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากรำมังคละในรูปแบบของนางอนงค์ นาคสวัสดิ์ จังหวัดพิษณุโลก จึงใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงที่เหมือนกัน ซึ่งลักษณะการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงในแสดงแต่ละประเภทนั้นต้องมีส่วนสัมพันธ์กับลีลา ท่ารำของการแสดงชุดนั้น ๆ ดอกไม้ก็เป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่สัมพันธ์กับท่ารำ เพราะใช้ประกอบในท่าล่ออดอกไม้ของฝ่ายหญิงนั้นเอง นอกจากดอกไม้แล้ว ในปัจจุบันการรำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก ยังใช้กลองมังคละและไม้ตีกลองเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงอีกด้วย ทั้งนี้จะเป็นเพรากลองมังคละ และไม้ตีกลองเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงรำมังคละ อันเป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดແ悒ງภาคเหนือตอนล่าง ผู้ประดิษฐ์ท่ารำในระยะหลัง ๆ จึงคิดนำเอาเอกลักษณ์ของกลองมาเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงด้วย เช่น กัน ส่วนรำมังคละในจังหวัดสุโขทัย ไม่มีอุปกรณ์ประกอบการแสดง

5. คนตระและเพลง

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ใช้วงดนตรีมังคละบรรเลงประกอบการแสดงเหมือนกัน ทั้งนี้จะเป็นเพรา วงมังคละ เป็นวงดนตรีพื้นบ้านของชาวบ้านในเขตจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ซึ่งสอดคล้องกับรัตนานมลีสิน (2540:75) ที่กล่าวว่าการพิจารณา ว่า การแสดงชุดใดเป็นการแสดงพื้นเมืองนั้น ควรพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้ คือ

- ลีลาการเคลื่อนไหว เป็นไปตามเอกลักษณ์ของแต่ละภาค
- เครื่องแต่งกาย เป็นลักษณะพื้นเมืองของภาคนั้น ๆ
- เครื่องดนตรี เป็นของท้องถิ่น
- เพลงบรรเลง และเพลงร้องเป็นทำนองและสำเนียงท้องถิ่น

แต่ในบางครั้งชาวบ้านจะเรียกวงดนตรีมังคละว่า วงกลองคู่ เช่น ชาวบ้านในจังหวัดสุโขทัย ชาวบ้านในเขตอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก รวมทั้งชาวบ้านในอำเภอพิษัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งน่าจะเป็นเพรา เครื่องดนตรีในวงมังคละประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภท เครื่องตีอัน ได้แก่ กลอง และนกจากกลองมังคละซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของวงแล้วจะมีกลองหลอน และกลองยืน 2 ใบ ที่ใช้ตีขดและหยอกล้อกัน ทำให้ชาวบ้านนำลักษณะของกลอง 2 ใบนี้มาเรียก

5. ท่านางนอน
6. ท่าจีบหลัง
7. ท่ากมรคถ้า
8. ท่าพรหมสีหน้า
9. ท่าบัวชูฟัก
10. ท่าเตรียม
11. ท่าไห้ว }
12. ท่าถวายบังคม } ไห้วครู
13. ท่าจันทร์ทรงกลด
14. ท่าพาดา
15. ท่านางนอน (จีบ)
16. ท่ารำขี้ว (จีบ)
17. ท่าเคลิดฉิน (มือตា)
18. ท่าโภนทับ
19. ท่าโนบก
20. ท่าสาวน้อยประแป้ง
21. ท่าหวีผุม
22. ท่าจันทร์ทรงกรด (มือสูง)
23. ท่ายักสะโพก
24. ท่าสอดสร้อยนาดา (มือตា)
25. ท่าสับเท้าขับสะโพก
26. ท่าปรบมือ
27. ท่าลา
28. ท่าจ่อเพลิงกาพ
29. ท่าจีบปรกข้าง
30. ท่าจีบหมาย
31. ท่าถือกระชาด
32. ท่ามอง
33. ท่ารับกล้วย
34. ท่าตัดกล้วย
35. ท่าแบกกล้วย
36. ท่าปอกกล้วย

37. ท่าทับกล้วย
38. ท่าหยิบกล้วย
39. ท่าสอดสร้อยมาลา
40. ท่าต้อนหรือท่าปือ
41. ท่าล่อคอกไม้หรือถือคอกไม้
42. ท่าขอดอกไม้
43. ท่าແຍ່ງດອກໄນ້
44. ท่าເຈົ້າສູ້ໄກ່ແຂ້
45. ท่าເຈົ້າສູ້ບັກໝໍ
46. ท่าເມີນ
47. ท่าຖຸຍໍາ
48. ท่าໄລ່
49. ท่าຜິດຫວັງ
50. ท่าອາຍ
51. ท่ายอดຕ่อง
52. ท่าขัดຈາງນາງ
53. ท่าຈົບທາງບວງລ່າງ
54. ท่าຢູ່ງພ້ອນຫາງ
55. ท่าຫັງສິລີລາ (ມືອຕໍາ)
56. ท่าຄືອກລອງສອນມືອສູງ
57. ท่าຄືອກລອງວົງບນ
58. ท่าຄືອກລອງບັນຫຼຸງຝັກ
59. ท่าຕຶກລອງ
60. ท่าຄືອກລອງຕໍ່າ
61. ท่าຄືອກລອງຮໍາສ່າຍ (ສ່າຍຫ້າງເດີຍວ)
62. ท่าຕຶກລອງສູງ – ຕໍ່າ
63. ท่าຄືອກລອງດຶງຈົນ
64. ท่าຈົນ – ປຸລ່ອຍ
65. ท่าໜຸນກວງ
66. ท่าກລອງໂຍນ
67. ท่านອຸໝ່ນໝາວດາວ
68. ท่าກາສາວໄສ້

71. ท่าลิงอุ้มแตง
72. ท่าลิงย่นต่อ
73. ท่าแม่หม้ายทึ่งแปঁ
74. ท่าหงส์เหริ
75. ท่าจีบยาว
76. ท่าหยอกล้อหนุ่มนสาว
77. ท่านั่งจีบสาว

จากท่ารำทั้ง 77 ท่า มีท่ารำที่เป็นแม่ท่าทางนาฏศิลป์ 12 ท่า ได้แก่

1. ท่าช้างประสานางา
2. ท่านางนอน
3. ท่าพรหมสีหน้า
4. ท่าบัวชูฟัก
5. ท่าจันทร์ทรงกลด
6. ท่าพาลา
7. ท่าโายนทับ
8. ท่ากมรเคลือ
9. ท่าสอดสร้อยมาลา
10. ท่ายอดดอง
11. ท่าขัดจางนาง
12. ท่ายูงฟ้อนทาง

แม่ท่าทั้ง 12 ท่านี้ พบทั้งในรำมังคละที่เป็นของชาวบ้านแท้ ๆ ที่ไม่มีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทยมาก่อนเลย เช่น รำมังคละของวงเฉลิมศิลป์ รำมังคละของวงขวนพรหมศิลป์ และรำมังคละในจังหวัดสุโขทัย ซึ่งชาวบ้านเองก็ไม่ทราบว่าเป็นแม่ท่าทางนาฏศิลป์ แต่เป็นท่ารำที่จดจำสืบทอดต่อ ๆ กันมา ซึ่งตรงกับข้อสันนิษฐานทางนาฏศิลป์ไทยที่ว่า แม่ท่าต่าง ๆ มีที่มาจากการท่ารำพื้นบ้านที่พบทึ่นกันบ่อย ๆ และจดจำสืบทอดจนกระทั่งมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน รวมทั้งพบในรำมังคละที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ โดยอาจารย์ที่มีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์

นอกจากแม่ท่าทั้ง 12 ท่าที่พนในรำมังคละแล้วยังพบว่ามีท่ารำที่ใช้เหมือนกันในแต่ละวงดังนี้

1. ท่าสอดสร้อยมาลา ในรำมังคละของนายณัด ทองอินทร์ (วงเจริญไผ่ยอดอน) นายวัฒนศักดิ์ สันโถมและคณะ จังหวัดพิษณุโลก วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย
2. ท่าสอดสร้อยมาลง (มือตัว) พนใน รำมังคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ

(วงศ์ลิมศิลป์) นายวัฒนศักดิ์ สัน โถมและคณะ นายณัด ทองอินทร์ (วงศ์เจริญไผ่ขอตอน) และนายยุวน เจียะอียม (วงศ์ยวนพรหมศิลป์) จังหวัดพิษณุโลก

3. ท่าสอดสร้อยมาลาเปล่ง พบ ในรำมังคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ

(วงศ์ลิมศิลป์) นายวัฒนศักดิ์ สัน โถมและคณะ นายยุวน เจียะอียม (วงศ์ยวนพรหมศิลป์) จังหวัดพิษณุโลก

4. ท่าพรหมสีหน้า พบ ในรำมังคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ (วงศ์ลิมศิลป์)

นายวัฒนศักดิ์ สัน โถมและคณะ นายณัด ทองอินทร์ (วงศ์เจริญไผ่ขอตอน) และนายยุวน เจียะอียม (วงศ์ยวนพรหมศิลป์) จังหวัดพิษณุโลก

เมื่อพิจารณาดูจะพบว่า ท่ารำทั้ง 4 ท่านี้ มีท่ารำที่เป็นแม่ท่าอยู่ 2 ท่า คือ ท่าสอดสร้อยมาลา และท่าพรหมสีหน้า ส่วนท่ารำอีก 2 ท่า คือ ท่าสอดสร้อยมาลา (มือตัว) และท่าสอดสร้อยมาลาเปล่งนั้น คือที่มานะและลักษณะคล้ายท่าสอดสร้อยมาลา อันเป็นแม่ท่านั้นเอง ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าการที่วงมังคละเป็นจำนวนมากใช้ท่ารำทั้ง 4 ท่าเหมือนกันนั้น น่าจะเป็นเพราะท่ารำทั้ง 4 ท่านี้จะพบในการแสดงพื้นบ้านชุดอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เช่น รำวง ฟ้อนเล็บ เชิงกระติบข้าว เป็นต้น

ส่วนท่ารำที่เหลือนั้น เมื่อพิจารณาดู พบ ว่า จะเหมือนกันในลักษณะที่ใช้กระบวนการรำแบบเดียวกัน กล่าวคือ

1. กระบวนการรำแบบพื้นบ้านดั้งเดิม แต่ได้เรียงร้อยท่ารำให้สอดคล้องและกลมกลืนกัน คือ ท่ารำของนายสำเนา จันทร์จูญ และท่ารำของวิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย มีท่ารำที่เหมือนกัน ดังนี้

1.1 ท่าสอดสร้อยมาลา

1.2 ท่ากลองโภน

1.3 ท่ากาสาวไส้

1.4 ท่าช้างประสาณงา

1.5 ท่ากว่างเหลี่ยวหลัง

1.6 ท่าลิงอุ้มแตง

1.7 ท่าแม่หม้ายทึงแปঁঁ

1.8 ท่าหงส์หรือห่านเมิน

1.9 ท่าจีบยา

1.10 ท่าพาลา

1.11 ท่าหยอกล้อหนุ่มสาว

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นว่า ท่ารำส่วนใหญ่เหมือนกัน ซึ่งน่าจะเป็นเพราะวิทยาลัยนาฏศิลป์ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจากนายสำเนา จันทร์จูญ แต่จะต่างกันบ้างในการเรียงลำดับก่อนหลังของท่ารำ และการเรียกชื่อท่ารำบางท่า เช่น ท่านกบิน บางครั้งเรียกท่าหงส์หรือห่านเมิน หรือหงส์ลีลา

นอกจากนี้ยังมีท่าถิงข่มตอ ซึ่งเป็นท่ารำที่พบในรำมังคละของนายสำเนา จันทร์จูญ แต่ไม่พบในรำมังคละของวิทยาลัยนาฏศิลป์โดยทั่วไป ซึ่งนายสำเนา จันทร์จูญ (สัมภาษณ์) กล่าวว่า ท่าถิงข่มตอ เป็นท่ารำท่าหนึ่งของรำมังคละ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาแต่เมื่อได้ถ่ายทอดท่ารำท่านี้ให้วิทยาลัยนาฏศิลป์โดยทั่วไปไม่ปรากฏท่ารำท่านี้ในรำมังคละของวิทยาลัยนาฏศิลป์โดยทั่วไป

2. กระบวนการรำที่ นางอนงค์ นาครสวัสดิ์ คิดขึ้นจากธรรมชาติของหนุ่มสาวที่เกี้ยวพาราสีและสัพเพหสุกหอยเผา ก็คือ ท่ารำของนายณัด ทองอินทร์ (วงเจริญไฝ่ขอตอน) และท่ารำของศุนย์วัฒนธรรม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรธานี ที่เหมือนกันดังนี้

2.1 ท่าล่อคอกไม้หรือท่าถือคอกไม้

2.2 ท่าขอดคอกไม้

2.3 ท่าแย่งคอกไม้

2.4 ท่าเชิ่ง

2.5 ท่ามอง

2.6 ท่าเจ้าชู้ไก่เจี้

2.7 ท่าเจ้าชู้ยักษ์

2.8 ท่าเมิน

2.9 ท่ากุย ๆ

2.10 ท่าໄล

2.11 ท่าผิดหวัง

2.12 ท่าอาย

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นว่า ท่าที่ 1 – ท่าที่ 5 จะเป็นท่ารำที่ใช้เหมือนกันทั้ง 3 ชุด คือ ท่ารำของนายณัด ทองอินทร์ (วงเจริญไฝ่ขอตอน) ท่ารำของนางอนงค์ นาครสวัสดิ์ และท่ารำของศุนย์วัฒนธรรม อำเภอพิชัย ส่วนท่าที่ 6 – ท่าที่ 12 จะเหมือนกันเฉพาะท่ารำของนางอนงค์ นาครสวัสดิ์ และท่าท่ารำของศุนย์วัฒนธรรม อำเภอพิชัย ทั้งนี้น่าจะเป็น เพราะ ท่ารำของศุนย์วัฒนธรรม อำเภอพิชัย เป็นท่ารำที่ได้รับการถ่ายทอดจากท่ารำของนางอนงค์ นาครสวัสดิ์ (สัมภาษณ์) ส่วนท่ารำของนายณัด ทองอินทร์ ที่ไม่เหมือนกันท่ารำของนางอนงค์ นาครสวัสดิ์ นั้น ได้แก่

1. ท่ายอดต่อง

2. ท่าขัดจางนาง

3. ท่าจีบหงายวงศ่าง

4. ท่าอาย

5. ท่าสอนสร้อยมาลาเมื่อตា

6. ท่าพรหมสีหน้า

5. ท่าสอดสร้อยมาลาไม้ต่ำ

6. ท่าพรหมสีห์หน้า

7. ท่าจันทร์ทรงกลด

ทั้งนี้น่าจะเป็น เพราะท่ารำของนายณัค ทองอินทร์ นั้นเป็นท่ารำที่มีกระบวนการรำ

ในแบบของนางองค์ นาคสวัสดิ์ แต่ได้นำมาดัดแปลงโดยอาจารย์โรงเรียนวัดสุวรรณประดิษฐ์ ได้นำท่ารำที่ใช้ในรำแม่บพ ซึ่งจัดเป็นแม่ท่าทางนาฏศิลป์ไทยมาผสมกับท่ารำเดิมของนางองค์ นาคสวัสดิ์ จึงทำให้ท่ารำแตกต่างกัน และทำให้ท่ารำมังคละของนายณัค ทองอินทร์ มีแม่ท่าอยู่เป็นจำนวนมาก

3. กระบวนการรำมังคละที่นิยมแสดงในปัจจุบัน (2543 – 2544) ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2535 – 2538 โดยใช้กลองมังคละและไม้ตีกลองเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง คือ ท่ารำเกรียงพนาศ ท่ารำมังคละนารี และท่ารำมังคละลีลา มีท่ารำใหม่อนกันดังนี้

3.1 ท่าถือกลองสองมือสูง

3.2 ท่าถือกลองวงบน

3.3 ท่าตีกลอง

3.4 ท่าตีกลองสูง – ต่ำ

ทั้งนี้น่าจะเป็น เพราะท่ารำทั้ง 3 ชุดนี้มีกลองและไม้ตีกลองเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง ท่ารำที่ใหม่อนกันจึงเป็นลักษณะของการถือกลองและตีกลองในระดับต่างๆ กันส่วนท่ารำที่เหลือเช่น ท่าจีบ – ปล่อย จะเป็นท่ารำที่ใช้ในรำมังคละนารี และรำมังคละลีลา ซึ่งผู้ประดิษฐ์ท่ารำเป็นคนเดียวกัน จึงทำให้ท่ารำมีส่วนคล้ายคลึงกัน ได้

4. กระบวนการรำมังคละที่นำเอากระบวนการรำในรูปแบบที่ 1 ไปผสมกับการรำก้าหลีบันเทิง ของ นางนิภาตัน กาญจน์โชติ คือ ท่ารำมังคละกล้วยตาก โดย นายวัฒนศักดิ์ สันโธย และคณะ ซึ่งมีท่ารำใหม่อนกันท่ารำของนายทองอยู่ ลูกพลับ ดังนี้

4.1 ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง

4.2 ท่าเชิ่ง

4.3 ท่าพรหมสีห์หน้า

4.4 ท่าไห้ว

4.5 ท่าถวายบังคม

4.6 ท่าโนก

4.7 ท่าสาวน้อยประแป้ง

4.8 ท่าหวีผม

} ท่าไห้วครู

4.9 ท่าถักสะโพก

4.10 ท่าสอดสร้อยมาลา (มือตัว)

ทั้งนี้ น่าจะเป็น เพราะรำมังคละกล้าวยตาก เป็นการแสดงที่เกิดขึ้นจากการนำเอาการแสดง 2 ชุดมาร่วมกัน โดยในส่วนของรำมังคละนั้นเป็นท่ารำที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากท่ารำ มังคละของนายทองอยู่่ ลูกพลับ ซึ่งทำให้มีท่ารำใหม่เกิดขึ้น สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ ท่ารำที่นำมาจากท่ารำก้าหลันเทิง (ระบำกล้าวยตาก) ของนางนิการัตน์ กัญจน์ โชค ซึ่งมีดังนี้

1. ท่ารับกล้าวย
2. ท่าตัดกล้าวย
3. ท่าแบนกล้าวย
4. ท่าปอกกล้าวย
5. ท่าหันกล้าวย
6. ท่าหยินกล้าวย

ซึ่งท่ารำทั้ง 6 ท่านี้ ไม่พนในรำมังคละชุดอื่น

ปัจจุบันรำมังคละ ยังเป็นที่นิยมแสดงในจังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดสุโขทัย โดยขัดเป็นการแสดงพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของทั้ง 2 จังหวัด ซึ่งมีท่ารำและกระบวนรำที่แตกต่างกันโดยท่ารำและกระบวนรำมังคละของจังหวัดสุโขทัย ยังคงรักษาท่ารำที่เป็นแบบพื้นบ้านดั้งเดิมของชาวบ้านไว้ แต่ได้รับการเรียงร้อยท่ารำให้สูงเหมาะสมและกลมกลืนจากคณาจารย์ ของวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ทำให้ท่ารำและกระบวนรำมีระเบียบ แบบแผน และสวยงามขึ้น นอกจากนี้วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ได้พยายามปรับรูปแบบของการบรรเลงดนตรีและกระบวนรำให้เป็นที่สนใจโดยให้ผู้แสดงฝ่ายชายเพิ่มลีลาการตีกลอง การต่อตัวในลักษณะเดียวกันการแสดงกล่องยาวของภาคกลาง ก่อนที่จะเข้าสู่ท่ารำทำให้เป็นที่ตื่นเต้น เร้าใจของผู้ชมการแสดงอีกด้วย

ท่ารำและกระบวนรำมังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์ที่เคยแสดงคือ ท่ารำและกระบวนรำ ในรูปแบบที่ 2 แต่ปัจจุบัน ไม่มีผู้สืบทอดต่อทำให้ไม่ได้รับความนิยม อันเนื่องมาจากการอุตรดิตถ์คิดว่า คนตระนิมังคละและรำมังคละมิใช่เป็นของ จ.อุตรดิตถ์ แต่เป็นของที่รับมาจากพิษณุโลก และสุโขทัย ซึ่งทำให้ทั้งคนตระนิมังคละและรำมังคละ ในจังหวัดอุตรดิตถ์ กำลังจะสูญหายไป

ข้อเสนอแนะ

รำมังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ เป็นการวิจัยที่ศึกษาร่วมกันท่ารำ กระบวนการรำ และการวิเคราะห์ท่ารำมังคละของจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัยและอุตรดิตถ์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ดังนี้

1. เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน
2. เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในด้านท่ารำและกระบวนการรำมังคลาทั้งในแบบดั้งเดิมและในแบบที่เกิดขึ้นใหม่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษา รวบรวมการแสดงพื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนล่าง
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการแสดงพื้นบ้านของแต่ละจังหวัด
3. ควรมีการศึกษาด้วยการบันทึกรูปแบบของท่ารำ กระบวนการรำของการแสดงแต่ละชุดไว้เป็นหลักฐาน

บรรณานุกรม

คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. ประชุมศิลารักษ์ภาคที่ 1.

กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2521.

คมกริช การินทร์ และคณะ คณตรีมังคละจังหวัดพิมณูโลก. สารนิพนธ์สาขาวิชาดนตรี แขนงวิชา
ดนตรีวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล. 2543.

เครื่อจิต ศรีบุญนาค. การฟื้นรำของชาวไทยในเบต อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. ปริญญา
นิพนธ์ ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต วิชาเอกไทยศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรี
นครินทร์ วิโรฒ มหาสารคาม 2534.

เจนจัน อิงสุนล. "เยี่ยมอุตุนิยมวิทยาพิชัยดานหัก" ในสารคดีฉบับที่ 78 เดือนสิงหาคม
2534.

เฉลิม พรกระถาง. "ห้องถินของเราจังหวัดสุโขทัย". สุโขทัย: โรงพิมพรัตนสุวรรณ. 2540.

เชเดส์, ยอร์ช. ประชุมศิลารักษ์ภาคที่ 2 จังหวัดสุโขทัย. ประวัติศาสตร์ ศรีวิชัย ละโว. พระนคร: กรมศิลปากร, 2504.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. "ประวัติการฟื้นรำ" หนังสืออ่าน
ประกอบคำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย ตอน คณตรีและนาฏศิลป์ไทย. พระนคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.

เต็มศิริ บุณยสิงห์. วิชานาฏศิลป์ (การละครเพื่อการศึกษา) พระนคร: แพร่พิพยา, 2512.

ทองเจือ สีบุญฤทธิ์. "ประเพณีในห้องถินกับการดำเนินชีวิตของคนในห้องถินจังหวัดสุโขทัย". รักษ์
วัฒนธรรมท้องถินจังหวัดสุโขทัย. เอกสารประกอบการสอนตามโครงการรักษ์วัฒนธรรม
ห้องถินจังหวัดสุโขทัย ชมรมอนุรักษ์ศิลป์โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ณ โรงเรียน
สุโขทัยวิทยาคม 5 สิงหาคม – 9 ตุลาคม 2539.

ทักษิณ เรืองธรรม. "ประเพณีการละเล่นพื้นเมืองของชาวพิมณูโลก" ใน สัมมนาประวัติศาสตร์เมือง
พิมณูโลก. กรุงเทพมหานคร : กองวัฒนธรรมกรมการศาสนา. 2522.

พิพย์สุดา นัยทรัพย์ และคณะ. คณตรีมังคละคณตรีพื้นบ้านจังหวัดพิมณูโลก. ม.ป.ท. 2539.

ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ และเสน่หานุสมัยรัตน์. การบันทึกเรื่องเมืองพิษณุโลก. พิษณุโลก: อักษรไทย
การพิมพ์. 2538.

นาฏศิลป์สุโขทัย, วิทยาลัย "รำมังคละ" ในเอกสารประกอบการสัมมนาและการแสดงพื้นเมือง. ณ
โรงแรมแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร 2531. (อัดสำเนา)

นริศราณุวัติวงศ์, สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยา. จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการ
ฉลองวันประสูติครบ 100 ปี 28 เมษายน 2506. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์

ประทิน พวงสำลี. หลักนาฏศิลป์. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยมิตรการพิมพ์, 2514.

พันทิพา สิงห์สุวิท. การแสดงพื้นบ้าน อำเภอพยุหัค្រ จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ ศิลปกรรม-
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2539.

พาณิชย์จังหวัดพิษณุโลก, สำนักงาน ข้อมูลการตลาดจังหวัดพิษณุโลก ประจำปี 2535.

พิษณุโลก: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสุโขทัย 2535.

พาณิชย์จังหวัดสุโขทัย, สำนักงาน. ข้อมูลการตลาดจังหวัดสุโขทัย ประจำปี 2535. สุโขทัย:
สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสุโขทัย 2535.

ไฟวัน คงกระพันธ์ "ภูมิปัญญาชาวบ้านท่องถิ่นสุโขทัย". ม.ป.ท. ม.ป.ป.

พระอบ โภษยกฤณ. การอนุรักษ์นาฏศิลป์พื้นเมือง: 嬷嬷จากอดีตในสังคมปัจจุบัน. เอกสารการ
สัมมนาเรื่องนาฏศิลป์พื้นบ้าน เสนอที่วิทยาลัยครุสุนทร 16 กรกฎาคม 2537. (อัด
สำเนา)

เรณุ โกศินานนท์. การดูโขน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพาณิช, 2528.

การแสดงพื้นบ้านในประเทศไทย. กรุงเทพฯ ไทยวัฒนาพาณิช, 2535.

นาฏศริยังคสังกิตกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพาณิช, 2535.

ลิไทย, พระยา. ไตรภูมิพระร่วง. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2515.

วิญญาลัย ตระกูลอุ้นและคณะ วงศ์กลองจังหวัดสุโขทัย. สารนิพนธ์สาขาวิชาดนตรี แขนงวิชาดนตรี
วิทยามหาวิทยาลัยมหิดล. 2543.

สันติ ศิริคชพันธุ์. วงศ์มังคละในจังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
วัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. 2540.

สำเนา จันทร์จรัญ. มังคละพื้นบ้านจังหวัดสุโขทัย. ม.ป.ท. ม.ป.ป. (อัดสำเนา)

สุจิตต์ วงศ์เทศ. "มังคละเกรียงปีพาทีลังกา" ใน ถนนคนตี 1 (5) , 56 – 59 . 2530.

สุชิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. "การละเล่นพื้นบ้าน" ใน ชีวิตและผู้คน 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์. หน้า 158 –
167. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิชการพิมพ์, 2525.

. วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรี
นครินทร์วิโรฒ สาขา, 2525.

สุธี ชำนาญพสุชา และคณะ ถนนมังคละบ้านกองโภ สารนิพนธ์สาขาวิชาคนตี แขนงวิชาคนตี
วิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล. 2543.

สุนันทา โสรจจ์. โภน ละคร ฟ้อนรำและการละเล่นพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมเนส. 2516.

สุพรรณี เหลือบุญชู. สังคีตนิยม สุรินทร์: คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาลัทธิศาสนา ใต้สุรินทร์, 2529.

สุรพล วิรุพหรักษ์ "วิถีวัฒนาการนาฏยศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์". กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬา-
ลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543.

หอสมุดแห่งชาติ. ประชุมพงคาวดี เล่ม 1. พระนคร : ก้าวหน้า, 2506.

อรุณรัตน วนวัฒนา. รำไทยในศตวรรษที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ทุนวิจัยรัชดาภิเษกสมโภช โครงการตำราวิทยาศาสตร์อุตสาหกรรม, 2530.

อุคม หนูทอง. ถนนตีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้. สงขลา: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ สงขลา, 2531.

ล้มภาษณ์

1. นายเฉลี่ยว	ເຈື້ອວທອນ	5 ພຸດສິຈິກາຍນ 2542
2. นายคำรง	ສົມ່ວງ	4 ຕຸລາຄາມ 2542
3. นายณัค	ທອງອິນທີ	12 ກັນຍາຍນ 2542
4. นายທອງອູ້ງ	ລູກພັດບັນ	28 ສິງຫາຄາມ 2542
5. นายທິມ	ປັ້ນທ່າໂພຣີ	25 ສິງຫາຄາມ 2542
6. นายເຖິ່ນ	ບຸລູລອອຍ	3 ຕຸລາຄາມ 2542
7. ນางນິກາຮັດນີ້	ກາຍູຈນໂຫດີ	13 ຮັນວາຄາມ 2542
8. นายບຸນຍຸ່ງວ່າຍ	ໜໍາພຣມ	4 ຕຸລາຄາມ 2542
9. ນາຍປະກວດ	ຄະນິດ	8 ກັນຍາຍນ 2542
10. ນາຍເປົ່ວອັນ	ຄອງອດ	3 ຕຸລາຄາມ 2542
11. ນາງສາວພວງໝາກ	ສິງຫະກີ	23 ສິງຫາຄາມ 2542
12. ນາງພັດຕະກາຣນີ	ວິສສູວັກຍໍ	3 ມີຄຸນຍາຍນ 2543
13. ນາຍເພີກ	ຕີເກີດ	5 ຕຸລາຄາມ 2542
14. ພຣະຄວຸງຄົມໂສພຶກ		4 ຕຸລາຄາມ 2542
15. ນາງສຸກາຮັດນີ້	ມັ້ນມີມາ	2 ຕຸລາຄາມ 2542
16. ນາຍຍົວນ	ເຈື້ອວເອີນ	3 ຕຸລາຄາມ 2542
17. ນາງສາວຮໍາເພຍ	ນາກແສງ	2 ຕຸລາຄາມ 2542
18. ນາຍລ້ອມ	ຍືນດີ	8 ຮັນວາຄາມ 2542
19. ນາງເລື້ກ	ໜໍາທອງ	2 ຕຸລາຄາມ 2542
20. ນາງສາວວຽກຄົມ	ໜໍາທອງ	2 ຕຸລາຄາມ 2542
21. ນາຍວິຫຼຽງ	ພູດໜ່າຍ	5 ພຸດສິຈິກາຍນ 2542
22. ນາຍສມເກີຍຣຕີ	ເກຕຸຄຳ	3 ຕຸລາຄາມ 2542
23. ນາຍສມບັດີ	ແກ້ວສຸຂົວິຕ	12 ຕຸລາຄາມ 2542
24. ນາຍສຳເນາ	ຈັນທຽງຈູ້ງ	ພຸດສິຈິກາຍນ 2542
25. ນາຍສຳເນີຍງ	ອໍາທອງ	4 ຕຸລາຄາມ 2542
26. ນາຍສຳວິວຍ	ສານຸ່ງ	3 ຕຸລາຄາມ 2542

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล นางนุชนานาญ ดีเจริญ
วัน เดือน ปี เกิด 21 เมษายน 2501
สถานที่เกิด จังหวัดฉะเชิงเทรา¹
ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 89/45 ถนนบรมไตร โลกนารถ ตำบลท่าทอง อำเภอเมือง

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สังกัดภาควิชานุญาศตร
คณบดีนุญาศตรรและสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร

ประวัติการศึกษา

ปีพุทธศักราช	ระดับการศึกษา	สถานศึกษา
2515	มัธยมศึกษาตอนต้น	วิทยาลัยนาฏศิลป กรุงเทพฯ
2520	ปม.ช. นาฏศิลป์	วิทยาลัยนาฏศิลป กรุงเทพฯ
2528	ค.บ. (นาฏศิลป์)	วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
2534	กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)	มหาวิทยาลัยนเรศวร